

O B S A H

Projev předsedy České advokátní komory JUDr. Vladimíra Jirouska na slavnostním setkání představitelů zemí přistupujících do Evropské unie (Dublin, 30. 4. 2004)	6
--	---

AKTUÁLNÍ TÉMA

Pavel Vantuch: Mohou orgány činné v trestním řízení informovat veřejnost o trestním řízení proti osobě, jež není stíhána jako obviněný?	9
--	---

MATERIÁLY ZE SEMINÁŘE NA TÉMA „EVROPSKÝ SOUD PRO LIDSKÁ PRÁVA, JEHO FUNGOVÁNÍ, VZTAHY K EU A AKTUÁLNÍ JUDIKATURA“	18
--	----

Pavel Šturma: Vztah Evropské úmluvy o lidských právech a evropského práva	19
--	----

Matti Pellonpää: Kontinuita a změny v judikatuře Evropského soudu lidských práv	31
--	----

Nicolas Bratza: Nedávný vývoj judikatury Evropského soudu lidských práv	36
--	----

Eva Hubálková: Právo na respektování soukromého života, obydlí a korespondence právníků a podnikatelů	43
--	----

ČLÁNKY

Jana Hamplová: Několik změn v oblasti občanského práva účinné od roku 2003	54
---	----

Michael Kincl: Jak účinně hájit práva v řízení o veřejné podpoře před Evropskou komisí	62
---	----

Tomáš Hulva: Ochrana spotřebitele v komunitárním evropském právu	68
---	----

Adam Černý: Jednotné evropské nebe	74
---	----

Jakub Lichnovský: Bezplatná právní pomoc v civilních věcech ve Spolkové republice Německo a v České republice (I. část)	77
--	----

DISKUSE

Tomáš Doležal: Používání silničního motorového vozidla advokátem v souvislosti s výkonem advokátní praxe	88
---	----

Z ČESKÉ ADVOKÁTNÍ KOMORY

1) Informace o schůzích představenstva České advokátní komory, které se konaly ve dnech 7. – 8. 5. 2004 v Piešťanech a 12. 5. 2004 v Praze	93
--	----

2) Systém vzdělávání advokátů v Evropském právu – zahájení již 4. cyklu v Praze; možnost zaslání přihlášek	97
--	----

3) Zasedání trestněprávní sekce ČAK	98
-------------------------------------	----

4) Bulletin advokacie a Bulletin slovenskej advokácie – bližší redakční kontakty	99
--	----

Z KÁRNÉ PRAXE

Jde o závažné porušení povinností advokáta, jestliže použije před svým jménem a příjmením akademický titul, přestože mu nebyl udělen. (Jan Syka)	100
---	-----

Z JUDIKATURY

• K předpokladům pro zápis do seznamu advokátních koncipientů ve vztahu k nostrifikaci zahraničních diplomů	101
---	-----

O B S A H

• Zamítnutí námítky podjatosti kárného orgánu nelegitimuje advokáta k podání správní žaloby proti České advokátní komoře.	104
• K podmínkám zápisu vkladu vlastnictví k nemovitostem katastrálním úřadem	105
• K problematice mzdových nároků českých zaměstnanců vysílaných do SRN	111
<hr/>	
Výběr rozhodnutí otištěných v jiných odborných periodikách (připravil Václav Mandák)	115
<hr/>	
RECENZE, ANOTACE	
Herbert Lionel Adolphus Hart: Pojem práva (rec. Zdeněk Kühn)	121
Pavel Šámal – Helena Válková – Alexander Sotolář – Milana Hrušáková: Zákon o soudnictví ve věcech mládeže (rec. Daniela Kovářová)	122
<hr/>	
NÁZOR	
Aleš Pejchal: Štrasburk?	123
<hr/>	
INFORMACE Z BRUSELU	124
<hr/>	
MEZINÁRODNÍ VZTAHY	
Pracovní materiály 32. evropské prezidentské konference (Vídeňské advokátní rozhovory) – II. část	127
XXII. Chorvatské právnícké dny (Petr Poledník)	133
<hr/>	
Z NOVÝCH PŘEDPISŮ	
DPH a advokáti	134
Profesní označení zahraničních fyzických osob, které jsou oprávněny poskytovat právní služby na území ČR	136
<hr/>	
PERSONALIA	
Další dva advokáti jmenováni soudci Ústavního soudu	137
<hr/>	
Z ČASOPISECKÉ LITERATURY (Jaroslava Vanderková)	138
<hr/>	
TISK O ADVOKACII A JUSTICI (Jaroslava Vanderková)	141
<hr/>	
RŮZNÉ	
Ewa Stawicka: Příběhy spravedlnosti. Křest knihy s autogramiádou a besedou (Václav Mandák)	144
Mladí právníci dobývají Washington (Jitka Ivančíková)	145
<hr/>	
NAKONEC	
Petr Hajn: Poněkud arogantní postřehy o advokátech (pokračování)	146
Kresba Lubomíra Lichého	147

OBSAH

<u>INHALTSVERZEICHNIS</u>	148
<u>ZUSAMMENFASSUNG</u>	150
<u>TABLE OF CONTENTS</u>	153
<u>SUMMARY</u>	155
<u>INZERCE</u>	158

Upozornění autorům: Časopis otiskuje zásadně pouze původní, jiným periodikům k uveřejnění nezaslané a dříve nepublikované autorské příspěvky. Rukopisy zasílejte ve dvou vyhotoveních, a pokud možno na disketě. Nevyžádané rukopisy redakce nevrací. Všechny autory i u nevyžádaných rukopisů informujeme o jejich doručení redakci zásadně do dvou týdnů po přijetí zásilky. Rukopis průběžně stránkujte a vyhotovujte podle státní normy (30 řádek, 60 úhozů na řádek včetně mezer). Části, které mají být tištěny *petitem*, označte po straně svislou čarou s poznámkou „*petit*“. K textu připojte krátké shrnutí v rozsahu ne více než 10 řádek v českém jazyce. Při e-mailovém styku uveďte vždy též telefonní a faxové spojení.

Bulletin advokacie jako jediný odborný časopis přináší pravidelně informace o obsahu periodik z oblasti práva a hlavních souvisejících oborů.

Dnes na stranách 138–141.

SHRNUTÍ

Pavel Vantuch:

Mohou orgány činné v trestním řízení informovat veřejnost o trestním řízení proti osobě, jež není stíhána jako obviněný?

Ve sdělovacích prostředcích se objevují informace o tom, že orgány činné v trestním řízení prověřují podezřelé, zda se konkrétní osoby dopustily trestné činnosti. V takových případech vznikají některé otázky, týkající se oprávnění orgánů činných v přípravném řízení informovat již o postupu před zahájením trestního stíhání (§ 158 až § 159b TrŘ). Nejednoznačný text i název ustanovení § 8a TrŘ má za důsledek dva diametrálně odlišné výklady tohoto ustanovení a v důsledku toho i odlišné přístupy policejních orgánů a státních zástupců k poskytování informací sdělovacím prostředkům v praxi. Někteří z nich považují za možné poskytování informací o celém trestním řízení včetně postupu před zahájením trestního stíhání, tudíž také o prováděném šetření a o osobě podezřelé ze spáchání trestného činu. Jiní považují za možné poskytování informací až o trestním stíhání obviněného. V článku se autor zamýšlí nad uvedenými otázkami a přináší návrhy de lege ferenda na sjednocení uvedeného přístupu.

Jana Hamplová:

Některé změny v oblasti obecního práva účinné od roku 2003

Článek upozorňuje na nejvýraznější změny v oblasti obecního práva, které přinesla zejména novela zákona o obcích účinná od 1. ledna 2003 a výrazně též nový zákon o úřednicích územních samosprávných celků, který nabyl účinnosti také k 1. lednu 2003. Autorka upozorňuje srovnávací metodou na nejvýznamnější změny některých ustanovení zákona o obcích a vykládá jejich praktický dopad pro právní aplikaci.

Michael Kincl:

Jak účinně hájit práva v řízení o veřejné podpoře před Evropskou komisí

Článek se zabývá problematikou úpravy práv třetích stran v řízení o veřejné podpoře vedeném Evropskou komisí. Zaměřuje se především na postup, jak mohou subjekty spadající do kategorie třetích stran, tedy především konkurenti příjemce veřejné podpory, účinně hájit svá práva v případech, kdy jejich konkurent získal nezákonnou veřejnou podporu či schválenou veřejnou podporu využil v rozporu s podmínkami, za kterých byla schválena.

Úprava práv třetích stran v řízení o veřejné podpoře před Evropskou komisí patří k důležitým prostředkům procesní ochrany subjektů, které veřejnou podporu nezískají, avšak jsou jejím poskytnutím zásadně dotčeny, před škodlivým působením veřejné podpory. Po vstupu do EU se tak třetí strany dočkají rozšíření svých oprávnění, kterými v řízení o veřejné podpoře před Úřadem pro ochranu hospodářské soutěže nedisponovaly. V některých případech tak budou moci poskytnutí veřejné podpory zabránit, příp. její poskytnutí ztížit.

Tomáš Hulva:

Ochrana spotřebitele v komunitárním evropském právu

Dnem 1. května 2004 začalo v našem právním řádě platit nové množství právních předpisů, předpisů ES. Dominující jsou nařízení, jež mají bezprostřední účinek - jsou tudíž účinné přímo na subjekty vnitrostátního práva členských států ES. Je-li zákon s nařízením ES v rozporu, pak je nutno použít nařízení ES a zákon jako vnitrostátní právní norma je suspendován. Vedle nařízení ES je ne-

SHRNUTÍ

zbytné vzít na vědomí existenci směrnic ES, jež vytvářejí právní rámec pro normotvorbu. Nejsou závazné pro subjekty vnitrostátního práva, avšak jejich neimplementování může mít za následek odpovědnost ČR za porušení závazku plynoucího z primárního práva ES, jež může spočívat v náhradě škody poškozenému subjektu (přímý účinek směrnice). Ochrana spotřebitele v právu ES je upravena především směrnicemi. Nejdůležitější z nich byly vyjmenovány a popsány, včetně konkrétních právních předpisů, jež jsou vnitrostátním obrazem úpravy na úrovni Společenství.

Adam Černý:

Jednotné evropské nebe

Tento příspěvek se týká reformy, jejímž výsledkem by mělo být vytvoření Jednotného evropského nebe. Již dnes jsou přijata čtyři nařízení, která tvoří základní pilíře reformy. Řada prováděcích předpisů však stále ještě přijata nebyla a lze se oprávněně domnívat, že právě tyto předpisy významně ovlivní výslednou podobu Jednotného evropského nebe. Reforma bude mít vliv na leteckou dopravu také na území České republiky především z hlediska efektivity a bezpečnosti. Další postup reformy, jejímž výsledkem bude vytvoření Jednotného evropského nebe, bude nutné také koordinovat s ohledem na rostoucí hrozbu terorismu, neboť jednotná síť by mohla být případně také zneužita k teroristickému útoku. Z výše uvedených důvodů se domnívám, že informace o legislativním procesu a příprava nových pravidel reformy Jednotného evropského nebe si zaslouží alespoň minimální pozornost každého z nás.

Jakub Lichnovský:

Bezplatná právní pomoc v civilních věcech ve Spolkové republice Německo a v České republice (I. část)

Článek je první ze dvou částí srovnávací práce, která byla oceněna v publikační soutěži ČAK za rok 2003. Část publikovaná v tomto čísle přehledně popisuje německou právní úpravu bezplatné právní pomoci v civilních věcech – institut tzv. „Prozesskostenhilfe“ – povinnost advokáta k převzetí zastupování v soudním řízení. V práci jsou citovány jednotlivé právní předpisy, je zde však ve značné míře také odkazováno na rozsáhlou judikaturu německých soudů. Čtenáři článek přiblíží, jak se posuzuje žádost nemajetné osoby o poskytnutí právní pomoci, jak dochází k výběru advokáta a jaká práva a povinnosti advokátovi i klientovi ustanovením vzniknou.

Tomáš Doležal:

Používání silničního motorového vozidla advokátem v souvislosti s výkonem advokátní praxe

Problematika řízení motorových vozidel v souvislosti s výkonem podnikání nebo zaměstnání je více než složitá a vzhledem k nejednoznačnosti některých právních předpisů nepřehledná. Při výkladu právních předpisů není ovšem možné lpět na pouhém formalistickém přístupu, ale je nutné přihlídnout i ke smyslu zákona a úmyslu zákonodárce. Rovněž je třeba, aby pouhým účelovým extenzivním výkladem nebyl rozšiřován výkon státní moci nad rámec daný zákonem. Výklad Ministerstva práce a sociálních věcí je nepřiměřeně extenzivní, a to bez udání patřičných argumentů pro tento postup. Některé tvrzené povinnosti se na advokáta – zaměstnavatele a jeho zaměstnance nevztahují a vztahují se na ně pouze povinnosti stanovené „obyčejným“ řidičům. Tyto závěry jsou však podle autora pouze jeho osobním pohledem na věc – širší odborná diskuse na dané téma je potřebná.

PROJEV PŘEDSEDY ČESKÉ ADVOKÁTNÍ KOMORY JUDr. VLADIMÍRA JIROUSKA NA SLAVNOSTNÍM SETKÁNÍ PŘEDSTAVITELŮ ZEMÍ PŘISTUPUJÍCÍCH DO EVROPSKÉ UNIE (Dublin, 30. 4. 2004)

Na pozvání Irské advokátní komory (Law Society Of Ireland) se předseda ČAK JUDr. Vladimír Jirousek a místopředseda ČAK JUDr. Martin Vychopeň zúčastnili slavnostního setkání předsedů a prezidentů advokátních komor těch států, které ke dni 1. 5. 2004 vstoupily do Evropské unie. Setkání se uskutečnilo dne 30. dubna t. r. v historické budově Irské advokátní komory v Dublinu. Jeho součástí byl seminář, v jehož průběhu byli účastníci seznámeni s právním postavením advokátních komor a advokátů v jednotlivých státech. Na tomto semináři přednesl předseda ČAK projev, který se u účastníků setkal s živým ohlasem.

Členové všech delegací se také setkali s prezidentkou Irska paní Mary McAleese. Prezidentka ve svém projevu ocenila historickou důležitost a význam rozšíření EU, a poté krátce pohovořila se členy jednotlivých delegací, kteří jí byli jmenovitě představeni. Během rozhovoru s naší delegací prezidentka zdůraznila tradičně velmi dobré vzájemné vztahy mezi ČR a Irskem a vzpomněla na svoji státní návštěvu ČR.

V odborné části programu si účastníci prohlédli nejen historickou budovu Irské advokátní komory, ale i vzdělávací centrum (Law Education Centre). Vzdělávací centrum je samostatná budova s vynikajícím technickým zázemím, přednáškovým sálem přibližně pro 150 osob, špičkově vybavenou knihovnou a počítačovým střediskem. Vybavení vzdělávacího centra umožňuje nejen přednáškovou činnost a samostudium, nýbrž i videokonference a jiné moderní metody výuky.

Text projevu JUDr. Vladimíra Jirouska:

Vážený pane předsedo,

vážené kolegyně, vážení kolegové,

v první řadě a předem se omlouvám za přednes ve své mateřštině. Ale vzhledem k tomu, že počinaje 1. květnem 2004 bude mimo jiné i český jazyk, který Angličané za světové války označovali jako „krční nemoc“, znít například na půdě Evropského soudního dvora, není od věci seznámit vás, kromě jiného, i s libozvučnou melodií tohoto jazyka.

Když jsem si přečetl rámcové zadání tématu dnešního projevu, zvažoval jsem, jak k němu přistoupit. Zda hovořit pouze jménem České advokátní komory, resp. jménem advokátního stavu v České republice, nebo být i poněkud osobní, byť samozřejmě v rámci reprezentace naší Komory. Snad abych se vyhnul strojené fádnosti, zvolil jsem druhou cestu. Doufám, že mi to nebudete mít za zlé.

Pokud z pohledu dnešních neopakovatelných okamžiků vstupu České republiky do Evropské unie rekapituluji rozhodná data a rozhodné chvíle svého života, musím zmínit zejména tyto: rok 1951, kdy jsem se narodil do nejtemnějších časů komunistické diktatury, rok 1968, kdy jsem jako gymnazista poprvé ucítil vánek svobody a naděje – bohužel odváty sibiřským severákem;

rok 1976, kdy jsem se stal advokátem, z mého pohledu – členem stavu, který v jistém smyslu a z určité části byl jedinou oficiálně trpěnou opozicí v zemi; rok 1989, kdy se Česká republika, resp. tehdejší Československo, stala součástí demokratické a svobodné části světa a česká advokacie se vrátila k tradičním principům a konzervativním hodnotám tohoto stavu; rok 2004 – rok vstupu České republiky a tím i české advokacie do Evropské unie, zároveň rok, kdy jsem se stal předsedou České advokátní komory.

Rozmach advokátního stavu po roce 1989 byl obrovský. Stačí připomenout, že pokud nás i s koncipienty bylo v roce 1990 několik stovek, čítá dnešní stav téměř deset tisíc. To samozřejmě podmínilo nutnost generální rekonstrukce základů profese. Na tomto místě nemohu nezpomenout mnohým jistě známou osobu a osobnost tehdejšího předsedy a dnešního ministra spravedlnosti JUDr. Čermáka, pod jehož vedením a půl roku po převratu byla prosazena úplná privatizace advokacie a její postavení jakožto samosprávného, nezávislého a svobodného celku (velmi dobře si přitom vzpomínám na tehdejší stav naší advokátní duše – ne nepodobný tomu dnešnímu: směsice očekávání, předsevzetí i trochu úzkosti). I když jsme však v té době měli řadu vnitřních úkolů a problémů, nikdy jsme nezapochybovali o nutnosti současné europeizace. Prostřednictvím účasti v mezinárodních evropských organizacích, jako je např. CCBE, jsme získávali informace, zkušenosti i stále širší pole možné mezinárodní působnosti.

V jistém smyslu byl zlomový rok 1996. Prostřednictvím nového zákona o advokacii jsme jedním odrazili útok na samosprávný princip organizace a řízení advokacie, dále sloučením s dosud samostatným stavem komerčních právníků jsme odstranili neúnosnou schizofrenii v oblasti poskytování právních služeb a konečně poprvé v historii byl zákonem umožněn zápis zahraničních advokátů do seznamu vedeného Komorou. Tento vývoj samozřejmě pokračoval a v relaci s plošným procesem komplementace práva vyústil v tzv. euronovelu z roku 2002, která otevřela bránu jak Evropě, tak i do Evropy. Institut evropského advokáta, ať již v podobě hostujícího či usazeného advokáta, má pevné místo jak v zákonné úpravě, tak ve stavovských předpisech České advokátní komory.

Legislativní proces byl samozřejmě provázen studijními a vzdělávacími programy na poli komunitárního práva. Ostatně vzdělávání v oblasti práva Evropské unie, Evropského společenství a mezinárodních smluv bylo na sněmu advokacie v roce 1999 vyhlášeno prioritou. Zvolili jsme koncepci výchovy prostřednictvím vlastního lektorského týmu. Během tří až čtyř let prošel zhruba čtyřicetičlenný tým komplexem školení zajišťovaných ze strany TAIEX, ERA, resp. za účasti řady partnerských advokátních komor. I na tomto místě a v této chvíli se sluší za zmíněnou účast a pomoc poděkovat.

Myslím, že uvedená cesta se osvědčila. Dnes členové lektorského týmu školí v pravidelných čtyřdílných cyklech pořádaných v periodách jaro/podzim souběžně v Praze a Brně stovky zájemců z řad advokacie.

Ve směru k jednotlivým stávajícím zemím Evropské unie je nutno ještě dodat, že nezapomínáme ani na zajištění orientace v jednotlivých advokátních předpisech; přitom Komora se pod vedením mého předchůdce a budoucího ústavního soudce JUDr. Balíka podílela na vydání souborného díla všech těchto předpisů včetně adresářů komor a organizací v Evropské unii.

Ne však toliko příjemné věci přináší vstup do Evropské unie. Stejně jako ostatní advokacie, i my, v rámci komplementačních legislativních procesů, svádíme mnohdy sisyfovský a vyčerpá-

vající boj za nedávno nabyté tradiční a konzervativní principy a hodnoty advokacie. I když chápeme nová, specifická a globální nebezpečí dnešního globalizovaného světa, musíme podle mého názoru úporně a permanentně bránit meze a hranice skutečně nutných změn, např. na poli organizace stavu, na úseku povinnosti mlčenlivosti či případné státní kontroly advokátní činnosti. Ne zřídka se totiž pod praporem boje za bezpečnost skrývá nepřijatelný a bezbřehý liberalismus, nebo snaha o imputaci státního dirigismu. Jestliže v rámci poslední novely zákona proti legalizaci výnosů z trestné činnosti byla v České republice zavedena možnost kontroly advokátní činnosti ze strany orgánů státní správy, a to za situace, kdy Česká advokátní komora disponuje zákonem konstituovaným a nezávislým kontrolním orgánem, to je kontrolní radou čítající asi osmdesát členů, považuji to za veřejný projev nedůvěry a za nepřijatelnou degradaci samosprávnosti advokátního stavu. A jelikož vím, že s podobnými problémy se tu s většími, tu s menšími úspěchy potýkají ne-li všechny, tak většina advokátních komor v Evropské unii, věřím, že právě součinnost advokací Evropské unie zabrání při rozumném respektování stavu a rizik dnešního světa a nad míru nutnou prolomit výlučnost advokátní profese a degradovat historicko-společenskou podstatu jejího poslání.

Vraťme se však ke slavnostní atmosféře dnešního dne, a to zejména v tom smyslu, že mírová organizace evropských států, kterou Evropská unie jistě je a bude, byla nejen neuskutečným a neuskutečnitelným snem předchozích generací, ale – obrazně řečeno – snem staletí a věků. Na tomto místě a na závěr mi dovoluji malý exkurz do historie. V roce 1458 byl zvolen českým králem Jiří z Poděbrad. V hektickém prostředí tehdejší střední Evropy a v souvislosti s obranou křesťanských zemí proti atakům z Asie předkládá tento český král projekt Evropské mírové unie. Tento projekt, který byl roku 1463 zapsán do register polské královské kanceláře, počítal nejprve jen s vytvořením společných evropských branných sil. Posléze však přerostl do návrhu Charty všeobecné mírové organizace evropských států (jednotlivé články se zabývaly mimo jiné otázkami, jak odstranit války, jak mírově řešit spory mezi státy, jak trestat rušitele míru, přitom současně navrhovaly řešení: např. zřízení mezinárodního soudního dvora, vznik jednotného světového práva, zřízení valného shromáždění delegátů všech zemí apod.). Jak jsem již uvedl, král Jiří z Poděbrad byl králem voleným. Mnohý z těch, kdo krále Jiřího (Rex Jiri) volili, byl nazýván dle jména Jiri – Jirousek. Možná jste si všimli, jmenuji se Jirousek. Nevím, co všechno zmůžou náhody a co náhodou už není. Ale ať je to jakkoliv, tuto skutečnost vnímám jako symbol a jako signál a závazek současně.

Závěrem je mojí milou povinností poděkovat Irské advokátní komoře za to, že pro nás uspořádala toto slavnostní setkání. Je příjemné zahájit tak důležitou událost jako je vstup do Evropské unie slavnostně a důstojně.

Děkuji za pozornost.

MOHOU ORGÁNY ČINNÉ V TRESTNÍM ŘÍZENÍ INFORMOVAT VEŘEJNOST O TRESTNÍM ŘÍZENÍ PROTI OSOBE, JEŽ NENÍ STÍHÁNA JAKO OBVINĚNÝ?

doc. JUDr. PAVEL VANTUCH, CSc.

I. ÚVODEM

Ve sdělovacích prostředcích se objevují nejenom informace o tom, že orgány činné v trestním řízení vyšetřují trestnou činnost konkrétních osob. Na základě doplňujících informací je pak veřejnost informována, že policejní orgány prověřují podezření, zda se konkrétní osoby dopustily trestné činnosti, případně, že orgány činné v přípravném řízení prověřují trestní oznámení podané na určité osoby. V takových případech vznikají některé otázky: Od kdy jsou orgány činné v trestním řízení oprávněny prostřednictvím sdělovacích prostředků informovat veřejnost o trestním řízení? Mohou orgány činné v přípravném řízení informovat již o postupu před zahájením trestního stíhání dle § 158 TrŘ? Jsou orgány činné v trestním řízení oprávněny informovat veřejnost o trestním řízení proti osobě, proti níž dosud nebylo zahájeno trestní stíhání jako obviněného? Mohou uvádět, že policejní orgán koná potřebná šetření, na jejichž podkladě učinil závěr o podezření ze spáchání trestného činu, a proto hodlá zahájit trestní stíhání určité osoby? Je možné, aby se určitá osoba dozvěděla ze sdělovacích prostředků o tom, že proti ní bylo zahájeno trestní stíhání dříve, než jí bylo předáno usnesení o zahájení trestního stíhání?

V některých případech šetření trestné činnosti vysokých státních úředníků, advokátů, soudců,

státních zástupců i jiných osob se opakovaně objevují uvedené otázky, na něž zaznívají diametrálně odlišné odpovědi. V následujícím článku se zamýšlím nad uvedenými otázkami a přináším i návrhy lege ferenda na sjednocení uvedeného přístupu.

II. INFORMACE Z TISKU

V deníku Právo byl uveřejněn článek, v jehož titulku jsou zveřejněna jména dvou advokátů,¹⁾ které státní zástupci a detektivové Útvaru pro odhalování korupce a finanční kriminality **podezírají z trestné činnosti.**²⁾

Na úřadu vlády byl nalezen určitý dokument, o němž se policie domnívá, že souvisí s jinou trestní věcí. „Do případu jsou zapleteni **dva vysocí státní úředníci, kteří mají být do dvou týdnů obviněni,**“ uvedl vedoucí odboru vrchního státního zastupitelství Jaroslav Dolejš. V dalším textu jsou jmenováni oba podezřelí.³⁾ Jejich tváře ukázala ve svém zpravodajství předcházející den každá ze tří televizních stanic.

Pro podezření z porušení autorských práv policie šetří soudce Nejvyššího soudu, státního zástupce Nejvyššího státního zastupitelství, soudkyně Krajského soudu v Brně a prorektora brněnské VŠKE. **V této věci ještě nebylo vzneseno obvinění,** řekl Právu státní žalobce Miroslav Špecián z Obvodního státního zastupitelství pro Prahu 10, který trestní řízení dozoruje.⁴⁾

¹⁾ Jména advokátů ani jiných podezřelých osob neuvádím v textu článku, byť jsou i zásluhou sdělovacích prostředků v obecném povědomí. Uvedení jmen se však nemohu vyhnout v případě, že cituji, nebo jsou jména podezřelých uvedena v názvu článku.

²⁾ Blažek, P.: Sokola a Nováka vyšetřuje policie, Právo 21. 4. 2004, s. 1 a 5.

³⁾ Blažek, P.: Na úřadu vlády nalezen překvapivý dokument, Právo 4. 5. 2004, s. 3.

⁴⁾ Blažek, P.: V kauze Berka přibývají podivnosti, Právo 5. 5. 2004, s. 3.

AKTUÁLNÍ TÉMA

Stručné citace jsem uvedl proto, že ve všech třech případech je jeden společný rys. Orgány činné v přípravném řízení podaly prostřednictvím sdělovacích prostředků veřejnosti informaci o trestním řízení proti konkrétním osobám, a to na základě podezření konkrétních osob z trestné činnosti, v době, kdy měly k dispozici trestní oznámení, či jiné podněty. V žádném z uvedených případů nebylo zahájeno trestní stíhání sdělením obvinění podezřelým osobám, dokonce žádná z podezřelých osob ještě nepodala vysvětlení.

III. VYŠETŘOVÁNÍ SE NEKONALO

Ve zprávě týkající se advokátů se hovořilo v textu a dokonce i v titulku článku o „vyšetřování“, což je zjevně nesprávné a v rozporu s úpravou obsaženou v trestním řádu po jeho novelizaci provedené zákonem č. 265/2001 Sb. Až zahájením trestního stíhání určité osoby jako obviněného vstupuje přípravné řízení do druhé fáze, a to vyšetřování. Protože k zahájení trestního stíhání advokátů nedošlo, nemohlo se konat a také se nekonallo vyšetřování (a to ani standardní vyšetřování podle § 161 až § 167 TrŘ, ani rozšířené vyšetřování podle § 168 až § 170 TrŘ). Je tedy zřejmé, že k informování o trestním řízení došlo již v první fázi trestního stíhání při postupu před zahájením trestního stíhání dle hlavy deváté trestního řádu.

Oba advokáti, jichž se informace týkaly, se ohradili proti informaci o jejich šetření policií a ve své odpovědi v deníku Právo uvedli:

„Dne 21. 4. 2004 byl v periodickém tisku Právo zveřejněn na titulní straně článek s nadpisem Sokola a Nováka vyšetřuje policie. Obsah článku vychází ze zcela nepodložených dohadů a zmatečných tvrzení, které zřejmě mají orgány činné v trestním řízení a snad je prošetřují, ovšem bez toho, aby se primárně obrátily na nás a daly nám možnost věc vysvětlit. Žádného protiprávního jednání se nikdo z nás nedopustil, ale nemíníme zpo-

chybnovat právo státních orgánů provádět šetření. Za naprosto neetické však považujeme, pokud o těchto dosud ničím nepotvrzených indiciích, získaných z neznámých zdrojů, informují uvedené orgány veřejnost, jako by šlo o ověřená fakta, o skutečnosti odůvodňující trestní stíhání. Takto lze diskreditovat kohokoliv, a to třeba i jen na základě anonymního oznámení, které musí policie také prověřovat. Ať už to bylo záměrem anebo jen nechtěným důsledkem, postup orgánů v článku uvedených vnímáme jednak jako poškození našeho dobrého jména a zejména jako zásah do nezávislého výkonu advokacie, který je jedním ze základních pilířů svobodné společnosti.“⁵⁾

Účinky usnesení o zahájení trestního stíhání vůči podezřelému (osobě, proti níž se řízení vede) nastávají až doručením usnesení obviněnému, což vyplývá nejen ze způsobu doručení usnesení o zahájení trestního stíhání do vlastních rukou obviněného bez možnosti uložení doručované zásilky [§ 64 odst. 1 písm. b), odst. 4 písm. a) TrŘ], nýbrž i z dikce ustanovení § 160 odst. 1 TrŘ a § 32 TrŘ.

Ustanovení § 160 odst. 1 TrŘ uvádí, že navzděčují-li skutečnosti zjištěné prověřováním dle § 158 TrŘ, že byl spáchán trestný čin, a je-li dostatečně odůvodněn závěr, že jej spáchala určitá osoba, rozhodne policejní orgán neprodleně o *zahájení trestního stíhání této osoby jako obviněného*. Ustanovení § 32 TrŘ pak zdůrazňuje, že toho, kdo je podezřelý ze spáchání trestného činu, lze považovat za obviněného a použít proti němu prostředků daných tímto zákonem teprve tehdy, bylo-li proti *němu zahájeno trestní stíhání*.

Zákon zde nehovoří jen o rozhodnutí (usnesení) o zahájení trestního stíhání (tedy slovy zákona, že bylo rozhodnuto o zahájení trestního stíhání podezřelého jako obviněného), ale zdůrazňuje, že trestní stíhání musí být zahájeno proti němu, tedy jinak řečeno, že mu bylo usnesení doručeno do vlastních rukou bez možnosti uložení doručované zásilky [§ 64 odst. 1 písm. b),

⁵⁾ Sokol a Novák se ohradují proti informacím o vyšetřování, Právo 28. 4. 2004, s. 3.

AKTUÁLNÍ TÉMA

odst. 4 písm. a)].⁶⁾ Uložení doručovaného usnesení o zahájení trestního stíhání je vyloučeno. Opis usnesení o zahájení trestního stíhání je třeba doručit obviněnému nejpozději na počátku prvního výslechu (§ 160 odst. 2 TrŘ).

V důsledku změny formy zahájení trestního stíhání je třeba rozlišovat: a) účinky usnesení o zahájení trestního stíhání z hlediska okamžiku, kdy začíná vyšetřování od b) účinků usnesení o zahájení trestního stíhání ve vztahu k obviněnému.

V uvedených případech, popsanych ve zmíněných člancích publikovaných v deníku Právo, šlo ze strany policejních orgánů o postup před zahájením trestního stíhání na základě podezření ze spáchání trestného činu, nikoliv o vyšetřování, které ještě nebylo zahájeno.

IV. POLICIE VYCHÁZÍ Z TRESTNÍHO OZNÁMENÍ

Tajemník České advokátní komory Ladislav Krym v písemném sdělení uvedl, že Komora je znepokojena kriminalizací advokátů a informace státních zástupců o trestním řízení vedeném ve vztahu k nim označil za nekorektní a neetické.⁷⁾

Ředitel odboru trestního řízení Nejvyššího státního zastupitelství Stanislav Potoczek pak uvedl: „Věc jsem prověřoval. Žádný státní zástupce Právu nedodával informace. Pravda je, že odpovídali na dotazy, které jim položilo Právo. Odpověděli velmi obecně a bez záměru kohokoli poškodit. Proti vyjádření komory advokátů o kriminalizaci advokátů státními zástupci se rozhodně ohrazují,“ zdůraznil Potoczek. Také vedoucí odboru závažné hospodářské a finanční kriminality na pražském vrchním státním zastupitelství Jaroslav Dolejší odmítl výtky České advokátní komory a označil je za neetické a nekorektní jednání. Informace o probíhajícím

trestním řízení ve vztahu k advokátům Sokolovi a Novákovi označil za objektivní. Podezření ze záměru způsobit škodu oběma advokátům vyloučili i policisté protikorupční služby, kteří vyšetřují obviněného podnikatele R. K., jehož obhájci jsou podezřelí advokáti. „Další informace k případům budou podány, až když je vyšetřující policejní komisaři uvolní. S ohledem na současný stav šetření si totiž vyhradili právo další informace nyní neposkytovat,“ odpověděl na dotazy Práva zástupce ředitele Útvaru pro odhalování korupce a finanční kriminality Milan Šiška.⁸⁾

Pozoruhodné je konstatování, že nešlo o kriminalizaci advokátů, protože státní zástupci nedodávali sdělovacímu prostředku informace, neboť pouze odpovídali na dotazy, které jim položilo Právo. Nelze pominout sdělení, že policejní orgány si vyhradily právo další informace nyní neposkytovat.

Z těchto názorů lze spolehlivě dovodit následující: Aby se mohl novinář zaslouženě dotazovat na to, zda jsou prověřovány skutečnosti důvodně nasvědčující tomu, že dva konkrétní advokáti spáchali trestný čin, musí mít k tomu důvod. Tímto důvodem musí být neoficiální informace např. o tom, že někdo podal trestní oznámení na advokáty, které policejní orgány prošetřují. Lze věřit tomu, že takové informace neposkytl policejní orgán, který provádí šetření postupem dle § 158 TrŘ, ani státní zástupce vykonávající dozor nad trestním řízením. Tuto informaci však musel poskytnout někdo, kdo se s ní na pracovišti seznámil. A to mohlo být nejenom na státním zastupitelství, na Útvaru pro odhalování korupce a finanční kriminality, nýbrž i na finančně analytickém odboru ministerstva financí, případně i jinde, kam byla informace z těchto složek podána.

Jen díky takové neoficiální informaci mohl novinář klást orgánům činným v přípravném řízení

⁶⁾ Šámal, P. – Král, V. – Baxa, J. – Púry, J.: Trestní řád, Komentář, 1. díl. 4. vydání. C. H. Beck, Praha 2002, s. 1014.

⁷⁾ Policie vychází z trestního oznámení, Právo 28. 4. 2004, s. 3.

⁸⁾ Tamtéž, s. 3.

otázky a zaskočít je svoji informovaností. Poskytnuté odpovědi mu pak poskytly ověření údajů, jimiž předtím stejně disponoval, ovšem ze zdroje, který v zájmu další spolupráce v budoucnosti nechce odhalit a tudíž ani citovat.

V. POSKYTOVÁNÍ INFORMACÍ O TRESTNÍM ŘÍZENÍ

Článek 17 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (LPS) uvádí, že svoboda projevu a právo na informace jsou zaručeny. Cenzura je nepřipustná (čl. 17 odst. 3 LPS). Státní orgány a orgány územní samosprávy jsou povinny přiměřeným způsobem poskytovat informace o své činnosti. Podmínky a provedení stanoví zákon (čl. 17 odst. 5 LPS).

Pokud jde o trestní řízení, je tímto zákonem trestní řád. Ten v ustanovení § 8a odst. 1 TrŘ nazvaném „poskytování informací o trestním řízení“ výslovně uvádí: Orgány činné v trestním řízení informují o své činnosti veřejnost poskytováním informací sdělovacím prostředkům. Přitom dbají toho, aby neohrožovaly objasnění skutečností důležitých pro posouzení věci, nezveřejňovaly o osobách, které mají účast v trestním řízení, údaje, které přímo nesouvisejí s trestnou činností, a aby neporušily zásadu, že dokud pravomocným odsuzujícím rozsudkem není vina vyslovena, nelze na toho, proti němuž se vede trestní řízení, hledět, jako by byl vinen (§ 2 odst. 2 TrŘ).

Z důvodů uvedených v odstavci 1 orgány činné v trestním řízení odeprou poskytnutí informací (§ 8a odst. 2 TrŘ).

Citované ustanovení § 8a odst. 1 TrŘ je formulováno tak nejednoznačně, že umožňuje dvojitý výklad. Buď 1) poskytování informací o celém trestním řízení, nebo 2) poskytování informací o trestním stíhání obviněného.

Možnost prvního z uvedených výkladů plyne již z názvu ustanovení § 8a TrŘ „poskytování in-

formací o trestním řízení“. Již z něj některé orgány činné v přípravném řízení dovozují, že jsou oprávněny informovat o celém trestním řízení včetně postupu před zahájením trestního stíhání (§ 158 až § 159b TrŘ), tudíž také o šetření prováděném dle § 158 TrŘ a o osobě podezřelé ze spáchání trestného činu. Pokud policejní orgány a státní zástupci vycházejí z pojmu „poskytování informací o trestním řízení“, potom jim nic nebrání, aby informovali o každém převzetí trestního oznámení proti určité osobě, stejně jako o prováděném šetření. V souladu s názvem § 8a TrŘ je i jeho odst. 1 věta první, dle níž „orgány činné v trestním řízení informují o své činnosti veřejnost poskytováním informací sdělovacím prostředkům“. Je nepochybné, že do této činnosti lze řadit i postup před zahájením trestního stíhání dle hlavy deváté trestního řádu (§ 158 až § 159b TrŘ). Až postupem před zahájením trestního stíhání se mají shromáždit podklady nutné pro konání trestního stíhání (§ 160 odst. 1 TrŘ). Řeší se zde základní problém, zda o skutku, který je předmětem podnětu k trestnímu stíhání, bude konáno trestní stíhání, nebo bude s podnětem naloženo jiným způsobem.⁹⁾

Trestním řízením je řízení podle trestního řádu (§ 12 odst. 10 TrŘ). Trestní řízení je nejširší pojem, který označuje veškeré řízení upravené trestním řádem, tedy jak postup před zahájením trestního stíhání, tak i trestní stíhání.

Postup před zahájením trestního stíhání je prvním stadiem trestního řízení a zároveň i přípravného řízení, protože orgány činné v trestním řízení v něm již postupují zásadně podle ustanovení trestního řádu (§ 158 až § 159b TrŘ). Proto postup před zahájením trestního stíhání je první fází přípravného řízení, na niž navazuje druhá fáze, kterou tvoří vyšetřování (§ 161 odst. 1 TrŘ), jež začíná zahájením trestního stíhání (§ 160 odst. 1 TrŘ). Přípravné řízení a tudíž i trestní řízení začíná vypracováním záznamu o *zahájení úkonů trest-*

⁹⁾ Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P. a kol.: Trestní právo procesní. 2. přepracované vydání. C. H. Beck, Praha 2003, s. 552.

AKTUÁLNÍ TÉMA

ního řízení policejním orgánem (§ 158 odst. 3 TrŘ), který o tom informuje státního zástupce.¹⁰⁾

Z toho některé policejní orgány a státní zástupci usuzují, že je možné informovat veřejnost o postupu před zahájením trestního stíhání vůči určité osobě od okamžiku vypracování záznamu o zahájení úkonů trestního řízení, a to i v případě, že podezíraná osoba neví, že na základě trestního oznámení nebo podnětů jiných osob a orgánů je prošetřováno podezření vůči ní, i v případě, že podezřelou osobu nepožádali o podání vysvětlení, čímž jí znemožnili vyjádřit se k trestnímu oznámení, či jinému podnětu k trestnímu stíhání.

Zastávám názor, že v takovém případě je však vyloučeno, aby podezíraná osoba mohla efektivně využít právo na právní pomoc advokáta (§ 158 odst. 4 TrŘ). Tak je vytvořen stav, který je v rozporu s čl. 37 odst. 2 Listiny, který zaručuje každému právo na právní pomoc v řízení před soudy, jinými státními orgány a orgány veřejné správy, a to od počátku řízení (ÚS 42/1996-n.). I když tedy trestní řízení proti určité osobě probíhá, a to postupem před zahájením trestního stíhání (§ 158 až § 159b TrŘ), je možnost podezírané osoby využít právo na právní pomoc advokáta dle § 158 odst. 4 TrŘ nerealizovatelná pokud orgány činné v přípravném řízení nedají podezřelému možnost vyjádřit se k trestnímu oznámení či jinému podnětu k trestnímu stíhání. Policejní orgán je podle § 158 odst. 3 písm. a) TrŘ oprávněn vyžadovat vysvětlení od osob, nemá však povinnost je vyžadovat. Podezíraná osoba pak nemá možnost vynutit si podání vysvětlení. Nejčastěji proto, že neví o postupu před zahájením trestního stíhání. Nezřídka sice podezřelý ví o podání trestního oznámení, o tom, zda podá vysvětlení však nerozhoduje podezřelý, nýbrž policejní orgán.

Možnost druhého z uvedených výkladů plyne z Beckova komentáře k ustanovení § 8a odst. 1 TrŘ, v němž se uvádí: „Je třeba zajistit zejména ve fázi ověřování podezření ze spáchání trestného činu utajení určitých informací o podezřelém (později obviněném), aby byl co nejvíce omezen difamující účinek trestního řízení na takového podezřelého, u něhož nebude podezření v další fázi trestního řízení potvrzeno. Proto je nepřipustné zveřejňovat, že určité osobě bude sděleno obvinění ještě předtím, než bude tento úkon proveden.“¹¹⁾

S tímto názorem se ztotožňuji. Zveřejňování informací o tom, že příští týden či měsíc bude obviněna z trestné činnosti určitá osoba, nebo že se její obvinění zvažuje, považují za nepřijatelné, stejně jako publikování informací o tom, že konkrétní podezřelé osoby jsou „vyšetřovány“ policejními orgány. Běžný čtenář novin, posluchač rozhlasu, či televizní divák je orientován nespřímně užitým pojmem vyšetřování, což v něm vzbuzuje mylný dojem, že v článku či relaci jmenované osoby jsou stíhány jako obvinění.

Pokud jsou však na základě trestního oznámení či jiného podnětu podezřelými státní úředníci, orgány činné v trestním řízení, či jiné exponované osoby, je situace ještě složitější. Zejména v případě trestního oznámení nelze nikdy vyloučit účelovou snahu o diskreditaci jmenovaných osob.

V případě, že orgány činné v trestním řízení poskytnou sdělovacím prostředkům informaci, že za určitou dobu dojde k obvinění určité osoby, sdělují veřejnosti nepřímo ještě jednu skutečnost. Totiž, že podezření ze spáchání trestného činu touto osobou nemají v den, kdy poskytly informace sdělovacím prostředkům, natolik ověřenou, aby zahájily trestní stíhání této osoby jako obviněného dle § 160 odst. 1 TrŘ.

¹⁰⁾ Do okamžiku sepsání záznamu o úkonech trestního řízení jsou policejní orgány oprávněny provádět pouze úkony podle zákona č. 283/1993 Sb., ve znění pozdějších předpisů, o Policii ČR, zejména odhalovat trestné činy dle § 2 odst. 1 písm. d) PolČR.

¹¹⁾ Srov. blíže komentář cit. v pozn. 6, s. 74.

AKTUÁLNÍ TÉMA

V komentáři k § 8a TrŘ se zdůrazňuje, že je třeba co nejvíce omezit difamující účinek trestního řízení na takového podezřelého. Akademický slovník cizích slov definuje difamací jako utržení na cti, tupení, pomlouvání, křivé obvinění, nařčení, znevažování a zneuctívání.¹²⁾ Usuzuji, že vyjdeme-li z pozice osoby, vůči níž se postupem před zahájením trestního stíhání prověřuje trestní oznámení, potom nelze připustit informování veřejnosti o podání trestního oznámení proti této osobě či o prováděném šetření, stejně jako úvahy o tom, zda a kdy bude tato osoba obviněna. Takovéto informace může osoba, o níž orgány činné v přípravném řízení prostřednictvím sdělovacích prostředků informují, oprávněně považovat jako znevažující a nactiutřačné.

Mnohé policejní orgány (zejména bývalí vyšetřovatelé), stejně jako nemalý počet státních zástupců, neposkytují v praxi informace o postupu dle § 158 TrŘ. Vychází z cit. komentáře k § 8a TrŘ, případně z právní úpravy existující do 31. 12. 2001, kdy postup před zahájením trestního stíhání netvořil první fázi přípravného řízení, které začínalo zásadně až zahájením trestního stíhání sdělením obvinění. Proto stejně jako před novelou trestního řádu provedenou zákonem č. 265/2001 Sb. i po ní informují veřejnost prostřednictvím sdělovacích prostředků zásadně až od okamžiku, kdy podezřelá osoba převezme obvinění.¹³⁾

Mezi orgány činnými v přípravném řízení, které zásadně nepodávají informace o postupu před zahájením trestního stíhání, existuje obava, že sdělením informace o tom, že určitá osoba je prošet-

řována pro podezření z trestné činnosti, stejně jako o tom, že bude či má být obviněna, lze naplnit znaky skutkové podstaty trestného činu pomluvy dle § 206 odst. 1 TrZ. Tato obava může být důvodná v případech, kdy k trestnímu stíhání sdělením obvinění této podezřelé osobě nedojde. Potom může vzniknout důvodné podezření, že policejní orgán či státní zástupce o jiném sdělil nepravdivý údaj, který je způsobilý značnou měrou ohrozit jeho vážnost u spoluobčanů, zejména poškodit jej v zaměstnání, narušit jeho rodinné vztahy nebo způsobit mu jinou vážnou újmu. Jsou-li takové údaje o podezřelé osobě sděleny veřejnosti tiskem, filmem, rozhlasem, televizí nebo jiným obdobně účinným způsobem, potom policejní orgán nebo státní zástupce, který takové informace sdělil, může naplnit i znaky kvalifikované skutkové podstaty trestného činu pomluvy. Protože „sdělením nepravdivého údaje je sdělení informace o jiném, která je v rozporu se skutečností“,¹⁴⁾ je pouze otázkou výkladu ustanovení § 206 odst. 1 TrZ a posouzení konkrétních okolností případu, zejména zavinění, zda může jít v tom kterém případě o trestný čin pomluvy, či nikoliv.

Nelze se divit, že podezřelé osoby, o jejichž budoucím obvinění či o „vyšetřování“ jejich trestné činnosti informují sdělovací prostředky veřejnost, se proti zveřejněným informacím brání, a to nezřídka publikováním svého neoficiálního vysvětlení ve sdělovacích prostředcích. V důsledku toho jsou ve sdělovacích prostředcích zvažovány dvě otázky.

První otázkou je, zda se podezřelé osoby, označené ve sdělovacích prostředcích ce-

¹²⁾ Akademický slovník cizích slov, Academia Praha 1998, s. 164.

¹³⁾ Podle § 10 odst. 12 TrŘ, ve znění účinném do 31. 12. 2001, tedy před novelou provedenou zákonem č. 265/2001 Sb., byl přípravným řízením úsek od zahájení trestního stíhání, případně od provedení neodkladných nebo neopakovatelných úkonů (§ 160 odst. 1, 2) do podání obžaloby, postoupení věci, přerušeni nebo zastavení trestního stíhání před podáním obžaloby. Podle § 160 odst. 1 TrŘ nasvědčovaly-li zjištěné skutečnosti tomu, že byl spáchán trestný čin, a byl-li dostatečně odůvodněn závěr, že jej spáchala určitá osoba, zahájí vyšetřovatel neprodleně trestní stíhání, pokud nebyl důvod k postupu podle § 159 odst. 2 a 3 TrŘ nebo § 159a odst. 1 TrŘ. Trestní stíhání zahajoval vyšetřovatel tím, že této osobě nejpozději na počátku prvního výslechu sdělil, že ji stíhá jako obviněného, a učinil o tom záznam.

¹⁴⁾ Srov. blíže komentář cit. v pozn. č. 6, s. 1141.

AKTUÁLNÍ TÉMA

lým jménem i profesí, dopustily či nedopustily jednání, pro které na ně bylo podáno trestní oznámení. Usuzuji, že diskuse o vině a nevině uvedených osob nikdy neměla vzniknout, že je zbytečně vyvolaná a bezpředmětná. Je tomu tak především proto, že vůči podezřelým osobám, o jejichž „vyšetřování“ nebo o „budoucím obvinění“ informovaly sdělovací prostředky, nebylo zahájeno trestní stíhání sdělením obvinění. Tyto osoby nemají právo na obhajobu právě proto, že nebyly obviněny. Proto jsou tyto osoby, vůči nimž bylo vysloveno ve sdělovacích prostředcích podezření, v složitějším postavení než obviněný. V případě, že nejsou požádány ani o podání vysvětlení (§ 158 odst. 3 an. TrŘ), jsou doslova v bezprávném postavení. V praxi mohou postižené osoby reagovat dvěma způsoby. Buď se obrnit trpělivostí a na nařčení vůči své osobě nereagovat, což sdělovací prostředky mnohdy promptně označí za neoficiální přiznání viny. Nebo své nařčení ve sdělovacích prostředcích vyvracet a zpochybňovat. To vše v době, kdy nejsou v procesním postavení obviněného.

Druhou otázkou, která se řeší ve sdělovacích prostředcích, je oprávněnost či neoprávněnost zveřejněných informací. I k tomu se postižená osoba buď vyjadřuje nebo naopak vše ponechává bez reakce.

V mnoha případech se osoba, o jejímž „vyšetřování“ pro podezření ze spáchání trestné činnosti a budoucím obvinění informují veřejnost sdělovací prostředky, rozhodne v týchž či jiných sdělovacích prostředcích reagovat na obě otázky (jak na otázku své viny, tak na otázku oprávněnosti informací zveřejněných před jejich obviněním).

V praxi jsem zaznamenal i mezi orgány činnými v trestním řízení spontánní reakce na sdělení státního zástupce, který uvedl jména osob, které „mají být do dvou týdnů obviněny“ z konkrétní trestné činnosti. Nejčastěji zaznělo, že státní zástupce uvedl i to, co rozhodně nechtěl. Především konstatoval, že v den, kdy podal informace sdělovacím prostředkům, neměl policejní orgán důvod k zahájení trestního stíhání sdělením obvinění podle § 160 odst. 1 TrŘ a ani on, jako státní

zástupce vykonávající dozor nad přípravným řízením, tento důvod neshledal. Pokud by skutečnosti zjištěné prověřováním trestního oznámení podle § 158 TrŘ nasvědčovaly, že byl spáchán trestný čin, a pokud by byl dostatečně odůvodněn závěr, že jej spáchala určitá osoba, policejní orgán by již rozhodl o zahájení trestního stíhání této osoby jako obviněné.

Jak však mohl státní zástupce v den svého vystoupení před sdělovacími prostředky vědět, že za dva týdny k obvinění těchto osob dojde? Co když v této době budou zjištěny skutečnosti, jež nebudou odůvodňovat zahájení trestního stíhání, nýbrž naopak odložení nebo jiné vyřízení věci (§ 159a odst. 2 a 3 TrŘ) nebo dočasné odložení trestního stíhání (§ 159b odst. 1 TrŘ)? Usuzuji, v souladu s cit. komentářem k § 8a TrŘ, že informace o budoucím obvinění konkrétních osob státní zástupce neměl poskytovat. Pokud tak již učinil, mohl uvést: „Šetření věci postupem podle § 158 TrŘ probíhá a policejní orgán po jeho skončení zváží, zda jsou důvody k zahájení trestního stíhání sdělením obvinění podezřelým osobám, nebo v případě, že se podezření prokáže, věc odloží.“ Taková informace by vyloučila zbytečné a bezbřehé spekulace na téma, jak bude ve věci, v níž bylo signalizováno obvinění osob, rozhodnuto v případě, že se podezření nepotvrdí.

Odpůrci informací o budoucím či předpokládaném obvinění podezřelých, a o „vyšetřování podezřelých osob“ dovozují, že zveřejnění takových informací v tisku, rozhlasu, televizi, na internetu či jinak může vést k domněnce, že k pozdějšímu obvinění osoby došlo třeba jen kvůli obavě z odložení věci, z čehož by se dalo dovodit, že zveřejněné informace obsahovaly nepravdivé údaje, tedy, že může jít o pomluvu.

Jen na základě podaného trestního oznámení či jiného podnětu není možno bez dalšího posoudit, zda jde o skutečnosti nasvědčující tomu, že byl spáchán určitý trestný čin a která osoba se jej dopustila, nebo zda jde o jednání, které je v souladu s trestním zákonem. Proto pouze na základě trestního oznámení, bez využití postupu před zahájením trestního stíhání dle hlavy deváté

AKTUÁLNÍ TÉMA

trestního řádu, nelze zahájit trestní stíhání proti určité osobě, ani věc bez dalšího odložit. I z tohoto pohledu lze zveřejňování informací o budoucím či předpokládaném obvinění podezřelých a o „vyšetřování podezřelých osob“ považovat za nevhodné a předčasné.

VI. POSKYTOVÁNÍ INFORMACÍ O PODEZŘELÉM ADVOKÁTOVI

V případě, že je podezřelou osobou advokát, je situace zcela specifická, se závažnými důsledky nejen pro něj samotného, nýbrž i pro jiné osoby. Novelou trestního řádu provedenou zákonem č. 265/2001 Sb. totiž reagoval zákonodárce na některé případy z praxe, kdy byli trestně stíháni advokáti, kteří zároveň vykonávali obhajobu spoluobviněných. Ustanovení § 35 odst. 2 TrŘ uvádí, že **obhájcem nemůže být advokát, proti kterému je nebo bylo vedeno trestní stíhání, a v důsledku toho v řízení, ve kterém by měl vykonávat obhajobu, má postavení obviněného, svědka nebo zúčastněné osoby.**

Důvodem pro vyloučení advokáta podle cit. ustanovení je již fakt, že proti němu je vedeno trestní stíhání a v témže řízení vykonává obhajobu. Pokud je o advokátovi zveřejněna informace, že „je vyšetřován“, nebo že jej „vyšetřují policejní orgány“, třebaže pouze probíhá prověřování trestního oznámení postupem dle § 158 TrŘ, trestní stíhání se nekoná. Informace o vyšetřování advokáta policejními orgány, zveřejněné ve sdělovacích prostředcích, však vytvářejí ve veřejnosti dojem, že proti tomuto advokátovi bylo na základě ověřených skutečností zahájeno trestní stíhání sdělením obvinění z konkrétní trestné činnosti. To vše za situace, kdy vyšetřování prokazatelně neprobíhá.

V důsledku existence ustanovení § 35 odst. 2 TrŘ považuji za možné, aby k zveřejnění informací o advokátech došlo poté, co je proti nim zahájeno trestní stíhání sdělením obvinění. Zveřejnění informací o advokátech v době, kdy jsou na základě trestního oznámení podezřelými z trestné činnosti, je však nepřijatelné a lze jej hodnotit jako denunciaci advokátů, do jejichž práce spadá i obhajoba obviněných ze závažné trestné činnosti.¹⁵⁾ Již zveřejnění takovýchto informací o „vyšetřování“ advokátů v době, kdy je proti nim pouhé podezření, snad nechtěně, či možná záměrně, jaksi mimochodem zpochybňuje ve sdělovacích prostředcích i jejich oprávnění obhajovat v určité trestní věci. Navíc se tak obecně zpochybňuje dobrá pověst advokáta u veřejnosti i mezi klienty.

„Česká advokátní komora vyjádřila znepokojení nad nekorektním a neetickým postupem orgánů činných v trestním řízení. Orgány státního zastupitelství rozšířily prostřednictvím střeďečního vydání deníku Právo informaci o šetření advokátů Tomáše Sokola a Jiřího Nováka. Podle České advokátní komory se tak státní orgány zachovaly podle principu ‚obviňování bez obvinění‘, spočívající v předávání neprokázaných a neověřených informací tisku: Takové jednání je podle předsedy Komory Vladimíra Jirouska v právním státě nepřijatelné. Tento postup napadá základní principy advokacie, spočívající v právu každého občana na řádnou obhajobu.“¹⁶⁾

VII. ZÁVĚR S NÁVRHY DE LEGE FERENDA

Účinky usnesení o zahájení trestního stíhání vůči podezřelému (osobě, proti níž se řízení vede) nastávají až doručením usnesení obviněnému,

¹⁵⁾ Srov. blíže názor předsedy České advokátní komory JUDr. Vladimíra Jirouska, in. Cihlářová, I., Blažek, P.: Vyšetřování Sokola a Nováka znepokojilo advokáty, Právo, 22. 4. 2004, s. 3.

¹⁶⁾ Krym, L.: Obviňování bez obvinění. Česká advokátní komora je znepokojena kriminalizací svých členů, tisková zpráva ČAK, Praha, 22. dubna 2004.

AKTUÁLNÍ TÉMA

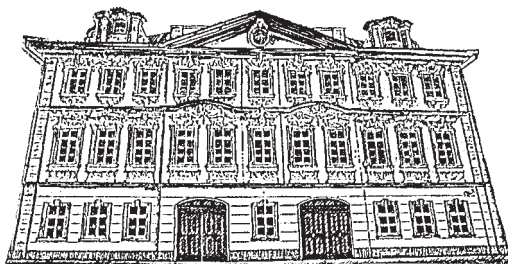
což vyplývá nejen ze způsobu doručení usnesení o zahájení trestního stíhání do vlastních rukou obviněného bez možnosti uložení doručované zásilky [§ 64 odst. 1 písm. b), odst. 4 písm. a) TrŘ], nýbrž i z dikce ustanovení § 160 odst. 1 TrŘ a § 32 TrŘ. Vzhledem k tomu, že nasvědčují-li skutečnosti zjištěné prověřováním dle § 158 TrŘ, že byl spáchán trestný čin, a je-li dostatečně odůvodněn závěr, že jej spáchala určitá osoba, rozhodne policejní orgán neprodleně o zahájení trestního stíhání této osoby jako obviněného (§ 160 odst. 1 TrŘ), považují za vhodné, aby orgány činné v trestním řízení podávaly informace o trestním řízení až od okamžiku, kdy obviněný toto usnesení převezme.

Jen na základě podaného trestního oznámení či jiného podnětu není možno bez dalšího posoudit, zda jde o skutečnosti nasvědčující tomu, že byl spáchán určitý trestný čin, a která osoba se jej dopustila, nebo zda jde o jednání, které je v souladu s trestním zákonem. Považují za nesprávné, aby orgány činné v přípravném řízení podávaly informace o postupu před zahájením trestního stíhání. Za zcela jasný a odůvodněný považují výše citovaný výklad obsažený v Beckově komentáři k ustanovení § 8a odst. 1 TrŘ, dle něhož je třeba ve fázi ověřování podezření ze

spáchání trestného činu zajistit utajení informací o podezřelém, a proto je nepřipustné zveřejňovat, že určité osobě bude sděleno obvinění ještě předtím, než bude tento úkon proveden.

Protože však orgány činné v trestním řízení v praxi vycházejí ze dvou odlišných výkladů ustanovení § 8a TrŘ nazvaného „Poskytování informací o trestním řízení“, považují za vhodné zpřesnění cit. ustanovení. De lege ferenda proto navrhuji následující novelizaci ustanovení § 8a odst. 1 TrŘ (s novými pasážemi psanými tučně), nazvaného „Poskytování informací o trestním **stíhání**“ takto: „Orgány činné v trestním řízení informují o své činnosti veřejnost poskytováním informací sdělovacím prostředkům, **a to od zahájení trestního stíhání osoby jako obviněného dle § 160 odst. 1 TrŘ.** Přitom dbají toho, aby neohrožovaly objasnění skutečností důležitých pro posouzení věci, nezveřejňovaly o osobách, které mají účast v trestním řízení, údaje, které přímo nesouvisí s trestnou činností, a aby neporušily zásadu, že dokud pravomocným odsuzujícím rozsudkem není vina vyslovena, nelze na toho, proti němuž se vede trestní řízení, hledět, jako by byl vinen (§ 2 odst. 2 TrŘ).“

Autor je advokátem v Brně.

SEMINÁŘ

České advokátní komory, konaný pod záštitou
ústavně-právního výboru Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky, který se
konal 12. března 2004 v prostorách Poslanecké sněmovny, na téma

EVROPSKÝ SOUD PRO LIDSKÁ PRÁVA, JEHO FUNGOVÁNÍ, VZTAHY K EU A AKTUÁLNÍ JUDIKATURA

Seminář byl díky zvolenému tématu zřejmě velmi atraktivní, a tak se zcela překvapivě v nádherných prostorách Poslanecké sněmovny sešlo více než 140 účastníků z řad poslanců, senátorů, soudců Ústavního soudu a soudů všech stupňů, stejně jako celá řada advokátů. Důvodů pro tak velkou a profesionálně velmi reprezentativní účast bylo více; mj. jistě i mimořádná kvalita přednášejících (soudců Evropského soudu lidských práv, dále „Soud“; pedagoga Právnické fakulty UK v Praze, právníků aparátu Soudu i monitorovacích složek Parlamentního shromáždění Rady Evropy).

Vlídna pohostinnost a vynikající podmínky zajištěné Poslaneckou sněmovnou umožnily kvalitní simultánní česko/anglické tlumočení, nahrávku přednášek, občerstvení pro účastníky. S vysokou úrovní tohoto historického prostředí a také s tak velkou kapacitou sálu pochopitelně nemohou v Praze soutěžit jiné obvykle používané prostory, které má k dispozici Česká advokátní komora.

Je třeba ocenit, že ti soudci a právníci Soudu i Parlamentního shromáždění Rady Evropy, které Česká advokátní komora oslovila, projevíli mimořádnou ochotu a pochopení pro cíl, sledovaný takto široce koncipovaným seminářem. Nalezli si ve svém velmi náročném a stále více rostoucím pracovním vytížení čas do Prahy přijet a předat svoje poznatky, informace a doporučení právní veřejnosti.

Seminář zahájili úvodním slovem předsedkyně ústavně-právního výboru Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR **JUDr. Vlasta Parkanová** a předseda České advokátní komory **JUDr. Vladimír Jiřousek**. První polovinu semináře moderoval mis-

topředseda ČAK **JUDr. Martin Vychopeň**, odpolední část pak **Mgr. Renata Jilková**, advokátka.

Přednášky měly, jak již jejich název napovídá, velmi zajímavý obsah.

Přednášku „**Kontinuita a změny v judikatuře Evropského soudu pro lidská práva**“ vysoce zajímavě a s hlubokou znalostí denní praxe Soudu přednesl pan **Matti Pellonpää**, soudce, který také zčásti pojednal téma „Nedávný důležitý vývoj judikatury Evropského soudu pro lidská práva“, když pro náhlé onemocnění další soudce, p. **Nicolas Bratza**, svoji cestu do Prahy musel bohužel odvolat. Pro účastníky bylo také mimořádně zajímavé téma, s nímž se může kdokoliv (soudce, advokát či jiný právník) z běžné právní praxe obtížně důvěrněji seznámit, tj. „**Vztah Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a evropského práva**“. O tom velmi zaslíbeně mluvil **prof. JUDr. Pavel Šturma, CSc.** z Právnické fakulty Univerzity Karlovy v Praze.

Další část programu, logicky navazující na části předchozí, a přitom velmi aktuální zejména pro advokáty, tvořila přednáška **JUDr. Evy Hubálkové**, právní asistentky Kanceláře Soudu „**Právo na respektování soukromého života, obydlí a korespondence advokátů a osob v obchodním styku: řízení před Evropským soudem pro lidská práva a úloha právních asistentů Kanceláře Soudu**“. Odpolední program byl završen dvěma přednáškami paní **Caroline Ravaud**, vedoucí sekretariátu Monitorovacího výboru sekretariátu Parlamentního shromáždění Rady Evropy. První z nich měla téma: „**Parlamentní shromáždění Rady Evropy jako poli-**

tický nástroj zajištění respektu k lidským právům“, druhá pak „Monitorování výkonu rozsudků Evropského soudu pro lidská práva výbo-rem ministrů (restitutio in integrum) cestou individuálních kroků jako je obnova vnitrostátního řízení, platba satisfakce, obecných kroků vnitrostátních orgánů na poli praxe i legislativy, monitorování plnění statutárních závazků a povinností“.

Kromě vlastních přednášek odezněla i velmi bohatá a přínosná diskuse. Bylo zřejmé, jak frekventované jsou některé problémy, související vnitrostátně i mezinárodně s aplikací Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a jak málo je takových odborných příležitostí k získání skutečně kvalifikovaných informací a poučení, jako byla tato.

V průběhu programu, k jeho jednotlivým bodům i diskusním dotazům, komentoval, odpovídal a vysvětloval řadu věcí z pohledu českého soudce i české reality soudce Soudu **JUDr. Karel Jungwiert**, jak to ostatně již řadu let pro advokátní veřejnost činí.

Česká advokátní komora – dosud ovšem pouze pro advokáty – již tradičně a dlouhodobě pořádá pravidelné semináře a setkání k tematice lidských práv, judikatuře Soudu a její reflexe v advokátní praxi. Stejně tak tradičně organizuje pro malé skupiny advokátů každoroční krátké studijní cesty k Soudu a do Rady Evropy. Jak se tentokrát ukázalo, poučení a informací není nikdy dost, zejména jde-li o skutečně praktické poznatky a aktuální informace.

Předseda České advokátní komory JUDr. Vladimír Jirousek nejen poděkoval JUDr. Vlastě Parkanové, předsedkyni ústavně-právního výboru Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR za to, že převzetím záštity nad akcí umožnila pořádání semináře v tak krásných prostorách, ale také navrhl, aby se podobné společné akce k tématům lidských práv staly akcemi pravidelnými.

Redakce uveřejňuje na semináři přednesené příspěvky, aby umožnila čtenářům bližší seznámení s aktuální problematikou vztahující se k činnosti Soudu.

JUDr. Jana Wurstová

VZTAH EVROPSKÉ ÚMLUVY O LIDSKÝCH PRÁVECH A EVROPSKÉHO PRÁVA

prof. JUDr. PAVEL ŠTURMA, DrSc.

1. ÚVOD

Vytváření evropského standardu lidských práv je složitým procesem, na kterém se podílejí různými způsoby různé mezinárodní organizace působící v Evropě. Jde o to, že v rámci členských států EU mohou vedle sebe působit tři, popř. čtyři samostatné systémy ochrany lidských práv: národní systémy (tj. ústavní listiny práv a svobod spolu s ústavním soudnictvím), Charta základních práv EU, systém Rady Evropy (zejm. Evrop-

ská úmluva o lidských právech), popř. ještě univerzální systémy ochrany lidských práv (založené smlouvami OSN či Mezinárodní organizace práce). Z praktického hlediska se jeví jako nejdůležitější poměr mezi Evropskou úmluvou o lidských právech a evropským právem, což je předmětem tohoto příspěvku. Z důvodu stručnosti budeme používat označení Evropská úmluva pro Úmluvu o ochraně lidských práv a základních svobod (1950) ve znění dodatkových protokolů a výraz evropské právo pro právo Evropského společenství (ES) i Evropské unie (EU).

2. CESTA EU K OCHRANĚ ZÁKLADNÍCH PRÁV A VYUŽITÍ EVROPSKÉ ÚMLUVY

Původně sice byla Evropská společenství vytvořena pouze pro dosažení cílů ekonomické povahy, avšak postupně docházelo k prohlubování i rozšiřování kompetencí jejich orgánů. Ze stále větší provázanosti ekonomických zájmů se zájmy jednotlivců (nikoli vždy jen sociální povahy) pak vyplynulo, že se Evropský soudní dvůr začal ve své rozhodovací činnosti stále více dotýkat oblasti lidských práv. Teprve později se pojem lidských práv, resp. „základních práv“, jak byl vytvořen judikaturou Evropského soudního dvora, dostal do smluvních instrumentů.¹⁾ To představuje základní rozdíl oproti standardům lidských práv založeným Radou Evropy, které vždy vycházejí ze smluvních textů, i když zejména v případě Evropské úmluvy bývají dotvářeny judikaturou Evropského soudu pro lidská práva.

Samotný pojem „základní práva“ také není zcela bez problémů. Pojem jako první na komunitární úrovni použil Evropský soudní dvůr. Ten se ovšem inspiroval zejména německým ústavním právem s propracovanou koncepcí základních práv (*Grundrechte*). V jiných zemích (a právních či jazykových oblastech) však dříve tento pojem nebyl užívaný a dostává se konkurence s pojmy jako „veřejné“ či „základní“ svobody (*libertés publiques, libertés fondamentales*) ve francouzské (vnitrostátní) právní terminologii;²⁾ nebo ještě rozšířenějším pojmem „lidská práva“. Naposledy uvedený pojem má tu výhodu, že není

omezen na pozitivně právní úpravu vnitrostátní, ale používá se ustáleně v právních dokumentech i teorii mezinárodního práva, nehledě na jeho zakotvení i v terminologii filozofické a politologické.

Poprvé se pojem „základních práv“ dostal do terminologie užívané závaznými smluvními dokumenty v článku 6 Smlouvy o Evropské unii ve znění Amsterdamské smlouvy z r. 1997 (původně čl. F odst. 2 Maastrichtské smlouvy, 1992),³⁾ podle kterého

„2. Unie respektuje základní práva, která zajišťuje Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, podepsaná v Římě dne 4. listopadu 1950, a která vyplývají z ústavních tradic společných členských států, jako obecné právní zásady Společenství.“

Podle nového odst. 1 řečeného článku je Unie dokonce „založena na zásadách svobody, demokracie, dodržování lidských práv a základních svobod, jakož i právního státu, jež jsou společné členským státům“.⁴⁾

Tento výchozí princip nalezl své potvrzení v čl. 7 Smlouvy o EU, který byl vložen rovněž Amsterdamskou smlouvou a dále modifikován Smlouvou z Nice. Jde o ustanovení derogacní či sankční povahy, které je určeno pro zcela výjimečné situace. Opravňuje totiž Radu na úrovni hlav států a vlád, aby na návrh jedné třetiny členských států nebo Komise a se souhlasem Evropského parlamentu jednomyslně rozhodla, že „došlo k závažnému a trvajícím porušení zásad uvedených v článku 6 odst. 1 ze strany členského státu poté, co byla vláda tohoto členského státu vyzvána, aby se k této věci vyjádřila.“ Bylo-li učiněno takové rozhodnutí, může Rada roz-

¹⁾ Od tohoto pojmu je třeba odlišit pojem „základních svobod“, které jsou výslovně uvedeny ve Smlouvě ES (čl. 28, 39, 43 a 49), popř. tamtéž – v čl. 17 až 21 zakotvená práva spojená s občanstvím Unie (oprávnění k pobytu, volební právo, právo na diplomatickou a konzulární ochranu či petiční právo). Blíže srov. Grygar, J.: Ochrana základních práv v Evropské unii, IFEC, Praha 2001, s. 17, 27 a n.

²⁾ Srov. *Sudre, F.*: Droit européen et international des droits de l'homme, 6e éd., PUF, Paris 2003, s. 12–13.

³⁾ Smlouva o Evropské unii. Smlouva o založení Evropského společenství (překl. L. Tichý, R. Král, J. Plaňavová, P. Svoboda, J. Zemánek), Victoria Publ., Praha 1993, s. 15.

⁴⁾ Srov. *Les traités de Rome, Maastricht et Amsterdam. Textes comparés*, La documentation française, Paris 1998, s. 16.

MATERIÁLY ZE SEMINÁŘE ČAK

hodnout kvalifikovanou většinou, že výkon určitých práv, která pro dotyčný stát vyplývají z aplikace této Smlouvy, včetně hlasovacích práv zástupců jeho vlády v Radě, budou pozastavena. Přitom přihlíží k možným dopadům takového pozastavení na práva a povinnosti fyzických a právnických osob.⁵⁾ V případě článků 6 a 7 jde o obecnou smluvní vazbu Unie a Společenství k základním právům, nikoliv snad přímou inkorporaci práv a svobod obsažených v Evropské úmluvě o lidských právech.

V oblasti práva ES/EU však nejsou jediným pramenem základních práv obecné právní zásady, formulované v judikatuře ESD na základě ústavních tradic členských států a Evropské úmluvy o lidských právech. Vedle nich najdeme úpravu v primárním a sekundárním právu ES a dalších mezinárodních aktech (*sui generis*).⁶⁾ Kromě citovaných článků Smlouvy EU jde v rámci primárního práva ES o články 12, 13, 136 a 141 Smlouvy ES, jakož i některá další ustanovení, zejm. o evropském občanství (část druhá Smlouvy ES). Na tuto úpravu navazuje i rozsáhlá sekundární legislativa (směrnice), a to především v oblasti sociálních práv a zákazu všech druhů diskriminace.

Dalším pramenem práv hospodářské a sociální povahy je Charta základních sociálních práv pracovníků (1989),⁷⁾ která rozvíjí principy charakteristické pro Evropskou sociální chartu Rady Evropy. Třebaže počet vyhlášených práv je v Komunitární chartě vyšší, nacházejí se seřazena do kapitol, jejichž názvy odrážejí, že jde v podstatě o stejná práva jako v Evropské sociální chartě. Výjimku tvoří právo na volný pohyb, které ovšem

platí jen pro příslušníky členských států ES, resp. dnešní občany Evropské unie, a vyplývá ze samotné logiky fungování jednotného evropského trhu. Z právního hlediska jde o pouhou deklaraci, která není formálně závazným aktem. Přesto ji Evropský soudní dvůr bere v úvahu. Kromě toho se na ni, stejně jako na Evropskou sociální chartu Rady Evropy, odvolává i primární právo, konkrétně čl. 136 Smlouvy ES při stanovení sociálních cílů Společenství a členských států.⁸⁾

Již delší dobu byl proto jako nedostatek považován chybějící ucelený katalog, který by z různých zdrojů pocházející základní práva (viz výše) přehledným způsobem kodifikoval. Odpovědí se stalo přijetí Charty základních práv Evropské unie. Přípravou tohoto dokumentu byl v roce 1999 pověřen tzv. Konvent. Konečná verze Charty byla slavnostně vyhlášena 7. 12. 2000 v rámci Mezivládní konference v Nice. Byla přijata ve formě společné deklarace Evropského parlamentu, Rady a Komise. Jde tedy zatím o politickou deklaraci, tj. dokument právně nezávazný.⁹⁾

Charta je přesto významným dokumentem, který obsahuje zatím nejrozsáhlejší mezinárodní listinu práv. Zahrnuje totiž nejen práva, která již byla zakotvena dříve, v rámci jiných mezinárodních či evropských instrumentů, ale také formuluje nová práva, která jsou specifická pro seskupení států Evropské unie. Z hlediska struktury se Charta dělí na preambuli a sedm kapitol. V preambuli vyjádřily členské státy své rozhodnutí spojovat se do stále užší Unie a založit prostor svobody, bezpečnosti a práva. Zároveň se tam

⁵⁾ Text viz Šišková, N.: Evropská unijní ochrana lidských práv, Linde, Praha 2001, s. 67–68; srov. též Grygar, J.: op. cit., s. 45–46.

⁶⁾ Srov. např. Šišková, N.: Dimenze ochrany lidských práv v EU, ASPI, Praha 2003, s. 39.

⁷⁾ Journal Officiel C.E. 1989, C.120, s. 51. Český text viz Šišková, N.: Evropská unijní ochrana lidských práv, Linde, Praha 2001, s. 56–65. Srov. též Prétot, X.: Le droit social européen, PUF, Paris 1990, s. 115–119.

⁸⁾ Srov. Tichý, L. – Arnold, R. a kol.: Evropské právo, C. H. Beck, Praha 1999, s. 696.

⁹⁾ OJ, 2000/C 364/01. Český text viz Grygar, J.: op. cit., s. 119 a n.; Šišková, N.: Evropská unijní ochrana..., op. cit. s. 39 a n.

uvádí nejdůležitější inspirační zdroje, o něž se Charta opírá.¹⁰⁾

Charta se vyznačuje nejen nebývale rozsáhlým katalogem základních práv, ale také jejich novým, a tudíž v kontextu mezinárodních lidsko-právních instrumentů neobvyklým tříděním. Na rozdíl od tradičního dělení na občanská a politická práva na straně jedné a práva hospodářská a sociální na straně druhé, které je typické pro většinu (ne všechny) mezinárodních smluv o lidských právech, Charta rozčlenila vyhlášená práva do šesti kapitol, nazvaných podle základních hodnot, jež tato práva v sobě ztělesňují, a to: důstojnost, svobody, rovnost, solidarita, občanství a spravedlnost. V tomto smyslu lze konstatovat, že tvůrci Charty se nenechali inspirovat ani formální strukturou starších mezinárodních dokumentů, ani různými teoretickými koncepcemi, které zdůvodňují tři, popř. čtyři generace lidských práv.¹¹⁾

Naproti tomu je zřejmé, že se Charta inspirovala Evropskou úmluvou, pokud jde o obsahově korespondující základní práva (v kapitolách věnovaných důstojnosti a občanským a politickým svobodám, jakož i v právu na soudní ochranu). Odkaz na Evropskou úmluvu i judikaturu Evropského soudu pro lidská práva je uveden v al. 5 Preambule Charty.

3. VZTAH CHARTY ZÁKLADNÍCH PRÁV EU A EVROPSKÉ ÚMLUVY – MATERIÁLNÍ PRÁVO

Po stručném připomenutí struktury Charty základních práv EU je nezbytné analyzovat její právní povahu, oblast použití, jakož i vztah k Evropské úmluvě. Problémům i možným řešením konkurenčního vztahu mezi různými institucionálními mechanismy kontroly lidských práv (zejm.

mezi ESD a Evropským soudem pro lidská práva) bude pak věnována samostatná pozornost.

3.1 Působnost Charty základních práv EU

Charta sama řeší otázku rozsahu své aplikace, jakož i vztahu základních práv k právům obsaženým v Evropské úmluvě. Poslední, sedmá kapitola, tak obsahuje všeobecná ustanovení vztahující se k celé Chartě, především její působnost, rozsah garantovaných práv, úroveň jejich ochrany a zákaz zneužití práv (čl. 51 až 54).

Podstatné z hlediska sféry aplikace Charty je řešení obsažené v článku 51:

„1. Ustanovení této Charty jsou určena institucím a orgánům Unie při zachování zásady subsidiarity a členským státům pouze tehdy, uplatňují-li právo Unie. Musí proto respektovat práva, dodržovat zásady a prosazovat jejich použití v souladu s jejich příslušnými pravomocemi.“

Zároveň Charta podle čl. 51 odst. 2 nezakládá žádnou novou pravomoc ani nový úkol pro Společenství či Unii, ani nemění pravomoci a úkoly stanovené ve smlouvách. To by ostatně ani nebylo možné, když Charta byla v r. 2000 přijata jako právně nezávazný dokument. Ke změně pravomocí ES či EU je třeba nové smlouvy, resp. revize zakládajících smluv. To za současného stavu a v důsledku principu subsidiarity znamená, že základní práva, jak jsou garantována v Unii, jsou účinná jen v rámci pravomocí stanovených v těchto smlouvách.

Věcná působnost Charty základních práv je tak dána rozsahem právního řádu ES/EU. S tím, jak se rozšiřuje a bude nadále rozšiřovat oblast úpravy evropského práva, musí se rozšiřovat i sféra aplikace základních práv.

S tím úzce souvisí i působnost Charty *ratione personae*, pokud jde o povinné subjekty. V při-

¹⁰⁾ Patří tam všechny zdroje, které byly výše zmíněny. Za povšimnutí stojí, že je mezi nimi uvedena i judikatura Evropského soudu pro lidská práva.

¹¹⁾ Srov. Šišková, N.: Dimenze..., op. cit., s. 18–20.

MATERIÁLY ZE SEMINÁŘE ČAK

padě institucí a orgánů Unie ani nebylo třeba stanovit nějaká omezení. Jednak jsou tyto instituce a orgány zřízené přímo smlouvami či na jejich základě, disponují pravomocemi, které jim byly uděleny členskými státy, a fungují pouze v jejich rámci a na základě práva ES/EU. Jednak důvodem přijetí Charty bylo právě to, aby sama Unie, resp. její instituce a orgány dostaly podrobnější vodítko pro realizaci zásady obsažené v čl. 6 odst. 2 Smlouvy EU, jež ukládá Unii dodržovat základní práva.

Naproti tomu v případě členských států má upřesňující poznámka, že se obsah Charty na ně vztahuje jen při provádění práva ES/EU, své plně opodstatnění. Z judikatury Evropského soudního dvora jednoznačně vyplývá, že povinnost členských států dodržovat v rámci Unie definovaná základní práva platí jen tehdy, pokud jednají v rámci práva Společenství.¹²⁾ Tento princip zakotvený nyní i v Chartě (čl. 51 odst. 1) platí přirozeně jak pro centrální úřady, tak pro regionální či místní orgány, jakož i pro veřejné instituce, pokud uplatňují evropské právo. Naopak tam, kde neuplatňují evropské právo, jsou členské státy vázány jen ústavní úpravou základních (lidských) práv a závazky z mezinárodních smluv, jichž jsou stranami.

Poněkud složitější je vymezení beneficiářů základních práv obsažených v Chartě. Vzhledem k obsahové bohatosti a různorodosti upravených práv Charta rozlišuje mezi adresáty svých norem: (a) každou osobu, (b) občany Unie, (c) fyzické nebo právnické osoby s bydlištěm nebo sídlem v některém členském státě (tzv. rezidenty) a (d) příslušníky nečlenských států.¹³⁾

Po vzoru klasických lidskoprávních instrumentů i Charta přiznává mnohá základní práva „kaž-

dému“ (každé osobě). Jedná se nejen o ochranu lidské důstojnosti, ale i o svobody, práva rovnosti a procesní práva. U dalších práv byl zvolen diferencovaný přístup. Některá práva jsou vyhrazena jen pro občany Unie, jako zejm. aktivní a pasivní volební právo do Evropského parlamentu a v komunálních volbách (čl. 39–40) a diplomatická a konzulární ochrana (čl. 46). Naopak jiná z práv občanů se vztahují i na „každou fyzickou nebo právnickou osobu s bydlištěm nebo registrovaným sídlem (*siège statutaire*) v členském státě“; jde o právo na přístup k dokumentům, právo obracet se na ombudsmana EU a petiční právo (čl. 42–44). Výjimku v této kapitole představuje právo na dobrou správu (čl. 41), které bylo přiznáno každému.

Některá ustanovení se dokonce obracejí přímo na příslušníky nečlenských států, jako je tomu v případě práva na rovnost podmínek (čl. 15 odst. 3). V jiných případech sice Charta explicitně rozlišení neprovádí, ale z povahy věci je zřejmé, že se úprava může vztahovat *de facto* jen na příslušníky nečlenských států, jak je tomu s právem azylu a zákazem vyhoštění nebo extradice (čl. 18 a čl. 19 odst. 2).¹⁴⁾

3.2 Rozsah zaručených práv

Další ze zásadních otázek je rozsah zaručených práv, a to vzhledem k paralelní existenci ústavních úprav základních práv v jednotlivých členských státech a evropského standardu, který vychází z Evropské úmluvy o lidských právech. Tvůrcům Charty EU šlo o to, aby vyloučili nebezpečí dvojích standardů lidských práv v Evropě, zejména však, aby Charta neposkytovala nižší úroveň ochrany než Evropská úmluva. Proto

¹²⁾ Viz rozsudky ve věci 5/88, *Wachauf*, 13. 7. 1989, SbSD 1989, s. 2609; ve věci C-260/89, *ERT*, 18. 6. 1991, SbSD 1991, s. I-2925; ve věci C-292/97, 13. 4. 2000, bod 37.

¹³⁾ Srov. *Pikna, B.*: op. cit., s. 175; *Šišková, N.*: *Dimenze...*, op. cit., s. 188.

¹⁴⁾ A to i vzhledem k tomu, že čl. 18 bere v úvahu Protokol o poskytování azylu státním příslušníkům členských států Evropské unie (1997), který tvoří přílohu ke Smlouvě o založení ES. Text viz Amsterodamská smlouva, ÚMV, Praha 1999, s. 268–269.

bylo považováno za nezbytné zajistit koexistenci obou základních dokumentů při respektování výdobytků Evropské úmluvy, dosažených na základě jejího výkladu Evropským soudem pro lidská práva. Proto je i v Preambuli Charty obsažen odkaz na rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva.¹⁵⁾

Samotná Charta řeší uvedené problémy ve dvou člancích poslední kapitoly. Podle obecné klauzule o omezení práv v čl. 52 odst. 1, vycházející z výroku ESD,¹⁶⁾

„Jakékoliv omezení výkonu práv a svobod uznávaných touto Chartou musí být stanoveno zákonem a musí respektovat podstatu těchto práv a svobod. Podle zásady přiměřenosti lze omezení uplatnit pouze tehdy, jsou-li nezbytná a skutečně splňují cíle obecného zájmu uznávaného Unii nebo potřebou chránit práva a svobody jiných.“

Odkaz na obecné zájmy uznané Unii se vztahuje nejen na cíle uvedené v čl. 2, ale také na jiné zájmy, které jsou chráněny zvláštními ustanoveními Smlouvy ES (jako je čl. 30 nebo čl. 39 odst. 2). Za povšimnutí stojí v čl. 52 Charty také důraz na princip proporcionality.

V čl. 52 odst. 2 je upřesněno, že výkon práva, které vyplývá ze smluv (tj. smluv komunitárních nebo Smlouvy EU), podléhá podmínkám a limitům stanoveným v těchto smlouvách. Chartou se úprava práv zakotvených ve smlouvách nijak nemění.

Vzhledem k tomu, že klauzule o omezení práv v odst. 1 je obecná, může se jevit jako méně chránící podstatu práv, než je tomu v Evropské úmluvě, která upravuje pro jednotlivá práva, která omezení jsou dovolená. Proto aby předešla různému rozsahu ochrany, Charta zavádí odkaz na Evropskou úmluvu v čl. 52 odst. 3:

„Pokud tato Charta obsahuje práva, která odpovídají zaručeným Úmluvou o ochraně lid-

ských práv a základních svobod, význam a rozsah těchto práv je stejný jako význam a rozsah práv a svobod stanovených touto Úmluvou. Toto ustanovení nebrání, aby právo Unie zajišťovalo rozsáhlejší ochranu.“

Tímto způsobem byla vlastně vtažena hmotné právní ustanovení Evropské úmluvy do Charty a potenciálně i do práva ES/EU, až se sama Charta stane součástí primárního práva (integrací do stávajících smluv nebo nové ústavní smlouvy).

Komentář expertů EU připojený k čl. 52 pak uvádí jmenovitě články Charty, které mají stejný význam a rozsah jako odpovídající články Evropské úmluvy o lidských právech. Potíže však mohou nastat s identifikací odpovídajících práv tam, kde články Charty nemají protějšek v samotném textu Evropské úmluvy, ale jen ve světle judikatury Evropského soudu pro lidská práva. Tak je tomu např. s právem dítěte udržovat pravidelné osobní vztahy s oběma rodiči (čl. 24 odst. 3 Charty), které není explicitně vyhlášeno v Evropské úmluvě, ale je garantováno ESLP z titulu ochrany soukromého a rodinného života (čl. 8 Úmluvy).¹⁷⁾

Snahu o harmonizaci lidských práv podle Evropské úmluvy a Charty základních práv EU je ovšem třeba interpretovat tak, jak odpovídá jejich výkladu podanému v judikatuře Evropského soudu pro lidská práva. Vyjdeme-li z principu proporcionality v kolizi stojících základních práv, pak širší rámec ochrany jednoho je spjat s užším rámcem jiného práva. Z tohoto hlediska platí, že se má uplatňovat širší ochrana podle Charty jen potud, pokud by ochrana neměla být poskytnuta podle Evropské úmluvy pro lidská práva.

Charta pak dále obsahuje v článku 53 ještě doložku o zachování úrovně ochrany (tzv. *stand-still clause, clause de non-recul*). Podle tohoto ustanovení,

¹⁵⁾ Srov. *Sudre, F.*: op. cit., s. 153.

¹⁶⁾ Viz rozsudek ESD ve věci C-292/97, 13. 4. 2000, bod 45.

¹⁷⁾ Srov. *Sudre, F.*: op. cit., s. 154.

MATERIÁLY ZE SEMINÁŘE ČAK

„Nic v této Chartě nesmí být vykládáno tak, aby se omezovala nebo nepříznivě ovlivňovala lidská práva a základní svobody, jak uznány v příslušných oblastech jejich použití právem Unie, mezinárodním právem a mezinárodními dohodami, jejichž stranami jsou Unie, Společenství nebo všechny členské státy, včetně Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, a rovněž ústavami členských států.“

Účelem tohoto ustanovení je zachovat současnou úroveň ochrany práv, kterou poskytují právo ES/EU, právo členských států a mezinárodní právo. Na rozdíl od čl. 52, který srovnává rozsah garantovaných práv pouze s Evropskou úmluvou, zde se poskytuje ochrana i dosažené úrovni základních práv na vnitrostátní úrovni a práv vyplývajících z jiných mezinárodních smluv. Privilegované místo mezi nimi však patří výslovně zmíněné EÚLP. Ochrana zajištěná Chartou nesmí být v žádném případě nižší než ochrana poskytovaná Evropskou úmluvou. Z toho též vyplývá, že ani úprava omezení uvedených v Chartě nesmí klesnout pod úroveň stanovenou EÚLP.

3.3 Otázka přímých účinků Charty

Od otázky formálně právní závaznosti Charty lze ještě odlišit otázku, zda vůbec, popř. která její ustanovení mohou bezprostředně působit. Vycházíme přitom z předpokladu, že se Charta dříve či později stane součástí primárního práva ES/EU, čímž se stane její právní závaznost nespornou, ale vyvstane spíše otázka přímého účinku základních práv. Jinak řečeno, jde o to, zda základní práva v ní vyhlášená budou přímo uplatnitelná před vnitrostátními i evropskými soudními orgány. Tato otázka se klade se vsí naléhavostí bez ohledu na to, jaký institucionální a procesní mechanismus kontroly základních práv se nakonec uplatní (viz níže).

Přímé účinky základních práv obsažených v Chartě EU je třeba posuzovat podle kritérií vlastního právního řádu ES/EU. V oblasti práva ES je již od rozsudku ESD ve věci *Van Gend en Loos* (1962) uznáváno, že přímý účinek mají takové normy práva Společenství, které z hlediska své formulace vyhovují určitým požadavkům. Takové normy musí být (1) jednoznačné a dostatečně konkrétní, (2) bezpodmínečné, (3) nevyžadují další prováděcí akt (implementace) a (4) neponechávají žádnou volnost pro jednání, ani prostor k uvážení členským státům, ani orgánům Společenství.¹⁸⁾

Na straně jedné lze uvést především základní práva obsažená v prvních třech kapitolách Charty, která vycházejí z Evropské úmluvy o lidských právech (1950), nebo ustanovení zajišťující rovnost před zákonem a zákaz diskriminace, jež se opírají o ustanovení Smlouvy ES s přímým účinkem (zejm. články 2, 3 odst. 2, 12, 141). Mezi základní práva s přímým účinkem dále patří všechna procesní práva vyhlášená v kapitole VI. Charty.

Nejsložitější je posouzení sociálních práv (kapitola Solidarita), která se do značné míry inspiroují v revidované Evropské sociální chartě (1996). Tato práva mají různou právní povahu. Sama Charta zavádí v Preambuli rozlišení mezi „právy“ a „principy“, což je relevantní zvláště v této oblasti. Některá sociální práva představují skutečná subjektivní práva, kterých se jednotlivci mohou přímo dovolat před soudem. Mezi ně patří např. odborová svoboda a právo na kolektivní vyjednávání (čl. 28) nebo zákaz dětské práce (čl. 32). Většinu sociálních práv však tvoří programové zásady, které jsou určeny zákonodárci a musí být provedeny členskými státy.¹⁹⁾ Tato základní práva nemají přímý účinek, ale lze se jich dovolávat pouze na základě prováděcích legislativních opatření a v rozsahu daném těmito opatřeními. Tato ustanovení nejsou bezpodmínečná a obsahují

¹⁸⁾ Viz rozsudek ESD ve věci 26/62, *Van Gend en Loos*, SbSD 1962, s. 1.

¹⁹⁾ Srov. *Sudre, F.*: op. cit., s. 152–153.

většinou odkaz na pravidla komunitárního práva (zpravidla směrnice jako pramen sekundárního práva) a vnitrostátní předpisy.²⁰⁾

V potaz je nutno také vzít skutečnost, že některá z ustanovení Charty mají *sedes materiae* v ustanoveních primárního práva, zejm. Smlouvy ES, z nichž pouze některé normy mají přímý účinek, zatímco jiné svou formulací vylučují přímý účinek, což také potvrdil ve svých rozhodnutích ESD. Tak tomu je např. s čl. 136 Smlouvy ES, podle kterého Společenství a členské státy respektují základní sociální práva, jak jsou stanovena v Evropské sociální chartě (1961) a v Komunitární chartě základních sociálních práv pracovníků (1989) a sledují určité cíle.²¹⁾ Na této skutečnosti nic nezmění ani transformace Charty základních práv EU v právně závazný, smluvní dokument. Návrh ústavní smlouvy na to ostatně reagoval v čl. II-52 odst. 5.²²⁾

4. VZTAH MEZI DVĚMA SOUDNÍMI MECHANISMY OCHRANY LIDSKÝCH PRÁV V EVROPĚ

Za současného stavu Charta základních práv EU nic nemění na vztahu mezi právem ES/EU a Evropskou úmluvou o lidských právech jakožto dvou hlavních pilířích ochrany základních práv v členských státech EU. Přijetí Charty v roce 2000 a její předpokládané včlenění do budoucí Smlouvy zakládající ústavu pro Evropu však jasně rýsuje perspektivu vytvoření vlastního systému ochrany základních práv, který bude nejen materiálním, ale i formálním pramenem právního řádu

EU. S tím se stává nanejvýš aktuální i otázka institucionálních a procesních mechanismů kontroly dodržování základních práv. Jak evropské právo, tak Evropská úmluva disponují vlastními soudními orgány, které jsou zákonitě v popředí pozornosti.

4.1 Soudní kontrola: komplementarita nebo konkurence mezi dvěma soudními mechanismy ochrany lidských práv v Evropě?

Jak bylo výše popsáno, v dnešní Evropě jsou založeny a rozvíjejí se dva hlavní systémy ochrany lidských práv. První, starší systém, vznikl na půdě Rady Evropy, je představován hlavně Evropskou úmluvou o lidských právech. Druhý z nich je systém ochrany základních (lidských) práv v rámci Evropské unie, který má více zdrojů, ale směřuje k ucelenému kodexu. Jeho podoba se může brzy změnit z dnes právně nezávazné Charty základních práv EU v budoucí smlouvu. Již dnes zde však reálně vzniká konkurence mezi dvěma mechanismy soudní ochrany lidských práv, Evropským soudem pro lidská práva ve Štrasburku a Evropským soudním dvorem v Lucemburku.

Třebaže ESD vznikl původně s odlišným účelem, postupem času se vyvinul v Soud, který také chrání práva jednotlivců. Evropskou úmluvu přitom využíval jako hlavní zdroj pro interpretaci základních práv v rámci evropského práva, přičemž si však vždy ponechal prostor pro jejich autonomní posouzení ve vztahu ke smluvnímu textu. S vyhlášením Charty základních práv EU

²⁰⁾ Viz např. čl. 34: „Unie uznává a respektuje právo na dávky sociálního zabezpečení a sociální služby poskytující ochranu v případě mateřství, nemoci, pracovních úrazů, v závislosti nebo stáří a v případě ztráty zaměstnání v souladu s pravidly stanovenými právem Společenství a vnitrostátními právními předpisy a praxí.“

²¹⁾ Viz rozsudek ESD ve věci 149/77, *Defrenne v. Sabena (III)*, SbSD 1978, s. 1365, bod 31. Srov. též *Šišková, N.*: Dimenze..., op. cit., s. 54.

²²⁾ „Ustanovení této Charty, která obsahuje zásady, mohou být uskutečňována prostřednictvím normotvorných a výkonných aktů, přijímaných orgány a institucemi Unie, a akty členských států, pokud při výkonu své příslušné působnosti provádějí právo Unie. Před soudem mohou být uvedena pouze pro výklad a kontrolu zákonnosti těchto aktů.“ Viz dok. SN 2260/1/03 REV 1 (www.euroskop.cz).

MATERIÁLY ZE SEMINÁŘE ČAK

se zvýšilo riziko, že ESD bude dávat přednost komunitárnímu textu. Je otázkou, zda v delší perspektivě nenahradí Charta v judikatuře Soudu dosud převládající vliv Evropské úmluvy. To by samozřejmě mohlo vést k rozdílné judikatuře. Dosud byla Charta citována generálními advokáty alespoň v 23 případech. Soud prvního stupně se na ni odvolal již v pěti případech. Samotný Evropský soudní dvůr zatím zaujal opatrné vyčkávání a nadále přikládá zvláštní význam Evropské úmluvě.²³⁾

Druhé riziko pak představuje procesní bitva mezi oběma soudy o to, kdo bude mít „konečné slovo“, a tím fakticky i silnější postavení ve vztahu k druhému. Zatím je to Evropský soud pro lidská práva, který zaujal silnější pozici tím, že kontroluje soulad evropského práva s Úmluvou a častěji zasahuje do věci, kde již rozhodoval ESD v Lucemburku. Tak kontroluje nepřímo sekundární právo ES, když posuzuje národní opatření k implementaci komunitárního práva.²⁴⁾ ESLP však může také přímo kontrolovat primární právo ES, jak tomu bylo v případě *Matthews v. UK* (z hlediska čl. 3 Protokolu č. 1),²⁵⁾ a také posuzovat z hlediska Úmluvy i rozsudky ESD.²⁶⁾ Může se také stát, jako tomu bylo ve věci *Koua Poirrez v. Francie*, že nejprve ESD v řízení o předběžné otázce rozhodl, že v daném případě není aplikovatelné právo ES o sociálním zabezpečení, ale ESLP posléze shledal, že došlo k porušení čl. 14 Úmluvy v kombinaci s čl. 1 Protokolu č. 1.²⁷⁾ Na druhé straně ovšem také ESD může rozhodovat ve stejné věci, kde již rozhodl ESLP.²⁸⁾ Zde však platí důležité omezení, že totiž k meritornímu roz-

hodnutí ESD je třeba, aby se spor týkal sféry působnosti komunitárního práva.²⁹⁾ Situace se však může změnit ve chvíli, kdy se obsah Charty základních práv EU stane součástí komunitárního práva.

4.2. Možné řešení – přístup ES/EU k Evropské úmluvě o lidských právech?

V zásadě se nabízejí dvě institucionální řešení, z nichž však ani jedno není zcela jednoduché, ani proveditelné beze změn smluv (zakládacích smluv ES, resp. EU, popř. také Evropské úmluvy o lidských právech). Prvním z nich je již dříve zvažované přistoupení Společenství (v budoucnu snad Unie, pokud získá subjektivitu) k Evropské úmluvě.

Tato myšlenka, která se poprvé objevila již v roce 1979, byla důvodem žádosti Rady ES o posudek ESD z 26. 4. 1994. ESD se měl vyjádřit k možnosti (právnímu základu) přistoupení Společenství k Evropské úmluvě a k jeho slučitelnosti se Smlouvou ES. Ve svém známém posudku 2/1994 z 28. 3. 1996 však ESD vyjádřil negativní stanovisko, čímž byla otázka přístupu ES k Evropské úmluvě na určitou dobu odložena. Podle výkladu ESD žádné ustanovení Smlouvy ES nesvěřuje Společenství obecnou pravomoc přijímat pravidla o lidských právech nebo uzavírat mezinárodní dohody na tomto poli. Soud dále řešil otázku, zda lze v tomto případě k vyplnění mezery ve výslovných a implicitních pravomocích využít postupu podle čl. 308 (ex-235) Smlouvy ES. Soud dospěl k závěru, že by

²³⁾ Srov. *Burgorgue-Larsen, L.*: Le fait régional dans la juridictionnalisation du droit international, communication, Colloque de Lille, SFDI, 2002, s. 34.

²⁴⁾ Srov. rozsudky ESLP, *Procola v. Lucembursko*, 1. 7. 1993, *Cantoni v. Francie*, 15. 11. 1996.

²⁵⁾ ESLP, *Matthews v. UK*, 18. 2. 1999.

²⁶⁾ Srov. rozhodnutí ESLP, *DR, Bosphorus Hava v. Irsko*, 13. 9. 2001.

²⁷⁾ ESLP, *Koua Poirrez v. Francie*, 30. 9. 2003.

²⁸⁾ Zatím je znám pouze jeden takový případ: ESLP, *Kremzow v. Rakousko*, 21. 9. 1993, Série A, No. 268-B; a ESD, *Kremzow, C-299/95*, 29. 5. 1997.

²⁹⁾ Srov. též *Renucci, J.-F.*: Droit européen des droits de l'homme, 2 ed., LGDJ, Paris, 2001, s. 567–569.

je respekt k lidským právům obecně podmínkou pro legalitu aktů Společenství, přistoupení k Úmluvě by znamenalo podstatnou změnu v komunitárním systému ochrany lidských práv a předpokládalo by vstup Společenství do odlišného mezinárodního institucionálního systému, stejně jako začlenění všech ustanovení Úmluvy do právního řádu Společenství. Na základě toho posudek ESD dospěl k závěru:

„Taková modifikace systému ochrany lidských práv ve Společenství, se stejně zásadními institucionálními důsledky pro Společenství a členské státy, by měla ústavní význam, a proto jako taková by přesahovala rozsah článku 235. Proto taková změna může být provedena pouze cestou revize Smlouvy.“³⁰⁾

Třebaže argumenty v posudku ESD jsou závažné, nejedná se o nepřekonatelné překážky, ale spíše o právně-technické problémy.³¹⁾ Přesto se cesta přístupu ES k Evropské úmluvě zdála po určitou dobu jako uzavřená. Nicméně změny, které přinesla Amsterodamská smlouva (1997), zpochybňují dříve platný argument, že Evropské unii zcela chybí kompetence v oblasti základních práv. Navíc Laekenský summit znovu otevřel otázku přístupu ES k Evropské úmluvě, neboť uložil Konventu, aby se vyjádřil k tomu, „zda Charta základních práv bude zařazena do základních smluv a zda Evropská společenství přistoupí k Úmluvě o ochraně lidských práv“.³²⁾ Jak známo, Konvent odpověděl na obě otázky kladně v návrhu Smlouvy zakládající ústavu pro Evropu;³³⁾ její přijetí zůstává ovšem nejisté.

Je třeba ovšem uvést, že plánované přistoupení ES nebo EU k Evropské úmluvě o lidských právech není podmíněno jen „ústavními“ změ-

nami v základních smlouvách, protože nejde pouze o vnitřní záležitost ES/EU. K tomu, aby ES či EU mohla přistoupit k EÚLP, by bylo nutné změnit i samotnou Úmluvu. Její dosud platné znění totiž neumožňuje přístup mezinárodní organizace, ba dokonce ani státu, který není členem Rady Evropy. Kromě toho by bylo třeba vyřešit i institucionální otázky, jako je zejm. složení Evropského soudu pro lidská práva, ve kterém by měl vedle soudců ze všech členských států zasednout i soudce navržený EU. Jedná se o tak závažné změny institucionálního mechanismu Evropské úmluvy, že by pro jejich zavedení nestačil běžný dodatkový protokol, ale spíše „přizpůsobující“ protokol, který by ke vstupu v platnost potřeboval ratifikaci ze strany všech smluvních stran Úmluvy. Takový proces není zpravidla jednoduchý ani krátkodobý.

Pokud by došlo k takovému přistoupení, posílila by se role Evropského soudu pro lidská práva, který by získal výslovnou kompetenci posuzovat porušení lidských práv ze strany orgánů a institucí ES/EU, a to i ve vztahu k rozhodnutím ESD. ESLP by se tak vlastně proměnil v nejvyšší soud pro lidská práva v Evropě. Zároveň by však komunitární soudy (ESD a Soud prvního stupně) plnily v rámci své působnosti – podobně jako dnes vnitrostátní soudy – úlohu obecného (přírodního, zákonného) soudce ve vztahu k Evropské úmluvě, která by se z inspiračního zdroje obecných právních zásad stala formálním pramenem práva ES/EU.³⁴⁾ Výhodou by mohla být jednotná interpretace práv obsažených v Úmluvě. Na druhé straně však Úmluva zajišťuje pouze minimální standard lidských práv, což by u garantovaných práv nebránilo, aby komunitární (podobně

³⁰⁾ Posudek ESD č. 2/94 z 28. 3. 1996 „Přistoupení Společenství k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod“, SbSD 1996, I-1789.

³¹⁾ Srov. *Renucci, J.-F.*: op. cit., s. 573.

³²⁾ The Future of the European Union, Laeken Declaration, Laeken, 15. 12. 2001, SN 273/01, s. 5.

³³⁾ Část II návrhu inkorporuje Chartu základních práv a čl. I-7 odst. 2 předvidá přistoupení EU k Úmluvě; viz dok. SN 2260/1/03 REV 1.

³⁴⁾ Srov. *Renucci, J.-F.*: op. cit., s. 574.

jako vnitrostátní) právo poskytovalo vyšší úroveň ochrany. Problémem by spíše bylo to, že již dnes platná úprava základních práv v EU jde i do větší šíře, tj. obsahuje práva (zejm. sociální a smíšené povahy), které Úmluva ani ve světle judikatury ESLP nedokáže pojmout. Tento problém se ještě prohloubí s právní závazností Charty základních práv EU. Zde by pak hrozilo snížení ne sice materiálních standardů, ale přinejmenším úrovně procesní ochrany těchto práv, protože ESLP by musel stížnosti odmítat pro neslučitelnost *ratione materiae* s ustanoveními Úmluvy.

4.3 Možné řešení – rozšíření působnosti ESD?

Druhým řešením, které se však nabízí nikoliv alternativně, ale kumulativně k přístupu ES/EU k Evropské úmluvě, je smluvní zajištění právní závaznosti Charty základních práv EU. V takovém případě se ovšem hned otevírá otázka vytvoření vlastního účinného kontrolního mechanismu pro její prosazování v rámci EU. Samotná Charta v původní podobě (2000), ani v návrhu Smlouvy zakládající ústavu pro Evropu (2003) totiž žádný specifický mechanismus nepředvídá. K použití se přirozeně nabízí soudní instance ES/EU, tj. Evropský soudní dvůr a Soud prvního stupně.

Problémem je však značně omezený přístup jednotlivců k soudům Společenství. Na rozdíl od tzv. „privilegovaných žalobců“ (tj. členských států, Evropského parlamentu, Rady nebo Komise), kteří mohou napadnout akt ES žalobou na neplatnost z důvodů uvedených v čl. 230 Smlouvy ES bez omezení, u tzv. „neprivilegovaných žalobců“

je tomu jinak. Fyzické a právnické osoby mají aktivní legitimaci (*locus standi*) dosud výrazně omezenou ustanovením článku 230 al. 4 Smlouvy ES:

„Každá fyzická nebo právnická osoba může za stejných podmínek podat žalobu proti rozhodnutím, která jsou jí určena, jakož i proti rozhodnutím, která, byť vydána ve formě nařízení nebo rozhodnutí určeného jiné osobě, se jí bezprostředně a osobně dotýkají.“

Toto ustanovení ve spojení se striktním výkladem ESD vede k tomu, že jednotlivcům zůstává ve většině případů přímá cesta ke komunitárním soudům uzavřena. A to i přesto, že tento stav začíná být čím dál více kritizován, a to dokonce i v souvislosti se dvěma nedávnými případy, kde názory generálního advokáta a Soudu prvního stupně naznačily možnost širšího výkladu.³⁵⁾ V případě *Unión de Pequeños Agricultores*³⁶⁾ generální advokát Jacobs dovodil, že jednotlivec je individuálně dotčen i v tom případě, když opatření má nebo je způsobilé mít podstatný nepříznivý účinek na jeho zájmy. V daném případě se navíc žalobce nemohl dovolávat ochrany před žádným z vnitrostátních soudů. Přesto ESD ve svém rozsudku navázal na svou dřívější judikaturu a označil žalobu za nepřijatelnou. Podle jeho odůvodnění „není přijatelné, aby byla soudy Společenství připuštěna žaloba na zrušení aktu Společenství tehdy, když tyto zjistí, že vnitrostátní pravidla nedovolují jednotlivci, aby před příslušným vnitrostátním soudem zahájil řízení s cílem zpochybnit platnost opatření Společenství.“³⁷⁾

Mezitím se ovšem Soud prvního stupně opřel o výše uvedený názor generálního advokáta v rozsudku *Jégo-Quéré*.³⁸⁾ Na tomto základě

³⁵⁾ V české odborné literatuře srov. Šišková, N.: Dimenze..., op. cit., s. 200–201; Bobek, M.: Individuální žalobci před Evropským soudním dvorem; několik zamyšlení nad aktuálním vývojem, PR – příloha Evropské právo 6/2003, s. 1–8.

³⁶⁾ Viz rozsudek ESD *Unión de Pequeños Agricultores v. Rada EU*, ze dne 25. 6. 2002, věc C-50/00 P; in: Judikatura Evropského soudního dvora, č. 1/2004, s. 37–40.

³⁷⁾ Ibid., s. 39.

³⁸⁾ Rozsudek SPS *Jégo-Quéré et Cie SA v. Evropská komise*, ze dne 3. 5. 2002, věc T-177/01 (dosud nepublikováno).

MATERIÁLY ZE SEMINÁŘE ČAK

a s ohledem na to, že nedostatečná ochrana jednotlivců může být porušením práva na spravedlivý proces a účinné právní prostředky, které bylo stanoveno čl. 6 odst. 1 a čl. 13 Evropské úmluvy o lidských právech a opětovně potvrzeno čl. 47 Charty základních práv EU, dospěl Soud prvního stupně k závěru, že „dosavadní úzký výklad pojmu *individuálně dotčené osoby* ve smyslu čl. 230 al. 4 Smlouvy ES je již překonaný“. Na základě odvolání Komise se však věc dostala k ESD, kde je však dosti pravděpodobné, že se přidrží své dosavadní judikatury.

Za této situace ani odkaz na Chartu základních práv nic nezmění na situaci, že jednotlivec nemá možnost se přímo obracet na ESD, ale pouze nepřímo tak, že bude v řízení před vnitrostátními soudy požadovat, aby bylo zahájeno řízení o předběžné otázce před ESD. To ostatně naznačil i ESD v rozsudku *Unión de Pequeños Agricultores*. Pokud však neexistuje možnost pro napadení komunitárního aktu ani před vnitrostátními soudy, jednotlivci nezbude, než porušit právní normu a v následném řízení žádat o podání předběžné otázky, před čímž právě generální advokát Jacobs varoval.³⁹⁾ Podle názoru ESD pak případná změna ustanovení Smlouvy ES je možná pouze na základě čl. 48 Smlouvy EU, který stanoví právo členského státu, Komise nebo Rady předkládat návrhy na změnu smluv. Takový scénář by jistě byl právně zcela čistý, avšak v současné chvíli dosti složitý.

Na druhé straně však prostor vyklizený ESD dává šanci ESLP, aby rozhodl v případě stížnosti podané členskému státu EU o porušení Evropské úmluvy, pokud k němu došlo i na základě komunitárního aktu. ESLP již dříve ukázal, že tato

cesta je možná (viz výše *sub 4.1*). Tím se však jen zakonzervuje dnešní stav, popř. spíše oslabí význam komunitární ochrany lidských práv vůbec a Charty základních práv EU zejména. Kromě toho v této situaci platí všechny nevýhody, které provází variantu přístupu ES/EU k Evropské úmluvě (viz *4.2*), aniž by se však kompenzovaly jejími výhodami. Navíc ani spoléhání se na ESLP není zcela prozíravé ve chvíli, kdy tento Soud je natolik přetížen stížnostmi, že se připravuje jeho další reforma, která hrozí spíše omezením možnosti individuálních stížností (např. tím, že by stěžovatel musel prokazovat, že jeho stížnost je zřejmě oprávněná, že byl přímo poškozen, apod.). To by vedlo k podstatnému zhoršení procesní ochrany práv podle Evropské úmluvy, že by se v krajním případě mohla stát žaloba k ESLP i ESD podobně těžko dostupná.

V tuto chvíli lze pouze odhadovat budoucí vývoj. Žádná z možných cest dosud nebyla definitivně potvrzena, ale ani vyvrácena. Přesto je možné doufat, že v rámci evropského systému ochrany lidských práv místo „války soudů“ převládne dialog mezi soudci a že namísto hrozícího vývoje k dvojímu standardu ochrany (komunitárnímu pro státy EU a štrasburskému pro zbývající členy Rady Evropy, tj. v podstatě pro východní Evropu) dojde k vzájemnému obohacování judikatury. A kromě toho je nutno usilovat o takové řešení (revizí smluv či posunem judikatury), aby došlo spíše k rozšíření přístupu jednotlivců k evropským soudním instancím, než k omezení procesních záruk dodržování základních práv.

Autor je vedoucím katedry mezinárodního práva na Právnické fakultě UK v Praze.

³⁹⁾ Stanovisko generálního advokáta ze dne 21. 3. 2002 ve věci C-50/00 P. Srov. *Šišková, N.*: op. cit., s. 201; *Bobek, M.*: op. cit., s. 7.

KONTINUITA A ZMĚNY V JUDIKATUŘE EVROPSKÉHO SOUDU LIDSKÝCH PRÁV

MATTI PELLONPÄÄ

1. ÚVOD

Evropská úmluva lidských práv (dále též „Úmluva“) byla přijata v roce 1950. Její ustanovení, podobně jako řada jiných ústavních norem lidských práv, jsou formulována velmi obecně. Tyto abstraktní normy tudíž svůj obsah získávají až prostřednictvím výkladu ze strany orgánů dohlížejících nad Úmluvou, a to především Evropského soudu lidských práv. Soud tak ve své judikatuře podal definici „spravedlivého procesu“ ve smyslu článku 6, „zásahu do soukromého a rodinného života“ podle článku 8 atd.

Výkladová role Soudu se však neomezuje pouze na pár základních definic. Výklad Úmluvy je více méně neustálým procesem, kdy je třeba stav judikatury přizpůsobovat vývoji hodnot v evropské společnosti a novým problémům lidských práv, které nebylo možné v roce 1950 předvídat.

Existuje neustálé vnitřní napětí mezi touto potřebou změn výkladu na straně jedné, a potřebou právní jistoty, která spíše hovoří ve prospěch kontinuity a proti nepředvídatelným změnám na straně druhé. Toto napětí lze popsat jako napětí mezi „soudcovským sebeovládáním“ a „soudcovským aktivismem“.

Pokusím se popsat některé faktory, které přispívají k nastolení rovnováhy mezi těmito zjevně protikladnými zájmy při výkladu Úmluvy, kde však hrají roli ještě i jiné faktory než ty, o kterých se zmiňuje tato přednáška.

2. ZÁKLADNÍ PRINCIPY

Důležitým rozsudkem, ve kterém Soud stanovil základní principy týkající se výše uvedeného napětí, je věc *Cossey v. Spojené království* (roz-

sudek z 27. září 1990, A 184). V této věci navrhovatel, transsexuál, který změnil pohlaví z mužského na ženské, argumentoval, že Soud by měl změnit své stanovisko přijaté v jedné dřívější věci (*Rees v. UK*, rozsudek z 17. října 1976, A 106), podle kterého bylo zamítavé rozhodnutí britských úřadů změnit zápis v matrice navrhovatele, resp. navrhovatelky podle její nové sexuální identity v souladu s článkem 8 Úmluvy. Soud uvedl, že „i když není vázán předchozími judikáty... obvykle respektuje a aplikuje své vlastní precedenty, což je samozřejmě v zájmu právní jistoty a řádného vývoje judikatury“ (§ 35). Ve stejném odstavci dále uvádí, že:

„Nicméně Soudu by nebránilo se odchýlit od své předchozí judikatury, pokud by byl přesvědčen, že k tomu existují kogentní důvody. Tato odchylka od předchozí judikatury by např. mohla být nezbytná k tomu, aby výklad Úmluvy odrážel změny ve společnosti a byl v souladu se současnými podmínkami...“

Citovaná pasáž vyjadřuje základní principy týkající se kontinuity a změn v judikatuře: (1) Soud není formálně vázán svou předchozí rozhodovací praxí (není zde *stare decisis*), (2) avšak zpravidla v zájmu právní jistoty respektuje svou judikaturu bez toho (3), aniž by mu toto bránilo výjimečně se od ní odchýlit z výše uvedených důvodů. Tato odchylka musí vždy vycházet z velmi pečlivé úvahy, jak vyplývá z věci *Cossey*. I přes silné protiargumenty podle Soudu ještě nedozrála doba, aby změnil svou judikaturu. Na tuto změnu bylo třeba čekat až do roku 2002 v podobě rozsudku vydaného ve věci *Christine Goodwin v. UK* (rozsudek z 11. července 2002), o kterém budu hovořit později.

Jak Soud zjistí, že „změny ve společnosti“ a „současné podmínky“ si vyžadují změnu judikatury? Je jasné, že důvěryhodnost naší instituce nedovoluje, aby byly takoveto závěry činěny

pouze na základě intuice většiny ze sedmi nebo sedmnácti soudců senátu či velkého senátu. Soud samozřejmě potřebuje více objektivních měřítek, o které opře svůj závěr v tom smyslu, zda by měla převážit kontinuita nebo změna. V průběhu let se již vyvinula určitá kritéria.

3. KOMPARATIVNÍ METODA VÝKLADU

Několik let před vydáním rozsudku ve věci *Cossey* Soud v jiném důležitém rozsudku proti Spojenému království již naznačil, čím se řídí při určení toho, zdali si případ říká o posun ve výkladu. Ve věci *Tyrer v. UK* (rozsudek z 25. dubna 1978, A 26) navrhovatel, mladý chlapec, z ostrova Man, byl odsouzen místním soudem pro mladistvé ke třem ranám rákoskou za napadení spolužáka, které skončilo ublížením na zdraví. Trest byl vykonán na policejní stanici, kde pan Tyrer musel sundat kalhoty i spodní prádlo a ohnout se přes stůl a nechat si nasekat policejním důstojníkem.

Pravděpodobně podobné tělesné tresty neměly původně spadat pod zákaz ve smyslu článku 3, který se týká nelidského nebo ponižujícího trestání. Avšak otázka, zda by se rány rákoskou měly považovat za ponižující, se hodnotila ve světle podmínek 70. let. Soud dospěl k závěru, že by tomu tak skutečně mělo být, a rozhodl, že:

„je třeba připomenout, že Úmluva je živoucím nástrojem, který... musí být vykládán ve světle současných podmínek.“ V projednávané věci Soud nemůže být neovlivněn vývojem a společně přijímanými normami trestní politiky členských států Rady Evropy v této oblasti (§ 31).

Takže vývoj v trestní politice členských států, tj. komparativní úvahy, odůvodnily závěr, že daný tělesný trest se nyní považuje za „ponižující zacházení“ ve smyslu článku 3 Úmluvy.

Dnes, když společenství Úmluvy zahrnuje 45 členských států, je v mnoha ohledech daleko těžší nalézt společný evropský standard. Soud

se tudíž může příležitostně inspirovat i za hranicemi Evropy a zaobírat se širšími komparativními úvahami, jako to učinil ve výše uvedené věci *Christine Goodwin*, ve které se mimo jiné odvolává na vývoj práva v Austrálii a na Novém Zélandě. Podle tohoto rozsudku (§ 85):

„Soud přičítá méně důležitosti nedostatku důkazů o společném evropském přístupu..., než přičítá jasným a nesporným důkazům o pokračujícím mezinárodním trendu ve prospěch nejen zvýšené sociální přijatelnosti transsexuálů, avšak i o právním uznávání nové sexuální identity transsexuálů, kteří se podrobili operaci.“

I když vznik nového evropského standardu může být silným indikátorem potřeby změny, tak ani jeho neexistence není rozhodující překážkou v cestě vývoje, jak dokazuje rozsudek ve věci *Goodwin*. Existence nebo absence společného standardu také hraje důležitou roli při definování tzv. prostoru pro úvahu, kterou mají členské státy s ohledem na řadu zaručených práv. Toto téma je úzce spojeno s naším tématem, ale nemůžeme se mu zde věnovat.

Je třeba zdůraznit, že využití komparativní metody je dvousměrné řešení: může razit cestu změn, avšak rovněž může poskytnout určité záruky proti nepředvídatelným změnám. Existence určitých právních zvyklostí ve větším počtu členských států může být důvodem toho, že podobné zvyklosti se nepovažují za porušení Úmluvy. Toto lze doložit na nedávném rozhodnutí senátu ve věci *Lundkvist v. Švédsko* (48518/99 z 13. listopadu 2003).

Navrhovatel byl obviněn ze žhářství poté, co zapálil svůj dům, avšak na konci trestního řízení byl zproštěn, poněvadž jeho vinu nebylo možné prokázat nade vši pochybnost – což je vysoký standard, který se uplatňuje v rámci trestního řízení. Poté navrhovatel zahájil občanskoprávní řízení proti pojišťovně, avšak jeho žaloba o náhradu škody byla zamítnuta z důvodu, že pojišťovna byla schopna prokázat, že v souladu se standardy dokazování v rámci občanskoprávního řízení si navrhovatel dům zapálil sám. Soud pak rozhodoval, zda byl článek 6(2) porušen rozsudkem civilního

soudu, který údajně nerespektoval princip pre-sumpce nevinny, poněvadž navrhovatel byl na základě stejných skutečností osvobozen v rámci trestního řízení. Soud nepřijal výklad článku 6(2) předložený navrhovatelem. Opřel se o některé předchozí judikáty (jako věc *Ringvold v. Norsko*, rozsudek z 11. února 2003), kde mimo jiné uvádí:

„Tento široký výklad nemá svou oporu ani ve znění článku 6 § 2, ani v základu společném národním právním řádům států Úmluvy. Naopak ve významném počtu smluvních států zprošťující rozsudek nebrání rozhodnutí o občanskoprávní odpovědnosti založené na stejném skutkovém základě.“

Jinými slovy skutečnost, že „ve významném počtu členských států“ byla právní úprava podobná jako ve Švédsku, byl dostatečný argument proti přijetí závěru, že tento stav zakládá porušení Úmluvy.

Ve výše uvedeném případě bylo snazší přijmout závěr, že nedošlo k porušení i z důvodu, že opačný výklad by stejně neměl oporu v příslušném ustanovení. Avšak jsou důkazy o tom, že i když znění příslušného článku může vést k jinému závěru, Soud není nakloněn tomu, aby danou právní úpravu nebo postupy, které jsou společné několika členským státům, prohlásil za porušení Úmluvy za předpokladu, že tyto postupy nejsou neslučitelné s cílem a účelem Úmluvy a daného článku.

Ve věci *Pretto v. Itálie* (rozsudek z 8. prosince 1983, A 71), kdy se stížnost týkala toho, že nálež italského Ústavního soudu byl pouze uložen v kanceláři soudu a nebyl vyneseno veřejně, což údajně zakládalo porušení článku 6 § 1, který požaduje, aby byl rozsudek „vynesen veřejně“, Soud rozhodl (§ 26):

„Ní méně řada členských států Rady Evropy má dlouhou tradici používat jiné prostředky kromě hlasitého čtení, kterými zveřejňuje rozhodnutí všech nebo některých typů soudů, a zvláště pak soudů nejvyšších s tím, že dané rozhodnutí zpřístupní veřejnosti v kanceláři soudu. Autoři Úmluvy nemohli tuto skutečnost přehlédnout, i když tato úvaha tak jasně nevyplyvá z jejich pracovních do-

kumentů, jako např. vyplývá z přípravných prací paktu z roku 1966 [viz např. dokument A/4299 z 3. prosince 1959, str. 12, 15 a 19, § 38(b), § 53 a § 63 (c) in fine].

Soud se tudíž necítí vázán přijmout doslovný výklad. Má za to, že v každém případě forma zveřejnění daného rozsudku stanovená vnitrostátním právním řádem žalovaného státu musí být zhodnocena ve světle zvláštních rysů daného řízení a s odvoláním na předmět a účel článku 6 § 1.“

Daleko odbornějším aspektem dané problematiky je otázka, jak získat komparativní informace. Toto mohou předložit strany řízení, další účastníci (jako nevládní organizace nebo vlády třetích zemí) s tím, že šetření může provést i oddělení výzkumu, které je součástí Soudu.

4.

DALŠÍ MEZINÁRODNÍ ZDROJE POUŽÍVANÉ JAKO VODÍTKO

Komparativní metoda není však jediným relevantním vodítkem. Evropská úmluva lidských práv je mezinárodní smlouvou, na kterou se vztahují obecné principy výkladu smluv stanovené ve Vídeňské úmluvě o smluvním právu. Toto Soud zdůraznil v průlomovém judikátu *Golder v. UK* (21. únor 1975, A 18), ve kterém Soud mimo jiné uvedl, že „článek 31 § 3 (c) Vídeňské úmluvy uvádí, že spolu s daným kontextem je třeba vzít do úvahy veškerá příslušná pravidla mezinárodního práva, kterými se řídí vztahy mezi stranami“ (§ 35).

Úmluvu nelze vykládat izolovaně od ostatních nástrojů mezinárodního práva, poněvadž je součástí mezinárodního práva veřejného.

Role jiných pravidel a zásad mezinárodního práva je podobně jako u komparativních úvah dvojí povahy: jednak (1) působí jako pojistka proti nepředvídatelným změnám a (2) jednak jako inspirace změn.

První roli lze doložit na případu *Al-Adsani v. UK* (rozsudek z 21. listopadu 2001, zprávy 2001-XI). Soud řešil otázku, zda státní imunita omezující právo navrhovatele zahájit občanskoprávní řízení

MATERIÁLY ZE SEMINÁŘE ČAK

o náhradu škody proti vládě Kuvajtu z důvodu domnělého mučení je v souladu s článkem 6 („přístup k soudu“). Soud dospěl k závěru (i když těsnou většinou 9-8), že je v souladu. Odvolal se na Vídeňskou úmluvu i na zásady vyjádřené ve věci *Golder* a zdůraznil, že „Úmluva by měla být, pokud možno, vykládána v souladu s jinými pravidly mezinárodního práva, jehož je součástí, včetně pravidel, podle kterých se uděluje státní imunita“ (§ 55). Poněvadž nebylo možné prokázat, že v mezinárodním právu se státy nemohou dovolávat své imunity v případech občanskoprávních nároků vzniklých v důsledku domnělého mučení spáchaného mimo jejich území, přiznání imunity nebylo v rozporu s článkem 6 Úmluvy.

Kromě obyčejového mezinárodního práva mohou být vodítkem i jiné lidskoprávní nástroje, které jsou obvykle inspirací pro změnu rozhodovací praxe. Podle preambule Evropské úmluvy jejím záměrem je být „prvním krokem pro kolektivní výkon určitých práv uvedených ve Všeobecné deklaraci OSN“, a tudíž být součástí souboru všeobecných lidských práv. Je víc než přirozené, že následné kroky podniknuté na úrovni Spojených národů lze považovat za vysvětlování výkladu některých prvků těchto prvních kroků přijatých v rámci naší Úmluvy.

Ve věci *Muller a další v. Švýcarsko* (rozsudek z 25. května 1988, A 133) týkající se konfiskace obscénní malby, Soud dospěl k závěru, že i umělecké vyjádření, i když není specificky předvídáno v článku 10 (svoboda projevu), spadá pod dané ustanovení. Dále uvádí:

„Potvrzení toho, že tato koncepce svobody projevu rovněž zahrnuje i umělecké vyjádření, má oporu i v článku 19 § 2 Mezinárodního paktu občanských a politických práv, který konkrétně mezi práva svobody projevu řadí i informace a myšlenky v „podobě umění“ (§ 27).

Další a více současný příklad vlivu nástrojů přijatých v rámci Spojených národů po datu přijetí naší Úmluvy na výklad Úmluvy lze nalézt v rozhodnutí ve věci *Selmouni v. Francie* (rozsudek z 28. července 1999, zprávy 1999-V). Soud v něm řešil otázku, zda nelidské zacházení, kterému byl

navrhovatel vystaven v souvislosti s vyšetřováním obchodování s drogami, bylo tak závažné, že jej bylo možné klasifikovat jako „mučení“. Tento institut, ke kterému patří určité stigma, byl do té doby vyhrazen pouze případům, které vykazovaly vysoký stupeň utrpení. Přes brutalitu chování francouzské policie nebylo jasné, že byl ve věci *Selmouni* dosažen tento tradiční práh.

Soud zde o Úmluvě hovoří jako o „živoucím nástroji“, dále pak hovoří o potřebě tvrdého přístupu k hodnocení porušování těchto základních norem, jako je zákaz mučení, a proto má za to, že „určité jednání, které bylo v minulosti kvalifikováno jako ‚nelidské a ponižující zacházení‘, a nikoliv ‚mučení‘, by mohlo být do budoucna kvalifikováno jinak“ (§ 101). Zvláště pak Soud vychází z definice mučení podle Úmluvy proti mučení a jinému krutému, nelidskému nebo ponižujícímu zacházení nebo trestání OSN (účinná od roku 1987) s tím, že dospěl k závěru, že předmětné zacházení by se mělo kvalifikovat jako „mučení ve smyslu článku 3, který je zde vykládán ve světle současných podmínek“.

Jestliže se při výkladu berou do úvahy lidskoprávní nástroje OSN, není překvapením, že nástroje Rady Evropy, zabývající se některými konkrétními aspekty lidských práv, hrají podobnou roli. Již v roce 1975 Soud ve výše uvedené věci *Golder* uvedl, že při výkladu Úmluvy by se měla vzít do úvahy Vídeňská úmluva o smluvním právu „v souladu s příslušnými pravidly dané organizace“ - Rady Evropy - v rámci které byla přijata (článek 5 Vídeňské úmluvy).“ (§ 29).

Dnes existuje několik konkrétních nástrojů Rady Evropy, které se podrobně zabývají určitými otázkami lidských práv, která rovněž spadají pod více obecně formulovaná ustanovení Úmluvy. Soud se snaží těmito zvláštními nástroji řídit, což lze doložit řadou příkladů. Zmíním se pouze o jednom velmi nedávném případě. Ve věci *Glass v. UK* (rozsudek z 9. března 2004) se Soud odvolal na Úmluvu Rady Evropy o ochraně lidských práv a důstojnosti s ohledem na aplikaci biologie a lékařství (Úmluva lidských práv a biomedicíny z roku 1997), když projednával otázku regulač-

niho rámce nemocnic v žalovaném státě z pohledu článku 8.

Zdroje inspirace se nenachází pouze ve vývojových trendech Rady Evropy. Existuje interakce mezi Soudem lidských práv a Evropským soudním dvorem, který se často odvolává na judikaturu našeho Soudu a vykládá lidská práva jako součást obecných právních zásad, které jsou součástí komunitárního práva. Vliv jde rovněž i opačným směrem. A tak ve věci *Christine Goodwin v. UK*, ve které Soud nakonec změnil svůj postoj k transsexuálům, vzal Soud mimo jiné trendy do úvahy i precedent Lucemburského soudu, ve kterém byly vůči transsexuálům aplikovány určité principy zákazu diskriminace. Ve stejné věci se rovněž v souvislosti s právem uzavřít sňatek podle článku 12 Úmluvy (který má sice odlišné znění) odvolal na ustanovení Listiny základních práv Evropské unie.

Je třeba zmínit, že kromě toho, že postupy ostatních orgánů (zvláště pak Rady Evropy) jsou pro vývoj výkladu inspirací, jsou i důležitým zdrojem faktických informací nezbytných pro rozhodování v konkrétních věcech. Zjištění výboru pro prevenci mučení (CPT), týkající se konkrétních vězeňských zařízení v konkrétní zemi, jsou často citována v těch rozsudcích Soudu, ve kterých je třeba posoudit situaci vězněné osoby z pohledu článku 3.

Zde lze zmínit zajímavý nedávný případ, ve kterém se zjištění skutkového stavu opíralo o postupy jiných orgánů, a to způsobem, který významně ovlivnil vývoj judikatury.

V rozsudku *Nachova a ostatní v. Bulharsko* (26. únor 2004) Soud dospěl k závěru, že smrt dvou romských mužů zakládá porušení článku 2 (právo na život) ze strany příslušných orgánů. Tento závěr je podobný předchozím zjištěním ve srovnatelných případech proti Bulharsku. Tento případ se však od předchozích liší tím, že navíc bylo rozhodnuto o existenci diskriminace Romů a tudíž došlo k porušení článku 14 v kombinaci s článkem 2. Při formulování tohoto závěru Soud mimo jiné vzal do úvahy skutečnost, že několik „incidentů domnělé policejní brutality proti Ro-

mům již bylo oznámeno Evropskou komisí proti rasismu a nesnášenlivosti, Evropským výborem pro prevenci mučení, orgány Spojených národů a nevládními organizacemi“ (§ 174).

5.

ZÁVĚREČNÉ POZNÁMKY

Proces výkladu Evropské úmluvy lidských práv lze charakterizovat jako historické kontinuum nebo jakési řazení historického kontinua v různých oblastech upravených úmluvou.

V tomto výkladovém kontinuu se nové judikáty napojují na starou judikaturu nikoliv náhodně, avšak při aplikaci principů, které poskytují určitou předvídatelnost. Vývoj judikatury tradičně probíhal tzv. „přirůstkovou“ technikou, kdy jeden judikát vždy něco přidal k tomu předchozímu, důležité změny judikatury se projevíly nebo završily až po řetězci několika případů, o kterých se rozhodovalo v průběhu několika let. Sledovat tento vývoj není snadné z toho důvodu, že ve výkladové tradici Soudu není jasné dělítko mezi *ratio decidendi* a *obiter dicta*. Zvláštní roli rovněž hraje specifičnost skutečností konkrétních případů, která činí snahy o zevšeobecnění ještě těžší. Znalosti a chápání některých významných rysů výkladové praxe a „ideologie“ Soudu však přispívají k tomu, aby byl vývoj judikatury pochopitelný a předvídatelný. Jestliže si vezmeme příklad vývoje výkladu případů transsexuálů, tj. řadu případů, které začaly věcí *Rees* v roce 1986 a skončily věcí *Christine Goodwin* v roce 2002, lze identifikovat rostoucí počet úvah, které hovoří ve prospěch změny judikatury, změny, která musí být přiměřeně předvídatelná komukoliv, kdo byl obeznámený s judikaturou Soudu před vydáním rozhodnutí ve věci *Goodwin*.

To neznamená, že na výkladových postupech Soudu není co zlepšovat. Ačkoliv zmíněná „přirůstková“ technika a kazuistický přístup asi budou i nadále hlavními rysy judikatury, je možné, že Soud se při nějaké vhodné příležitosti sám od tohoto přístupu odchýlí a vydá „principiální judikáty“, ve kterých bude jasné stanoveno *ratio decidendi*

a úmysl definovat všeobecné platné standardy. Příklady tohoto přístupu již lze odvodit z rozhodovací praxe „nového“ Soudu, který zahájil činnost v roce 1998. Mohu zmínit rozhodnutí ve věci *Pellegrin v. Francie* (rozsudek z 8. prosince 1999, zprávy 1999-VIII) o platnosti článku 6 na spory týkající se státní služby a věc *Kudla v. Polsko* (rozsudek z 26. ledna 2000, zprávy 2000-XI) ohledně některých aspektů působnosti článku 13.

Precedenční hodnotu judikatury lze také podpořit systematictější a propracovanější publikační politikou. Již nyní se malá část rozsudků a rozhodnutí Soudu zveřejňuje v tištěné publikaci (Zprávy o rozsudcích a rozhodnutích). Ačkoliv ne-

existuje žádná formální hierarchie mezi zveřejněnými a nezveřejněnými rozhodnutími, je bezpečnější vyvodit závěry týkající se precedenční hodnoty daného rozsudku, který zjevně obsahuje některé nové prvky ve srovnání s předchozími podobnými rozhodnutími, jestliže je rozsudek zařazen do výše uvedené publikace, než kdyby zveřejněn nebyl. Domnívám se, že zde jsou možnosti rozvíjet publikační politiku tak, aby bylo jasné, které rozsudky a rozhodnutí znamenají změnu v judikatuře.

Autor je soudcem Evropského soudu pro lidská práva ve Štrasburku za Finsko.

NEDÁVNÝ VÝVOJ JUDIKATURY EVROPSKÉHO SOUDU LIDSKÝCH PRÁV

Sir NICOLAS BRATZA

Je pro mě potěšením a poctou, že jsem byl požádán, abych pohovořil o posledním vývoji judikatury Štrasburského soudu.

Musím však zároveň přiznat, že toto je dost nesnadné téma - ne proto, že je obtížné rozhodnout, který vývoj v judikatuře zahrnout, avšak poněvadž je obtížné rozhodnout, který vývoj musím z tohoto stručného přehledu vyloučit, i když by si zasloužil pozornost. Tuto potíž lze nejlépe doložit na faktu, že pouze v minulém roce Soud vydal 703 rozsudků a stejný počet stížností prohlásil za přípustné. Pravdou je, že řada těchto rozsudků se týkala toho, čemu se říká „opakované případy“, které jsou pro judikaturu nezajímavé - stížnosti na průtahy v občanskoprávním a trestním řízení v několika členských státech, nezávislost a nestrannost státního bezpečnostního soudu v Turecku, neschopnost vlastníků v Itálii získat zpět majetek, nepřislušnost rumunských soudů projednávat věci restituace znárodněného majetku atd. Avšak v roce 2003, jako v každém roce od založení stálého Soudu, byly vydány rov-

něž rozsudky a rozhodnutí mající značný význam pro aplikaci a vývoj Úmluvy. Doufám, že mi prominete, jestliže v tomto krátkém přehledu opomenou zmínit judikaturu, která by si zasloužila být zařazena do obsáhlejších přehledů. Řada nedávných rozhodnutí Soudu, o kterých budu hovořit, jsou rozhodnutími senátů Soudu. Některé z těchto případů již byly předloženy velkému senátu, zatímco jiné jsou tak nové, že je zde možnost, že nakonec budou ještě postoupeny velkému senátu. Přes tento fakt mám za to, že jsou tyto rozsudky dostatečně zajímavé a důležité, že si zaslouží zmínku, i když se nikdy nestanou pravomocnými.

Jestliže začnu věcí *Bankovic*, tak to je proto, že to je přirozený začátek, poněvadž se týká otázky jurisdikce podle článku 1 Úmluvy. Případ se týkal bombového útoku na rozhlasovou stanici v Bělehradě provedeného silami NATO během konfliktu v Kosovu, který způsobil smrt 16 osob. Ve Štrasburku byla podána stížnost proti 17 členským státům NATO, které jsou rovněž smluvními stranami

MATERIÁLY ZE SEMINÁŘE ČAK

Úmluvy z důvodu porušení práva na život s tím, že základní otázkou, kterou Soud řešil, bylo, jestli navrhovatelé spadali pro účely článku 1 „do jurisdikce“ žalovaných států, pokud jde o dané jednání, které mělo účinek mimo území těchto států.

V prohlášení o nepřipustnosti Soud shledal, že koncepce jurisdikce podle článku 1 Úmluvy je v zásadě teritoriální koncepcí, a tudíž rozhodl, že extra-teritoriální akty mohou spadat do takovéto jurisdikce pouze výjimečně. Těmi výjimečnými případy jsou situace, kdy žalovaný stát na základě výkonu efektivní kontroly nad příslušným územím a jeho obyvateli v důsledku vojenské okupace nebo na základě souhlasu, pozvání nebo povolení vlády daného území vykonával veškeré nebo některé z pravomocí, které normálně vykonává vláda. Soud dále poznamenal, že Úmluva je multilaterální smlouvou, která působí hlavně v regionálním kontextu, a to především v právním prostoru smluvních států, a není určena k tomu, aby se na jednání těchto států aplikovala po celém světě. Tudíž neexistoval žádný vztah jurisdikce mezi osobami, které byly obětmi aktu napadnutého ve stížnosti, a žalovanými státy.

Ať souhlasíme s odůvodněním Soudu (rozhodnutí mělo své podporovatele i odpůrce) či nikoliv, je pravdou, že toto je rozhodnutí velkého významu, a určitě bude muset být přehodnoceno a dále dopracováno v dalších věcech, které byly podány k Soudu a které se týkají aktů ozbrojených sil členských států mimo území Rady Evropy, což znamená vyřešit obtížné otázky týkající se toho, jak kvalifikovat efektivní kontrolu nad územím.

Právo na život, z pohledu hmotného i procesního práva, bylo v poslední době předmětem řady významných rozhodnutí Soudu. Z pohledu hmotného práva opět ožila otázka trestu smrti a jeho slučitelnosti s Úmluvou, a to díky rozsudku senátu ve věci *Ocalan*, kterou má ještě projednat velký senát. Případ, který byl předložen bývalým vůdcem strany PKK v Turecku, způsobil řadu otázek týkajících se jeho zatčení v Keni a jeho následné vazby, procesu a rozsudku trestu smrti vneseného v Turecku. Do doby, než Soud roz-

hodl, byl trest smrti navrhovatele změněn v doživotí, a senát zamítl jeho stížnost, poněvadž byla založena na výkonu trestu. Avšak Soud šel ve své úvaze dále, než tomu byl ochoten ve věci *Soering*, kdy tvrdil, že nevylučuje, že ve světle nového vývoje „se státy dohodly na základě své praxe změnit druhou větu článku 2 tak, aby umožňovala trest smrti v době míru“.

Senát dále uvažoval, zda v rámci článku 3 spíše než v rámci článku 2 uložení trestu smrti zakládá jako takové nelidské zacházení, i když trest nebyl vykonán. V dalším vývoji judikatury senát dospěl k závěru, že odsouzení osoby k trestu smrti na konci soudního procesu, který nerespektoval zásady spravedlivého procesu, v kombinaci se strachem a úzkostí, kterou by tento trest způsobil, zakládalo porušení článku 3. Kromě toho v dalším významném *obiter dictum* senát dospěl k závěru, že trest smrti „již nemá legitimní místo v demokratické společnosti“.

Neslučitelnost trestu smrti se současnými standardy Úmluvy dále vyplývá ze šesti rozsudků proti Ukrajině, kdy Soud považoval za přitěžující okolnost při zacházení s vězni podmínky uvěznění – a to především nedostatek pohybu a denního světla –, což posoudil jako ponižující zacházení zakládající porušení článku 3.

Pokud jde o procesní aspekty článku 2, poslední léta byl rozvíjen princip, který byl nejprve vysloven v průlomovém rozsudku Soudu ve věci *McCann*, a to, že povinnost chránit právo na život podle článku 2 implicitně vyžaduje, aby existovala nějaká forma efektivního oficiálního vyšetřování případů, kdy byly osoby usmrceny v důsledku použití síly. Nejen, že se tento závazek rozšířil na úmrtí, ke kterým došlo i jinak než za použití síly, avšak v řadě důležitých judikátů proti Turecku a Velké Británii Soud dále definoval pojem „efektivního vyšetřování“, kdy zdůraznil nejen požadavek, aby byly přijaty veškeré přiměřené kroky k zajištění důkazů, avšak zdůraznil i důležitost nezávislosti vyšetřování, rychlosti a dostatečných prvků veřejné kontroly nad vyšetřováním a jeho výsledky tak, aby byla zajištěna odpovědnost v teorii i v praxi.

MATERIÁLY ZE SEMINÁŘE ČAK

Z pohledu judikatury dva nejzajímavější judikáty, které se odvolávají na článek 2, jsou asi věci *Pretty* proti Velké Británii a úplně nedávná věc *Nachova* proti Bulharsku. Věc *Nachova*, která byla rozhodnuta na konci minulého měsíce, se týkala zabití dvou vojáků základní služby vojenskou policií. Oba byli romského původu, utekli z vězení, kde si odpykávali trest za nedovolené opuštění posádky. Oba neozbrojení muži byli zastřeleni vojenskou policií, když utíkali z domu, kde se schovávali. Senát konstatoval hmotněprávní i procesní porušení článku 2. Ve výroku senát kategoricky uvedl, že „nemůže být za žádných okolností absolutně nezbytné ve smyslu článku 2 § 2 Úmluvy použít smrtící střelné zbraně k zajištění osoby podezřelé ze spáchání nenásilné trestné činnosti, o které je známo, že neohrožuje jiné osoby na životě, i když jejich nepoužití může případně znamenat neúspěšné zadržení osoby na útěku“. Nejzajímavější rys stížnosti na procesní prvky nespočívá ani tolik ve zjištění senátu, že vyšetřování bylo vadné, poněvadž nebyly vzaty do úvahy podstatné skutečnosti a nebyly opatřeny relevantní důkazy, ale spíše ve zjištění, že selhání úřadů provést řádné vyšetřování, které bylo jasně nutné z důvodu rasové motivace zabití, zakládalo porušení článku 14 v kombinaci s článkem 2. Bylo to poprvé v historii, kdy Soud rozhodl o tomto porušení. Ve svém závěru senát především vzal do úvahy, že toto nebyl první případ proti Bulharsku, kdy členové romské komunity byli oběťmi rasového násilí páchaného činiteli státu. Senát byl radikálnější v tom smyslu, že důkazní břemeno přesunul na žalovanou vládu, která měla prokázat, že předmětné události nebyly spojeny s žádným diskriminačním postojem ze strany činitelů státu. Senát však shledal, že v této věci nebyl stát schopen prokázat svou nevinu.

Věc *Pretty* řešila zcela jinou problematiku stejného článku a týkala se stížnosti jedné ženy, která umírala na degenerativní nevléčitelnou chorobu a která si přála, aby mohla kontrolovat způsob a čas své smrti. Poněvadž nebyla sama fyzicky schopna spáchat sebevraždu bez po-

moci a poněvadž napomáhání k sebevraždě je ve Spojeném království trestným činem, navrhovatelka chtěla získat od vnitrostátních orgánů ujištění, že kdyby jí její manžel pomohl ukončit život, tak by nebyl trestně stíhán. Tento závazek byl zamítnut a navrhovatelka tvrdila, že toto zamítnutí v kombinaci se stavem platné právní úpravy zakládá porušení jejich práv podle článku 2. Podle ní tento článek chrání nejen a pouze právo na život, avšak i s tím spojené právo zemřít, jinými slovy právo se rozhodnout nežít.

Soud nemohl přijmout, aby byl článek 2 vykládán ve smyslu, že zaručuje diametrálně opačné právo k právu chráněnému tímto článkem, a zamítl analogii odvozenou z jiných článků, jako např. z článku 11, kde tato korelace práv podle Soudu existuje. Soud ani nemohl akceptovat, že článek 2 by mohl být vykládán tak, že ukládá pozitivní povinnost státu trestat jednání, které směřuje k ukončení života s cílem eliminovat bolest a utrpení z nemoci. Možná je ještě významnější to, že Soud uznal, že institut soukromého života podle článku 8 zahrnuje i pojem osobní autonomie a sebeurčení a nevyklučuje, že zákon, který brání osobě vykonat svou volbu s cílem se vyhnout nedůstojnému a zoufalému konci života, se rovná zásahu do práva dané osoby na úctu podle zmíněného článku. Nicméně dále Soud shledal, že v dané věci zákon nejen slouží legitimnímu cíli chránit slabé a zranitelné, avšak lze jej i považovat za nezbytný a úměrný k dosažení tohoto cíle.

Z nedávné judikatury podle článku 3 bych chtěl zdůraznit tři vývoje – rostoucí bedlivá kontrola nad obecnými podmínkami uvěznění a zacházení s vězni, jak vyplývá z judikátu *Kalaszni-kov*, přísnější nároky kladené na státy v důsledku přehodnocení institutů mučení a nelidského zacházení ze strany Soudu, což je trend, který začal rozsudkem *Selmouni* proti Francii, a další vývoj koncepce pozitivních závazků států podle článku 3 v zájmu ochrany práv jednotlivců vůči okolí s ohledem na zacházení, které dosáhne určitě míry závažnosti, což bylo poprvé projednáváno ve věci *A. v. Spojené království*.

MATERIÁLY ZE SEMINÁŘE ČAK

Poslední bod byl důvodem jednoho z nejzajímavějších nedávných případů s dalekosáhlými následky, a to je věc *M. C. v. Bulharsko*, kterou senát rozhodl v prosinci minulého roku. Navrhovatelka – čtrnáctiletá dívka – tvrdila, že ji znásilnili dva muži. Policie provedla řádné vyšetřování, avšak státní zástupce řízení proti domnělým útočnickům zastavil z důvodu nedostatečných důkazů o znásilnění a především o donucování. Soud pečlivě prozkoumal vnitrostátní legislativu, která definuje trestný čin znásilnění, důvody státního zástupce, a poté rozhodl, že jeho přístup byl příliš restriktivní. Podle Soudu především z dané věci jasně vyplynulo, že při absenci přímého důkazu o znásilnění, jako jsou stopy násilí, odporu nebo volání o pomoc, státní zastupitelství nebylo schopno na základě zhodnocení okolností dovodit nedostatek souhlasu. Tento restriktivní přístup, který nepatříčně zdůrazňoval nutnost přímých důkazů o znásilnění a prakticky povýšil „odpor poškozené“ na jediný znak, kterým se definuje daný trestný čin, znamenal, že nebyly splněny požadavky na pozitivní závazky podle článku 3 i článku 8, a tudíž žalovaný stát byl shledán vinným z porušení obou článků.

Rozhodnutí *M. C.* je snad nejprůzračnějším nedávným příkladem rostoucí tendence Soudu zkoumat nejen výklad a aplikaci vnitrostátního práva ze strany vnitrostátních orgánů, včetně soudních orgánů, avšak i rozhodovací procesy v konkrétních věcech.

V případě článku 5 je podle mého názoru judikatura Soudu spíše určitou konsolidací než vývojem, poněvadž Soud v řadě judikátů opětovně zdůraznil zásadní důležitost soudní kontroly nad vazbou ve všech fázích, a zvláště pak důležitost rychlého přezkumu zákonnosti vazby soudem za dodržení požadavků nezávislosti a nestrannosti a poskytnutí efektivních procesních záruk spravedlivého řízení.

Pokud došlo pouze k několika málo významným posunům ve vývoji rozhodování Soudu o článku 5, totéž nelze říci o článku 6, který je zdaleka nejvíce často zmiňovaným ustanovením Úmluvy. Chtěl bych se zaměřit na jeden aspekt

tohoto článku, který v posledních letech získal rostoucí důležitost, a to právo na efektivní přístup k soudu, nebo jak se tomu dnes obvykle a široce říká – „právo na soud“.

Průlomové rozhodnutí Soudu ve věci *Golden a následně ve věci Airey*, podle kterého je právo na efektivní přístup k soudu nedílným prvkem institutu spravedlivého procesu podle článku 6, je právem považováno za „jeden z nejvíce tvůrčích výkladů Soudu ze všech článků Úmluvy“. Určité důležitost rozhodnutí týkajících se výkladu aplikace článku 6 Soudem je obtížné dostatečně zdůraznit. Soud přehodnotil procesní překážky zahájení občanskoprávního řízení ve světle principu, který zdůrazňuje nutnost existence zmocnění projednávat žaloby. Dvě takové překážky – udělení státní imunity a udělení parlamentní výsady – byly projednávány ve dvou nedávných rozhodnutích Soudu o stížnostech proti Spojenému království. V první věci – *Al-Adsani* –, ve které se navrhovatel neúspěšně pokoušel žalovat stát Kuvajt před jedním anglickým soudem kvůli mučení v Kuvajtu, Soud zdůraznil, že Úmluva by měla být co možná nejvíce vykládána v souladu s jinými pravidly mezinárodního práva, jehož je součástí, včetně pravidel o udělování státní imunity. I když zdůraznil rostoucí význam, který přikládá zákazu mučení, Soud neshledal, že by v mezinárodním právu již byl akceptován návrh, aby státy byly zbaveny práva se dovolávat státní imunity v případě občanskoprávních žalob na náhradu škody z důvodu domnělého mučení spáchaného mimo území státu, kde se nachází „forum“. Stejně tak udělení imunity podle anglického práva, které nebylo neslučitelné s obecně přijímanými omezeními v mezinárodním společenství, nelze klasifikovat jako neodůvodněné nebo neúměrné omezení přístupu k soudu.

Soud přijal podobný přístup i ve druhém ze dvou případů – *A. v. Spojené království*. Zkoumal nejen účel imunity před stíháním členů parlamentu, avšak i zákon a praxi v rámci států Úmluvy v oblasti udělování této imunity, a poté dospěl k závěru, že pravidlo platné ve Spojeném království, které se v mnoha aspektech jeví jako

MATERIÁLY ZE SEMINÁŘE ČAK

užší než pravidla uložená členům jiných evropských zákonodárných sborů, nelze v principu považovat za pravidlo zavádějící neúměrné omezení práva přístupu k soudu, a to i přes jeho paušální a absolutní charakter.

Avšak princip stanovený původně ve věci *Golden* byl v posledních letech rozšířen ještě na otázku procesních, formálních nebo finančních překážek přístupu k soudu. Princip vyplývá ze samého jádra rozhodnutí Soudu, kdy Soud rozhodl o porušení článku 6 z důvodu nevykonání rozsudků. Ve věci *Hornsby* proti Řecku Soud nejprve vysvětlil, že „právo na soud, jehož je právo přístupu jedním aspektem, by bylo iluzorní, jestliže by vnitrostátní právní řád povoloval, aby pravomocné závazné soudní rozhodnutí zůstalo nevykonáno na úkor jedné strany“. Rozhodnutí *Hornsby* získalo od doby založení nového Soudu velkou důležitost. Jedním z nejvíce znatelných a zneklidňujících trendů je frekvence, s jakou jsou pravomocné rozsudky domácích soudů ignorovány nebo vykonávány s průtahy. V řadě po sobě jdoucích judikátů, které se týkaly Itálie, Řecka, Ruska, Litvy a Rumunska Soud dospěl k závěru, že neúspěšný výkon nebo nezajištění okamžitého účinku rozsudků je překážkou výkonu samotné podstaty práva chráněného podle článku 6 a že se stát nemůže odvolávat na nedostatek prostředků jako na výmluvu, proč nebyla dlužná částka stanovená v rozsudku uhrazena.

Stejně zneklidňující je převaha věcí týkajících se zrušení pravomocných nebo závazných soudních rozhodnutí v rámci obnovy řízení zahájené státním zastupitelstvím nebo jinými orgány státu, a to někdy mnoho let po vydání daného rozhodnutí. Tuto situaci Soud poprvé projednával ve věci *Brumarescu* proti Rumunsku, kdy Soud rozhodl, že takovéto zrušení rozsudku je porušením principu právní jistoty a práva na spravedlivý proces. Nedávno Soud tuto otázku znovu přehodnotil v kontextu systému, který se v Rusku a na Ukrajině nazývá „kontrolní revize“. Ve věci *Ryabikh* proti Rusku Soud dospěl k závěru, že tento systém, který umožňoval při různých příležitostech revizi pravomocných a závazných soudních

rozhodnutí, je neslučitelný s principem právní jistoty a s právem na soud, které má mít navrhovatel zaručeno s tím, že stejně jako v případě *Hornsby* by toto právo bylo iluzorní, pokud by právní řád státu umožňoval zrušení soudního rozhodnutí soudem vyššího stupně kdykoliv na návrh nějakého činitele státu.

Z ostatních trendů v judikatuře podle článku 6 bych zmínil dva: za prvé, Soud stále zdůrazňuje důležitost oddělení moci ve státě a požadavky nezávislosti a nestrannosti domácích soudů včetně svobody vůči externím vlivům. Požadavky nezávislosti a nestrannosti lze doložit ve věci *Stafford v. Spojené království*, ve které Soud zdůraznil soudní povahu funkce spočívající v rozhodování o trestu a nepřipustnost toho, aby takovéto rozhodnutí byla přijímána vládními ministry a nikoliv na základě řádného soudního procesu. Požadavky týkající se zasahování externích vlivů lze ilustrovat na případu *Sovtransavto Holding* proti Ukrajině, který odhalil flagrantní zasahování výkonné moci do soudního rozhodování domácích soudů. Za druhé lze konstatovat trend spočívající v rozšíření judikatury Soudu v oblasti presumpce nevinny podle odst. 2 článku, a to v řadě případů proti Norsku, kdy v jednom z nich Soud konstatoval porušení chráněných práv v rámci občanskoprávního řízení z toho důvodu, že toto řízení bylo založeno na událostech, které již byly předmětem předchozího trestního řízení, a kdy národní soud dokonce zpochybnil správnost zproštění navrhovatele.

Článek 8 je nadále zdrojem řady velmi významných a zajímavých rozhodnutí Soudu. Chtěl bych zdůraznit čtyři oblasti, kde se domnívám, že si poslední vývoj zaslouží zmínku.

Za prvé, Soud opakovaně v několika případech potvrdil, že právo na duševní a fyzickou integritu osoby je základním aspektem institutu soukromého života. Již jsem se zmínil o věci *M. C. v. Bulharsko* týkající se znásilnění navrhovatelky. Avšak za porušení článku se rovněž považují případy týkající se opakovaného psychiatrického vyšetření a gynekologického vyšetření uvězněné ženy bez toho, aniž by toto bylo lékař-

MATERIÁLY ZE SEMINÁŘE ČAK

sky nutné, kdy navíc chyběla i opora v příslušném zákoně.

Za druhé, oblast sexuality a sexuálních vztahů. Od svého prvního rozhodnutí ve věci *Dudgeon* Soud velmi horlivě chránil soukromé pohlavní styky. Nový Soud pokračoval v procesu směřujícím k tomu, aby se tolerance k soukromým a konsensuálním homosexuálním stykům mezi dospělými stala univerzální podmínkou ve státech Úmluvy s tím, že se za porušení článku 8 považuje odsouzení navrhovatele za to, že měl v soukromí homosexuální styk se třemi dalšími muži, nebo se za porušení považuje vyloučení čtyř homosexuálů z armády a jejich předvedení k výslechu na intimní téma jejich sexuality. Diskriminační zacházení s homosexuály rovněž vedlo ke zjištění porušení článku 8 v souvislosti s článkem 14 v případech, které se týkaly různého věku nezbytného pro souhlas s homosexuálním aktem a toho, že rakouské soudy neuznaly právo homosexuálního partnera zemřelého nájemníka na převod nájemní smlouvy.

Práva transsexuálů na uznání pohlaví ve vnitrostátním právu a na uzavření sňatku byla předmětem revolučního rozsudku ve věci *Goodwin* – revolučního proto, že zvrátil výroky tří předchozích judikátů starého Soudu. Soudce Pellonpää již o této věci hovořil a já se proto omezím jen na způsob, jak velký senát pečlivě zkoumal nový lékařský, sociální a právní vývoj, a pak rozhodl, že doba dozněla k tomu, aby se nakonec závaží na vahách naklonilo ve prospěch práva transsexuálů na první uznání důsledků změny pohlaví. Zde bych uvedl zajímavé rozhodnutí ve věci *Van Kuck v. Německo*, ve kterém Soud dospěl k závěru, že břemeno navrhovatele, který měl prokázat lékařskou nutnost chirurgické změny pohlaví pro účely zpětné úhrady nákladů od pojišťovny, bylo pro navrhovatele neúměrné.

Třetí kategorie případů, které bych chtěl zmínit, je deportace, a zde bych zdůraznil věci *Slivenko v. Lotyšsko*, kdy velký senát řešil problémy způsobené dohodnutým stažením bývalých sovětských vojsk a jejich rodin z Lotyšska. Tento případ je jeden z rostoucích příkladů nové judikatury, kdy Soud řeší otázky lidských práv ve velmi citlivých

politických situacích. Žalobu inicioval jeden penzionovaný důstojník sovětské armády a jeho manželka a dcera, všichni ruského původu, kteří měli opustit Lotyšsko v souladu se smlouvou o stažení ruských vojsk z roku 1994. A to i navzdory skutečnosti, že dcera se v Lotyšsku narodila a manželka tam žila od ranného dětství. Podání důstojníka bylo prohlášeno za nepřipustné z formálních důvodů, avšak Soud shledal, že vyhoštění jeho manželky a dcery zakládá porušení práv podle článku 8. Zajímavé je především to, že to byl první případ, kdy Soud projednával žalobu týkající se vyhoštění pod hlavičkou „soukromého života“ a nikoliv „rodinného života“, poněvadž navrhovatelé byli odsunuti ze země, kde si vytvořili síť osobních, sociálních a ekonomických vztahů, které vytváří soukromý život každé lidské bytosti. Soud dále shledal většinou hlasů, že provedení plánu stažení zahraničních vojsk a jejich rodin v zájmu národní bezpečnosti bez možnosti vzít do úvahy individuální okolnosti dotčených osob je neslučitelné s požadavky článku 8.

Za čtvrté bych se zmínil o tom, co lze popsat jako práva na životní prostředí a zde nedávna judikatura představuje krok zpět ve srovnání s tím, co lze považovat za pokrok v aplikaci článku 8 pro zajištění ochrany životního prostředí. Ve svém důležitém rozhodnutí ve věci *Hatton v. Spojené království* velký senát zvrátil závěr senátu, poněvadž shledal, že hluk, který ruší spánek v okolí londýnského letiště Heathrow narušuje spravedlivou rovnováhu mezi dotčenými protikladnými zájmy. Soud zdůraznil, že i když vlády mají ve svých diskrečních rozhodovacích procesech vzít do úvahy ochranu životního prostředí s tím, že Soud pak následně zkoumá, do jaké míry byla tato ochrana zohledněna při výkonu těchto diskrečních pravomocí, „nebylo by vhodné, aby Soud přijal zvláštní přístup a odvolával se na zvláštní statut ekologických lidských práv“. Podobný přístup byl přijat ve věci *Kyrtatos v. Řecko* týkající se dopadů rozvoje cestovního ruchu na přírodní rezervaci situovanou vedle nemovitosti ve vlastnictví jednoho z navrhovatelů, kdy Soud poznamenal, že zásadní otázka podle

MATERIÁLY ZE SEMINÁŘE ČAK

článku 8 je, jestli znečištění životního prostředí má škodlivý účinek na soukromý život konkrétních osob a/nebo jejich rodin a nikoliv pouze proto, že toto znečištění vedlo k obecnému zhoršení životního prostředí, poněvadž ani článek 8, ani jiné články Úmluvy nebyly koncipovány k tomu, aby poskytovaly takovouto obecnou ochranu.

Pokud jde o novou judikaturu Soudu podle článku 10, zde bych pouze poznamenal neustálý důraz, který se klade na důležitost svobody tisku a zvláštní postavení novinářů, což je předmětem dvou judikátů týkajících se domovních prohlídek v obydli a na pracovišti novinářů, a to v jednom případě s cílem získat důkazy pro účely trestního vyšetřování týkajícího se třetích stran a v druhém případě s cílem odhalit zdroje novinářů. V obou případech Soud dospěl k závěru, že tato opatření nelze ospravedlnit jako nezbytná v demokratické společnosti.

Z významného vývoje judikatury podle tohoto článku bych zdůraznil pouze dva. Za prvé, nedávné rozhodnutí, kterým byla prohlášena za nepřipustnou stížnost ve věci *Garandy v. Francie*, týkající se knihy, jejíž obsah částečně zpochybňoval reálnost, stupeň a závažnost jasně prokázaných historických okolností, a to nacistického pronásledování Židů. Soud poprvé rozhodl, že článek 17 Úmluvy zbavuje tato prohlášení jakékoli ochrany podle článku 10, a shledal, že obsah této knihy byl v obecné rovině svou povahou negativistický a popíral základní hodnoty Úmluvy, jako je spravedlnost a mír.

Za druhé bych uvedl skupinu 13 stížností proti Turecku, ve kterých byli navrhovatelé odsouzeni a potrestáni za zveřejnění knih, článků a básní týkajících se situace Kurdů proto, že šířili separatismus. Ve svém důležitém judikátu Soud učinil jasný rozdíl mezi prohlášeními, kterými se prosazují ústavní změny mírovými prostředky, což spadá pod ochranu článku 10, a prohlášeními, která pro prosazení těchto změn podněcují k použití násilí, což pod ochranu zmíněného článku nespadá.

Toto mě přivádí k článku 11 a k věci *Refah Party* proti Turecku. Rozsudek velkého senátu

v této věci je podle mého názoru jedním z nejdůležitějších rozhodnutí nového Soudu, které obsahuje prohlášení o vztahu mezi demokracií a politickým fundamentalismem. Tato věc sledovala linii judikatury v tom smyslu, že nařízené rozpuštění politických stran v Turecku se považuje za porušení práv na svobodu sdružení podle článku 11. V dřívějších případech byly politické strany – většinou nové a menší velikosti – rozpouštěny proto, že ve svých programových prohlášeních či stanovách podporovaly právo na sebeurčení Kurdů.

Strana Refah nebo Welfare byla jiná. Existovala již dlouho a byla největší politickou stranou v parlamentu, která v době svého rozpuštění byla ve vládní koalici spolu se stranou Pravdivé cesty paní Cillerové. Důvody pro rozpuštění se vůbec netýkaly kurdské otázky, avšak skutečnosti, že podle Ústavního soudu centrem její činnosti byl boj proti principu sekularismu. Ve svých důkazech Ústavní soud nevycházel z programu strany Refah, kterému nebylo co vytknout, avšak z různých prohlášení a činů vedoucích představitelů a členům zmíněné strany po dobu několika let.

Velký senát Soudu vyjádřil jednomyslný názor, že rozpuštění strany – i přes její velikost a důležitost v turecké společnosti a přes její demokratické zvolení – byl ospravedlnitelný zásah do práva na svobodu sdružování. Soud vyšel z premisy, že princip sekularismu je jedním ze základních principů dodržování lidských práv a demokracie. Podle názoru Soudu systém založený na právu *sharia*, tj. na islámských náboženských pravidlech a dogmatech, je neslučitelný se zmíněným principem a se základními požadavky demokracie a pluralismu. Vytykané činy a projevy členů a vedoucích představitelů strany, které podle názoru Soudu byly vlastní celé straně, odhalily, že dlouhodobou politikou této strany je zavést režim založený na právu *sharia*, a to i za použití síly, kterou by strana hodlala použít pro prosazení a udržení této politiky. Kromě toho i přes tvrdost tohoto opatření bezprostřední nebezpečí pro demokracii, které představovala tato vládní strana, bylo podle názoru Soudu dobrým

důvodem jejího rozpuštění, což odpovídalo požadavku „naléhavé společenské potřeby“.

Čas mi nedovoluje, abych se věnoval judikatuře podle jiných článků, a to především té, která se týká komplikované otázky podle článku 1, Protokol č. 1, vyplývající z restitucí majetku vlastněného bývalými komunistickými režimy, což jsou otázky, které budou brzy projednávány velkým senátem ve věci *Kopecký v. Slovensko*. Ani není čas, abychom se podívali na významnou nedávnou judikaturu procesní důležitosti – využití pravomoci zamítnout podání na základě jednostranného prohlášení státu, což se projednávalo

ve věci *Tahsin Acar* proti Turecku, nebo abychom diskutovali o důležitém rozhodnutí senátu ve věci *Mamatkulov* proti Turecku, kde bylo rozhodnuto, že vydání předběžných opatření podle pravidla 39 jednacího řádu Soudu má závazný účinek a tudíž nedodržení těchto opatření zakládá porušení smluvních povinností státu podle Úmluvy. Avšak určitě bude příležitost se těchto a jiných případů dotknout v následné diskusi.

Autor je soudcem Evropského soudu pro lidská práva ve Štrasburku za Velkou Británii.

PRÁVO NA RESPEKTOVÁNÍ SOUKROMÉHO ŽIVOTA, OBYDLÍ A KORESPONDENCE PRÁVNÍKŮ A PODNIKATELŮ

JUDr. EVA HUBÁLKOVÁ

Ustanovení článku 8 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“) chrání čtyři samostatná práva, která spolu přímo souvisí. Nejprve jde o právo na respektování *soukromého života*, právo na respektování *rodinného života*, právo na respektování *obydlí* a konečně právo na respektování *korrespondence*. Subjektem ochrany těchto práv je ve smyslu článku 34 Úmluvy – odhlédneme-li od nevládních organizací a skupin jednotlivců – každá fyzická osoba. Takovou osobou je bezesporu i soukromý podnikatel, a tudíž i advokát vykonávající svou soukromou praxi. Je jím jistě i osoba soudce.

V tomto příspěvku bych se ráda zaměřila na tři ze čtyř shora zmíněných práv, a to na právo na respektování soukromého života, obydlí a korespondence samostatně podnikajících osob, advokátů a soudců. Stranou záměrně ponechávám rodinný život těchto subjektů, neboť ten, na rozdíl od tří zmíněných oblastí chráněných článkem 8

Úmluvy, se od dalších subjektů spadajících pod ochranu Úmluvy příliš neliší.

Společně všem zásahům do práv zaručených článkem 8 Úmluvy je to, že musí jít o zásahy uskutečněné na základě zákona, musí sledovat jeden z legitimních cílů zmíněných v druhém odstavci tohoto ustanovení a musí být nezbytný v demokratické společnosti, tedy být přiměřený cílům, které sledoval nebo ke kterým směřoval. Přiměřenost se v podstatě odvíjí od způsobu realizace legitimních cílů.

Nyní blíže k jednotlivým částem ustanovení článku 8 Úmluvy. Jako první je v něm zakotveno:

1. PRÁVO NA RESPEKTOVÁNÍ SOUKROMÉHO ŽIVOTA

Obsah práva na soukromý život je velmi rozsáhlý. Zahnuje v podstatě vše, s čím či s kým se člověk v rámci rozvoje své osobnosti každodenně

setkává. Slovo „každodenně“ na tomto místě užívám úmyslně, neboť občasné i pravidelné navštěvování lékaře, okresního úřadu či jiné instituce či lékárny anebo i místního pekaře není součástí soukromého života soukromě podnikající překladatelky, která je upoutána na invalidní vozík (viz Zehnalová a Zehnal v. Česká republika, č. 38621/97, rozhodnutí ze 14. května 2002, nepublikováno). Podívejme se však na několik případů, kterými se Soud v nedávné době zabýval. Tím prvním je případ *Montera v. Itálie* (rozhodnutí z 9. července 2002, nepublikováno), jejímž protagonistou byl bývalý soudce kasačního soudu, proti němuž bylo v letech 1996–97 zahájeno disciplinární řízení, které bylo později zastaveno. V roce 2000 parlamentní komise pověřená vyšetřováním činností mafie a jí podobných nelegálních organizací schválila zprávu o boji proti zločinnosti v oblasti Calabre. Část se přímo věnovala činnosti stěžovatele a jeho styků se členy mafie. Zmíněno bylo i disciplinární řízení. Zpráva parlamentní komise, jejíž některé pasáže se týkaly soukromého života a profesního postavení stěžovatele, byla zveřejněna v tisku, což bylo zásahem do výkonu práv stěžovatele zaručených článkem 8 Úmluvy. Takový zásah je s tímto ustanovením v rozporu, není-li zákoný, nesleduje-li alespoň jeden z legitimních cílů uvedených v druhém odstavci článku 8 a není-li nezbytný v demokratické společnosti (viz Messina v. Itálie č. 3, rozsudek z 29. září 2000, Sbirka rozsudků a rozhodnutí 2000-X, odst. 63). Zpráva byla zpracována na základě článku 22 jednacího řádu parlamentní komise, což stačilo, aby byl zásah do stěžovatelských práv pokládán za zákoný. Jeho cílem bylo zajistit veřejnou bezpečnost a chránit veřejný pořádek, předcházet trestným činům a konečně chránit práva a svobody třetích osob.

Pokud šlo o otázku „nezbytnosti“ zásahu v demokratické společnosti, Soud připomněl, že zásah je nezbytný, odpovídá-li základním sociálním potřebám demokratické společnosti, zejména je-li přiměřený sledovanému cíli. Vždy je třeba zohledňovat skutečnost, že smluvní státy, jejichž rozhodnutí jsou v konečném důsledku předmě-

tem kontroly Soudu, mají určitý rozsah rozhodovací pravomoci, aby rozhodly o způsobu, jakým stanoveného cíle dosáhnout. Soud je pak oprávněn se přesvědčit, že zásah odpovídá požadavkům Úmluvy (viz, *mutatis mutandis*, Z. v. Finsko, rozsudek z 25. února 1997, Sbirka 1997-I, str. 247, odst. 94 a násl.). V daném případě Soud zohlednil skutečnost, že fakta zmíněná ve zprávě byla předmětem šetření v rámci předchozího disciplinárního řízení. Ačkoli parlamentní komise vyjádřila pochybnosti o způsobu vedení šetření, demokratická společnost musí, podle názoru Soudu, snést kritiku způsobů použitých státními orgány. Parlamentní komise uvedla zdroje, ze kterých čerpala, a neměla v úmyslu stěžovatele zdiskreditovat ani poškodit. V její zprávě byla zmíněna i skutečnost, že disciplinární řízení zahájené proti stěžovateli bylo nakonec zastaveno. Zveřejněním své zprávy parlamentní komise tedy nepřekročila rozsah své rozhodovací pravomoci a zásah do práv stěžovatele nebyl nepřiměřený k cílům, ke kterým směřoval.

2.

PŘÁVO NA RESPEKTOVÁNÍ OBYDLÍ

„Obydlím“ v základním či běžném slova smyslu je míněno místo, kde člověk trvale či přechodně přebývá a kde se pravidelně vyskytuje. Ponechme nedotčenu pro účely tohoto příspěvku otázku trvalého či přechodného bydliště zcela stranou.

Jedním ze stěžejních případů tvořících judikaturu Soudu je případ *Chappell v. Spojené království* (rozsudek z 30. března 1989, Série 2 č. 152-1, str. 13, odst. 25 a str. 26, odst. 63). S odvoláním na předchozí případy Soud pravil, že domovní prohlídka v prostorách, které fyzická osoba obývá a zároveň užívá jako sídlo své společnosti, je zásahem do práva na respektování jejího obydlí ve smyslu článku 8 Úmluvy (viz *Société Colas Est v. Francie*, odst. 41–42, rozsudek z 16. dubna 2002, Sbirka rozsudků a rozhodnutí 2002-III; *Niemietz v. Německo*, roz-

MATERIÁLY ZE SEMINÁŘE ČAK

sudek z 16. prosince 1992, Série A č. 251-B, str. 4, odst. 30). Úmluva je totiž živoucím instrumentem, který by měl být interpretován ve světle podmínek současného života (viz, *mutatis mutandis*, Cossey v. Spojené království z 27. září 1990, série 2 č. 184, str. 14, odst. 35 *in fine*).

Jedním ze zajímavých případů, kterými se Soud v poslední době zabýval, je věc *Ernst a další v. Belgie* (rozsudek z 15. července 2003, nepublikován). Stěžovateli byli čtyři novináři a dvě nevládní organizace.

Na začátku případu byl rozsudek kasačního soudu z 21. června 1995, který odebral odvolacímu soudu v Liège osm záležitostí porušování služebního tajemství, jejichž protagonisty se zdáli být pracovníci prokuratury při tomto odvolacím soudu. V několika soudních věcech totiž došlo k úniku informací, které se dostaly na veřejnost prostřednictvím tisku. Všechny osm věcí bylo přiděleno prvnímu předsedovi odvolacího soudu v Bruselu. Ten hned nazítří jmenoval vyšetřovacího soudce P. M., který neprodleně nařídil domovní prohlídky, a to zejména v bytech novinářů a v prostorách jejich redakcí. Ty byly provedeny hned 23. června 1995, a to v redakcích tří belgických časopisů, v sídle rádia a televize Francouzské společnosti v Belgii (FSB) v Liège a v Bruselu. Byly vedeny hlavním komisařem soudních delegací za asistence hlavních inspektorů a někdy i expertů z oblasti informatiky Komisařátu. Prohlídka redakcí se omezovala na prohlídky kanceláří stěžovatelů a po nich následovala prohlídka osobních automobilů dvou z nich. Stejněho dne byla též provedena prohlídka v bytech stěžovatelů. Před zahájením každé domovní prohlídky bylo stěžovatelům přečteno nařízení k domovní prohlídce a jeho kopie jim byla předána.

Během domovních prohlídek bylo zabaveno velké množství dokumentů, počítačových disket a pevných disků. Z každé prohlídky byl proveden zápis a pořízen seznam zabavených věcí. Některé dokumenty byly jejich vlastníkům vráceny již 27. a 28. června, neboť se zjistilo, že se vyšetřované záležitosti vůbec netýkají. Další materiály jim byly vráceny v dubnu a v květnu 1996. Zbytek

věcí a dokumentů je stále zadržován. Stěžovatelé nebyli informováni o důvodu domovní prohlídky, resp. v rámci jaké trestní věci byly konány.

Dne 20. září 1995 podali trestní oznámení proti neznámému pachateli, v jehož rámci uplatňovali náhradu škody. Namítali, že nebyli informováni o důvodech, cílech a rozsahu opatření nařízených soudcem, a tvrdili, že hromadné domovní prohlídky porušily utajení zdrojů informací novinářů, jakož i právo na respektování jejich obydlí a soukromého života. V říjnu 1995 poradní senát soudu první instance v Bruselu zjistil, že trestní oznámení bylo v zásadě namířeno proti soudci, a předalo věc ministerstvu spravedlnosti. Spis byl pak předán přímo ministru a posléze státnímu zástupci při kasačním soudu. Rozsudkem ze dne 1. dubna 1996 kasační soud rozhodl, že věc je namířena proti úředníku, který je požívatelem soudních privilegií, uplatňování nároků na náhradu škody stěžovatelů nebylo přípustné a nepodal proto veřejnou žalobu. Mezitím stěžovatelé podali žalobu na náhradu škody, kterou utrpěli v důsledku domovních prohlídek a zabavení věcí. O této žalobě nebylo v době vydání rozsudku Soudu rozhodnuto.

Vedle námitek opírajících se o ustanovení článků 6, 10, 13 a 14 Úmluvy se stěžovatelé opírali o ustanovení článku 8 Úmluvy a tvrdili, že domovní prohlídky v jejich redakci, obydlí a osobních autech zasáhly do jejich práva na respektování jejich obydlí. Podle názoru Soudu šlo o zásah zákonný, opírající se o zákon ze 7. června 1969 o domovních prohlídkách. Jeho cílem byla obrana veřejného pořádku, předcházení zločinnosti a ochrana práv a svobod jiných osob. Pro Soud nebylo sporu o tom, že v boji proti porušování utajení vyšetřování smluvní státy čelí vážným problémům při lokalizaci úniků informací a shromažďování důkazního materiálu. Připustil, že se mohou v případě nezbytnosti uchýlovat k opatřením jako domovní prohlídky a zajišťování předmětů doličných, aby získaly důkazy o trestných činech a mohly stíhat jejich původce. Zároveň je však třeba, aby legislativa smluvních států a právní praxe jejich soudních a správních orgánů

MATERIÁLY ZE SEMINÁŘE ČAK

zajistila adekvátní záruky proti jejich zneužití (viz, *mutatis mutandis*, Funke v. Francie, rozsudek z 25. února 1993, série A č. 256-A, str. 25, odst. 56; Crémieux v. Francie, rozsudek z 25. února 1993, série A č. 256-B, str. 62, odst. 39; Mialhe v. Francie, rozsudek z 25. února 1993, Série A č. 256-C, str. 89, odst. 36).

V daném případě domovní prohlídky, stejně jako prohlídka osobních aut stěžovatelů, doprovázely jisté procesní záruky: byly nařizeny poradcem vyšetřovatele, který se sám sice prohlídek neúčastnil, ale delegoval tento úkol generálnímu komisaři. Byly vždy vedeny za přítomnosti stěžovatelů anebo členů jejich rodiny důstojníkem soudní policie, kterého doprovázelo několik inspektorů a v některých případech i dva znalci, kteří požadovali kopie z počítačů. Na druhé straně však stěžovatelé nebyli obviněni ze spáchání žádného trestného činu a příkazy k domovní prohlídce byly koncipovány velmi obsírně (viz Niemiets v. Německo, viz výše, odst. 37; Roemen a Schmitt v. Lucembursko, rozsudek z 25. února 2003, odst. 70, nepublikován; a *contrario*, Kesslassy v. Francie, rozhodnutí z 8. ledna 2002, Sbirka rozsudků a rozhodnutí 2002-I; Tamosius v. Spojené království, rozhodnutí z 19. září 2002, nepublikováno). Ve skutečnosti poradce vyšetřovatele nařídil provedení série domovních prohlídek za účelem „vyhledání a zabavení každého dokumentu a věci užitečné vyšetřování“, aniž by toto nařízení jakkoli omezil. Tyto příkazy k domovním prohlídkám, které neobsahovaly žádnou informaci o vyšetřování, o místech provedení domovní prohlídky a o věcech, které měly být zabaveny, poskytovaly možnost široké pravomoci vyšetřovatelům. Velké množství různých věcí jako počítačové diskety a pevné disky počítačů jednotlivých stěžovatelů bylo tak skutečně zabaveno, přičemž obsah některých dokumentů a počítačová verze byly zabaveny též. Navíc stěžovatelům nebyla poskytnuta žádná informace o vyšetřování, v rámci kterého byly domovní prohlídky nařizeny. Skutečné důvody domovních prohlídek nebyly stěžovatelům nikdy sděleny. Soud dovodil, že domovní prohlídky v tomto případě nebyly přiměřené cí-

lům, ke kterým směřovaly a že proto došlo k porušení článku 8 Úmluvy.

V roce 2000 Soud projednával případ *Amann v. Švýcarsko* (rozsudek z 16. února 2000, Sbirka rozsudků a rozhodnutí 2000-II).

Stěžovatel, obchodník s depilačními přístroji, uveřejnil v místním tisku inzerát o prodeji zahraničních depilačních přístrojů. Na základě tohoto inzerátu mu zatelefonovala jedna pracovnice z bernské ambasády bývalého Sovětského svazu. Telefonní rozhovor byl však odposloucháván federálním prokurátorem, který se pak obrátil na tajnou policii v Curychu s žádostí o prověření stěžovatele. Prokurátor založil na stěžovatelovo jméno kartu.

Před Soudem stěžovatel tvrdil, že odposlechem telefonního rozhovoru došlo k zásahu do jeho práva zaručeného článkem 8 Úmluvy. Nebylo sporu o tom, že k zásahu do stěžovatelových práv skutečně došlo. Otázkou bylo, zda tento zásah vycházel z ustanovení národního práva, zda sledoval legitimní cíl ve smyslu druhého odstavce článku 8 Úmluvy a zda prostředky, které byly užity k jeho realizaci, byly přiměřené tomuto cíli. Soud byl v tomto případě nucen zabývat se otázkou, zda měl zákon kvality žádané ustanovením článku 8, zda byl totiž dostupný osobě, které se týkal, a zda tato osoba mohla z textu zákona zjistit důsledky jeho použití. V oblasti odposlechu telefonních hovorů Soud klade velký důraz na důležitost předvídatelnosti zákonných ustanovení, na jejichž základě je přijímáno opatření zasahující do práv zaručených článkem 8. Poměrně podrobně se tomuto problému věnoval v již shora uvedeném rozsudku *Malone v. Spojené království* (str. 32–33, odst. 67–68):

„Soud připomíná svůj názor, že výraz ‚v souladu se zákonem‘ se neodvolává jednoduše jen na vnitrostátní právo, ale dotýká se i kvality zákona, když požaduje, aby byl v souladu s principem právním státem zmíněným v preambuli k Úmluvě... Výraz tedy obsahuje – což navíc vyplývá z předmětu a účelu článku 8 – že vnitrostátní právo musí zajistit právní ochranu proti neoprávněným zásahům ze strany státního orgánu

MATERIÁLY ZE SEMINÁŘE ČAK

do práv zaručených prvním odstavcem tohoto ustanovení... Neboť zejména tam, kde je výkoná moc vykonávána tajně, nebezpečí zneužití je evidentní...

...Zákon musí uvést, v jakém rozsahu může oprávněný orgán rozhodovat, a jakým způsobem je jeho pravomoc vykonávána, a to dostatečně jasně, s ohledem na legitimní cíl konkrétního opatření tak, aby byl jednotlivec odpovídajícím způsobem chráněn proti neoprávněným zásahům.“

Soud též uvedl, „odposlech a další formy zaznamenávání telefonických rozhovorů jsou vážným zásahem do soukromého života a korespondence, a musí být tudíž založen na základě zákona, který je obzvláště přesný. Je nezbytné stanovit jasná a detailní pravidla o předmětu, zejména pokud jde o dostupnou technologii, která může být užita a která je předmětem neustálého vývoje“. V daném případě Soud došel k názoru, že švýcarské právo nestanovilo dostatečně jasně rozsah a podmínky, za kterých výkonné orgány mohly nařídít odposlech telefonních rozhovorů. Došlo tedy k porušení ustanovení článku 8 Úmluvy.

Stěžovatel si ovšem stěžoval i na to, že po odposlechu jeho telefonního rozhovoru s osobou z bývalé sovětské ambasády v Bernu byla založena karta, která nebyla posléze zničena. Soud připomněl, že ukládání dat a informací týkajících se „soukromého života“ jednotlivce spadá pod ustanovení článku 8 (viz *Leander v. Švédsko*, rozsudek z 26. března 1987, Série A č. 116, str. 22, odst. 48). V této souvislosti podotkl, že termín „soukromý život“ nesmí být vykládán restriktivně. Zejména respektování soukromého života obsahuje právo založit a rozvíjet vztahy s jinými lidmi. Navíc zde není principiální důvod ospravedlnovat vyloučení profesních či obchodních aktivit z obsahu termínu „soukromý život“ (viz *Niemietz v. Německo*, rozsudek ze 16. prosince 1992, Série A č. 251-B, str. 33–34, odst. 29; *Halford v. Spojené království*, viz výše, str. 1015–1016, odst. 42).

Soud došel k závěru, že založení a skladování stěžovatelovy karty nebylo založeno na národním

právu, neodpovídalo požadavkům ustanovení článku 8 Úmluvy, totiž nebylo dostatečně přesné, a to zejména s ohledem k absenci ochranných opatření proti zneužití.

3.

PRÁVO NA RESPEKTOVÁNÍ
KORESPONDENCE

Vedle práva na respektování soukromého života a obydlí chrání ustanovení článku 8 Úmluvy i právo na respektování korespondence. Jedním z novějších případů v této oblasti, kterými se Soud zabýval, je stížnost pana *Koppa v. Švýcarsko* (rozsudek z 25. března 1998, Sbirka rozsudků a rozhodnutí 1998-II).

Soud v něm připomenul (jak posléze učinil i ve shora uvedeném případě *Amann v. Švýcarsko*), že odposlouchávání firemní telefonní linky nařízené federálním prokurátorem bylo zásahem do práv zaručených článkem 8 Úmluvy. **Telefonní hovory uskutečňované v advokátní kanceláři jsou součástí „soukromého života“ a „korespondence“** ve smyslu tohoto ustanovení. Soud se v tomto případě – stejně jako o dva roky později v případě pana *Amanna* – zabýval otázkou, zda měl zásah zákonný podklad. Bylo by tomu tak, pokud ustanovení vnitrostátního práva, a to i nepsaného, byla dotčené osobě dostupná a byl z nich patrný způsob, jak se má tato osoba chovat a co v opačném případě riskuje. Zákonná ustanovení nařizující odposlech telefonních hovorů musí být podle názoru Soudu obzvláště přesná, s ohledem na stále jemnější používanou techniku.

V daném případě zákon nespécifikoval způsob a podmínky, za kterých mohla být telefonní linka odposlouchávána, ani neuváděl, kdo byl oprávněn rozhodnout, které telefonní hovory se týkaly právní praxe advokáta a co bylo pokládáno za jinou činnost. Soud shledal šokující, že tato činnost byla svěřena úředníku právního oddělení poštovního úřadu, členu výkonného orgánu, aniž by byl kontrolován nezávislým soudcem. Podle jeho názoru nebyla stěžovatelova práva chráněna

MATERIÁLY ZE SEMINÁŘE ČAK

ani na minimální úrovni, vyžadované právním státem v demokratické společnosti.

Ve věcech *Valenzuela Contreras v. Španělsko* (rozsudek z 30. července 1998, Sbirka 1998-V) a *Prado Bugallo v. Španělsko* (rozsudek z 18. února 2003, nepublikován) se Soud zabýval kvalitou vnitrostátního zákona umožňujícího odposlech telefonních hovorů v rámci trestního řízení. V prvně uvedené stížnosti došel k závěru, že španělské právo jak psané, tak nepsané neurčovalo dostatečně jasně rozsah a způsob výkonu hodnotící pravomoci státních orgánů v této oblasti přijímajících. Stížnost pana Prada Bugalla se od první liší v tom, že zákon z roku 1988 novelizoval § 579 trestního řádu a upřesnil v odstavci 2 a 3 způsob kontroly při nařizování odposlechu telefonních hovorů. Ve smyslu tohoto ustanovení nemůže být telefonní linka napříště odposlouchávána, pokud se tak nestane na základě řádně odůvodněného rozhodnutí soudce, lze-li se oprávněně domnívat, že je možno tímto způsobem odhalit či potvrdit skutečnosti nebo okolnosti důležité pro trestní řízení. Stejně záruky musí být zachovány, rozhoduje-li se o prodloužení platnosti rozhodnutí o odposlechu. Pisemný záznam z hovorů byl prováděn pod kontrolou tajemníka soudu.

I přes tuto novelizaci měl Soud za to, že záruky zavedené zákonem z roku 1988 nesplňovaly všechny požadavky stanovené jeho judikaturou, zejména rozsudky *Kruslin v. Francie* a *Huvig v. Francie*, aby bylo zabráněno zneužívání. Šlo zejména o to, že zákon nestanovoval povahu trestných činů, při jejichž vyšetřování bylo možno odposlech nařídít, nevyjmenovával omezení délky platnosti opatření nařizujícího odposlech, a podmínky sepisování protokolů o přepisu obsahu hovorů. To vše bylo totiž ponecháno na kontrole tajemníka soudu. Nedostatky se též týkaly i preventivních opatření při předávání neporušených a úplných záznamů hovorů, které by správně měly být kontrolovány soudcem a zástupci obhajoby.

Ve věci *M. M. v. Nizozemí* (rozsudek z 8. dubna 2003, nepublikován) byl stěžovatelem **nizozemský advokát**, který na začátku listopadu

1993 převzal v trestním řízení obhajobu pana K., který byl v té době ve vyšetřovací vazbě. V souvislosti s vedením obhajoby se stěžovatel několikrát setkal s paní S., která byla tehdy manželkou pana K. Ta řekla svému muži, že 9. listopadu 1993 měla se stěžovatelem sexuální styk. Pan K. o tom informoval policejního důstojníka vyšetřujícího jeho trestní věc, pana N., jenž informaci předal státnímu zástupci, panu T., který v trestní věci pana K. vedl vyšetřování. Ten dal podnět k zahájení trestního řízení proti stěžovateli. Paní S. zpočátku váhala podat trestní oznámení proti stěžovateli, když kromě jejího tvrzení nebyly okolnosti, o kterých mluvila, doloženy jiným důkazem. Později jí bylo navrženo, že její domácí telefonní linka bude odposlouchávána, aby tak byly zaznamenány její telefonní rozhovory se stěžovatelem. Policie tehdy instalovala odposlouchávací zařízení a instruovala paní S., jak hovory zaznamenávat. Policejní důstojník dvakrát odnesl záznamy a vložil do zařízení novou kazetu. Paní S. zaznamenala tři telefonní hovory se stěžovatelem, které byly přepsány na policii a připojeny do vyšetřovacího spisu stěžovatele.

O případu se dozvěděl tisk, což podnítilo další dvě ženy k podání trestního oznámení proti stěžovateli: paní V., která tvrdila, že byla znásilněna a sexuálně stěžovatelem zneužita, a paní C. si stěžovala na to, že byla stěžovatelem sexuálně zneužita. Stěžovatel byl nato předvolán, aby se dostavil ke krajskému soudu v Haagu a vypovídal ve své trestní věci podezření ze spáchání trestného činu sexuálního násilí a znásilnění. Haagský soud ho odsoudil za pohlavní zneužívání a znásilnění paní S. a C., ale osvobodil ho z obžaloby týkající se trestného činu proti paní V. Byl mu uložen trest odnětí svobody v délce trvání osmi měsíců, přičemž čtyři měsíce podmíněně s dvouletou zkušební lhůtou. Odvolací soud rozsudek zrušil, shledal stěžovatele vinným stejně jako soud první instance, avšak uložil stěžovateli kromě stejného trestu odnětí svobody i peněžité trest ve výši 10 000 holandských guldenů. Rozsudek byl založen na výpovědích stěžovatele, paní S. a paní C., jakož i dalších tří osob. Záznam

MATERIÁLY ZE SEMINÁŘE ČAK

telefonních rozhovorů nebyl jako důkazní materiál použit.

Nejvyšší soud zamítl stěžovateli kasační stížnost, ve které též tvrdil, že odvolací soud nesprávně odmítl jeho námitku, že státní zástupce měl prohlásit za nepřijatelné či že důkazy byly nezákonně získány formou záznamů telefonních hovorů s paní S. Nejvyšší soud uvedl, že v daném případě šlo o ženu, která byla objektem sexuálního trestného činu a kromě svých tvrzení neměla žádné důkazy, jak okolnosti prokázat. Policie ji tedy informovala o možnosti získat další důkazy a posléze jí pomohla s praktickými a technickými otázkami při záznamu telefonních hovorů s podezřelou osobou. Tato žena se účastnila telefonických hovorů, a proto nemohlo dojít ke skutku, který by byl zakázán zákonem.

Otázkou, kterou se Soud zabýval, bylo, zda zásah do stěžovatelových práv zaručených ustanovením článku 8 Úmluvy, tedy záznam telefonních rozhovorů s paní S., mohl být pokládán za zásah státního orgánu. Soud připomněl rozsudek ve věci *A. v. Francie* (rozsudek z 23. listopadu 1993, Série A č. 277-B), ve kterém občan jednající jako soukromá osoba oznámil policejnímu důstojníkovi, že je připravován trestný čin vraždy. Policejní důstojník pak kontaktoval stěžovatele, který se měl vraždy účastnit, s návrhem, aby jeho telefonní rozhovor s ním byl odposloucháván. Soud ve svém rozsudku zmínil, že policejní důstojník

„se podstatnou měrou podílel na fungování systému odposlechu, tedy aby odposlouchávací zařízení bylo použitelné v jeho kanceláři a aby telefon a záznamník byly připraveny. Samozřejmě neinformoval své nadřízené o své iniciativě a nesnažil se získat povolení vyšetřujícího soudce. Za daných okolností lze mít za to, že státní orgány se podílely v daném případě v míře, která zakládala odpovědnost státu (str. 48, odst. 36).“

Podle názoru Soudu se zde jednalo o stejnou situaci. Způsob, jakým policie jednala s povolením státního zástupce, „se podstatnou měrou podílela na fungování systému“ a byla odpovědná za její incept. Státní zástupce a policie

jednaly za účelem výkonu svých oficiálních povinností. V daném případě, který je stejně jako *A. v. Francie* charakterizován okolností, kdy policie použila soukromou osobu za účelem získání důkazů v trestním řízení, nebyl Soud přesvědčen o tom, že to byla paní S., kdo měl celou akci pod kontrolou. Připuštění tohoto argumentu by umožnilo vyšetřovacím orgánům zprostit se své odpovědnosti vyplývající z Úmluvy použitím soukromých agentů. Z daných okolností vyplývá, že se zde jednalo o „zásah státního orgánu“ do stěžovatelova práva na respektování jeho „korespondence“. Soud připomněl, že podobný zásah je v souladu s ustanovením článku 8 Úmluvy, pokud má zákonný podklad, směřuje k legitimnímu cíli a způsob, jakým je uplatňován, není tomuto cíli nepřiměřený. V tomto případě zjistil, že zásah neměl podklad v nizozemském právu. Pokládal proto za nadbytečné zjišťovat, zda směřoval k legitimnímu cíli a zda byl způsob, jakým byl realizován, tomuto cíli přiměřený.

Další věcí, která si zasluhuje pozornost, je stížnost pana *Craxiho v. Itálie* č. 2 (rozsudek ze 17. června 2003, nepublikován). Vyšetřovací soudce v ní nařídil odposlech telefonních hovorů stěžovatele v rámci trestního řízení pro spáchání trestného činu omezování smluvní svobody a korupce, a to na základě příkazu státního zástupce, aby zjednodušil zatčení stěžovatele. Odposlech trval dva měsíce a deset dní. Státní zástupce též žádal odposlech telefonních hovorů v rámci řízení pro pomluvu. I tento odposlech byl povolen na jeden měsíc, aby byly získány důkazy a zjištěni komplici stěžovatele. Přepis obsahu hovorů byl pak čten při veřejném zasedání a zveřejněn v tisku, v čemž stěžovatel spatřoval porušení svých práv zaručených článkem 8 Úmluvy.

Soud konstatoval, že zásah byl postaven na zákonném ustanovení trestního řádu. Nepokládal za nutné zabývat se otázkou, zda směřoval k legitimnímu cíli a předpokládal, že tomu tak bylo. Připomněl, že svoboda projevu je jednou z nezbytných zásad demokratické společnosti a že ochrana, která musí být tisku přiznána, má zvláštní význam (viz *Jersild v. Dánsko*, rozsudek z 23. září 1994,

MATERIÁLY ZE SEMINÁŘE ČAK

Série A č. 298, str. 23, odst. 31). Pokud šlo o předání informací o průběhu trestního řízení, podtrhl, že tisk neexistuje ve vakuu. Třebaže jsou soudy fórem, kde se rozhoduje o vině či nevině konkrétní osoby ze spáchání trestného činu, neznamená to, že se nediskutuje o předmětu trestních řízení jinde, ve specializovaných časopisech, obecném tisku či v rámci široké veřejnosti (viz *Sunday Times v. Spojené království*, rozsudek ze 6. listopadu 1980, Série A č. 38, str. 40, odst. 65). Předávání informací včetně komentářů ze soudních řízení totiž přispívá k jejich publicitě, a je proto v souladu s požadavkem veřejnosti řízení ve smyslu článku 6 odst. 1 Úmluvy. Nejenom mediální prostředky mají za úkol rozšiřovat informace a myšlenky. Podle názoru Soudu má veřejnost též právo informace získávat (viz *Worm v. Rakousko*, rozsudek z 29. srpna 1997, Sbirka 1997-V, str. 1551–1552, odst. 50), což je zvláště důležité, když je dotčen veřejný činitel, jako v tomto případě bývalý premiér vlády. Takoví jednotlivci jsou nevyhnutelně a za plného vědomí předmětem pozorování novinářů a široké veřejnosti (viz *Lingens v. Rakousko*, rozsudek z 8. července 1986, Série A č. 103, str. 26, odst. 42). Na druhé straně však i oni mají právo na ochranu práv ve smyslu článku 8 Úmluvy. Veřejný zájem na získávání informací se dotýká pouze skutečností, které jsou přímo spojeny s trestním obviněním proti nim. Novináři by tuto skutečnost měli mít na paměti a měli by se zdržet zveřejňování informací, které by mohly dotčeného jednotlivce poškodit ať už úmyslně či neúmyslně, a měli by respektovat právo na soukromý život a korespondenci obžalovaného či obviněného (viz, *mutatis mutandis*, *Worm v. Rakousko*, viz výše).

V daném případě některé rozhovory přetištěné v tisku měly přísně soukromý charakter a týkaly se vztahu stěžovatele a jeho manželky k jejich právnímu zástupci, který byl jejich politickým příznivcem. Obsah jejich rozhovorů neměl nic či jen velmi málo společného s trestním řízením vedeným proti stěžovateli. Podle názoru Soudu jejich zveřejnění nebylo nutné z hlediska sociální potřeby. Zásah byl tak v nesouladu s ustanov-

ením článku 8 Úmluvy. Naopak prepis telefonních hovorů byl sice dán k dispozici novinářům, ale státní zástupce je zpřístupnil i stranám, nikoli však veřejnosti, jak to stěžovatel tvrdil. Za jejich zveřejnění nebyl přímo odpovědný státní zástupce, nýbrž tajemník soudu. Soud připomněl, že ačkoli základním cílem článku 8 Úmluvy je ochrana jednotlivce proti protiprávnímu rozhodnutí, neznamená to přímo, že stát se takových zásahů musí vzdát: k tomuto negativnímu chápání ochrany práva na soukromý život se vyjádřil již v minulosti (viz *Botta v. Itálie*, rozsudek z 24. února 1998, Sbirka 1998-I, str. 422, § 33). Posuzoval proto, zda národní orgány učinily nezbytné kroky k zajištění ochrany stěžovatele práva na respektování jeho soukromého života (viz, *mutatis mutandis*, *Guerra v. Itálie*, rozsudek z 19. února 1998, Sbirka 1998-I, str. 227, odst. 58). V tomto kontextu měl Soud za to, že odpovídající ochrana musí být schopna předejít jakémukoli odhalení soukromí, které by mohlo být v rozporu s článkem 8 Úmluvy (viz, *mutatis mutandis*, *Z. v. Finsko*, viz výše, str. 347, § 95). Navíc, dojde-li k odhalení tajných informací, stát má povinnost zahájit vyšetřování a napravit porušení, ke kterému již došlo.

Soud připomněl, že došlo k odhalení soukromých údajů, které nebyly v souladu s článkem 8 Úmluvy. Jakmile byl prepis rozhovorů předán tajemníkovi soudu, státní orgány nečinily zadost své povinnosti a neochránily právo na respektování soukromého života stěžovatele. Navíc ze skutečností Soudu známých nevyplývalo, že by v tomto případě bylo zahájeno účinné vyšetřování za účelem zjištění okolností, za jakých se novináři dostali k prepisům záznamů, a pokud by to bylo nutné, potrestali viníky. Došlo proto k porušení článku 8 Úmluvy.

Část zápisu z telefonních hovorů byla čtena státním zástupcem během hlavního líčení. Tvrdil, že byl telefon odposloucháván, aby bylo dokázáno, že stěžovatel měl v úmyslu utéci a pošpinit některé soudce a politiky. Podle italského práva předtím, než státní zástupce přistoupí ke čtení záznamů, musí je dát k dispozici tajemníku

MATERIÁLY ZE SEMINÁŘE ČAK

soudu, aby se k obsahu mohli vyjádřit účastníci řízení. Na uzavřeném zasedání mezi nimi mělo být též dohodnuto, co bude ze čtení vyloučeno. Účelem tohoto opatření bylo umožnit účastníkům řízení a soudcům vybrat ty záznamy, které neměly žádný vztah k trestnímu řízení a které mohly zasáhnout do práva na respektování soukromého života a korespondence. Milánský okresní soud však minil, že toto konkrétní ustanovení trestního řádu se na daný případ nevztahovalo, neboť se údajně týkalo jen odposlouchávání telefonických rozhovorů během předběžného řízení. Soud však zjistil, že podle jiného ustanovení trestního řádu, na které se vnitrostátní soudy odvolávaly, když byl odposlech telefonních hovorů nařizen, aby usnadnil hledání osoby, která se vyhýbala soudnímu řízení, že se má toto ustanovení použít, pokud je to možné. Milánský soud však neobjasnil, proč během hlavního líčení toto ustanovení nebylo aplikováno. Soud došel k názoru, že stěžovatel byl zbaven základní procesní ochrany skýtané vnitrostátním právem za účelem ochrany jeho práv ve smyslu článku 8 Úmluvy, bez toho, aniž by byl tento procesní krok jakkoli odůvodněn. Zásah do jeho práv proto nemohl být pokládán za zásah učiněný na základě zákona.

Ve dvou nedávno souzených věcech *Luordo v. Itálie* (rozsudek ze 17. července 2003, nepublikován) a *Bottaro v. Itálie* (rozsudek ze 17. července 2003, nepublikován) šlo o problém zadržování poštovních zásilek.

V roce 1982 vyhlásil soud v Asti úpadek manželky pana Luorda a v listopadu o dva roky později stejný soud vyhlásil osobní úpadek stěžovatele jako společníka. Poté, co byl dům stěžovatele prodán ve veřejné aukci, soudce prohlásil, že stěžovatel byl schopen zaplatit své dluhy a uzavřel proto řízení o úpadku 17. července 1999. V listopadu 1990 soud v Bergamenu vyhlásil úpadek pana Bottara. O šest let později soudce povolil prodej jeho nemovitého majetku. Řízení o úpadku je stále v běhu.

Oba si před Soudem stěžovali, že po vyhlášení úpadku byla veškerá korespondence zaslána správci konkurzní podstaty. Soud souhlasil

se stěžovateli, že v jejich případě došlo k zásahu do jejich práva na respektování korespondence ve smyslu článku 8 Úmluvy, ale zjistil, že šlo o zásah zákonný, vycházející ze zákona o úpadku. Jeho cílem bylo shromáždit informace o majetkové situaci úpadce, aby jeho majetek nebyl skryt na úkor věřitelů. Cíl byl tedy legitimní, a to ochrana práv jiných. Soud podotkl, že založení kontrolního systému korespondence stěžovatelů nešlo kritizovat jako takový. Nicméně, bylo zde nebezpečí, že bude na stěžovatele kladeno přílišné břemeno, a to zejména s ohledem na délku úpadečného řízení, což v jejich případě činilo 14 a 12 let. Omezení jejich práva stěžovatelů na respektování korespondence ztrácelo na odůvodněnosti s prodlužujícím se úpadečným řízením, jehož délka narušila rovnováhu mezi obecným zájmem na zaplacení věřitelům a osobním zájmem stěžovatelů na respektování jejich korespondence. Zásah do jejich práv byl proto nepřiměřený k cíli, ke kterému směřoval.

Posledním případem, o kterém bych se v tomto příspěvku chtěla zmínit, je věc *Erdem v. Německo* (rozsudek z 5. července 2001, Sbirka rozsudků a rozhodnutí 2001-VII). *Stěžovatel v něm tvrdil, že prověřování jeho korespondence s jeho právním zástupcem, povolené trestním řádem, porušilo článek 8 Úmluvy.* Sporným bodem byla otázka přiměřenosti zásahu, o jehož existenci, zákonnosti a legitimnosti nebylo pochyb. Soud připomněl svůj předchozí právní názor, že:

„termín ‚nezbytnost‘ zahrnuje existenci neodkladné sociální potřeby a zejména přiměřenost zásahu ke sledovanému cíli. K tomu, aby bylo možno zjistit, zda je opatření nezbytné v demokratické společnosti, je třeba mít na paměti existenci rozhodovací pravomoci státu (viz např. *Sunday Times v. Spojené království* č. 2, rozsudek z 26. listopadu 1991, Série A č. 217, str. 28–29, odst. 50)... určitá kontrola korespondence osob zbavených svobody je doporučována a nepříčí se jako taková Úmluvě, vzhledem k normálním a rozumným nárokům vězení (viz *Silver v. Spojené království*, rozsudek z 25. března

1983, Série A č. 61, str. 38, odst. 98). Ke změření tolerovaného stupně takové kontroly nelze však zapomenout na skutečnost, že moci psát a dostávat dopisy je pro osobu zbavenou svobody jediným pojitkem s vnějším světem.

Je naprosto ve veřejném zájmu, že osoba, která si přeje setkat se s právníkem, má mít k tomu podmínky odpovídající plné a svobodné diskusi. Odtud pochází v zásadě **privilegovaný režim vztahu advokát – klient**. Ve svém rozsudku S. v. Švýcarsko z 28. listopadu 1991 Soud podtrhl důležitost práva osoby zbavené svobody komunikovat se svým advokátem bez přítomnosti pracovníků věznice. V kontextu článku 6 minil, že **jestliže advokát nebude moci hovořit se svým klientem bez toho, aniž by byl podrobován dozoru, jeho zastoupení ztratí mnoho na užitečnosti, zatímco cílem Úmluvy je ochrana konkrétních a efektivních práv** (Série A č. 220, str. 15–16, odst. 48; viz též *Campbell a Fell v. Spojené království*, rozsudek z 28. června 1984, Série A č. 80, str. 49, odst. 111–113).

V očích Soudu analogický názor se aplikuje i na korespondenci mezi osobou zbavenou svobody a jejím advokátem pokud jde o zamýšlené řízení, nebo v řízení, které je v běhu; utajení je nutné i zde...

Z výše uvedeného vyplývá, že vězeňské orgány mohou otevřít dopis advokáta zasláný osobě zbavené svobody pokud jsou zde přijatelné důvody se domnívat, že obsahuje zakázané prvky, které nebyly zpřístupněny normálními zjišťovacími prostředky. I kdyby však byl dopis rozlepen, neměl by být čten. Stát musí přijmout opatření znemožňující přečtení, například otevírání dopisů před vězněm. Čtení dopisu advokáta adresovaného vězni by nemělo být dovoleno než ve výjimečných případech, pokud se lze domnívat, že došlo ke zneužití jejich výsadního vztahu tak, že dopis ohrožuje bezpečnost

věznice a jiných osob... ‚Připustnost‘ důvodů závisí na souhrnu okolností, ale předpokládá skutečnosti nebo údaje schopné přesvědčit nezávislého pozorovatele, že jde o zneužití výsadní komunikační cesty (viz, *mutatis mutandis*, Fox, Campbell a Hartley v. Spojené království, rozsudek z 30. srpna 1990, Série A č. 182, str. 182, odst. 32).“

V daném případě Soud podotkl, že ustanovení § 148 odst. 2 trestního řádu se dotýká prostředí zcela konkrétního, totiž boje proti terorismu, jehož účelem bylo zabránit tomu, aby osoba zbavená svobody, která je podezřelá ze spáchání trestného činu terorismu, pokračovala v činnosti pro teroristickou organizaci, již byla členem. Tato výjimka z obecného pravidla utajení korespondence mezi osobou zbavenou svobody a jejím obhájcem byla přijata v Německu v sedmdesátých letech, když byla společnost traumatizována vlnou krvavých atentátů frakcí Rudé armády. V rozsudku *Klass a další v. Německo* z 18. listopadu 1978 (série A č. 78, str. 23, odst. 48), týkající se zákona povolujícího omezení utajení korespondence, poštovních zásilek a telekomunikačních styků, Soud stanovil následující pravidla v oblasti boje proti terorismu:

*„Demokratické společnosti se v současnosti cítí ohroženy velmi ucelenou formou špionáže a terorismem tak, že stát musí být schopen účelně čelit těmto hrozbám, tajně dohlížet na prvky rozvracející terorismus. Soud musí tedy připustit, že přijetí legislativních ustanovení umožňujících utajenou kontrolu korespondence, zaslání poštovních zásilek a telekomunikačních styků je za výjimečných okolností nezbytné pro demokratickou společnost, a to za účelem národní bezpečnosti a/nebo ochrany veřejného pořádku a předcházení trestným činům.“*¹⁾

V případě pana Erdema měl Soud za to, že ustanovení vnitrostátního práva bylo velmi přesné,

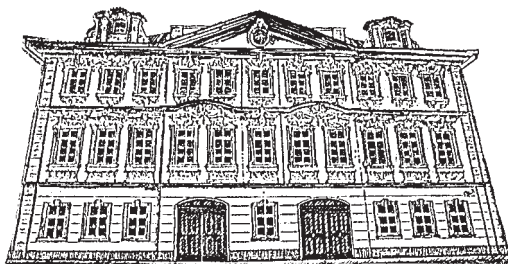
¹⁾ Podle českého práva ovšem takový zásah ve vztahu obhájce – klient není přípustný. (Poznámka redakce)

MATERIÁLY ZE SEMINÁŘE ČAK

když specifikovalo kategorie osob, jejichž korespondence musí být podrobena kontrole, totiž osoby zbavené svobody podezřelé z příslušnosti k teroristické organizaci ve smyslu trestního zákona. Navíc kontrola korespondence je i zde doprovázena určitými procesními garancemi: kontrolu totiž provádí nezávislý soudce, který není nijak spojen s vyšetřováním konkrétního trestného činu, a který musí držet v tajnosti informace v korespondenci uvedené. Navíc osoba zbavená svobody má i nadále možnost setkávat se se svým obhájcem. Ten mu sice není oprávněn předávat písemné dokumenty či jiné předměty, ale může ho informovat o tom, co je v písemnostech obsaženo. S ohledem na dané okolnosti k porušení ustanovení článku 8 Úmluvy nedošlo.

Účelem mého příspěvku bylo na konkrétních případech projednávaných Soudem alespoň částečně zpřístupnit judikaturu Evropského soudu pro lidská práva v oblasti záruk ustanovení článku 8 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a svobod v souvislosti s činností advokátů a podnikatelů. Nekladl si za cíl přinést teoretický pohled či interpretaci jednotlivých částí tohoto ustanovení, ani polemizovat nad možným jejich teoretickým výkladem. Na praktických příkladech měl ukázat, jakým způsobem je jedno z důležitých ustanovení Úmluvy, spjatých s každodenním životem, Soudem aplikováno.

Autorka je právní asistentkou Kanceláře Evropského soudu pro lidská práva.

NĚKTERÉ ZMĚNY V OBLASTI OBECNÍHO PRÁVA ÚČINNÉ OD ROKU 2003

Mgr. JANA HAMPLOVÁ

Příspěvek má sloužit jedinému cíli – připomenout, že obecní právo prochází neustálým vývojem, že je nutné znát komplex právních norem včetně jejich změn, a abychom mohli dobře poskytovat služby obcím a městům, event. abychom mohli účinně zastupovat proti obcím a městům, musíme tato pravidla včetně interdisciplinárních vztahů dokonale ovládat.

Obce a kraje jako jednotky územní samosprávy jsou z pohledu práva velmi specifickými právníckými osobami, a to hned z více hledisek. Především jejich základ tkví v právu veřejném, což s sebou přináší řadu specialit v právní úpravě i v praxi samotné. Dále jsou ovládaný principem publicity, tedy zcela jiným režimem než například klasické obchodní společnosti. Jejich právní režim upravují zákon o obcích a zákon o krajích, nelze tedy na ně aplikovat bez dalšího obecné právní předpisy. Specifické jsou také rozhodovací a schvalovací procesy, uzavírání smluvních vztahů, dispozice s nemovitým majetkem atd. Z toho logicky vyplývá, že bez znalosti základních odlišností a aktuálního stavu právní úpravy týkající se těchto jednotek územní samosprávy nelze ani pomyslet na kvalitní poskytování právních služeb pro ně anebo proti nim.

V následujícím textu se pokusím upozornit na základní změny, které nastaly v obecním právu od roku 2003.

Základní právní normou, která upravuje postavení obcí a jejich vnitřní chod, je **zák. č. 128/2000 Sb. o obcích (obecní zřízení)**. Nahradil plně zákon č. 367/1990 Sb., tzn. tímto zrušeným zákonem se již dnes nelze řídit. Nový zákon přijatý v roce 2000 je podrobnější než zákon původní, avšak byl rovněž od té doby již vícekrát novelizován. **Poslední velká novela (zák. č. 313/2002 Sb.), jejíž podstatná část nabyla účinnosti 1. 1. 2003, přinesla více významných změn.**

Některé tyto změny považují za vhodné připomenout.

1. PŘÍMÉ UPLATNĚNÍ OCHRANY VEŘEJNÉHO ZÁJMU

V § 2 dochází ke změně v odstavci 2. Tento odstavec do 1. ledna 2002 zněl takto:

„Obec pečuje o všestranný rozvoj svého území a o potřeby svých občanů; při plnění svých úkolů chrání též veřejný zájem *vyjádřený v zákonech a jiných právních předpisech*.“ Novela vypouští označenou část, jinými slovy říká, že veřejný zájem má být chráněn obecně, nikoli s odkazem na další právní úpravu. Věta v § 2 tedy zní takto:

Obec pečuje o všestranný rozvoj svého území a o potřeby svých občanů; při plnění svých úkolů chrání též veřejný zájem.

Co to znamená pro praxi? Obec se již nemá a nemusí ohlížet na to, zda je veřejný zájem vyjádřený v jiném právním předpise, naopak, jeho ochranu má chápat jako něco primárního, samozřejmého. Veřejný zájem mají orgány obce chápat a vysvětlovat si jako obecně uznávanou hodnotu, podle konkrétního případu.

2. PŘESNĚJŠÍ CHARAKTERISTIKA POJMŮ „SAMOSPRÁVA“ A „STÁTNÍ SPRÁVA“

Nové znění § 7 zákona je stručnější a jasnější.

1) *Obec spravuje své záležitosti samostatně (dále jen „samostatná působnost“). Státní orgány a orgány kraje mohou do samostatné působnosti zasahovat, jen vyžaduje-li to ochrana zákona, a jen způsobem, který zákon stanoví.*

ČLÁNKY

Rozsah samostatné působnosti může být omezen jen zákonem.

2) *Státní správu, jejíž výkon byl zákonem svěřen orgánu obce, vykonává tento orgán jako svou přenesenou působnost (ta je upravena v § 61 a násl.).*

V čem je změna? Především v přesnosti pojmů. Novela jasně říká, že **obcím do jejich záležitostí nemůže mluvit stát ani vyšší územně samosprávný celek, tedy kraj.** A pokud zasahovat mohou, pak jen **v zájmu ochrany zákona** (tedy za situace, kdy obec zákon porušuje) a způsobem, který zákon určuje. Mimo jiné je tím vyjádřeno, že **obec nemá v rámci samostatné působnosti svého „nadřízeného“.** Autoritativně může zasáhnout stát nebo kraj v případě, že se obec dopustí protiprávního jednání. Připomeňme typický případ zásahu státu v případě zadávání veřejných zakázek (zrušení veřejné soutěže apod.), nebo kraje (dříve okresní úřad) – pozastavení usnesení orgánu obce v oblasti samostatné působnosti pro porušení zákona.

Pokud jde o působnost, mírnou změnu doznal i § 8, který v nové úpravě stanoví pravidlo, že **pokud zvláštní zákon neříká, že jde o působnost přenesenou (tedy obci „svěřenou“), pak se jedná o působnost samostatnou.** To může být velmi významné v případě nejasnosti, zda konkrétní věc spadá do kompetence obce jako zcela samostatného subjektu nebo „jen“ jako vykonavatele státní správy.

3. ZRUŠENÍ JEDNOHO USTANOVENÍ A JEHO NAHRAZENÍ NOVÝM – PRÁVNICKÉ OSOBY OBCE A ORGANIZAČNÍ SLOŽKY

Ze zákona o obcích mizí § 9.

Tento paragraf říkal, že *„Obec může k plnění svých úkolů zakládat a zřizovat právnické osoby a organizační složky obce jako zařízení bez právní subjektivity, pokud tento zákon nestanoví jinak.“* Tzv. právní subjektivita je nyní

u obcí na pořadu dne – a důvodem je právě zrušení tohoto ustanovení.

Právnické osoby a organizační složky obce nově upravuje nový § 35a takto:

1) *Obec může pro výkon samostatné působnosti zakládat a zřizovat právnické osoby a organizační složky obce, pokud zákon nestanoví jinak.*

2) *Obce mohou zřizovat obecní policii. Zřízení a činnost obecní policie upravuje zvláštní zákon.*

4. VEŘEJNÝ POŘÁDEK (§ 10), OBECNĚ ZÁVAZNÉ VYHLÁŠKY A NAŘÍZENÍ OBCE

Zužuje se pojem *„na některých veřejně přístupných místech v obci“*, a nahrazuje se pojmem *„na některých veřejných prostranstvích v obci“*. To je významné pro dosah zásahu obce, neboť veřejně přístupné místo je odlišné od veřejného prostranství – veřejné prostranství je pojem nepochybně užší.

Nařízení obce jsou upravována v § 11 a § 12, a doznávají změn ve vztahu k reformě veřejné správy.

5. ÚDAJE Z KATASTRU NEMOVITOSTÍ BEZÚPLATNĚ

Praktické ustanovení bylo doplněno jako odst. 3 do § 13. *„Obce jsou při výkonu své působnosti oprávněny využívat bezplatně údaje katastru nemovitostí.“*

Toto ustanovení se stalo příčinou značných polemik mezi obcemi a katastrálními úřady. Ve dvou článcích, které jsem publikovala na toto téma v odborném tisku (Moderní obec, ročník 2003) jsem došla k názoru, že veškeré údaje z katastru nemovitostí vyjma těch přístupných obcím elektronicky (zde obce musí platit platby jako každý jiný subjekt), musí být obcím poskytnuty bezúplatně. To z prostého důvodu – obec nevy-

ČLÁNKY

konává jinou působnost než svoji (buď samostatnou nebo přenesenou), a pod pojem zahrnutý v tomto ustanovení je tedy nutné zahrnout všechny činnosti obce. Katastrální úřady se poskytování zdarma bránily a zkoumaly účel, pro který chce obec informace, avšak tento postup nemá oporu v zákoně.

6. PRODLOUŽENÍ LHŮTY K PROJEDNÁNÍ VĚCI V ZASTUPITELSTVU

V případě, že občané požádají o projednání určité záležitosti v zastupitelstvu obce (zákonná hranice minimálně 0,5 % občanů), je stanovena delší lhůta 90 dnů pro projednání. Toto prodloužení vychází z potřeb praxe, kdy bylo často zastupitelstvo svoláváno mimořádně jen kvůli lhůtě. Totéž se týká podaných podnětů jednotlivců. Právní úprava je obsažena v § 16.

7. CENY OBCE MAJÍ OBECNĚJŠÍ ÚPRAVU

V § 36 byla možnost udělovat ceny obce specifikována takto: „*Za významná umělecká, vědecká a jiná díla mající zejména vztah k obci může obec udělovat ceny obce.*“ Nová právní úprava reaguje logičtěji, a to takto:

„*Obec může udělovat ceny obce.*“ Za co je udělení záležitosti plně na obci samotné.

8. VÝZNAMNÉ ZMĚNY V DISPOZICÍCH S MAJETKEM

a) Přísnější nároky na obsah zveřejnění záměru

Zveřejnění záměru obce prodat, směniti nebo darovat nemovitý majetek apod. má další podmínku, a to **je označení nemovitosti podle zvláštního zákona platného ke dni zveřejnění**

záměru. Zvláštním zákonem se mají na mysli katastrální zákony. Jde o to, aby nemovitosti byly označovány přesně, a aby nedocházelo k nejasnostem, co vlastně obec hodlá prodat či najmout apod. Toto ustanovení je velmi důležité, protože pokud není záměr předepsaným způsobem zveřejněn, je právní úkon na jeho základě realizovaný absolutně neplatný, protože jde o vážné porušení procesních pravidel (§ 39 odst. 1 zák. č. 120/2000 Sb.).

b) Výjimka pro vlastní právnické osoby

Obdobně je v zákoně doplněna výjimka dle potřeb praxe, že záměr se nemusí zveřejňovat, jde-li o **dispozici s majetkem ve prospěch právnické osoby zřízené obcí.** V praxi vznikaly totiž absurdní situace, kdy obec zveřejňovala záměr prodat majetek, i když jej chtěla prodat vlastní obchodní společnosti a bylo to předem jasné.

c) Zrušení omezujících ustanovení

Vývoj dal za pravdu těm, kteří prosazovali téměř absolutní svobodu rozhodování obcí s majetkem. Tak **mizí ze zákona celý § 40.** Připomeňme, co obsahoval, a co **od 1. ledna 2003 neplatí:**

(1) *Stát má právo při bezúplatném převodu či přechodu movitých věcí, práv a nemovitostí na obec a při finanční spoluúčasti na pořízení takového majetku obcí vyhradit si stanovení podmínek pro další hospodaření a nakládání s tímto majetkem.*

(2) *Kraj má právo při darování movitých věcí, práv a nemovitostí obci a při finanční spoluúčasti na pořízení takového majetku obcí vyhradit si stanovení podmínek pro další hospodaření a nakládání s tímto majetkem.*

(3) *Za porušení povinností obce uložených jí podle odstavců 1 a 2 může okresní úřad obci uložit pokutu až do výše 1 mil. Kč v řízení podle zvláštního zákona. Oprávnění okresního úřadu, pokud jde o města Brno, Ostrava a Plzeň, přísluší Ministerstvu financí nebo jím po-*

ČLÁNKY

věřenému místně příslušnému finančnímu úřadu. Výnos pokut je příjmem státního rozpočtu.

(4) Učiní-li obec právní úkon s majetkem uvedeným v odstavci 1 v rozporu se stanovenými podmínkami a majetek nelze vrátit původnímu účelu, je obec povinna odvést do státního rozpočtu peněžní částku odpovídající obvyklé ceně dotčeného majetku.

(5) Učiní-li obec právní úkon s majetkem uvedeným v odstavci 2 v rozporu se stanovenými podmínkami a majetek nelze vrátit původnímu účelu, je obec povinna dovést do rozpočtu kraje peněžní částku odpovídající obvyklé ceně dotčeného majetku.

9.

NEPLATNOST PRÁVNÍHO ÚKONU
OBCE

Ustanovení o neplatnosti právního úkonu se přesunulo z části zákona upravujícího pravomoci starosty obce logicky k § 41 o ověřovacích doložkách. Změna je následující:

Osvědčující doložky, specifikované v § 41: „Podmiňuje-li zákon platnost právního úkonu obce předchozím zveřejněním, schválením nebo souhlasem, opatří se listina osvědčující tento právní úkon doložkou, jíž bude potvrzeno, že tyto podmínky jsou splněny.“ Jsou doplněny od 1. 1. 2003 o odst. 2, který výslovně říká, že:

„Právní úkony, které vyžadují schválení zastupitelstva obce, popř. rady obce, jsou bez tohoto schválení od počátku neplatné.“

Toto ustanovení o neplatnosti je velmi významné pro právní jistotu účastníků právních vztahů. Neplatnost právního úkonu od počátku je citelnou sankcí za porušení povinnosti respektovat schvalovací proces. Má zabránit především zneužívání pravomoci nejen starosty, ale také například radou obce. Schvalovací proces a rozdělení působnosti orgánů obce je tedy nutně bezpodmínečně znát, aby právní úkon obce byl bezvadný.

10.

NOVÝ POJEM – SPRÁVNÍ DELIKTY

Ze zákona se ztrácí pojem „sankce“ a je nahrazen pojmem „správní delikty“. Současně se **plně ruší § 56 a § 57.**

Původní znění:

§ 56

Poruší-li fyzická nebo právnická osoba vlastní nemovitost povinností stanovenou v § 30 nebo nesplní-li povinnost stanovenou v § 32 odst. 1, může jí obec uložit pokutu do 10 000 Kč.

§ 57

(1) Jestliže fyzická osoba neudržuje čistotu a pořádek na svém nebo jí užívaném pozemku tak, že naruší vzhled obce, může jí obec uložit pokutu do 10 000 Kč.

(2) Jestliže podnikající fyzická osoba při výkonu podnikatelské činnosti nebo právnická osoba neudržuje čistotu a pořádek na svém pozemku tak, že naruší vzhled obce, může jí obec uložit pokutu do 50 000 Kč.

(3) Jestliže osoby uvedené v odstavci 2 znečistí veřejné prostranství nebo odloží věci mimo vyhrazená místa a neprodleně neodstraní závadný stav, může jim obec uložit pokutu do 200 000 Kč.

Komplexně řeší správní delikty nové znění § 58 a § 59. Protože jde o významné ustanovení, uvádím je v plném znění:

§ 58

(1) Obec může uložit pokutu až do výše 10 000 Kč právnické osobě a fyzické osobě, která je podnikatelem, a

a) odmítne strpět bezúplatné připevnění tabulky s označením ulice nebo jiného veřejného prostranství na své nemovitosti nebo v blízkosti tabulky s označením umístí jiný nápis,

b) úmyslně poškodí, odstraní nebo zakryje tabulku s označením ulice nebo jiného veřejného prostranství, nebo

c) neoznačí budovu čísly stanovenými obecním úřadem.

ČLÁNKY

(2) Obec může uložit pokutu až do výše 100 000 Kč osobě uvedené v odstavci 1, která neudrží čistotu a pořádek na pozemku, který užívá nebo vlastní, tak, že naruší vzhled obce.

(3) Obec může uložit pokutu až do výše 200 000 Kč osobě uvedené v odstavci 1, která znečistí veřejné prostranství, naruší životní prostředí v obci nebo odloží věc mimo vyhrazené místo.

(4) Obec může uložit pokutu až do výše 200 000 Kč osobě uvedené v odstavci 1, která porušila povinnost stanovenou právním předpisem obce.

(5) Při stanovení výše pokuty podle odstavců 1 až 4 obec přihlíží zejména k povaze, závažnosti, době trvání a následkům protiprávního jednání.

§ 59

(1) Řízení o uložení pokuty lze zahájit do 1 roku ode dne, kdy se orgán obce o porušení povinnosti dozvěděl, nejpozději však do 2 let ode dne, kdy k porušení povinnosti došlo.

(2) Pokutu podle § 58 nelze uložit, jestliže zákon stanoví za porušení povinností uvedených v § 58 vyšší sankci.

(3) Uložení pokuty podle § 58 nezbavuje osobu, které byla uložena pokuta, povinnosti odstranit závadný stav ve lhůtě stanovené obcí s přihlédnutím k okolnostem případu.

(4) Do běhu lhůty podle odstavce 1 se nezapočítává doba, po kterou se pro tentýž skutek vedlo trestní nebo přestupkové řízení podle zvláštního zákona.

11. DALŠÍ ZRUŠENÁ USTANOVENÍ – § 86 a § 88

Novela ruší § 86, který umožňoval písemné pověření zaměstnance obce zařazeného do obecního úřadu úkoly k zabezpečování místních záležitostí veřejného pořádku v rámci působnosti obce.

Dále ruší § 88: Zastupitelstvo obce zruší usnesení rady obce, jestliže je v rozporu s právním předpisem nebo usnesením zastupitelstva obce. Je to reakce na to, že takové usnesení rady obce je stejně absolutně neplatné dle § 41 a zrušovací akt zastupitelstva je nadbytečný.

12.

NOVINKY V OBLASTI ŘÍZENÍ OBCE – MOŽNOST JMENOVÁNÍ SPRÁVCE OBCE

Novela přináší řadu drobných či větších změn v oblasti řízení obce v případě problémů – pokles členů rady či zastupitelstva pod stanovený limit, nesvolání zastupitelstva, nezvolení starosty obce apod. Nejzajímavější část těchto změn se týká správce obce, což je novinka. Jmenování **správce obce** a jeho činnost upravuje § 98.

13.

ROZPUŠTĚNÍ ZASTUPITELSTVA MINISTERSTVEM VNITRA

Právní úprava případu, kdy je možné zastupitelstvo obce rozpustit, byla a zůstává obsažena v § 89 zákona o obcích. Znění § 89 však doznalo výrazných změn, které spočívají především v přesnosti „návodu“ pro obec, jak v takové situaci postupovat. Především jsou odstavce seřazeny logičtěji podle svého obsahu, kdy první dva odstavce zakotvují ty situace, za nichž může k rozpuštění zastupitelstva obce dojít, a třetí pak určuje, jak je to s řízením obce v tomto období.

a) Kdo řídí obec v době od rozpuštění zastupitelstva

Zde došlo ke změně právní úpravy, a to nejen tím, že namísto odstavce 2 nyní postup upravuje odst. 3. Úprava se zjednodušuje, a to takto:

1. Do doby, než je zvoleno nové zastupitelstvo nebo je určen správce obce, vykonává **rada obce** svou pravomoc podle § 102, odst. 2 a 3,

ČLÁNKY

tj. v podstatě veškerou pravomoc vyjma přípravy návrhů pro jednání zastupitelstva obce a zabezpečování plnění jím přijatých usnesení, což vyplývá z logiky věci.

2. **Není-li rada obce** zvolena, vykonává **starosta** pravomoc podle § 107 odst. 1, což jsou pravomoci odpovídající období do dne voleb do zastupitelstva obce do dne konání ustavujícího zasedání nově zvoleného zastupitelstva obce, tedy pravomoci velmi omezené.

3. **Není-li zvolen starosta**, vykonává tuto minimální pravomoc **jiný člen zastupitelstva obce**, kterého tím zastupitelstvo obce pověří.

Otázky praxe budou zejména tyto:

a) *Je-li rozpuštěno zastupitelstvo jako celek, rada zůstává beze změny?*

Ano, zákon to v této právní úpravě předpokládá. Nepracuje-li totiž zastupitelstvo, neznamená to, že nepracuje také rada obce. Tedy tato rada může fungovat, nebo dokonce v původním složení začít pracovat. Pak vykonává svou pravomoc, ale pouze dočasně, a to do volby nového zastupitelstva.

b) *Jak může zastupitelstvo po rozpuštění pověřit „jiného člena zastupitelstva“?*

Ač to zní nelogicky, lze si představit situaci, kdy Ministerstvo vnitra zastupitelstvo rozpustí, ale toto se brání žalobou, a do doby rozhodnutí soudu pověří jednoho ze svých členů výkonem pravomocí dle právní úpravy § 89 odst. 3.

c) *Jaký bude postup, nebude-li ani rada, ani starosta, ani žádný pověřený člen zastupitelstva?*

Pak by musel velmi rychle jednat krajský úřad, a vyřešit fungování obce prostřednictvím správce.

d) *Jak to bude s usneseními zastupitelstva, které bylo rozpuštěno, ale nerespektuje toto rozhodnutí?*

Rozpuštěné zastupitelstvo nemůže přijímat platná rozhodnutí.

K otázce rozpuštění zastupitelstva je nutné dodat, že nepůjde jistě o jev nijak masový, spíše o velmi výjimečné situace. Je však jistě dobré vědět, co čeká obec v popsáných případech, a to

hlavně z důvodu prevence proti neuváženým jednáním či neuvážené nečinnosti orgánů obce v konkrétních případech. Rovněž je to podstatné pro právní úkony obce učiněné v tuto dobu, protože jinak by nastupovala citelná sankce – neplatnost dle § 41.

14.

ZÁPIS ZE ZASEDÁNÍ
ZASTUPITELSTVA

Doposud uložená povinnost vyhotovit jej do 7 dnů ode dne konání zasedání zastupitelstva se mění na **lhůtu 10 dnů (§ 95 odst. 2)**. Novela bohužel neodstranila dvojkojnost právní úpravy v tom smyslu, kdy zákon o obcích ukládá povinnost mít uložen zápis z jednání na obecním úřadě k nahlédnutí, a zákon o svobodném přístupu k informacím dává možnost žádat o fotokopii zápisu.

15.

ZMĚNY TÝKAJÍCÍ SE RADY OBCE

Základní úprava obsažená v § 99 zůstává až na dílčí formulační upřesnění nezměněna. Tato formulační upřesnění jsou:

Odstavec 2 zní logičtěji než úprava původní. Ta říkala, že „Funkci rady obce plní starosta v obci, v níž není zřízena rada obce, nestanoví-li tento zákon jinak (§ 102 odst. 4)“. Nové znění je následující: **„V obci, kde se rada obce nevolí, vykonává její pravomoc starosta, nestanoví-li tento zákon jinak (§ 102 odst. 4).“** V odst. 4 je použito namísto pojmu „rezignoval“ pojem „vzdal“ se funkce.

Počty členů rady, jejich pokles a přesuny pravomocí upravoval a upravuje § 100, novela však některé věci upřesnila. Nadále zůstává, že „*Poklesne-li v průběhu funkčního období počet členů rady obce pod 5 a na nejbližším zasedání zastupitelstva obce nebude doplněn alespoň na 5, vykonává od tohoto okamžiku její pravomoc zastupitelstvo obce, které může rozhodováni...“* a zde je upřesnění „**o záležitostech podle § 102 odst. 2 a 3 svěřit zcela nebo**

ČLÁNKY

zčásti... starostovi“. Dříve nebylo specifikováno, co se může starostovi svěřit (viz § 100 odst. 1).

Podobné upřesnění obsahuje § 100 v odst. 2: „*Poklesne-li v průběhu funkčního období počet členů zastupitelstva obce pod 11 a na uprázdněné mandáty nenastoupí náhradníci, končí činnost rady obce uplynutím třicátého dne od uprázdnění mandátů v zastupitelstvu obce.*“ Toto je doplněno větou: „**Funkce rady obce vykonává v takovém případě zastupitelstvo obce, které může svěřit plnění některých úkolů rady obce starostovi.**“

Odst. 3 zůstává beze změny.

Nepatrnou, ale diskutabilní změnu v případě zápisu z rady obce přinesl **§ 101 v odst. 3**. Ten byl totiž doplněn takto: „*Zápis ze schůze rady obce musí být uložen u obecního úřadu k nahlédnutí členům zastupitelstva obce.*“ Což by mohlo výkladem znamenat, že zápis není veřejný obecně. To je ale dle mého názoru v rozporu s právní úpravou zákona o svobodném přístupu k informacím, a taktó neměl být zákon o obcích doplňován.

Pravomoci rady, upravené v § 102, obsahují některé dílčí změny a upřesnění (označeny tučně). Uvádím je jako celek, protože odlišení pravomocí orgánů obce je jednou z nejpodstatnějších otázek z pohledu obecního práva.

(1) Rada obce připravuje návrhy pro jednání zastupitelstva obce a zabezpečuje plnění jím přijatých usnesení.

(2) Radě obce je vyhrazeno

a) zabezpečovat hospodaření obce podle schváleného rozpočtu, **provádět rozpočtová opatření v rozsahu stanoveném zastupitelstvem obce**,

(Právní úprava reaguje na potřeby praxe a pravomoc zastupitelstva svěřit radě oprávnění realizovat rozpočtová opatření.)

b) plnit vůči právnickým osobám a organizačním složkám založeným nebo zřízeným zastupitelstvem obce, **s výjimkou obecní policie**, úkoly zakladatele nebo zřizovatele podle zvláštních předpisů, nejsou-li vyhrazeny zastupitelstvu obce (§ 84 odst. 2),

c) rozhodovat ve věcech obce jako jediného společníka obchodní společnosti,

(Jedna z nejspornějších otázek v praktickém fungování právnických osob obcí, kdy zastupitelstvo ztrácí kontrolu nad často vysokými majetkovými hodnotami do společností svěřených.)

d) vydávat nařízení obce,

e) projednávat a řešit návrhy, připomínky a podněty předložené jí členy zastupitelstva obce nebo komisemi rady obce,

f) stanovit rozdělení pravomocí v obecním úřadu, zřizovat a zrušovat odbory a oddělení obecního úřadu (§ 109 odst. 2),

g) na návrh tajemníka obecního úřadu jmenovat a odvolávat vedoucí odborů obecního úřadu **v souladu se zvláštním zákonem,**

(Reaguje na změnu právní úpravy samosprávných úředníků.)

h) zřizovat a zrušovat podle potřeby komise rady obce (dále jen „komise“), jmenovat a odvolávat z funkce jejich předsedy a členy,

i) kontrolovat plnění úkolů obecním úřadem a komisemi v oblasti samostatné působnosti obce,

j) stanovit celkový počet zaměstnanců obce v obecním úřadu a v organizačních složkách obce,

k) ukládat pokuty ve věcech samostatné působnosti obce (§ 58); tuto působnost může rada obce svěřit příslušnému odboru obecního úřadu zcela nebo zčásti,

l) přezkoumávat na základě podnětů opatření přijatá obecním úřadem v samostatné působnosti a komisemi,

m) rozhodovat o uzavírání nájemních smluv a smluv o výpůjčce; tuto působnost může rada obce svěřit příslušnému odboru obecního úřadu nebo příspěvkové organizaci obce zcela nebo zčásti,

(Novela přidává část za středníkem, jejíž obsah si vynutila praxe.)

n) stanovit pravidla pro přijímání a vyřizování petic a stížností,

o) schvalovat organizační řád obecního úřadu,

p) plnit úkoly stanovené zvláštním zákonem.

ČLÁNKY

(3) Rada obce **zabezpečuje rozhodování** ostatních záležitostí patřících do samostatné působnosti obce, pokud nejsou vyhrazeny zastupitelstvu obce nebo pokud si je zastupitelstvo obce nevyhradilo. **Rada obce nemůže svěřit starostovi ani obecnímu úřadu rozhodování v záležitostech podle odstavce 2 s výjimkou záležitostí uvedených v odstavci 2 písm. k) a m).**

(Novela omezuje okruh věcí, které může svěřit jiným. Náhrada pojmu „rozhoduje“ pojmem „zabezpečuje rozhodování“ je poněkud podivná.)

(4) V obcích, kde **starosta vykonává pravomoc rady obce** (§ 99 odst. 2), je zastupitelstvu obce vyhrazeno též rozhodování ve věcech uvedených v odstavci 2 písm. c), d), f), j) a l).

(5) **Je-li rada obce odvolána jako celek a není-li současně s tím zvolena nová rada obce, vykonává dosavadní rada obce svou pravomoc až do zvolení nové rady obce.**

(Největší změna, která zjednodušuje situaci po odvolání rady. Zájem zastupitelstva po tomto kroku by měl být jasný – na stejném zasedání zvolit radu novou, jinak činnost stávající rady nekončí.)

16.

ZMĚNY V PRÁVOMOCI STAROSTY
OBCE

Zásadní změnou je uvození § 103 odst. 4. Dosavadní znění „*Nestanoví-li zastupitelstvo obce jinak, starosta...*“ je nahrazeno striktním „**Starosta...**“, což v praxi znamená, že **nikdo jinak nemůže stanovit.**

Reforma veřejné správy přinesla změnu v § 103 odst. 3, který se týká jmenování a odvolání tajemníka obecního úřadu. Namísto souhlasu přednosty se zde vyžaduje souhlas ředitele krajského úřadu. Tato formulační změna se projevuje na více místech zákona po novele.

Starosta plní obdobné úkoly jako statutární orgán zaměstnavatele podle zvláštních předpisů vůči uvolněným členům zastupitelstva a tajemníkovi obecního úřadu (nově § 103 odst. 4 písm. i).

Po odvolání či odstoupení starosta končí

Je-li starosta odvolán nebo se funkce vzdal, a není-li hned zvolen starosta nový, jsou dvě možnosti. Jeho úkoly plní:

a) místostarosta určený k tomu zastupitelstvem

b) není-li, pak kterýkoli pověřený člen zastupitelstva.

Podpisy právních předpisů obce

Po novele podepisují právní předpisy obce úhradě starosta a místostarosta, už ne radní.

17.

VÝZNAMNÁ ZMĚNA V POZICI ČLENA
ZASTUPITELSTVA

Pro praxi došlo k velmi významné změně v § 82, který upravuje práva člena zastupitelstva. Pro významnost uvádím plné znění tohoto ustanovení ve srovnávací verzi – tučně je označena platná právní úprava.

§ 82

Člen zastupitelstva obce má při výkonu své funkce právo

a) předkládat návrhy zastupitelstvu obce a dalším orgánům obce, jejichž je členem,

a) předkládat zastupitelstvu obce, radě obce, výborům a komisím návrhy na projednání,

Změna: Nemusí být již jejich členem, a výslovně jsou jmenováni i výbory a komise.

b) vznášet dotazy, připomínky a podněty na radu obce a její jednotlivé členy, na výbory a vedoucí organizačních složek obce, statutární orgány příspěvkových organizací, které obec zřídila, nebo zástupce obce v orgánech právnických osob, které obec založila; odpověď na ně musí být dána bezodkladně, nejpozději však do 30 dnů, pokud jejich poskytnutí nebrání zákony upravující mlčenlivost anebo zákaz jejich zveřejnění,

b) vznášet dotazy, připomínky a podněty na radu obce a její jednotlivé členy, na předsedy výborů, na statutární orgány právnických osob, jejichž zakladatelem je obec, a na ve-

ČLÁNKY

doucí příspěvkových organizací a organizačních složek, které obec založila nebo zřídila; písemnou odpověď musí obdržet do 30 dnů,

Změny: Na předsedy výborů, ne na výbory jako celek, statutární zástupce právnických osob obce, je zcela vypuštěna mlčenlivost, která byla u zastupitelů jako představitelů nejvyššího orgánu obce velmi diskutabilní a byla zneužívána.

c) požadovat od zaměstnanců obce zařazených do obecního úřadu informace o věcech, které souvisejí s výkonem funkce člena zastupitelstva obce, pokud jejich poskytnutí nebrání zákony upravující mlčenlivost nebo zákaz jejich zveřejnění. Informace musí být poskytnuta nejpozději do 30 dnů.

c) požadovat od zaměstnanců obce zařazených do obecního úřadu, jakož i od za-

městnanců právnických osob, které obec založila nebo zřídila, informace o věcech, které souvisejí s výkonem jejich funkce; informace musí být poskytnuta nejpozději do 30 dnů.

Změny: Doplnění zaměstnanců právnických osob obce, vypuštění mlčenlivosti.

Přístup k informacím považuji za jeden ze základních pilířů výkonu mandátu člena zastupitelstva. Sporná zůstává doposud vymahatelnost tohoto práva, v praxi víceméně nulová. Je nutné počkat na první precedenční rozsudek soudu, který přikáže obci informace poskytnout. Tohoto režimu se totiž netýká zákon o svobodném přístupu k informacím.

Autorka je advokátkou v Mohelnici, specializující se na právo územních samospráv.

JAK ÚČINNĚ HÁJIT PRÁVA V ŘÍZENÍ O VEŘEJNÉ PODPOŘE PŘED EVROPSKOU KOMISÍ

JUDr. MICHAEL KINCL

Není třeba zdůrazňovat, že vstup České republiky do Evropské unie má, ale i v budoucnu bude mít vliv na řadu oblastí. Ani oblast veřejné podpory¹⁾ není v tomto ohledu výjimkou. Ta totiž v EU tvoří součást komplexní ochrany soutěže v rámci společného – vnitřního – trhu a podléhá poměrně

přísnému dohledu Evropské komise jako výkoného orgánu Společenství. Tento orgán tak disponuje v EU unikátní kompetencí spočívající v možnosti ovlivňovat poskytování veřejné podpory na území všech členských států a zasahovat tak do jejich jinak suverénní hospodářské politiky.

¹⁾ Vymezení veřejné či – podle terminologie práva ES státní podpory – je obsaženo v čl. 87 odst. 1 Smlouvy o založení Evropského společenství (dále jen „SES“). Zde je uvedeno, že: „Podpory poskytované v jakékoliv formě státy nebo ze státních prostředků, které narušují nebo hrozí narušením soutěže tím, že zvýhodňují určité podniky nebo určitá odvětví výroby, jsou, pokud ovlivňují obchod mezi členskými státy, neslučitelné se společným trhem, nestanoví-li tato smlouva jinak.“ Základními znaky veřejné podpory jsou: (a) zvýhodnění v jakékoliv formě poskytované státem, nebo ze státních prostředků, (b) selektivita znamenající, že výhoda směřuje určitým podnikům či celým výrobním odvětvím, (c) hrozba narušení či přímo narušení soutěže, (d) dopad na obchod mezi členskými státy EU. K nejméně častým formám veřejné podpory patří daňové úlevy, prominutí cla, plateb sociálního a zdravotního pojištění, prominutí dluhu, úvěry ze strany státních bank se zvýhodněnou úrokovou sazbou, prodeje pozemků ze strany samospráv za symbolickou cenu apod. V této souvislosti si zaslouží větší pozornost pojem „podnik“. Pod ním právo ES pro oblast veřejné podpory chápe někoho nebo něco vyvíjející činnost za účelem dosažení zisku. Je tedy zřejmé, že sem spadají nejrůznější obchodní společnosti, fyzické osoby – podnikatelé, jejich sdružení apod.

ČLÁNKY

Zmíněná kompetence Evropské komise však není bezbřehá. V rámci své rozhodovací činnosti je vázána nejen hmotnými normami práva ES týkajícími se veřejné podpory, ale i normami procesními. Těmi jsou čl. 88 SES a nařízení Rady ES č. 659/1999, které stanoví detailní pravidla pro aplikaci čl. 88 SES (dále jen „nařízení“). Nařízení je plně aplikované v členských státech. Navíc je třeba dále zdůraznit, že rozhodnutí Evropské komise mohou být za podmínek stanovených SES podrobeny přezkumu ze strany soudů Společenství, kterými jsou Soud I. instance a Evropský soudní dvůr.²⁾

Článek se zaměřuje na jednu problematiku řízení o veřejné podpoře, kterou jsou práva tzv. třetích stran. Ty totiž v řízení před Evropskou komisí disponují poměrně rozsáhlými oprávněními a v případech, že je umějí využít se může stát, že k poskytnutí veřejné podpory nemusí vůbec dojít. To je poměrně velký rozdíl oproti úpravě obsažené v zákoně č. 59/2000 Sb., o veřejné podpoře, ve znění zákona č. 130/2002 Sb., který třetím stranám velká oprávnění zasáhnout do řízení o veřejné podpoře vedených Úřadem pro ochranu hospodářské soutěže, nedával.³⁾

V této souvislosti se naskytá jedna ze základních otázek. Proč je úprava práv třetích stran tak důležitá? Je tomu tak především z důvodu, že v EU je obvyklou praxí podniků soutěžících v rámci vnitřního trhu „sledovat“ své konkurenty. Podniky jsou tak poměrně dobře informovány o tom, jakou veřejnou podporu konkurent obdržel, případně za jakých podmínek. Mohou tak snadno zjistit, že došlo k poskytnutí nezákonné

veřejné podpory, že dochází ke zneužívání veřejné podpory apod. Tato samotná zjištění by však byla bezcenná, kdyby s nimi nemohlo být příslušným způsobem naloženo. Určité možnosti – jak bude dále v textu uvedeno – skýtají právě oprávnění třetích stran.

Řízení o veřejné podpoře před Evropskou komisí se v řadě aspektů podobá řízení správnímu. Jde však o proces nepoměrně složitější především v tom, že orgánem vedoucím řízení není vnitrostátní úřad, nýbrž orgán Společenství. To s sebou přináší kromě nároků jazykových i nároky na znalost předpisů práva ES apod. Na základě uvedených skutečností tak lze předpokládat, že třetí strany nebudou svá práva hájit samostatně, ale budou vyhledávat odbornou právní pomoc především advokátů. Článek si klade za cíl poukázat na možnosti, kde mohou třetí strany uplatnit svá práva a jakým postupem. Problematika je však poměrně rozsáhlá a z tohoto důvodu ji nebylo možné rozebrat vyčerpávajícím způsobem.

VYMEZENÍ TZV. TŘETÍCH STRAN

Vymezení třetích stran je obsaženo v čl. 1 písm. h) nařízení. Zde je stanoveno, že třetí stranou se rozumí jakýkoliv členský stát (odlišný od státu poskytujícího veřejnou podporu – pozn. autora), jakákoliv fyzická či právnická osoba, jejichž zájmy mohou být poskytnutím veřejné podpory dotčeny, tj. konkurenti příjemce veřejné podpory, nejrůznější podnikatelské či obchodní svazy apod. Jistým paradoxem je, že třetí stranou je i sám příjemce veřejné podpory.⁴⁾

²⁾ Detailní rozbor problematiky řízení před Evropskou komisí lze nalézt v Kincl, M.: Veřejná podpora v Evropské unii, 1. vydání, Polygon, 2004.

³⁾ Kompetence Úřadu pro ochranu hospodářské soutěže v oblasti veřejné podpory přechází okamžikem vstupu ČR do EU právě na Evropskou unii. V této souvislosti je třeba zmínit, že v době zpracovávání článku byl ze strany Senátu schválen zákon o úpravě některých vztahů v oblasti veřejné podpory a o změně zákona o podpoře výzkumu a vývoje. Tento zákon řeší problematiku vnitrostátního poskytování veřejné podpory v souladu s nařízením. Vzhledem k tomu, že nebyl v době zpracování článku podepsán prezidentem republiky, článek o něm blíže nepojednává.

⁴⁾ V této souvislosti je třeba zmínit některé skutečnosti. Příмым účastníkem řízení o veřejné podpoře před Evropskou komisí je vždy příslušný členský stát, i když je veřejná podpora poskytována například ze zdrojů ústřed-

ČLÁNKY

CO DĚLAT V PŘÍPADĚ NEZÁKONNÉ VEŘEJNÉ PODPORY

Podle čl. 1 písm. f) nařízení se nezákonnou veřejnou podporou rozumí taková veřejná podpora, s jejímž poskytováním bylo započato v rozporu s povinnostmi stanovenými v čl. 88 odst. 3 SES. Tyto povinnosti se týkají výhradně členských států – poskytovatelů veřejné podpory a lze je shrnout následovně: Členský stát je před poskytnutím veřejné podpory povinen takovou podporu notifikovat⁵⁾ Evropské komisi a vyčkat jejího rozhodnutí. Pokud příslušný členský stát tyto povinnosti nesplní, dopouští se poskytnutí nezákonné veřejné podpory.

Poskytnutí nezákonné veřejné podpory je ze strany Evropské komise chápáno jako závažný prohřešek. Za účelem jejího odhalování Evropská komise využívá důkladného monitoringu. Ten spočívá v tom, že Evropská komise sleduje informace z jednotlivých členských států, a to především média, odborné časopisy, nejruznější ekonomické zprávy apod. V této činnosti jí začasté pomáhají její stálá zastoupení v jednotlivých členských státech. Lze tedy říci, že Evropská komise jedná proti nezákonné veřejné podpoře z vlastního podnětu.

Proti nezákonné veřejné podpoře však mohou zasáhnout i třetí strany. Nařízení jim dává možnost podat Evropské komisi podnět o tom, že nezákonná veřejná podpora byla poskytnuta. Pro zjednodušení celého postupu byl Evropskou komisí přijat speciální formulář.⁶⁾

Nařízení v čl. 10 odst. 1 ukládá Evropské komisi povinnost prověřit informaci o nezákonné veřejné podpoře bez zbytečného odkladu. Praxe ukazuje, že Evropská komise takové podněty prověřuje velice důkladně. V rámci tohoto postupu je oprávněna požadovat od příslušného členského státu dodání veškerých relevantních informací a tento stát je povinen tak učinit. Pokud by zmíněnou povinnost nesplnil, Evropská komise podle čl. 10 odst. 3 nařízení možnost vydat rozhodnutí, kterým tomuto členskému státu uloží dodání požadovaných informací – které v rozhodnutí musí být specifikovány – do stanovené lhůty.

Vyšetřování nezákonné veřejné podpory lze označit za velmi nepříjemné, a to hned z několika důvodů. Předně si je třeba uvědomit, že především z důvodu vzdálenosti mezi sídlem Evropské komise, kterým je Brusel, a sídlem orgánů příslušného členského státu – samozřejmě pokud není vyšetřovaným státem Belgie – trvá tento proces poměrně dlouhou dobu. Dále je třeba

ních orgánů státní správy či samospráv. Představitelé orgánů, z jejichž zdrojů je veřejná podpora poskytována, však zpravidla vystupují v řízení před Evropskou komisí. Proto tam, kde zmiňují členský stát, mám na mysli orgán, příp. subjekt, z jehož zdrojů je veřejná podpora poskytována. Přestože je příjemce veřejné podpory třetí stranou a může využívat všech příslušných oprávnění, má v řízení před Evropskou komisí poněkud silnější postavení. V praxi totiž dochází k tomu, že zástupci členského státu, který hodlá poskytnout nejruznější veřejnou podporu, toto předjednáávají či v řízení diskutují na pracovní úrovni se zástupci Evropské komise. Je pak pochopitelné, že k těmto jednáním jsou přizváni i zástupci příjemce. Jako příklad lze uvést situaci, kdy členský stát hodlá určitému subjektu poskytnout veřejnou podporu na restrukturalizaci. To je mimo jiné možné na základě předloženého komplexního plánu restrukturalizace, který musí být schválen Evropskou komisí. Plán je však vypracováván zpravidla samotným příjemcem veřejné podpory za asistence členského státu. V praxi je pak vhodné, když je příjemce účasten jednání s Evropskou komisí, aby mohl případně vysvětlit sporné momenty vztahující se k tomuto plánu. Z tohoto důvodu tam, kde zmiňuji pojem „*třetí strany*“, mám na mysli subjekty odlišné od příjemce veřejné podpory.

⁵⁾ Notifikaci je třeba chápat jako žádost členského státu Evropské komise o posouzení slučitelnosti veřejné podpory se společným trhem. Jde o jakousi obdobu „*Žádosti o povolení výjimky*“, která tvořila přílohu zákona o veřejné podpoře.

⁶⁾ Ten lze nalézt na adrese http://europa.eu.int/eur-lex/pri/en/oj/dat/2003/c_116/c_11620030516en00030006.pdf.

ČLÁNKY

počítat s tím, že Evropské komisi zpravidla nebudou zaslané informace dostačovat a bude tedy vyžadovat informace další. V nejhorší pozici se ovšem ocitá příjemce nezákonné veřejné podpory. Ten v takových případech totiž nemá jistotu v tom, jaký bude výsledek šetření a není vyloučeno, že o veřejnou podporu nepřijde. V této souvislosti je však nezbytné poukázat na některé zvláštnosti.

Ač to může znít překvapivě, samotné poskytnutí nezákonné veřejné podpory ještě nemusí mnoho znamenat. I když k němu dojde, i u takové podpory Evropská komise prověřuje její slučitelnost se společným trhem. To tedy znamená, že členský stát sice může poskytnout nezákonnou veřejnou podporu, ta však po prověření ze strany Evropské komise může být shledána slučitelnou se společným trhem a příjemce je oprávněn tuto veřejnou podporu i nadále využívat. Jiná je však situace, kdy Evropská komise dospěje k závěru, že nezákonná veřejná podpora je zároveň neslučitelná se společným trhem. V takových případech ve svých rozhodnutích navíc požaduje, aby členský stát učinil veškeré nezbytné kroky podle národního práva k navrácení takové veřejné podpory od příjemce. Ten ji musí navrátit spolu s příslušným úrokem počítaným od okamžiku, kdy začal veřejnou podporu využívat.⁷⁾

Vzhledem ke shora uvedenému lze shrnout, že pokud chtějí třetí strany zasáhnout proti veřejné podpoře, která byla poskytnuta nezákonně, jeví se jako nejvhodnější postup zaslat

Evropské komisi podnět – vyplněný výše zmíněný formulář. Ta celou záležitost důkladně prověří a v případě, že nezákonná veřejná podpora bude shledána i neslučitelnou se společným trhem, disponuje nástroji, jak poskytování takové podpory zabránit.

LZE SE BRÁNIT NOTIFIKOVANÉ VEŘEJNÉ PODPOŘE?

Povinnost notifikace byla zmíněna výše. Lze tedy říci, že v případě notifikované veřejné podpory členský stát splnil svoji povinnost. Je tak nasnadě otázka: Mají třetí strany vůbec možnost obrany v případě, že povinnost vyplývající z pravidel ES pro oblast veřejné podpory nebyla ze strany členského státu porušena?

Odpověď na takto položenou otázku je kladná. Je však nezbytné nejdříve zmínit postupy týkající se řízení o notifikované veřejné podpoře stanovené nařízením. Toto nařízení se skládá ze dvou fází. První z nich je předběžný přezkum notifikace, druhou pak formální vyšetřovací procedura.⁸⁾ První fáze nastupuje obligatorně vždy, druhá – jak vyplývá z textu – nikoliv.

Předběžný přezkum notifikace začíná okamžikem obdržení notifikace ze strany Evropské komise. Ta má v čl. 4 odst. 1 nařízení stanovenou povinnost přezkoumat předloženou notifikaci bez zbytečného odkladu. Tento přezkum může vyústit v jedno z následujících rozhodnutí:

- Evropská komise dospěje k závěru, že notifikované opatření nezakládá veřejnou podporu

⁷⁾ Zdůrazňuji, že případná námitka, že příjemce nezákonné a neslučitelné veřejné podpory v takových případech doplácí na nesplnění povinnosti ze strany poskytovatele nemůže obstát. Jak konstatoval Evropský soudní dvůr ve svém rozsudku ze dne 20. 9. 1990 v případě Německo v. Komise č. 689J0005 (citováno z Jurčík, R., Černý, P., Kincl, M., Křížan, P., Neubauerová, G., Vedra, J.: Právní úprava veřejné podpory v České republice, LINDE nakladatelství, 2001, str. 111), příjemce může veřejnou podporu považovat za zákonnou pouze v případech, byl-li použit postup zakotvený v čl. 88 SES, tj. povinná notifikace a schválení veřejné podpory Evropskou komisí. Tuto skutečnost si příjemce veřejné podpory musí ověřit.

⁸⁾ Formální vyšetřovací procedura patří k významným částem rozhodovacího procesu Evropské komise. Může být zahájována nejen v rámci řízení o notifikované veřejné podpoře, ale i v rámci řízení týkajícím se nezákonné veřejné podpory, v rámci řízení týkajícím se zneužití veřejné podpory, ale i v řízení ve věci existujících programů veřejné podpory. Pokud je tato procedura zahájena, třetí strany mohou vždy využít práva podat připomínky, o němž je pojednáno dále.

ČLÁNKY

a o této skutečnosti vydá rozhodnutí (čl. 4 odst. 2 nařízení).

– Evropská komise dospěje k závěru, že notifikované opatření sice zakládá veřejnou podporu, nejsou však pochybnosti o jeho slučitelnosti se společným trhem. O této skutečnosti se rovněž vydává rozhodnutí, jež musí specifikovat, která výjimka SES byla aplikována (čl. 4 odst. 3 nařízení).

– Evropská komise dospěje k závěru, že notifikované opatření zakládá veřejnou podporu, existují ovšem pochybnosti o jeho slučitelnosti se společným trhem. V takovém případě zahajuje rozhodnutím druhou fázi – již zmíněnou formální vyšetřovací proceduru (čl. 4 odst. 4 nařízení).

Rozhodnutí o zahájení formální vyšetřovací procedury – stejně jako ostatní uvedená rozhodnutí – je publikováno v Úředním věstníku Evropských společenství.⁹⁾ Součástí rozhodnutí je i výzva dotčenému členskému státu a třetím stranám, aby v předepsané lhůtě – obvykle jednoho měsíce – podaly k opatření, jehož se formální vyšetřovací procedura týká, své připomínky. Ty budou záviset na charakteru subjektu, který je podává. Je pochopitelné, že příslušný členský stát a příjemce veřejné podpory budou chtít poskytnutí podpory podpořit. Jejich připomínky tak budou souhlasné. Jde-li však o ostatní třetí strany, lze očekávat, že uplatní námítky směřující proti poskytnutí veřejné podpory. Okruh takových námitek závisí na okolnostech každého případu. Praxe ukazuje, že třetí strany nejčastěji poukazují na možné narušení soutěže v důsledku poskytnutí veřejné podpory, na negativní dopad na obchod mezi členskými státy apod. V některých případech třetí strany pouze podporují výhrady Evropské komise vůči notifikovanému opatření, které bývají obsaženy v rozhodnutí o zahájení formální vyšetřovací procedury.

Vznesené námítky jsou následně postoupeny členskému státu, který je oprávněn na ně reago-

vat. Aby se zabránilo možným obavám třetích stran odvetnými opatřeními z jeho strany, třetí strany mají možnost požádat Evropskou komisi o to, aby jejich identita byla tomuto státu utajena. Podle čl. 6 odst. 2 nařízení má Evropská komise povinnost tak učinit.

Je třeba zdůraznit, že samotný nesouhlas třetích stran automaticky neznamená, že opatření zakládající veřejnou podporu bude shledáno neslučitelným se společným trhem. Podané námítky tvoří jeden z podkladů pro rozhodnutí Evropské komise. Ta se v rámci rozhodnutí s nimi vypořádává. Formální vyšetřovací procedura může vyústit v jedno z následujících rozhodnutí:

– Evropská komise dospěje k závěru, že notifikované opatření nezakládá veřejnou podporu a o této skutečnosti vydá rozhodnutí (čl. 7 odst. 2 nařízení).

– Evropská komise dospěje k závěru, že notifikované opatření sice zakládá veřejnou podporu, nejsou však pochybnosti o jeho slučitelnosti se společným trhem. O této skutečnosti se rovněž vydává rozhodnutí, které musí specifikovat, která výjimka SES byla aplikována (čl. 7 odst. 3 nařízení). Toto rozhodnutí může dále obsahovat podmínky, za kterých může být veřejná podpora považována za slučitelnou se společným trhem (čl. 7 odst. 4 nařízení).

– Evropská komise dospěje k závěru, že notifikované opatření zakládá veřejnou podporu, tato je ovšem neslučitelná se společným trhem. Zároveň rozhodne, že opatření nesmí být realizováno (čl. 7 odst. 5 nařízení).

POSTUP V PŘÍPADĚ ZNEUŽITÍ VEŘEJNÉ PODPORY

Zneužití veřejné podpory podle čl. 1 písm. g) nařízení znamená, že příjemce Evropskou komisí schválenou veřejnou podporu využil v rozporu

⁹⁾ Jde o tzv. Official Journal of the European Communities.

ČLÁNKY

s podmínkami, které vedly ke schválení veřejné podpory.¹⁰⁾

Možnosti obrany proti zneužití veřejné podpory jsou obdobné jako v případě nezákonné veřejné podpory. Třetí strany tak mohou v této věci podat podnět Evropské komisi s tím rozdílem, že pro tyto případy nebyl Evropskou komisí přijat zvláštní formulář. Podnět tak může být poměrně méně formální, to však neznamená, že nebude Evropskou komisí prověřován. Ta má i v případech možného zneužití veřejné podpory povinnost takové podněty bez odkladu prověřit. Praxe ukazuje, že prověřování zpravidla vyústí v zahájení formální vyšetřovací procedury. Z tohoto důvodu lze odkázat na skutečnosti uvedené výše.

POSTUP V PŘÍPADĚ EXISTUJÍCÍ VEŘEJNÉ PODPORY

Problematika tzv. existující veřejné podpory patří v právu ES ke klíčovým. Uvedený pojem je definován v čl. 1 písm. b) nařízení a zahrnuje individuální veřejné podpory a programy veřejných podpor,¹¹⁾ s jejichž poskytováním bylo započato

před vstupem příslušného státu do EU a pokračuje i po něm, veřejné podpory schválené Evropskou komisí či Radou ES, veřejné podpory, které se považují za schválené podle čl. 4 odst. 6 nařízení,¹²⁾ veřejné podpory, které jsou považovány za existující podle čl. 15 nařízení¹³⁾ a opatření, která původně nezakládala veřejnou podporu, za tuto jsou však považována z důvodu vývoje na společném trhu bez jakékoliv změny ze strany členského státu. Pokud jde o ČR za existující veřejné podpory jsou považovány i ty veřejné podpory, o nichž pojednává příloha č. IV Přístupové smlouvy.

Z čl. 88 odst. 1 SES vyplývá povinnost Evropské komise průběžně zkoumat programy existující veřejné podpory v jednotlivých členských státech EU. Zjednodušeně řečeno, Evropská komise má povinnost neustále prověřovat, zda programy existující veřejné podpory – zminěná povinnost se tedy netýká existujících individuálních veřejných podpor – jsou i nadále slučitelné se společným trhem. Procedurální postup takového prověřování je zakotven v čl. 17 až 19 nařízení.

Z uvedených skutečností lze vyvodit následující závěry. To, že příslušný program veřejné podpory byl například schválen Evropskou komisí,

¹⁰⁾ Je zřejmé s ohledem na uvedené, že takové podmínky mohou i nemusí být stanoveny Evropskou komisí. Vyjdeme z následujících případů. Členský stát notifikuje veřejnou podporu a součástí notifikace budou detailní podmínky jejího poskytování (jaké náklady budou kompenzovány, v jaké výši apod.). Evropská komise v rámci předběžného přezkumu notifikace uzná, že opatření zakládá veřejnou podporu, pokud ovšem nejsou pochybnosti o slučitelnosti tohoto opatření se společným trhem. O této skutečnosti vydá rozhodnutí. Následně dojde k tomu, že příjemce veřejné podpory zminěné podmínky nerespektuje a podporu využije jinak, tudíž se dopouští zneužití veřejné podpory. Druhým případem může být situace, kdy Evropská komise vydá rozhodnutí, v němž stanoví podmínky, za kterých veřejná podpora může být považována za slučitelnou se společným trhem. Příjemce veřejné podpory veřejnou podporu využije v rozporu s těmito podmínkami. Opět se tak dopouští zneužití veřejné podpory.

¹¹⁾ Podle čl. 1 písm. d) nařízení se programem veřejné podpory rozumí jakýkoliv akt – právního či jiného charakteru –, na jehož základě, bez dalších prováděcích opatření, může být poskytována individuální veřejná podpora podnikům definovaným na základě obecných znaků a jakýkoliv akt, na jehož základě je poskytována veřejná podpora jednomu či několika podnikům za podmínek, že není spojena se specifickým projektem a není určena její výše či doba poskytování. Programem veřejné podpory tak jsou například i zákony či jiné obecně závazné právní předpisy apod.

¹²⁾ Jde o veřejné podpory, které byly Evropské komisí notifikovány, avšak Evropská komise o nich v rámci předběžného přezkumu notifikace nevydala do 2 měsíců od obdržení kompletní notifikace některé z rozhodnutí zminěných výše.

¹³⁾ Jde o nezákonné a zároveň neslučitelné veřejné podpory, u nichž uplynula 10letá lhůta, během níž může Evropská komise nařídit navrácení takových veřejných podpor.

ČLÁNKY

nebo byl přijat členským státem před vstupem do EU ještě neznamená, že tyto programy jsou třetími stranami nenapadnutelné. Na společném trhu, který se neustále vyvíjí, mohlo dojít k takové změně podmínek, že dříve slučitelný program veřejné podpory může v současné době již být neslučitelným. Třetí strany tak mohou Evropské komisi zaslat stížnost zdůrazňující tuto skutečnost. Taková stížnost bude Evropskou komisí prověřena a může dojít až ke zrušení stížností napadeného programu.¹⁴⁾

ZÁVĚREM

Řízení o veřejné podpoře, která bude po vstupu ČR do EU v kompetenci Evropské komise, otevírá třetím stranám širokou škálu možností, jak se bránit veřejné podpoře poskytnuté jejich konkurentům. Efektivní uplatnění daných práv však bude záležet výhradně na třetích stranách, jak dokáží svých práv využít.

Autor je asistentem soudce Nejvyššího soudu.

OCHRANA SPOTŘEBITELE V KOMUNITÁRNÍM EVROPSKÉM PRÁVU

Mgr. TOMÁŠ HULVA

Problematika ochrany spotřebitele je v právu Evropských společenství (dále jen „ES“) upravena jak na úrovni primárního, tak na úrovni sekundárního práva.

Primárním právem ES jsou zakládající smlouvy společenství, tj. „Pařížská smlouva o zřízení Evropského společenství uhlí a oceli“ z roku 1951, „Římská smlouva o zřízení Evropského hospodářského prostoru“ z roku 1957 a „Římská smlouva o zřízení Evropského společenství atomové energie“ z téhož roku. Dále se jedná o „Úmluvu o ně-

kterých orgánech společných Evropským společenstvím“; „Slučovací smlouvu“ (úmluva o zřízení jedné Rady a jedné Komise pro všechna tři Společenství); „Jednotný evropský akt“; „Maastrichtskou smlouvu o Evropské unii“; „Amsterodamskou smlouvu o revizi zřizovacích smluv a Maastrichtské smlouvy o Evropské unii“ a „Smlouvu z Nice“. Jedná se de facto o normy mezinárodního práva veřejného, o mezinárodní smlouvy, kterými členské státy Evropských společenství vdechly tomuto společenství subjektivitu,

¹⁴⁾ Jako typický příklad soutěží škodlivého programu existující veřejné podpory, který byl aplikován již před vstupem do EU, lze uvést systém bankovních záruk v Německu. Jedná se o záruky pro banky vlastněné orgány veřejné moci (landesbanky). Podstatou systému záruk je, že veřejné orgány garantují, že jimi vlastněná banka bude vyvíjet činnost po dobu své existence, příp. že budou hradit veškeré závazky, které nebudou moci být hrazeny z aktiv banky. Záruky nejsou omezeny dobou trvání, ani výší. Předmětné banky za ně neplatí žádný poplatek. Je evidentní, že důsledkem takových záruk je nemožnost bankrotu pro landesbanky. Dalším aspektem je, že tyto banky disponují vysokým ratingem na úrovni ratingu Německa, tudíž na mezibankovních trzích získávají peníze za výhodnější úrokové sazby než banky konkurenční. Tímto programem se Evropská komise začala zabývat až na základě stížnosti Evropské bankovní federace ze dne 21. 12. 1999, jejíž stěžejní argument spočíval v tom, že zvýhodněné landesbanky na základě zmíněných záruk získávají významnou konkurenční výhodu, která se ještě znásobila zavedením jednotné měny EURO. Šetření Evropské komise vyústilo v dohodu s Německem, že systém zmíněných záruk nebude ve své původní podobě pokračovat po datu 18. 7. 2005. K této problematice blíže v Kincl, M.: Veřejná podpora bankovníctví v rámci Evropské unie, Bankovníctví č. 5/2003, str. 14–15.

ČLÁNKY

vytvořily orgány tohoto Společenství a stanovily jim kompetence. Rovněž představují základní materiální normy stanovící státům základní povinnosti směřující k harmonickému soužití ve společenství a směřující k dosažení cílů Společenství. Konkrétní práva a povinnosti jsou stanoveny normami sekundárního práva, tj. práva tvořené orgány Společenství, jakožto orgány nadstátního celku, jenž je vybaven pravomocemi ovlivňovat chování států. Státy se samy části své suverenity zřekly ve prospěch tohoto společenství.

Sekundární právo je pak tvořeno nařízeními, směrnicemi, rozhodnutími, doporučeními a stanovisky. Nařízení je závazným aktem normativní povahy. Je to pravidlo obecně závazné jak na úrovni Společenství, tak na úrovni jednotlivých členských států. Může tedy přímo zavazovat jak členské státy, tak i jejich vnitrostátní subjekty. Nařízení je pro právo Společenství tím, čím je pro vnitrostátní právo zákon. Směrnice nemá obecnou závaznost. Jedná se o akt zavazující jen subjekty, jimž je adresován – tj. členské státy. Směrnice předepisuje jen výsledek, jehož má být dosaženo, zatímco formy a metody dosažení tohoto cíle zůstávají na vůli státu. Rozhodnutí je zpravidla individuálním aktem zavazujícím pouze subjekty, jimž je adresováno. Doporučení a stanoviska nejsou právními akty a jsou tedy právně nezávazná.

Právo ochrany spotřebitele je upraveno v článku 153 Smlouvy ES. Zde bylo doplněno až Maastrichtskou smlouvou. Stanoví se zde, že „společenství přispívá k dosažení vysoké úrovně ochrany spotřebitele přijímáním harmonizačních opatření směřujících k dotváření trhu dle článku 95, prováděním činností, které doplňují politiku členských států v oblasti ochrany zdraví, bezpečnosti a hospodářských zájmů spotřebitelů, jakož i poskytováním odpovídajících informací. Členské státy mohou přijmout přísnější ochranná opatření, než jaká vyplývají z činnosti Společenství. Taková opatření musí být slučitelná s právem ES a notifikována Komisí“. Tolik tedy k zakotvení ochrany spotřebitele v primárním právu ES. Další aspekty ochrany spotřebitele jsou

upraveny v sekundárním právu. Jedná se zde o již velice podrobnou úpravu. Nejprve si ale rozeberme jednotlivé aspekty, z nichž se právo ochrany spotřebitele skládá. Jedná se o:

- a) ochranu zdraví a bezpečnosti spotřebitele,
- b) ochranu hospodářských zájmů spotřebitelů,
- c) podporu informovanosti a výchovy spotřebitele,
- d) dostupnost prostředků k tomu, aby se spotřebitel mohl úspěšně dovolat svých práv,
- e) právo na zastoupení a na účast při rozhodování Komise.

1.

OCHRANA ZDRAVÍ A BEZPEČNOST SPOTŘEBITELE

a) **Směrnice o odpovědnosti za výrobek.** Tato směrnice je z roku 1985 (č. 85/374/EHS, plný název: „o sblížení zákonů, nařízení a správních aktů členských států týkajících se odpovědnosti za vadné výrobky“). Obsahuje především hmotněprávní úpravu odpovědnosti výrobce v situaci, kdy byla vadným výrobkem způsobena škoda. Vadný výrobek je takový, který neposkytuje bezpečnost, kterou oprávněná osoba může s ohledem na všechny okolnosti očekávat. Výrobce se rozumí především výrobce finálního produktu nebo jeho součásti, resp. zpracovatel suroviny, osoba používající na výrobku ochrannou známku, dovozce výrobku do ES nebo dodavatel výrobku uvnitř Společenství, nelze-li nikoho jiného zjistit. Odpovědnost uvedených subjektů je společná. Škodu prokazuje poškozená osoba. Ta prokazuje rovněž vadu výrobku a příčinnou souvislost mezi vadou a vznikem škody. Poškozený nemusí být s výrobcem v žádném právním vztahu, tedy nemusí jít např. o kupujícího. Výrobce se v některých případech může zprostit odpovědnosti:

- vada neexistovala v době uvedení výrobku do oběhu;
- vada je důsledkem toho, že výrobce respektoval závazné předpisy;

ČLÁNKY

- vada nemohla být zjištěna s ohledem na dosavadní vědeckotechnické poznatky.

Odpovědnost bude omezena v případě spoluzavinění poškozeného. Výrobce odpovídá neomezeně za škodu na zdraví způsobenou smrtí nebo ublížením na zdraví. Škoda na majetku se naproti tomu hradí velmi omezeně, a to jen jde-li o majetek osobní. Toto vymezení škody se nedotýká ustanovení vnitrostátních předpisů členských států týkajících se újmy jiné než materiální. Členské státy nesmějí omezovat nebo vylučovat odpovědnost výrobců ve vztahu k poškozené osobě. Mohou však omezit výši náhrady škody způsobené výrobky téhož výrobce s toutéž vadou, a to na 70 milionů EUR. Způsob a výši náhrady škody směrnice neupravuje a nechává tímto plně iniciativu vnitrostátní úpravě členských států. Z hlediska stupně harmonizace je hodnocena jako velmi omezená. Vnitrostátní úpravy jednotlivých členských států se tedy značně liší, a proto je třeba použít rozhodného práva určitého na základě kolizní normy. Směrnice o odpovědnosti za výrobek byla do českého právního řádu implementována zákonem č. 59/1998 Sb., „o odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku“.

b) **Směrnice o všeobecné bezpečnosti výrobků.** Tato směrnice byla schválena roku 1992 (č. 92/59/EHS), jejím účelem je především přispět k prevenci nehod, a tedy vzniku škody, a minimalizovat riziko. Ukládá výrobcí, jenž je definován obdobně jako ve směrnici o odpovědnosti za výrobek, aby uváděl na trh jen bezpečné výrobky. Výrobkem se rozumí cokoli, co může spotřebitel používat a co bylo předmětem obchodní činnosti. Bezpečný výrobek je pak výrobek, který při svém používání za normálních nebo rozumně předvídatelných podmínek nepředstavuje žádné riziko. Výrobce je dále povinen podávat spotřebitelům informace o výrobcích nutné k tomu, aby si mohli zhodnotit míru rizika vyplývajícího z používání výrobku. Směrnice byla nově do českého právního řádu implementována zákonem č. 102/2001 Sb. „o obecné bezpečnosti výrobků“.

c) **Směrnice týkající se potravin.** Pokud jde o potraviny, pro právní úpravu přijímanou v minulosti byla charakteristická povinnost zajistit určité složení potravinářských výrobků a uvádět je na obalu. Z této doby existuje řada směrnic, stanovících závaznou „recepturu“ jednotlivých výrobků. Pozdější úprava se zaměřuje spíše na minimální standardy týkající se zdraví a bezpečnosti [např. „směrnice o třídění, balení a označování potravin“ (č. 79/112/EHS)]. Obalů se pak týká dále směrnice č. 76/893/EHS. Řada směrnic upravuje přípustnost přísad do potravinářských výrobků. Hygienické předpisy pro potraviny a kontrolu jejich dodržování upravuje směrnice č. 93/43/ES. Vztahuje se i na hygienické podmínky prodeje a manipulace s potravinářským zbožím, jeho přepravy apod. Novou je směrnice č. 2000/13/ES, „o sblížování právních předpisů členských států týkajících se označování, prezentace a reklamy na potraviny“, jakož i nařízení č. 50/2000/ES, „o označování potravin obsahujících přísady a příchutě pocházející z geneticky upravených surovin“.

2.

OCHRANA HOSPODÁŘSKÝCH ZÁJMŮ SPOTŘEBITELE, ZVLÁŠTNÍ PROBLÉMY SPOTŘEBITELSKÝCH SMLUV, INFORMOVANOST SPOTŘEBITELE, PROCESNÍ OCHRANA SPOTŘEBITELE

Několik směrnic upravuje otázky související se spotřebitelskými smlouvami, jako je například klamavá reklama. Po první směrnici o označování, úpravě a propagaci potravin (č. 79/112/EHS) přichází směrnice č. 84/450/EHS, „o klamavé reklamě“. Ta je definována jako reklama, která uvádí nebo je s to uvést spotřebitele v omyl a která tak může ovlivňovat ekonomické chování spotřebitelů nebo poškozovat jiné soutěžitele. Členské státy mají klamavou reklamu potírat, což se děje jejím zařazením mezi skutkové podstaty nekalé soutěže. V našem právním řádu je klamavá reklama potírána § 45 zák. č. 513/1991

ČLÁNKY

Sb., „obchodní zákoník“ (dále jen „ObZ“). Průlomením do práva nekalé soutěže bylo přijetí směrnice č. 97/55/EHS (již se mění směrnice č. 84/450/EHS), která při respektování řady podmínek v ní uvedených povoluje **používání srovnávací reklamy**. V českém právním řádu je srovnávací reklama povolena a regulována § 50a ObZ a dále zákonem č. 40/1995 Sb., o regulaci reklamy.

Další směrnice upravuje **prodej mimo provozu dodavatele** (85/577/EHS). Směrnice se zaměřuje na eliminování nebezpečí souvisejícího s touto formou prodeje. Toto nebezpečí spočívá jednak v účinku překvapení spotřebitele a jednak v okolnosti, že spotřebitel není v daném okamžiku schopen porovnat konkurenční nabídku. Směrnice proto stanoví, že při prodeji mimo provozu je prodávající povinen spotřebitele písemně poučit, že během určité lhůty má právo od smlouvy odstoupit. Z této písemnosti musí rovněž vyplývat jméno a adresa osoby, vůči které může spotřebitel uplatnit právo odstoupit od smlouvy. Lhůta nesmí činit méně než 7 dní od řádného poučení o právu od smlouvy odstoupit. Nevztahuje se však na potraviny a nemovitosti nebo cenné papíry. Tato směrnice byla implementována do českého právního řádu zákonem č. 367/2000 Sb., „jímž se mění občanský zákoník“. **Turistické zájezdy** byly upraveny směrnicí (č. 90/314/EHS). Cestovní kancelář musí mít zajištěno eventuální vrácení ceny služeb nebo zpáteční dopravu v případě svého úpadku. Do českého právního řádu byla implementována zákonem č. 159/1999 Sb., „o některých podmínkách podnikání v oblasti cestovního ruchu“.

Směrnicí je regulován rovněž **prodej nemovitostí s právem děleného užívání** (č. 94/47/ES), kdy je spotřebitel často uveden v omyl, neboť nepochopí, že byť je spoluvlastníkem, bude moci nemovitost užívat jen velmi omezeně (tzv. time-sharing). Předmětem úpravy jsou především informace o obsahu smlouvy (jež má obligatorně písemnou formu) a právo od takové smlouvy odstoupit – do 15 dnů od uzavření smlouvy (nebo do tří měsíců, pokud spotřebitel neobdržel požadované infor-

mace). Implementace byla provedena novelou občanského zákoníku č. 135/2002 Sb.

Směrnice 87/102/EHS upravuje **spotřebitelské úvěry**. Mimo jiné stanoví, že členské státy musí dbát na to, aby úvěrové smlouvy neobsahovaly odchylnou úpravu od ustanovení národního práva podle této směrnice, pokud by to bylo v neprospěch spotřebitele. Směrnice stanoví, že smlouva o spotřebitelském úvěru bude mít písemnou formu a stanoví základní náležitosti smlouvy; stanoví, že roční procentní sazba se počítá stanovenou metodou z celkových nákladů spotřebitele na úvěr, že tato roční procentní sazba musí být uváděna v reklamě na spotřebitelské úvěry uvádějící konkrétní nabídku pro jednodušší srovnání spotřebitelem a že spotřebitel získá právo svůj závazek vyrovnat před dohodnutou lhůtou za poměrného snížení úroku. Implementace směrnice byla provedena zák. č. 321/2001 Sb., „o některých podmínkách sjednávání spotřebitelského úvěru“.

Další **směrnice** (č. 93/13/EHS) se týká **zákázaných klauzulí ve spotřebitelských smlouvách**. Tyto klauzule jsou považovány za nečestné, mohou-li v rozporu s dobrou vírou způsobit významnou nerovnováhu, pokud jde o práva a povinnosti obou stran smlouvy, k tíži spotřebitele. Příloha této směrnice uvádí demonstrativní výčet klauzulí. Jsou to především ty, které vylučují odpovědnost v případě smrti nebo újmy na zdraví spotřebitele, a dále ty, které umožňují dodavateli bezdůvodně jednostranné změny smlouvy. Patří sem také ustanovení neúměrných sankcí při nesplnění povinností spotřebitele podle smlouvy. Členské státy jsou podle směrnice povinny zajistit, aby takovéto klauzule nebyly ve smlouvách používány a stane-li se tak, aby nebyly považovány za platné. Členské státy jsou povinny přijmout nezbytná opatření k tomu, aby spotřebitel nebyl zbaven ochrany poskytnuté směrnicí tím, že bylo pro smlouvu zvoleno jako rozhodné právo právo nečlenského státu obsahující jinou úpravu. K této směrnicí přibyla směrnice 97/7/ES, „o ochraně spotřebitele v případě smluv uzavřených na dálku“. Směrnice definuje pojmy

ČLÁNKY

spotřebitele a dodavatele a rovněž také objekt zájmu, jímž jsou smlouvy uzavírané na dálku. Stanoví výjimky, za nichž se ochranná ustanovení neuplatní. Ochrana spočívá v tom, že prodejce (dodavatel) je povinen spotřebitele předběžně informovat o základních náležitostech kupní smlouvy, spotřebitel musí obdržet písemné potvrzení těchto informací, musí mít právo odstoupit od smlouvy. Dále směrnice upravuje podmínky plnění ze strany dodavatele, otázku plateb platební kartou. Na tomto místě si dovoluji upozornit na skutečnost, že tento článek směrnice (článek 8) byl implementován zákonem č. 124/2002 Sb., „o platebním styku“, kdy zákon upravuje mimo jiné i možnost majitele elektronického platebního prostředku požadovat zrušení platby při zneužití jeho platební karty v souvislosti se smlouvami uzavřenými na dálku. Nedostatkem spotřebitelských smluv v občanském zákoníku (dále jen „OZ“) je nevypořádání se s problémem setrvačného prodeje. § 53 odst. 8 OZ sice stanoví „Poskytl-li dodavatel plnění spotřebiteli bez objednávky, není spotřebitel povinen dodavateli jeho plnění vrátit ani jej o tom vyrozumět“, ovšem je otázkou, jak bude toto ustanovení vykládáno, jestliže si spotřebitel objedná jeden kus zboží a firma spotřebitele zavázala (s jeho vědomím) odebírat např. každý měsíc jeden kus z nabízeného sortimentu, jestliže si objedná poprvé za „zvýhodněnou cenu“. Tuto otázku si již musí vyřešit národní právní řády dle svých specifik. Obě směrnice týkající se spotřebitelských smluv byly do českého právního řádu implementovány zákonem č. 367/2000 Sb., „o změně občanského zákoníku“.

Některé aspekty ochrany spotřebitele jsou upraveny i nařízením. Ta obsahují kogentní hmotněprávní normy, určující povinné klauzule příslušných smluv. Jedná se o nařízení č. 2299/1989/EHS, „o pravidlech pro uživatele automatických rezervačních systémů letenek“ a č. 259/1991/EHS, „o odškodnění v případě neexistence volného místa v letadle“, bylo-li předem rezervováno.

Ochrana osobních dat v telekomunikačním sektoru upravuje směrnice č. 97/66/ES.

V květnu 2000 přijala Rada rezoluci o mimosoudním řešení spotřebitelských sporů. Předpokládá propojení národních nestátních institucí na ochranu spotřebitele, které by měly fakultativně řešit určité spory dosažením smíru mezi stranami. Výhodou by byla rychlost, malá nákladnost i odborná stránka. Rezoluce však není právně závazná.

V poslední době asi nejproslulejší v oblasti ochrany spotřebitele je směrnice č. 1999/44/ES, „o určitých aspektech prodeje spotřebního zboží a záruk u spotřebního zboží“. Směrnice byla do českého právního řádu implementována zákonem č. 136/2002 Sb., „kterým se mění zák. č. 40/1964, občanský zákoník“. Přínos pro spotřebitele je v tom, že záruční doba na nově zakoupené spotřební zboží činí 24 měsíců od data prodeje, záruční doba na použité zboží činí minimálně 12 měsíců od data prodeje a nově je rovněž ustanovení, dle něhož se za vadu považuje i nesoulad s deklarovanými či inzerovanými vlastnostmi. Tato směrnice definuje základní pojmy jako jsou spotřebitel, spotřební zboží, prodávající, výrobce, záruka, oprava. Článek 2 upravuje „shodu zboží se smlouvou“. Článek 3 obsahuje jednotlivá práva spotřebitele. Dále je upraven postih, jež je právem prodávajícího, který byl konečným článkem obchodního řetězce, hojit se na svém dodavateli. Dále jsou upraveny lhůty, záruky a povinnost států poskytnout spotřebitelům minimální ochranu, jež je blíže specifikována v článku 8 směrnice.

Přínos v oblasti uvádění údajů o cenách je nepochybný díky směrnici č. 98/6/ES, „o ochraně spotřebitele při uvádění cen zboží nabízeného spotřebitelům“. Významné je zejména ustanovení, které říká, že kromě ceny za balení se bude muset ve větších obchodech uvádět i cena za jednotku (např. litr či kilogram) pro jednodušší srovnávání cen. Směrnice nebyla do českého právního řádu dosud implementována.

V oblasti zásahů ve prospěch spotřebitele je nepochybně přínosná rovněž směrnice č. 98/27/ES, „o žalobách na zdržení pro ochranu

ČLÁNKY

zájmů spotřebitelů“. Přínos pro spotřebitele je viděn zejména ve dvou aspektech. Prvním je, že žalobu k soudu ve věci ochrany práv spotřebitelů může podat spotřebitelská organizace, druhým je, že výrok pravomocného rozsudku ve věci ochrany práv spotřebitelů je závazný i pro další osoby oprávněné proti žalovanému ze stejného právního vztahu nebo práva. Implementace směrnice byla provedena zákonem č. 151/2002 Sb., „kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím soudního řádu správního“.¹⁾

Směrnice jsou, jak bylo výše zmíněno, sekundárním pramenem práva ES, který zavazuje toliko státy (s výjimkou přímého účinku směrnice znamenajícího oprávnění subjektu vnitrostátního práva) a pouze státům vznikají ze směrnic povinnosti. Povinnosti směřují k úpravě určité oblasti společenských vztahů ve vnitrostátním právu, kdy směrnice dává členskému státu pouze jakési „mantinely“, do kterých stát musí svou právní úpravu vměstnat. Směrnice proto mají většinou poměrně obecnou povahu a státy si upravují své záležitosti ve směrnicí stanovených mantinelech s přihlédnutím ke konkrétním podmínkám toho kterého státu. Úpravy v jednotlivých státech se proto více či méně liší. Komparace jednotlivých národních právních úprav nejzákladnějších témat spadajících pod ochranu spotřebitele bude provedena v části druhé týkající se hmotněprávní úpravy práva ochrany spotřebitele při výkladu o té které problematice. Komparace bude uvedena ve výkladu o nepřiměřených smluvních podmínkách, prodeji mimo provozovnu dodavatele, a o klamavé reklamě.

Směrnice ES se vztahem k ochraně spotřebitele:²⁾

- směrnice Rady 79/581/EHS, o ochraně spotřebitele při uvádění cen potravinářských výrobků;

- směrnice Rady 84/450/EHS, o sblížení právních a správních předpisů členských států, týkajících se klamavé reklamy;

- směrnice Rady 85/374/EHS, o sblížení zákonů a dalších právních a správních předpisů členských států týkajících se odpovědnosti za vady výrobků;

- směrnice Rady 87/102/EHS, o sblížení právních a správních předpisů členských států týkajících se spotřebitelského úvěru;

- směrnice Rady 90/313/EHS, o svobodě přístupu k informacím o životním prostředí;

- směrnice Rady 90/314/EHS, o souborných službách pro cestování, pobyty a zájezdy;

- směrnice Rady 90/377/EHS, o postupu v rámci Společenství pro zvýšení transparentnosti cen plynu a elektřiny účtovaných konečným velkooběratelům;

- směrnice Rady 92/28/EHS, o reklamě na humánní léčiva;

- směrnice Rady 92/59/EHS, o všeobecné bezpečnosti výrobků;

- směrnice Rady 93/5/EHS, o pomoci členských států komisi a o jejich spolupráci při vědeckém zkoumání otázek týkajících se potravin;

- směrnice Rady 93/13/EHS, o nekalých podmínkách ve spotřebitelských smlouvách;

- směrnice Rady 93/15/EHS, o harmonizaci předpisů týkajících se uvádění na trh a doзору nad výbušninami pro civilní použití;

- směrnice Evropského parlamentu a Rady 94/47/ES, o ochraně nabyvatelů ve vztahu k některým aspektům smluv o nabytí práva k dočasnému užívání nemovitostí;

- směrnice Evropského parlamentu a Rady 96/57/ES, o požadavcích na energetickou účinnost elektrických chladniček, mrazniček a jejich kombinací, které jsou určeny pro domácnost;

¹⁾ Blíže: Týč, V.: *Základy práva Evropské unie pro ekonomy*, 3. vydání, Linde, Praha 2001.

²⁾ Výčet směrnic není zdaleka kompletní. Byly vybrány pouze nejdůležitější ve vztahu ke spotřebiteli, zejm. s ohledem na jejich možné využití v rámci tzv. přímého účinku směrnice.

ČLÁNKY

- směrnice Evropského parlamentu a Rady 97/7/ES, o ochraně spotřebitele v případě smluv uzavřených na dálku;

- směrnice Evropského parlamentu a Rady 98/43/ES, o sblížení právních a správních předpisů členských států ve vztahu k reklamě na tabákové výrobky a sponzorství tabákových výrobků;

- směrnice Evropského parlamentu a Rady 1999/44/ES, o některých aspektech prodeje spotřebního zboží a záruk na toto zboží.

Autor je absolventem Právnické fakulty MU v Brně.

JEDNOTNÉ EVROPSKÉ NEBE

Ing. Mgr. ADAM ČERNÝ

Dne 1. 5. 2004 vstoupila v platnost Smlouva o přistoupení České republiky k Evropské unii, tímto okamžikem začalo na území České republiky platit právo Evropských společenství. Z tohoto důvodu je nutné sledovat legislativní proces v Evropském parlamentu a činnost Evropské komise. Jednou z oblastí, která je dnes významně reformována, je oblast letecké dopravy. Tato reforma byla iniciována z důvodu neefektivnosti stávajícího stavu v letecké dopravě, zejména v oblasti řízení letového provozu nebo v oblasti spolupráce mezi vojenským a civilním letectvím. Dále také z důvodu výrazného nárůstu leteckého provozu v evropském vzdušném prostoru. Například za posledních deset let narostl objem letecké dopravy o 85 procent, přičemž v následujících 15 letech je očekáván nárůst o 4 % ročně.¹⁾ Také ve vzdušném prostoru České republiky došlo k výraznému nárůstu objemu leteckého provozu, a to o 300 % za posledních 12 let.²⁾ Problémy byly způsobeny zejména neefektivním využíváním vzdušného prostoru, když civilní letadla mohla využívat pouze vzdušný prostor, který nebyl vyhrazen pro vojenská leta-

la. Také navigační systémy byly před reformou Jednotné evropské nebe organizovány především na národní bázi, Evropská unie byla rozdělena do 41 letových zón s vlastními dispečinkami, které si letadlo průběžně předávaly. Například letadlo, které letělo z Říma do Bruselu, muselo prolétnout devíti kontrolními centry. Podle údajů Evropské komise, která vyčíslila ztráty neefektivního systému, se jedná o 350 000 leteckých hodin a o ztráty ve výši 4,4 miliardy EUR ročně, což představuje odhadem 6 až 12 % nákladů především na letecké palivo.³⁾ Neméně důležitá je však také otázka bezpečnosti letového provozu, jejíž význam se ukázal především po událostech 11. září 2001. Základy reformy byly stanoveny v Bílé knize z roku 2001 a na Evropském summitu v Barceloně v roce 2002. Evropská unie se začleňuje do mezinárodní organizace eurocontrol, už 22. prosince 2003 bylo podepsáno memorandum o spolupráci mezi oběma organizacemi, které má napomoci zavedení Jednotného evropského nebe.

Základem reformy jsou následující čtyři nařízení z 11. prosince 2003: (i) Rámcové nařízení;⁴⁾

¹⁾ A single European sky, informační brožura Evropské komise, str. 4, ze dne 30. 4. 2002, http://europa.eu.int/comm/transport/air/single_sky/doc/publications/brochure_en.pdf

²⁾ www.rtp.cz

³⁾ A single European sky, informační brožura Evropské komise, str. 7.

⁴⁾ Regulation of the European Parliament and of the Council laying down the framework for the creation of the

ČLÁNKY

(ii) Nařízení o organizaci a využití vzdušného prostoru;⁵⁾ (iii) Nařízení o poskytování služeb letecké navigace;⁶⁾ a (iv) Nařízení o zařízeních a systémech pro leteckou navigaci.⁷⁾

Rámcové nařízení stanoví základní pravidla pro vytvoření Jednotného evropského nebe, které má být vytvořeno do 31. prosince 2004 a zároveň také jeho institucionální základ. Základními zásadami Jednotného evropského nebe jsou prohloubení bezpečnostních standardů a zvýšení efektivnosti leteckého provozu. Nařízení volně navazuje na principy Mezinárodní konvence o civilním letectví⁸⁾ a zároveň předpokládá úzkou spolupráci s mezinárodní Organizací pro bezpečnost letového provozu Eurocontrol, která se bude významně podílet na zavedení nových pravidel letového provozu, a která bude působit jako expertní poradce. Nařízení zřizuje Výbor pro jednotné nebe (Single Sky Committee), který je tvořen vždy dvěma zástupci členských států, a jemuž předsedá zástupce Evropské komise. Dále je zřizován poradní orgán pro technické záležitosti spojené se zaváděním Jednotného evropského nebe, a to Industry Consultation Body, jehož členem budou mimo jiné poskytovatelé letových provozních služeb, letečtí dopravci, provozovatelé letišť. S ohledem na vyšší efektivnost předpokládá Rámcové nařízení také spolupráci se zeměmi, které nejsou členy Evropské unie, například se Švýcarskem. Rámcové nařízení stanoví případy, kdy národní státy mohou

s ohledem na svou bezpečnost nebo při obraně aplikovat odlišná pravidla letového provozu, a to zejména v případě války nebo jiného vážného ohrožení národního státu.

Nařízení o organizaci a využití vzdušného prostoru zavádí rozdělení vzdušného prostoru na spodní a horní, přičemž hranice je stanovena při letové hladině 285, tedy ve výšce 8 700 metrů. Nařízení upravuje využívání horního vzdušného prostoru EU-IR (European Upper Flight Information Region), který rozděluje do funkčních letových oblastí. Rozdělení proběhne na základě řady kritérií, přičemž mezi jednotlivými státy, které budou součástí jedné oblasti, bude funkční letová oblast stanovena na základě smlouvy. V případě, že při tvorbě přeshraničních oblastí nedojde mezi jednotlivými státy ke shodě, bude sporné otázky řešit Výbor pro jednotné nebe. Rozdělení na oblasti, tedy smlouvy, případně rozhodnutí jednotlivých států, bude publikováno v Úředním věstníku Evropské unie. Nařízení zároveň předpokládá rozšíření těchto pravidel i na spodní vzdušný prostor, a to do konce roku 2009.

Nařízení o poskytování služeb letecké navigace zavádí jednotná pravidla pro poskytování navigačních služeb na základě jednotného systému certifikace poskytovatelů těchto služeb. Předpokládá zároveň zabezpečení dozorové činnosti prostřednictvím Národních integrovaných středisek řízení letového provozu (Národní úřad),⁹⁾ které budou

single European Sky („the framework Regulation“); Nařízení Rady a EP č. 549/04 ze dne 10. března 2004, které bylo publikováno v OJ L 96 dne 31. 3. 2004.

⁵⁾ Regulation of the European Parliament and of the Council on the organisation and use of the airspace in the single European Sky („the airspace Regulation“); Nařízení Rady a EP č. 551/04 ze dne 10. března 2004, které bylo publikováno v OJ L 96 dne 31. 3. 2004.

⁶⁾ Regulation of the European Parliament and of the Council on the provision of air navigation services in the Single European Sky („the service provision Regulation“); Nařízení Rady a EP č. 555/04 ze dne 10. března 2004, které bylo publikováno v OJ L 96 dne 31. 3. 2004.

⁷⁾ Regulation of the European Parliament and of the Council on the interoperability of the European Air Traffic Management network („the interoperability Regulation“); Nařízení Rady a EP č. 552/04 ze dne 10. března 2004, které bylo publikováno v OJ L 96 dne 31. 3. 2004.

⁸⁾ Chicago Convention on International Civil Aviation from 1944, Úmluva o civilním letectví ze dne 7. 12. 1944 publikovaná pod č. 144/1947 Sb.

⁹⁾ National supervisory Authority.

ČLÁNKY

v případě přeshraničních funkčních letových oblastí působit v některých případech i na území dalšího státu. Národní úřady budou také udělovat certifikáty jednotlivým poskytovatelům navigačních služeb, musí však dbát na jednotná obecná pravidla pro certifikaci stanovená nařízením. Evropská komise přejme bezpečnostní požadavky ESARRs (Eurocontrol Safety Regulatory Requirements). Tyto požadavky, které budou publikovány v Úředním věstníku Evropské unie, budou muset splnit všichni poskytovatelé navigačních služeb. Nařízení stanoví pravidla spolupráce mezi jednotlivými poskytovateli navigačních služeb, která bude probíhat na základě písemné smlouvy mezi poskytovateli, a dále také stanoví mimo jiné pravidla pro výměnu dat. Tyto smlouvy bude nutné předložit Národnímu úřadu. V některých případech bude nutné, aby Národní úřad tyto smlouvy schválil. Vedle poskytovatelů navigačních služeb bude Národní středisko určovat také poskytovatele meteorologických služeb. Dále bude sjednoceno licencování letových kontrolorů spolu se zavedením vzájemného uznávání licencí. Nařízení zároveň upravuje odměňování poskytovatelů navigačních služeb. Významným prvkem Jednotného evropského nebe je spolupráce mezi orgány civilního a vojenského letectví, které bude probíhat na základě smluv mezi příslušnými státními orgány. V této souvislosti bude kladen také velký důraz na ochranu vyměňovaných dat mezi poskytovateli navigačních služeb.

Dalším z prvků reformy, jejímž výsledkem bude vytvoření Jednotného evropského nebe, je nařízení o zařízeních a systémech pro leteckou navigaci, která souvisí s vytvořením sítě EATMIN¹⁰⁾ a jež by měla do budoucna získat univerzální charakter. Evropská unie by do roku 2008 měla mít vlastní satelitní navigační systém Galileo. Komponenty a součásti navigačního systému budou podléhat přísným bezpečnostním kritériím a bu-

dou schvalovány z hlediska vhodnosti.¹¹⁾ Také navigační systémy budou podléhat schvalovacímu procesu z hlediska interoperability, výsledkem schvalovacího procesu bude stejně jako u schvalovacího procesu ohledně komponent a součástí vydání zvláštního prohlášení.¹²⁾

Česká republika se zúčastnila legislativního procesu přípravy výše uvedených nařízení pouze jako pozorovatel. V současné době probíhají další jednání na úrovni Výboru pro jednotné nebe, kterých se již Česká republika prostřednictvím zástupce Ministerstva dopravy účastní (zatím pouze zástupcem pro civilní letectví). Výsledkem těchto jednání by mělo být dolažení podrobností a provedení výše uvedených nařízení. V současné době se jedná o Směrnici – Evropská licence řídicího letového provozu (European air traffic controller licence). Tato směrnice měla být předložena Evropskému parlamentu a Radě přibližně v květnu letošního roku. Další prováděcí předpisy jsou připravovány na půdě Eurocontrolu v rámci implementačních pravidel (Implementation Rules), jedná se o následující dokumenty: (i) Uspořádání vzdušného prostoru; (ii) Společné schéma pro stanovení poplatků za letecké navigační služby; (iii) Pružné využívání vzdušného prostoru; (iv) Pravidla pro vytváření funkčních bloků ze vzdušného prostoru více států; (v) Počáteční letový plán; (vi) Spolupráce mezi centry řízení a přenos dat mezi nimi; a (vii) Protokol pro předávání zpráv o letech. Tyto prováděcí předpisy budou posléze předmětem jednání Výboru pro jednotné nebe, poté, přibližně v druhé polovině letošního roku, budou předloženy Evropskému parlamentu a Radě. Dále bude ještě nutné připravit například následující dokumenty: (i) Certifikace poskytovatelů služeb řízení letového provozu národními leteckými úřady; a (ii) Pravidla regulace toku leteckého provozu.

¹⁰⁾ European air traffic management network.

¹¹⁾ EC declaration of conformity or suitability for use of constituents.

¹²⁾ EC declaration of verification.

ČLÁNKY

Již dnes je však zřejmé, že zavedení nových pravidel významně ovlivní také subjekty v České republice a je pro ně výzvou, aby se na změny důsledně připravily. Další postup reformy, jejímž výsledkem bude vytvoření Jednotného evropského nebe, bude nutné také koordinovat s ohle-

dem na rostoucí hrozbu terorismu, neboť jednotná síť by mohla být případně také zneužita.

Autor je advokátním koncipientem v kanceláři Konečná & Šafář, v. o. s.

BEZPLATNÁ PRÁVNÍ POMOC V CIVILNÍCH VĚCECH VE SPOLKOVÉ REPUBLICE NĚMECKO A V ČESKÉ REPUBLICĚ¹⁾ (I. část)

Mgr. JAKUB LICHNOVSKÝ

ÚVOD

Mým cílem je nastínit srovnání právní pomoci ve Spolkové republice Německo a v České republice. Protože je však toto téma velmi rozsáhlé, dovolím si ho zúžit tak, že se omezím pouze na problematiku poskytování právních služeb nemajetným osobám (jak v soudním řízení, tak také mimo něj) a budu brát do úvahy poskytování právních služeb pouze v občanskoprávních věcech.

Konkrétně jsem se zaměřil na srovnání právní úpravy institutů, které zajišťují právní pomoc a kterými ve Spolkové republice Německo jsou – tzv. Prozesskostenhilfe (osvobození od soudních poplatků, na které je navázáno osvobození od nákladů řízení, včetně nákladů na právní zastoupení) a tzv. Beratungshilfe (Poradenská pomoc) na straně jedné a ustanovování advokáta dle čes-

kého OSŘ²⁾) a určování advokáta předsedou České advokátní komory na straně druhé.

Snad nejdůležitějším cílem, který by měla tato práce splnit, je upozornit na nedostatky naší právní úpravy s poukazem na to, jak se s danou problematikou vypořádala právní úprava SRN a uvést také ve stručnosti návrhy úpravy de lege ferenda.

1.

PROZESSKOSTENHILFE^{1, 2)} – POVINNOST ADVOKÁTA K PŘEVZETÍ ZASTUPOVÁNÍ V SOUDNÍM ŘÍZENÍ DLE § 48 odst. 1, č. 1 BRAO³⁾

Advokát musí převzít zastoupení strany v soudním řízení, pokud je straně ustanoven na základě ustanovení § 121 ZPO,^{4, 5)} § 11a

¹⁾ Práce získala v pátém ročníku publikační soutěže advokátních koncipientů, mladých advokátů a studentů právnických fakult jednu ze dvou druhých cen. Otiskujeme ji ve zkráceném znění podle čl. 7 odst. 12 soutěžního řádu (prvá část, druhá část bude otiskována v následujícím čísle).

²⁾ Seznam použitých zkratk je uveden v závěru této první části.

³⁾ Aleš, M., Německo-český právnický slovník, Prozesskostenhilfe – úplné nebo částečné osvobození nemajetného účastníka od nákladů řízení.

⁴⁾ Z důvodu ujasnění terminologie si dovolím blíže vysvětlit pojem „Prozesskostenhilfe“, který znamená především částečné nebo úplné osvobození nemajetného účastníka soudního řízení od soudních poplatků. Splňuje-li za-

ČLÁNKY

ArbGG^{6, 7)} nebo na základě jiných právních předpisů k předběžné bezplatné ochraně jejich práv.

Prozesskostenhilfe znamená úplné nebo částečné osvobození nemajetného účastníka od nákladů řízení.⁸⁾ Právní úprava tohoto institutu se nachází v § 114 – § 127a ZPO. Cílem této právní úpravy bylo zajistit rovné šance také pro ty osoby, jejichž finanční situace by jim jinak neumožňovala hájit svá práva, popřípadě prosadit jejich dodržování v soudním řízení. Zakotvením Prozesskostenhilfe v německém občanském soudním řádu bylo dosaženo prolomení bariéry, kterou představoval strašák v podobě nákladů řízení. Osobě s nízkými příjmy je tak dána možnost bojovat za svá práva stejným způsobem jako osobě, která má vlastní finanční prostředky k vedení soudního procesu. Dochází tak k naplnění zásady rovnosti před zákonem, také s ohledem

na to, že v Německé spolkové republice je zastoupení advokátem před soudy povinné v podstatně větším rozsahu než v České republice (tzv. advokátský proces).⁹⁾

Předpoklady pro uplatnění institutu osvobození nemajetného účastníka řízení od nákladů řízení (tj. včetně nákladů na právní zastoupení) jsou upraveny v § 114 ZPO. **Strana, která podle svých osobních a hospodářských poměrů nemůže vůbec nebo pouze částečně nebo pouze ve splátkách zaplatit náklady na vedení procesu, obdrží na žádost Prozesskostenhilfe, pokud zamýšlené uplatnění práva nebo obrana práva má dostatečné vyhlídky na úspěch a nejví se jako neopodstatněná.**

Jak je možné z uvedeného ustanovení vyvodit, rozlišuje se při rozhodování o udělení tzv. Prozesskostenhilfe mezi osobními, tedy subjektivními, a věcnými, tedy objektivními, předpoklady.

datel předpoklady pro osvobození od soudních poplatků a jsou-li splněné předpoklady upravené v § 121 ZPO, může mu být bezplatně ustanoven advokát. Těmito předpoklady jsou (i) zastupování advokátem je předepsané; (ii) zastupování advokátem se jeví jako potřebné nebo (iii) protistrana je také zastoupena advokátem. Protože odměna advokáta spadá do nákladů řízení, budu v dalším textu používat jednotný pojem – náklady řízení.

- ³⁾ BRAO – Bundesrechtsanwaltsordnung z 1. srpna 1959 (BGBl. I S. 565) – Spolkový zákon o advokacii.
- ⁴⁾ ZPO, Zivilprozessordnung z 12. září 1950 (BGBl. S. 533) – Občanský soudní řád Spolkové republiky Německo.
- ⁵⁾ § 121 ZPO upravuje ustanovení advokáta: (1) Je-li předepsané zastupování advokátem, bude straně ustanoven advokát ochotný k zastupování dle její volby. (2) Není-li předepsané zastupování advokátem, bude straně ustanoven na její žádost advokát dle její volby ochotný k zastupování, pokud se zastupování advokátem jeví jako potřebné nebo je-li protistrana také zastoupena advokátem. (3) Advokát, který není oprávněn zastupovat u procesního soudu, může být ustanoven pouze za předpokladu, že tím nevzniknou žádné další náklady. (4) Vyžadují-li to zvláštní okolnosti, může být straně na její žádost ustanoven advokát dle její volby k dodržení termínu k provedení důkazů před dožádaným soudcem nebo ke zprostředkování řízení s procesním zmocněncem. (5) Nenažde-li strana žádného k zastupování ochotného advokáta, ustanoví advokáta na její žádost předseda soudu.
- ⁶⁾ ArbGG, Arbeitsgerichtsgesetz z 2. července 1979 (BGBl. I S. 853, ber. S. 1036) – Zákon o soudech v pracovních věcech.
- ⁷⁾ § 11a ArbGG upravuje ustanovení advokáta. (1) Straně, která není způsobilá, bez újmy na živobytí, které je pro ni a pro její rodinu nevyhnutné, uhradit náklady procesu, a která nemůže být zastoupena členem nebo zaměstnancem odborů nebo sdružením zaměstnavatelů, ustanoví předseda pracovního soudu na její žádost advokáta, je-li protistrana zastoupena advokátem. Strana musí být o svém právu podata žádost poučena. (2) Ustanovení může být zrušeno, pokud není ze zvláštních důvodů potřebné, nebo pokud je vymáhání práva zjevně svévolné. (3) Předpisy ZPO o Prozesskostenhilfe platí obdobně také v řízení před soudem v pracovněprávních věcech. (4) Upravuje povinnosti Spolkového ministerstva práce a sociálních věcí a je zde nepodstatný.
- ⁸⁾ Aleš, M., Německo-český právní slovník, Prozesskostenhilfe.
- ⁹⁾ GG, Grundgesetz z 23. května 1949 (BGBl. S. 1) – Ústava Spolkové republiky Německo (doslova „základní zákon“).

ČLÁNKY

Mezi subjektivní předpoklady patří zejména možnost zaplacení nákladů řízení zcela, možnost pouze částečného zaplacení nebo zaplacení ve splátkách, což je způsobeno osobními nebo hospodářskými poměry strany. Osobní a hospodářské poměry žadatele jsou předmětem zkoumání v rámci řízení o povolení Prozesskostenhilfe, které probíhá před procesním soudem na základě žádosti nemajetné osoby. Základní náležitosti žádosti o udělení Prozesskostenhilfe jsou upraveny v § 117 odst. 2 ZPO. Žadatel ve své žádosti objasní zejména svůj rodinný stav, zaměstnání, majetek, příjem, dluhy a je povinen svou žádost doložit příslušnými doklady a potvrzeními.

Příslušným pro podání žádosti je procesní soud, u kterého již bylo zahájeno soudní řízení, nebo u kterého má být soudní řízení zahájeno. Na uvedené právní ustanovení navazují další, které ho doplňují a konkretizují. Především se jedná o § 115 ZPO, který přesně stanoví, co je v souvislosti s řízením o povolení Prozesskostenhilfe považováno za příjem žadatele a co se pro účely povolení Prozesskostenhilfe od těchto příjmů odečítá, za účelem co možná nejpřesnějšího určení hospodářských poměrů žadatele. Součástí tohoto zákonného ustanovení je také tabulka příjmů a z toho odvozených splátek, které je žadatel povinen platit, rozhodne-li tak na základě předložených podkladů soud. Povolení Prozesskostenhilfe je vyloučeno, může-li žadatel zaplatit náklady řízení ze svého použitelného jmění¹⁰⁾ (čímž jsou myšleny příjmy nebo jiný majetek). Je-li čistý příjem žadatele vyšší než příjmy upravené v § 115 ZPO, nebo je-li schopen zaplatit náklady řízení ze svého majetku, může být žadateli uloženo zaplatit náklady řízení ve splátkách. Žadatel splácí náklady řízení Zemské pokladně a v případě, že jde o řízení před Spolkovým soudním dvorem, do

Spolkové pokladny.¹¹⁾ Změní-li se podstatně osobní nebo hospodářské poměry žadatele, rozhodnutí o splácení nákladů řízení může být soudem následně změněno. *Tato změna může být v souladu s § 120 odst. 4 ZPO také v neprospěch žadatele, je-li soudem dodržena lhůta 4 let od právní moci rozhodnutí nebo od jiného ukončení soudního řízení.*

Dalším důležitým ustanovením je § 118 ZPO, který popisuje průběh řízení o povolení Prozesskostenhilfe. V jeho průběhu může soud od žadatele požadovat, aby učinil svá v žádosti uvedená tvrzení věrohodnými. Může tak učinit především předložením různých listin nebo poskytnutím vysvětlení. Svědci a znalci jsou předvoláváni pouze v případě, že uvedená tvrzení nemohou být důvěryhodným způsobem jinak doložena. Nepodaří-li se žadateli dostatečně doložit svá tvrzení, bude jeho žádost o povolení Prozesskostenhilfe zamítnuta. V rámci řízení o povolení Prozesskostenhilfe je soud povinen dát protistraně možnost se k uvedenému řízení vyjádřit, protistrana tak může zaujmout stanovisko především k oprávněnosti budoucího řízení či k vyhlídkám odpůrce na úspěch ve věci.^{12), 13)} Předmětem takového vyjádření velmi často bývá konstatování, jaké skutečnosti či důkazy zamýšlí protistrana v budoucím soudním řízení předložit. Může tak dojít k situaci, kdy již při rozhodování o povolení Prozesskostenhilfe vyjde najevo existence prekluze nebo promlčení předmětného práva a celá věc by, jak uvidíme dále, neměla reálnou šanci na úspěch a žádost o povolení Prozesskostenhilfe bude tudíž zamítnuta.

Vedle subjektivních předpokladů musí být splněny také **předpoklady objektivní**. Mezi ně řadíme požadavek, aby sledování práva nebo obhajoba práva měla vyhlídky na úspěch a aby se nejevila jako neopodstatněná.

¹⁰⁾ Schoreit/Dehn, Beratungshilfe, Prozesskostenhilfe, komentář, str. 248, číslo 7.

¹¹⁾ § 120 odst. 2 ZPO.

¹²⁾ BGH NJW 1984, 740 an.

¹³⁾ To neplatí, jde-li o spor v rodinných věcech, Kalthoener/Büttner/Wrobel-Sachs, Prozesskostenhilfe und Beratungshilfe, str. 54, číslo 163.

ČLÁNKY

Tato podmínka je splněna, je-li celá věc po skutkové a právní stránce dostatečně podložená a žadatel má k dispozici potřebné důkazy.¹⁴⁾ Zkoumání uvedených předpokladů však nesmí být přehnané, protože řízení o povolení Prozesskostenhilfe není určeno k tomu, aby se dopodrobna zabývalo předmětem hlavního řízení.

Jsou-li splněny jak subjektivní, tak objektivní předpoklady, musí být v souladu s rozhodnutím **Vrchního zemského soudu ve Zweibrückenu**¹⁵⁾ Prozesskostenhilfe povolena, v této věci soudou nepřísluší tak rozsáhlé právo uvážení, aby rozhodl jinak.

Zajímavé také je, kdo z hlediska státní příslušnosti může žádat o povolení Prozesskostenhilfe. *Státní občanství žádající osoby nehraje pro rozhodnutí o udělení Prozesskostenhilfe žádnou roli.* Stejný nárok na osvobození od nákladů řízení má za předpokladu splnění uvedených podmínek také cizinec nebo osoba bez státní příslušnosti, žije-li na území Spolkové republiky Německo nebo kdokoliv, kdo vede spor před německým soudem.¹⁶⁾

Postupně jsme se dostali k ustanovení pro advokáty klíčovému. Jedná se o § 121 ZPO, na který se výslovně odvolává Spolkový zákon o advokacii ve svém § 48 odst. 1, číslo 1 BRAO při stanovení povinnosti advokáta převzít zastupování klienta, je-li advokát soudem ustanoven dle § 121 ZPO.

§ 121 ZPO upravuje ustanovení advokáta následně: **(1) Je-li předepsané zastupování advokátem, bude straně ustanoven advokát ochotný k zastupování dle její volby. (2) Není-li předepsané zastupování advokátem, bude straně ustanoven na její žádost advokát dle její volby ochotný k zastupování, pokud se za-**

stupování advokátem jeví jako potřebné¹⁷⁾ nebo je-li protistrana také zastoupená advokátem. (3) Advokát, který není oprávněný zastupovat u procesního soudu může být ustanoven pouze za předpokladu, že tím nevzniknou žádné další náklady. (4) Vyžadují-li to zvláštní okolnosti, může být straně na její žádost ustanoven advokát dle její volby k do držení termínu k provedení důkazů před dožádaným soudcem nebo ke zprostředkování řízení s procesním zmocněncem. (5) Nenajde-li strana žádného, k zastupování ochotného advokáta, ustanoví advokáta na její žádost předseda soudu.

Cílem ustanovení advokáta v případě tzv. Prozesskostenhilfe je zajištění „rovnosti zbrani“, tedy poskytnout straně procesu, která nemá dostatek finančních prostředků stejnou šanci hájit svá práva, jaká náleží finančně lépe zabezpečené protistraně. Poukázal bych zde na to, jak citlivě si v tomto případě zákon počíná. Nabízí totiž straně procesu, aby se sama pokusila vyhledat si advokáta dle svých představ, advokáta, který je důvěryhodný, má dobrou pověst, snad zde hraje roli i jakási osobní sympatie. Pouze takový postup zajistí skutečně rovné postavení obou stran v následujícím procesu. Pokud by byl straně procesu advokát ustanoven bez ohledu na to, zda klient svému ustanovenému advokátovi důvěřuje a je ochoten a snad i schopen se mu zcela svěřit se svými právními problémy, nebylo by postavení obou stran v procesu vyrovnané. Na jedné straně by stála osoba, zastoupená advokátem, kterého si sama vybrala, kterému důvěřuje a je ochotna svěřit svou záležitost zcela do jeho rukou. Její protistranou by byl člověk, kterému soud ustanovil advokáta bez možnosti zasáhnout do jeho vý-

¹⁴⁾ Dörndorfer, J., Prozesskostenhilfe für Anfänger, str. 4, číslo 11.

¹⁵⁾ OLG Zweibrücken NJW-RR 1986, 615.

¹⁶⁾ LAG Frankfurt ArbuR 1984, 55.

¹⁷⁾ K pojmu zastupování advokátem se jeví jako potřebné, jedná-li se o skutkově i právně složitou skutkovou podstatu – Engels, Prozesskostenhilfe, str. 120, Rn. 12; zastupování advokátem se nabízí také straně, která si nedokáže při soudním řízení sama pomoci – NJW 1980, 1054.

ČLÁNKY

běru. Ve věcech hájení svého práva však není vhodné spoléhat na náhodu. Důvěra zde hraje často rozhodující roli, a proto je straně dána možnost, aby si sama vyhledala advokáta, který pro ni bude důvěryhodný a který má zastupovat její zájmy.¹⁸⁾

Výběr advokáta však není svěřen pouze do rukou právní pomoci hledající strany. Také advokát má možnost se před svým ustanovením k celé věci klientovi nebo soudu vyjádřit, má možnost posoudit své časové možnosti, popřípadě zvážit další okolnosti, které s věcí klienta souvisí. Mezi jeho povinnosti v tomto směru patří, mimo jiné, respektování stavovských povinností, zejména ustanovení § 45 odst. 2 BRAO, které zakazuje advokátovi poskytovat jakékoliv právní služby, hrozí-li konflikt zájmů. Porušil-li by advokát toto zákonné ustanovení a nechal-li by se soudem ustanovit k zastupování takového klienta před soudem, bylo by v souladu s **rozhodnutím Vrchního zemského soudu v Celle**¹⁹⁾ takové ustanovení advokáta zase zrušeno, a to i přesto, že advokát již poskytl po svém ustanovení v této věci klientovi právní služby. Klient si nemůže své zastupování advokátem vynutit.²⁰⁾ Záleží tudíž pouze na advokátovi, jestli návrh strany na zastupování přijme nebo ne.²¹⁾ Nepodaří-li se straně najít advokáta, který by byl ochotný zastupovat její zájmy, ustanoví advokáta na žádost strany předseda soudu (§ 121 odst. 5 ZPO). Takto probíhá povolení Prozesskostenhilfe, pokud se osoba, která chce hájit svá práva, obrátí přímo na soud před začátkem samotného řízení nebo v jeho průběhu. Ale celý postup, ohledně podání žádosti o povolení Prozesskostenhilfe a hledání advokáta, může probí-

hat také v opačném pořadí. K této dnes již ustálené praxi nepřímo také přispělo **rozhodnutí soudu v Düsseldorfu z 1987**,²²⁾ dle kterého má advokát, jako nezávislý orgán právní spravedlnosti (§ 1 BRAO), nejen na základě své smlouvy o poskytování právních služeb, ale také v dřívějším stadiu své činnosti pro stranu, povinnost upozornit klienta na možnost požádání o Beratungshilfe (viz dále) nebo o Prozesskostenhilfe, pokud se doví, že klient vzhledem ke svým osobním a hospodářským poměrům splňuje podmínky pro přiznání této formy sociální pomoci. Advokát však nemá povinnost zjišťovat poměry svého klienta. Porušil-li advokát tuto povinnost a nepoučil-li klienta o této možnosti, může být odsouzen k náhradě škody, která tím klientovi vznikla.²³⁾ Proto dochází často k situaci, že advokát, za kterým přijde osoba, která chce hájit své právo před soudem, při řešení její právní záležitosti zjistí, že její finanční zázemí je natolik slabé, že by mohlo naplnit podmínky § 114 ZPO a po dohodě se svým klientem sám podá jménem klienta žádost o povolení Prozesskostenhilfe. V takovém případě se má v souladu s **rozhodnutím Vrchního zemského soudu v Düsseldorfu**²⁴⁾ za to, že zjistil-li soud skutečné splnění podmínek pro povolení Prozesskostenhilfe, není již třeba dávat klientovi možnost k hledání advokáta. Dovozuje se, že volba advokáta klientem již proběhla a advokát je připraven k převzetí zastupování klienta před soudem.

V případě, že je advokát klientovi ustanoven soudním rozhodnutím, které je pravomocné, vzniká advokátovi povinnost převzít zastupování klienta. Tímto ustanovením však zpravidla ještě nedochází ke vzniku přímého soukromoprávního

¹⁸⁾ Blíže: Boergen, R., Die vertragliche Haftung des Rechtsanwalts, 1. vydání, str. 20 an.

¹⁹⁾ OLG Celle FamRZ 1983, 1045.

²⁰⁾ Schoreit/Dehn, Beratungshilfe, Prozesskostenhilfe, komentář, str. 408, číslo 3.

²¹⁾ Borgmann/Haug, Anwaltshaftung, 3. vydání, C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, Mnichov 1995, str. 56, číslo 38.

²²⁾ Düsseldorf AnwBl. 1987, 147.

²³⁾ viz Engels, C., Prozesskostenhilfe, str. 127, číslo 37.

²⁴⁾ OLG Düsseldorf MDR 1981, 502, viz také OLG Köln MDR 1983, 847.

ČLÁNKY

vztahu mezi advokátem a klientem. K jeho vzniku je potřeba, aby se ustanovený advokát určitým způsobem vyjádřil k přijetí nového mandátu. Může tak dle judikatury učinit výslovně nebo také konkludentním jednáním,²⁵⁾ v praxi však v tomto okamžiku dochází k uzavření smlouvy o poskytování právních služeb,²⁶⁾ protože advokátovi jeho ustanovením vzniká povinnost tuto smlouvu s klientem uzavřít.²⁷⁾ Ani v tomto okamžiku však ještě není advokát oprávněn zastupovat klienta. Dalším krokem je udělení procesní plné moci klientem advokátovi.²⁸⁾

Advokát, který byl klientovi ustanoven a kterému byla klientem udělena procesní plná moc, je oprávněn zastupovat klienta v rozsahu svého ustanovení. Avšak ustanovení advokáta soudem i udělení procesní plné moci může proběhnout v několika málo dnech, snad i hodinách. Advokát, který svým ustanovením na sebe přebírá odpovědnost za škodu v případě nesprávného postupu ve věci, by měl mít možnost se s celým případem řádně seznámit, měl by si prostudovat spisy, zvážit následující kroky. S tímto problémem souvisí **rozhodnutí Spolkového soudního dvora v civilních věcech**,²⁹⁾ dle kterého má být ustanovenému advokátovi v soudním řízení (Prozesskostenhilfverfahren) soudem poskytnuto dostatek času na zpracování případu.³⁰⁾ Na toto rozhodnutí navazuje další **rozhodnutí Spolkového soudního dvora v civilních věcech**,³¹⁾ které upravuje jisté povinnosti advokáta, jimž musí dostat od okamžiku svého ustanovení. Každý právně vzdělaný člověk ví, jak rozhodující může být v právní záležitosti každý promeškaný den; zní to paradoxně, ale někdy může i pár promeškaných

hodin znamenat nenávratné škody. Protože by docházelo v období mezi ustanovením advokáta, uzavřením smlouvy a následným udělením plné moci advokátovi klientem k jistému vakuu, vznikají advokátovi již od okamžiku jeho ustanovení jisté povinnosti, jako je například učinění neodkladných podání, upozornění klienta na běh lhůt a podobně.³²⁾ Pokud by advokát některou z těchto povinností zanedbal, může po něm klient vyžadovat náhradu vzniklé škody.

Rozsah ustanovení advokáta se odvíjí od rozhodnutí o povolení Prozesskostenhilfe a liší se s ohledem na instanci, ve které probíhá předmětné řízení a s ohledem na oblast práva, kterou se daná věc řídí. (Prozesskostenhilfe existuje a uplatňuje se v mnoha druzích řízení, například v řízení před soudem v pracovních věcech, ve věcech důchodového zabezpečení, ve správním soudnictví, v disciplinárním řízení atd.)

V průběhu soudního řízení může nastat situace, která vyžaduje zrušení ustanovení předešlého advokáta a ustanovení advokáta nové nemajetné straně. Pravidelně dochází ke změně advokáta se skončením řízení u soudu jedné instance a v případě pokračování řízení u další instance. Důvodem především je, že ve Spolkové republice Německo nemůže vystupovat každý advokát před každým soudem, a tak dochází v tomto okamžiku k určení jiného advokáta. Avšak k ukončení ustanovení advokáta nemajetné straně může dojít také právním úkonem, a to jak ze strany onoho nemajetného klienta, tak ze strany ustanoveného advokáta. Někdy dojde k situaci, kdy v průběhu řízení odebere klient svému ustanovenému advokátovi mandát a tím

²⁵⁾ BGH NJW 1973, 757.

²⁶⁾ Tzv. Dienstvertrag, § 611 an. BGB.

²⁷⁾ Feuerich – Braun, Bundesrechtsanwaltsordnung, Kommentar, 3. vydání, § 48, str. 380, číslo 5.

²⁸⁾ BGHZ 30, 226, 230.

²⁹⁾ BGHZ 27, 163.

³⁰⁾ Hartstang, G., Anwaltsrecht, 1. vydání, str. 440.

³¹⁾ BGHZ 30, 226.

³²⁾ Rinsche, F-J, Die Haftung des Rechtsanwalts und des Notars, 6. vydání, str. 6, číslo I 11.

ČLÁNKY

v souladu s rozhodnutím Vrchního zemského soudu v Koblenzi³³⁾ advokátovi končí oprávnění k zastupování klienta ve věci, pro kterou byl ustanoven. V tomto okamžiku však vzniká problém, jak postupovat dále. Ve Spolkové republice Německo totiž existuje tzv. advokátský proces, což znamená, že ve většině řízení před soudem je předepsáno povinné zastoupení advokátem (pokud toto předepsáno není, nazývá se takový spor *Parteiprozess*, tedy proces stran). Podle jednoho názoru má finančně nezajištěná strana nárok na ustanovení nového advokáta pouze v případě, pokud k výpovědi smlouvy o poskytování právních služeb došlo z důležitého důvodu nebo pokud ustanovení nového advokáta nepovede ke zvýšení nákladů vůči Zemské pokladně.³⁴⁾ Toho může být dosaženo tak, že strana a nově ustanovený advokát se vyjádří, že žádost o ustanovení se bude vztahovat pouze na náklady, které ještě nenáleží předešlému advokátovi (za činnost, kterou nestihl před svým odvoláním vykonat) a náklady, které vzniknou opětovně (za úkony, které již vykonal předešlý advokát a pro nově ustanoveného advokáta je nevyhnutné je také vykonat) ponese strana procesu sama.³⁵⁾ Podle jiného názoru má nemajetná strana nárok na ustanovení nového advokáta za předpokladu, že uvede tak závažné důvody, které by také stranu, která není odkázaná na *Prozesskostenhilfe* dovedly (samozřejmě pouze hypoteticky) k rozhodnutí vypovědět smlouvu se svým zvoleným advokátem.³⁶⁾ Podle Vrchního zemského soudu v Kolíně³⁷⁾ nemá nemajetná strana nárok na ustanovení nového advokáta, pokud byl její advokát zbaven své povinnosti k zastu-

pování klienta na základě jejího svévolného chování. Toto platí vzhledem k okolnostem případu také pro tzv. advokátské procesy. Následné rozhodnutí Vrchního zemského soudu ve Frankfurtu³⁸⁾ toto pravidlo konkretizuje, když stanoví, že považuje-li soud důvody pro zrušení ustanovení advokáta za dostačující, je nutné straně procesu v případě předepsaného zastupování advokátem ustanovit advokáta nového.

V souladu s § 48 odst. 2 BRAO může advokát požádat o zrušení svého ustanovení, existují-li pro to důležité důvody. Za určitých okolností patří mezi takové důvody narušení důvěry mezi advokátem a klientem. Jde například o případ, kdy klient nechce advokátovi poskytnout ani informace, ani procesní plnou moc.³⁹⁾ Zajímavé je také následující rozhodnutí Vrchního zemského soudu ve Frankfurtu.⁴⁰⁾ Přes hluboké porušení důvěry ve vztahu mezi ustanoveným advokátem a stranou procesu bude žádost advokáta o zrušení jeho ustanovení zamítnuta, pokud je spor po dlouhodobém a konečně uzavřeném dokazování v odvolacím řízení těsně před svým rozhodnutím. Podobně rozhodl Vrchní zemský soud v Bambergu,⁴¹⁾ dle kterého bude žádost advokáta o zrušení jeho ustanovení zamítnuta, pokud přes narušení důvěry mezi ním a jeho mandantem advokát nadále pokračoval v jeho zastupování.

Jak je možné z uvedeného vyvodit, je cílem institutu *Prozesskostenhilfe* zajištění možnosti hájení práv nemajetné osoby v řízení před soudem. Ale pravidla jsou zde jasně stanovena a v žádném případě se nepřipouští zbytečné plýtvání

33) OLG Koblenz FamRZ 1986, 375.

34) Hess VGH JurBüro 1987, 1563.

35) Engels, C., *Prozesskostenhilfe*, str. 127, číslo 35.

36) OLG Köln JurBüro 1995, 534.

37) OLG Köln JurBüro 1987, 1168.

38) OLG Frankfurt JurBüro 1990, 1652.

39) Schoreit/Dehn, *Beratungshilfe, Prozesskostenhilfe*, komentář, str. 427, číslo 16.

40) OLG Frankfurt MDR 1988, 501.

41) OLG Bamberg JurBüro 1992, 622.

ČLÁNKY

prostředky ze Zemské nebo Spolkové pokladny. Naopak, není-li nemajetná strana procesu spokojená s advokátem, kterého si sama vybrala, a rozhodne-li se pro jeho změnu, je velmi pravděpodobné, že náklady, které s tím budou spojené, ponese z vlastní kapsy.

Pro úplnost dodávám, že ke zrušení ustanovení advokáta je příslušný předseda soudu. Bude-li žádost advokáta o zrušení ustanovení zamítnuta, může advokát toto rozhodnutí napadnout stížností.⁴²⁾

Postupně jsme se dostali k ustanovení **§ 122 ZPO**, které mimo jiné také stanoví jistá pravidla ohledně **odměny** advokáta. Povolení Prozesskostenhilfe zejména způsobuje, že **dle odst. 1, číslo 1 Spolková nebo Zemská pokladna může (i) nezaplacené a vzniklé soudní náklady a náklady soudního vykonavatele a (ii) nároky ustanoveného advokáta vůči straně procesu, které přišly na Spolkovou nebo Zemskou pokladnu, uplatnit vůči straně procesu pouze dle určení, které je stanoveno soudem a dle odst. 1, číslo 3 ustanovení advokáti nesmí uplatnit své nároky na odměnu vůči straně.**

Z celého ustanovení § 122 ZPO jsem úmyslně vybral pouze výše citovanou část.

Z uvedeného vyplývá, že pokud nemajetná strana procesu skutečně před soudem úspěšně prokázala svou nemajetnost a oprávněnost požadavku hájit své právo v řízení před soudem, může být soudem zcela osvobozena od nákladů řízení, včetně odměny straně ustanoveného advokáta a tyto v plné míře přecházejí na Spolkovou nebo Zemskou pokladnu. Soud může také určit, že žadatel o povolení Prozesskostenhilfe je schopen splácet náklady řízení ve splátkách Spolkové nebo Zemské pokladně. Tímto rozhodnutím je

vázána nejen strana procesu, jí ustanovený advokát, ale také Spolková nebo Zemská pokladna. Odměna advokáta, respektive její konkrétní výše, náhrada jeho výdajů, popřípadě pravidla vyplacení zálohy jsou pak přesně upraveny v § 121 an. BRAGO.⁴³⁾ Konkrétně má ustanovený advokát v tomto případě právo na odměnu, jejíž výše je upravená v § 123 BRAGO. V tomto právním ustanovení je obsažena tabulka hodnot předmětu sporu a z toho odvozena výše odměny ustanoveného advokáta. Nutno říci, že uvedeným ustanovením upravená výše odměny je nižší, než zákonná odměna advokáta, jež není ustanovený. Náhrada výdajů ustanoveného advokáta je upravená v § 126 BRAGO. I toto právní ustanovení se mi jeví jako velmi striktní, advokátovi budou kupříkladu uhrazeny cestovní výdaje pouze za předpokladu, že uvedená cesta byla nevyhnutná a její nevyhnutelnost musí potvrdit soud. Také podle komentáře ke spolkovému zákonu BRAGO má advokát nárok pouze na odměnu a výdaje vzniklé v přímé souvislosti s jeho ustanovením, pokud poskytoval některé právní služby nad rámec svého ustanovení nevzniká mu právní nárok na pokrytí těchto dalších nákladů ze Spolkové nebo Zemské pokladny.⁴⁴⁾

Na tomto místě je potřeba zdůraznit výše citované ustanovení **§ 122 odst. 1, číslo 3 ZPO**, dle kterého nesmí ustanovení advokáti uplatňovat vůči straně nároky na zaplacení odměny.

Jak je možné z uvedených ustanovení vyvodit, může v tomto případě dojít mezi advokátem a klientem k jistému napětí. Klient samozřejmě předpokládá, že se mu dostane stejného zacházení, jako kdyby si své zastupování platil, na druhé straně je advokátovi jasné, že každý úkon právní pomoci, který učiní nad rámec nevyhnutného postupu, mu nebude ze Spolkové nebo Zemské

⁴²⁾ OLG Zweibrücken JurBüro 1988, 644.

⁴³⁾ BRAGO – Bundesrechtsanwaltsgebührenordnung ze 6. července 1957 (BGBl. I S. 907) – Zákon o odměňování advokátů ve Spolkové republice Německo.

⁴⁴⁾ Riedel, F. – Sussbauer, H., Bundesrechtsanwaltsgebührenordnung für Rechtsanwälte, Kommentar, 6. vydání, str. 744, § 122, číslo 1, 2.

ČLÁNKY

pokladny proplacen. Vzhledem k rozhodnutí Spolkového soudního dvora v civilních věcech **BGHZ 39, 351** jsou však v jistém směru stanovená jasná pravidla. Protože advokát bývá zpravidla ustanoven osobám, které se nacházejí ve svízelné finanční nebo sociální situaci, není advokátovi od okamžiku ustanovení dovoleno obracet se se svými nároky na odměnu na klienta. Advokátovi je zakázáno žádat v souvislosti se svým ustanovením od klienta plnění jakéhokoliv druhu nebo podmiňovat své další konání ve věci zaplacením rozdílu mezi mu vyplacenou zákonnou odměnou a tzv. smluvní odměnou, kterou by jinak mohl žádat. Není mu také dovoleno vyžadovat příslib pozdějšího zaplacení rozdílu.⁴⁵⁾ Tuto problematiku upřesňuje také **rozhodnutí Vrchního zemského soudu v Düsseldorfu**,⁴⁶⁾ dle kterého nemá dohoda o odměně advokáta, která překračuje výši odměny, kterou může advokát žádat v rámci Prozesskostenhilfe, žádný účinek vůči Spolkové nebo Zemské pokladně a nezakládá ani povinnost k zaplacení vůči straně, které byl advokát ustanoven. Podle **rozhodnutí Vrchního zemského soudu v Düsseldorfu** není ustanovenému advokátovi, v souladu s § 122 odst. 1, číslo 3 ZPO dovoleno uplatňovat nároky na odměnu proti klientovi ani tehdy, když mu klient sám přislíbil zaplacení odměny a výdajů z vlastních prostředků v případě, že tato náhrada nebude advokátovi vyplacena z prostředků Zemské pokladny.⁴⁷⁾ Jiné **rozhodnutí Vrchního zemského soudu v Hammu**⁴⁸⁾ stanoví, že pokud advokát vyžaduje po klientovi uzavření dohody o honoráři, existuje důvod pro vypovězení mandátu.

Na tomto místě je však třeba citovat § 3 odst. 3 BRAGO. **Dohodou, dle které má advokát usta-**

nový k zařízení Prozesskostenhilfe obdržet odměnu, se nezakládá žádný závazek. Plnil-li žadatel dobrovolně a bez výhrad, nemůže plněné žádat proto zpět, protože nevznikl závazek.

Toto ustanovení vylučuje námitku bezdůvodného obohacení v případě, že klient plnil dobrovolně a bez výhrad a stanoví pravidlo, dle kterého si advokát může ponechat to, co klient plnil dobrovolně, bez výhrad a s vědomím, že k placení nebo jinému plnění není povinen. Takto plněné pak klient nemůže vyžadovat zpět jen proto, že advokát tuto částku nemohl na klientovi vymáhat soudní cestou. Klient může advokátovi poskytnout jakékoliv plnění, nemusí se nutně jednat o plnění finanční, může advokátovi poskytnout plnění například ve formě práce.

Podmínkou plnění, které bude v souladu s § 3 odst. 4 BRAGO je, aby klient plnil dobrovolně a bez výhrad. Nemajetná strana nebo za ni třetí osoba může plnit v souladu s § 3 odst. 4 BRAGO pouze tehdy, nenachází-li se v právní nouzi a je jí známa skutečnost, že advokátovi vůči ní uzavřením dohody o odměně advokáta nevznikla žádná soudně vymahatelná pohledávka.⁴⁹⁾

Vzniká tak mezera, která otevírá možnost pro finanční vyrovnání mezi nemajetným klientem a ustanoveným advokátem. Podle § 122 odst. 1, číslo 3 ZPO advokáti nesmí uplatnit své nároky na odměnu vůči klientovi. Ale plnil-li klient, aniž by advokát od něj cokoliv žádal, nebo vytvářel na něj jakýkoliv nátlak - tedy dobrovolně, a plnil-li bez výhrad, je advokát oprávněn takovou odměnu přijmout. V podstatě stejné pravidlo upravuje **§ 16 BO odst. 2**.⁵⁰⁾ „**Advokát smí po povolení Prozesskostenhilfe nebo po poskytnutí Poradenské pomoci (viz dále) přijímat od svého klienta nebo**

⁴⁵⁾ Engels, C., Prozesskostenhilfe, 1. vydání, str. 171, číslo 24.

⁴⁶⁾ OLG Düsseldorf JurBüro 1988, 1720.

⁴⁷⁾ OLG Düsseldorf, AnwBl. 1989, 176.

⁴⁸⁾ OLG Hamm JurBüro 1989, 508.

⁴⁹⁾ Riedel – Sussbauer, Bundesrechtsanwaltsgebührenordnung, Kommentar, str. 87, číslo 52, viz také číslo 51.

⁵⁰⁾ Berufsordnung z 22. března 1999 (BRAG – Mitteilungen 3/1999 S. 123), stavovský předpis, něco jako etický kodex v České republice, zkratka BO.

ČLÁNKY

od třetí osoby platby nebo plnění, které jsou dávány dobrovolně a s vědomím, že mandant nebo třetí osoba nejsou k takovým plněním povinni.“

Zakotvením tohoto pravidla je advokát oprávněn přijímat od klienta nebo od třetí osoby plnění, které mají v praxi podobu jakéhosi dárku například za dobře vykonanou práci. Uvedená plnění nemají žádný vliv na plnění poskytnutá advokátovi ze Spolkové nebo Zemské pokladny.

Dalším důležitým ustanovením je § 127 BRAGO. Advokát má dle něj nárok na vyplacení zálohy ze Státní nebo Zemské pokladny na pokrytí své odměny (§ 123 BRAGO) a již vzniklých nebo předpokládaných výdajů (§ 126 BRAGO).

Co se týče splatnosti odměny a vzniklých výdajů advokáta, platí zde obecné pravidlo upravené v § 16 BRAGO. Odměna advokáta je splatná, když je věc vyřízená nebo záležitost ukončená. Je-li advokát činný v soudním řízení, je odměna také splatná, když je rozhodnuto o nákladech řízení, nebo je-li ukončeno řízení v dané instanci nebo pokud je řízení déle než na tři měsíce přerušeno (tzv. klid řízení).

Z pohledu advokáta jsou důležité ještě dvě zákonná ustanovení týkající se institutu Prozesskostenhilfe. Tím prvním je § 123 ZPO, který upravuje náhradu nákladů. Povolení **Prozesskostenhilfe nemá žádný vliv na povinnost uhradit náklady, které vznikly protistraně.**

Toto ustanovení upravuje pravidlo ohledně náhrady vzniklých nákladů stranou, která ve sporu prohrála vůči straně, která zvítězila.⁵¹⁾ Pomoc hledající strana, již byla povolena Prozesskostenhilfe, v případě, že prohrála, musí uhradit zvítězivší protistraně vzniklé náklady, aniž by k tomuto účelu byla předurčená jakákoliv pomoc od státu.⁵²⁾

Co se týče nákladů za advokátem poskytnuté právní služby, nestojí v souladu s **rozhodnutím Vrchního zemského soudu v Hammu**⁵³⁾ zvítězivší straně v řízení o určování náhrady vzniklých nákladů (§ 103 ZPO) žádná překážka v tom, aby si nechala vůči protistraně (které byla povolena Prozesskostenhilfe a byl jí proto ustanoven advokát), jež v řízení prohrála, stanovit plné náklady za zvoleného advokáta.

Druhé zákonné ustanovení, respektive jeho část, které bych rád vzpomenul, než ukončím tuto kapitolu, je § 126 odst. 1 ZPO, které upravuje vymáhání nákladů advokátem. **Straně ustanovení advokáti jsou oprávněni svým jménem vymáhat svou odměnu a výdaje na protistraně, která byla odsouzena k náhradě nákladů řízení.**

Advokát má v tomto případě nárok vymáhat řádnou odměnu podle § 11 BRAGO.⁵⁴⁾ Byl-li advokát straně procesu, která nebyla odsouzena k náhradě nákladů řízení ustanoven a poskytovali již před svým ustanovením právní služby, může v souladu s **rozhodnutím Vrchního zemského soudu v Mnichově**⁵⁵⁾ vyžadovat náhradu odměny a nákladů, které vznikly od okamžiku jeho ustanovení, nebo od dřívějšího okamžiku, pokud byla rozhodnutí ohledně odměny a výdajů advokáta přiznána zpětná působnost.

Autor je advokátem v Praze.

Dokončení v příštím čísle.

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

AG	Amtsgericht – Obvodní soud
AnwBl.	Anwaltsblatt (časopis)

⁵¹⁾ Konkrétní podmínky a pravidla upravuje § 91 an. ZPO.

⁵²⁾ Grunsky NJW 1980, 2046.

⁵³⁾ OLG Hamm AnwBl 1973, 364.

⁵⁴⁾ § 11 BRAGO upravuje plnou zákonnou odměnu advokáta a minimální částku zákonné odměny. Odvíjí se od hodnoty věci v tabulce, která jako součást tohoto zákonného ustanovení upravuje, jak se zákonná odměna zvyšuje.

⁵⁵⁾ OLG München OLGZ 1929, 64, 65.

ČLÁNKY

ArbGG	Arbeitsgerichtsgesetz z 2. července 1979 (BGBl. I S. 853, ber. S. 1036) – Zákon o soudech v pracovních věcech	FamrRZ	Zeitschrift für das gesamte Familienrecht (časopis)
ArbuR	Arbeit und Recht (časopis)	GG	Grundgesetz z 23. května 1949 (BGBl. S. 1) – Ústava Spolkové republiky Německo
BayJMBL	Bayerisches Justizministerialblatt	JurBüro	Das Juristische Büro (časopis)
BerHG	Beratungshilfegesetz z 18. června 1980 (BGBl. I S. 689) – Zákon o poradenské pomoci	LAG	Landesarbeitsgericht/Zemský soud příslušný pro pracovní věci
BGB	Bürgerliches Gesetzbuch z 18. srpna 1896 (RGBl. S. 195) – Občanský zákoník Spolkové republiky Německo	LG	Landgericht/Zemský soud
BGBI	Bundesgesetzblatt	Listina	z. č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod, v platném znění
BGH	Bundesgerichtshof – Spolkový soudní dvůr	MDR	Monatsschrift für Deutsches Recht (časopis)
BGHZ	Entscheidungen des Bundesgerichtshofs in Zivilsachen – Rozhodnutí spolkového soudního dvora v civilních věcech	NdsRpfl	Niedersächsische Rechtspflege (časopis)
BO	Berufsordnung z 22. března 1999, (BRAK – Mitteilungen 3/1999 S. 123) – něco na způsob Etického kodexu přijatého usnesením představenstva ČAK	NJW	Neue Juristische Wochenschrift (časopis)
BRAGO	Bundesrechtsanwaltsgebühreordnung ze 6. července 1957 (BGBl. I S. 907) – Zákon o odměňování advokátů ve Spolkové republice Německo	NJW-RR	NJW Rechtsprechungs-Report Zivilrecht (časopis)
BRAK	Bundesrechtsanwaltskammer – Spolková advokátní komora	OLG	Oberlandesgericht
BRAK – Mitteilungen	Sdělení BRAK	OLGZ	Entscheidungen der Oberlandesgerichte in Zivilsachen (sbírka rozhodnutí Vrchních zemských soudů v civilních věcech)
BRAO	Bundesrechtsanwaltsordnung z 1. srpna 1959 (BGBl. I S. 565) – Spolkový zákon o advokacii	OSŘ	zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, v platném znění
ČAK	Česká advokátní komora	RGBl	Reichsgesetzblatt
Etický kodex	Usnesení představenstva České advokátní komory č. 1/1997 Věstníku, kterým se stanoví pravidla profesionální etiky a pravidla součty advokátů České republiky, ve znění usnesení sněmu č. 3/1999 Věstníku, kterým se schvaluje organizační řád ČAK	Rpfleger	Der Deutsche Rechtspfleger (časopis)
		SŘS	z. č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, v platném znění
		StV	Strafverteidiger (časopis)
		TŘ	zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním
		VGH	Verwaltungsgerichtshof/Správní soudní dvůr
		ZA	zákon č. 85/1996 Sb., o advokacii, v platném znění
		ZPO	Zivilprozessordnung z 12. září 1950 (BGBl. S. 533)/Občanský soudní řád Spolkové republiky Německo
		ZRP	Zeitschrift für Rechtspolitik (časopis)

POUŽÍVÁNÍ SILNIČNÍHO MOTOROVÉHO VOZIDLA ADVOKÁTEM V SOUVISLOSTI S VÝKONEM ADVOKÁTNÍ PRAXE

JUDr. TOMÁŠ DOLEŽAL

V tisku se objevily články, které se snaží informovat o povinnostech vztahujících se k používání silničního motorového vozidla v souvislosti s výkonem povolání.¹⁾ Ačkoliv tyto články nebyly určeny přímo advokátům, je zjevné, že pokud by se prokázala oprávněnost tvrzení v nich obsažených, bylo by nutné je vztáhnout i na advokáty a jejich zaměstnance, resp. na všechny podnikatele a jejich zaměstnance, pokud používají silničního motorového vozidla v souvislosti s výkonem povolání (zaměstnání). Vzhledem k tomu, že je jen málo advokátů, kteří by motorové vozidlo nepoužívali, rád bych podrobil předmětnou problematiku hlubší analýze a současně ji předložil k širší diskusi.

Tento rozbor reaguje především na článek Roberta Kotála, prezidenta Dopravní akademie ČR, Služební a soukromá vozidla v lékařské praxi²⁾ (dále jen „článek“), který má lékaře informovat o povinnostech vztahujících se k používání silničního motorového vozidla v souvislosti s výkonem lékařské praxe. Autor zde sice mluví o lékařích, ale já si dovoluji tuto problematiku přenést na advokáty a jejich zaměstnance.

Autor předmětného článku uvádí, že pokud advokát pro výkon své praxe používá silniční motorové vozidlo, vztahují se na něj povinnosti stanovené několika právními normami (z. č. 65/1965 Sb. – zákoník práce, z. č. 111/1994 Sb. – zákon o silniční dopravě, nařízení vlády

č. 168/2002 Sb. a z. č. 361/2000 Sb. – pravidla provozu na pozemních komunikacích). Povinnosti stanovené těmito právními normami se podle autora článku týkají jak advokátů, tedy zaměstnavatelů, tak jejich zaměstnanců.³⁾

O jaké povinnosti se tedy konkrétně jedná? Podle autora článku se jedná v oblasti pracovněprávních vztahů o povinnost zajistit zaměstnancům (a sobě) školení o právních předpisech k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví při práci, které doplňují jejich kvalifikační předpoklady a požadavky pro výkon práce. Pro řízení motorových vozidel jde o školení řidičů. Tato povinnost je stanovena v § 133 zákoníku práce. Dále se jedná o povinnosti stanovené zákonem o silniční dopravě, tj. zejména dodržování stanoveného režimu řízení, záznamní povinnost k tomuto režimu a dodržování bezpečnostních přestávek a pravidel provozu na pozemních komunikacích, kde je stanovena v § 87 odst. 1 písm. b) povinnost podrobit se pravidelným lékařským prohlídkám. Některé povinnosti jsou stanoveny rovněž nařízením vlády č. 168/2002; v § 3 tohoto nařízení je stanovena povinnost mít vypracovaný tzv. místní provozní bezpečnostní předpis, kterým se stanoví pracovní a technologické postupy pro bezpečné provozování dopravy, bezpečnost provádění jednotlivých pracovních operací s ohledem na zvláštnosti pracoviště a pracovní prostředí, na možné ohrožení zaměstnanců povětrnostní situ-

- ¹⁾ Kotál, R., Služební a soukromá vozidla v lékařské praxi, Vedení lékařské praxe, číslo 5, 2003, str. 37 a násl., k tomuto výkladu tihne ovšem i Ministerstvo práce a sociálních věcí.
- ²⁾ Kotál, R., Služební a soukromá vozidla v lékařské praxi, Vedení lékařské praxe, číslo 5, 2003, str. 37 a násl.
- ³⁾ Podle autora předmětného článku se pro účely předpisů, týkajících se povinností při používání dopravních prostředků, se podnikající fyzická osoba považuje za zaměstnance. Toto tvrzení je třeba ovšem velmi razantně odmítnout, neboť nemá oporu v platných právních předpisech. Vyožuje-li autor toto tvrzení z § 137 z. č. 65/1965 Sb. in fine, dopouští se nepřipustného rozšiřování interpretace tohoto ustanovení.

DISKUSE

ací a na pravidla dorozumívání mezi zaměstnanci při pracovních operacích. V nařízení vlády se dále stanoví povinnost používání výstražných vest s vysokou viditelností při odstraňování poruch a další povinnosti zaměstnanců a zaměstnavatelů.

Co je tedy třeba si představit pod používáním silničního motorového vozidla advokátem nebo jeho zaměstnancem v souvislosti s výkonem své praxe, resp. zaměstnání? Ve většině případů se bude jednat o používání motorového vozidla advokátem nebo jeho zaměstnancem v souvislosti s jízdami k soudu, na úřady, na jednání atd.

Pro další výklad je podle názoru nezbytné si uvědomit, že zaměstnancem se ve většině případů miní koncipient, případně sekretářka, čímž bude určen i druh práce sjednaný se zaměstnancem v pracovní smlouvě.⁴⁾

Jak jsem uvedl již shora, jsou povinnosti v zásadě členěny do dvou skupin: povinnosti vyplývající z provozování dopravy dopravními prostředky a povinnosti vyplývající z pracovněprávních vztahů. V následujícím výkladu rovněž zachovám toto členění a rozeberu, zda a případně v jakém rozsahu se shora uvedené povinnosti, plynoucí z jednotlivých právních předpisů, vztahují i na používání silničního motorového vozidla v souvislosti s výkonem advokátní praxe.

A) POVINNOSTI VYPLÝVAJÍCÍ Z PROVOZOVÁNÍ DOPRAVY DOPRAVNÍMI PROSTŘEDKY,

tj. povinnosti stanovené z. č. 111/1994 Sb., nařízením vlády č. 168/2002 Sb., z. č. 361/2000 Sb. a z. č. 247/2000 Sb.

Po podrobném rozboru shora uvedených předpisů jsem dospěl k názoru, že povinnosti

stanovené ve shora uvedených předpisech se na používání silničního motorového vozidla v souvislosti s výkonem advokátní praxe nevztahují a tudíž advokátu – zaměstnavateli ani jeho zaměstnancům (pokud se nejedná o řidiče z povolání) neplynou z těchto právních předpisů žádné povinnosti.⁵⁾ Konkrétně se jedná o:

• Z. č. 111/1994 Sb. – zákon o silniční dopravě

Podle důvodové zprávy bylo základními cíli tohoto zákona prohloubit liberalizaci podnikání v silniční dopravě a současně stanovit určité omezující prvky, jejichž prostřednictvím by stát mohl regulovat přístup na dopravní trh. Předmětem tohoto zákona je podle ustanovení § 1 úprava podmínek provozování silniční dopravy silničními motorovými vozidly prováděné pro vlastní a cizí potřeby za účelem podnikání, jakož i práva a povinnosti právnických a fyzických osob s tím spojené a pravomoc a působnost orgánů státní správy na tomto úseku. Jak z tohoto ustanovení, tak z důvodové zprávy vyplývá, že zákon má upravovat podmínky pro podnikání v silniční dopravě a stanovení povinností tímto zákonem subjektům, které v dopravě nepodnikají, by bylo v rozporu se smyslem tohoto zákona. Povinnosti stanovené tímto zákonem se tedy podle mého názoru vztahují pouze na řidiče z povolání, nikoliv na advokáty – zaměstnavatele a jejich zaměstnance, u nichž provozování dopravy rozhodně není předmětem podnikání.

• Z. č. 361/2000 Sb. – pravidla provozu na pozemních komunikacích

Proklamovaná povinnost podrobit se pravidelným zdravotním prohlídkám vychází z mylné interpretace § 87 tohoto právního předpisu. Podle

⁴⁾ Druh práce, který je dohodnut v pracovní smlouvě, vymezuje okruh pracovních úkolů, ke kterým se zaměstnanec zavazuje. Konat práce jiného druhu zaměstnanec není povinen, s výjimkou případů, které jsou přímo uvedeny v zákoníku práce (§ 37).

⁵⁾ Nařízení vlády č. 168/2002 Sb. bude analyzováno až v souvislosti s povinnostmi vyplývajících z pracovněprávních vztahů, neboť toto nařízení je vydáno na základě zmocnění v zákoníku práce a jedná se tedy o podobnou problematiku.

DISKUSE

ustanovení § 87 odst. 1 tohoto zákona je povinen se pravidelným lékařským prohlídkám podrobovat:

a) řidič vozidla, který při plnění úkolů souvisejících s výkonem zvláštních povinností užívá zvláštního výstražného světla modré barvy, případně doplněného o zvláštní zvukové výstražné znamení,

b) řidič, který řídí motorové vozidlo v pracovněprávním vztahu a u něhož je řízení motorového vozidla druhem práce sjednaným v pracovní smlouvě.

V tomto případě [pokud se nejedná o řidiče uvedeného sub a)] musí tedy řidič řídit vozidlo v pracovněprávním vztahu a současně u něj musí být řízení motorového vozidla druhem práce sjednaným v pracovní smlouvě. Vzhledem k tomu, jak již bylo uvedeno výše, že u většiny zaměstnanců nebude druhem práce zcela jistě „řidič“, povinnost stanovená tímto předpisem se na ně nevztahuje.⁶⁾ Advokát – zaměstnavatel neřídí vozidlo v pracovněprávním poměru, a proto se na něj tato povinnost rovněž nevztahuje. Na všechny tyto subjekty se však vztahuje povinnost každého držitele řidičského oprávnění, stanovená v odst. 3 předmětného paragrafu, podle níž je povinen se podrobit pravidelné lékařské prohlídce nejdříve šest měsíců před dovršením 60, 65 a 68 let věku a nejpозději v den dovršení stanoveného věku, po dovršení 68 let věku pak každé dva roky.

B) POVINNOSTI VYPLÝVAJÍCÍ Z PRACOVNĚPRÁVNÍCH VZTAHŮ,

tj. povinnosti stanovené z. č. 65/1965 Sb. (dále jen „zákoník práce“) a nařízením vlády č. 168/2002 Sb.

• Z. č. 65/1965 Sb. – zákoník práce

Povinnost vztahující se na používání silničního motorového vozidla v souvislosti s výkonem ad-

vokátní praxe jsou odvozovány jak pro zaměstnance, tak pro zaměstnavatele⁷⁾ z ustanovení § 133 odst. 1 písm. e) zákoníku práce, podle kterého je zaměstnavatel povinen zajistit zaměstnancům školení o právních a ostatních předpisech k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví při práci, které doplňují jejich kvalifikační předpoklady a požadavky pro výkon práce, týkajících se jejich práce a pracoviště; pravidelně ověřovat jejich znalost a soustavně vyžadovat a kontrolovat jejich dodržování. V § 273 odst. 1 zákoníku práce jsou výše uvedené právní a ostatní předpisy blíže specifikovány. Jedná se o předpisy na ochranu života a zdraví, předpisy hygienické a protiepidemické, předpisy o bezpečnosti technických zařízení a normy, stavební předpisy, dopravní předpisy, předpisy o požární ochraně a předpisy o zacházení s hořlavinami, výbušninami, zbraněmi, radioaktivními látkami, chemickými látkami a chemickými přípravky a jinými látkami škodlivými zdraví, pokud upravují otázky týkající se ochrany života a zdraví.

Je třeba si tedy uvědomit, že zaměstnavatel je povinen zajistit zaměstnancům školení o právních a ostatních předpisech k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví při práci, které doplňují jejich kvalifikační předpoklady a požadavky pro výkon práce, které se týkají jejich práce a pracoviště. Toto školení tedy musí doplňovat kvalifikační předpoklady a požadavky pro výkon práce zaměstnanců z hlediska bezpečnosti a ochrany zdraví při práci a současně se musí týkat jejich práce a pracoviště (tj. musí být směřovány pouze k práci příslušného druhu, vymezené v pracovní smlouvě podle ustanovení § 29 odst. 1 zákoníku práce). Vzhledem k (předpokládanému) sjednanému druhu práce je zřejmé, že případné školení o dopravních předpisech se nijak nevztahuje k výkonu sjednané práce a proto školení tohoto

⁶⁾ Za nepřipustný považují výklad Ministerstva práce a sociálních věcí, které tvrdí, že pro určení povinností podrobovat se pravidelným prohlídkám není rozhodující, zda je tato činnost uvedena v pracovní smlouvě, ale zda ji zaměstnanec provádí.

⁷⁾ § 137 písm. a) z. č. 65/1965 Sb. in fine.

DISKUSE

druhu by bylo povinností uloženou nad rámec zákona.

Proto podle některých autorů⁸⁾ (a podle mého názoru též) je v současné době nemožné provádět školení zaměstnanců, jejichž obsah nedoplňuje kvalifikační předpoklady a požadavky pro výkon jejich práce z hlediska bezpečnosti a ochrany zdraví při práci a netýká se současně jejich práce a pracoviště. Z toho současně vyplývá, že ani zaměstnavatel není dána povinnost konat jiná školení než shora uvedená. Tento závěr podporuje i jazykový výklad, především kladený důraz na skutečnost, že se musí jednat o doplnění kvalifikačních předpokladů a požadavků pro výkon práce zaměstnanců z hlediska bezpečnosti a ochrany zdraví při práci a současně se musí týkat jejich práce a pracoviště (spojka „a“ je v tomto případě kumulativní, a proto je třeba naplnit obě části hypotézy). Je tedy zjevné, že školení o dopravních předpisech kvalifikační předpoklady koncipienta nebo advokáta a požadavky pro výkon jejich práce z hlediska bezpečnosti a ochrany zdraví při práci nedoplňují a ani se jejich práce a pracoviště netýkají. Tento výklad dále podporuje znění a smysl ustanovení § 29 odst. 1 zákoníku práce, ve vztahu k ustanovení § 133 (co se rozumí výkonem práce a co již ne).

Naprostě zjevně se tato skutečnost ukazuje rovněž v případě stanovení povinnosti podrobit se lékařským prohlídkám v souvislosti s řízením motorového vozidla na základě pracovněprávních předpisů. Podle § 133 odst. 1 písm. d) je zaměstnavatel povinen sdělit zaměstnancům, které zdravotnické zařízení jim poskytuje závodní preventivní péči a jakým druhům očkování a jakým lékařským preventivním prohlídkám souvisejícím s výkonem práce jsou povinni se podrobit, umožnit zaměstnancům podrobit se těmto očkováním a účastnit se lékařských preventivních prohlídek

a mimořádných preventivních prohlídek v rozsahu stanoveném zvláštními právními předpisy nebo rozhodnutím příslušného orgánu ochrany veřejného zdraví. V posuzovaném případě nejde ovšem o činnost řidiče z povolení, neboť řízení motorového vozidla není součástí pracovních povinností takového zaměstnance, tj. druhu práce sjednaného v pracovní smlouvě. Posouzení zdravotní způsobilosti k této činnosti nemůže být ani obsahem vstupních, řadových či jiných lékařských preventivních prohlídek (zejména periodických, jak jsou vyžadovány u řidičů z povolení pro dohodnutou práci), protože ty musí být směřovány pouze k práci příslušného druhu, vymezené v pracovní smlouvě podle ustanovení § 29 odst. 1 zákoníku práce. Tato skutečnost vyplývá z ustanovení § 133 odst. 1 písm. a) zákoníku práce (takové řízení vozidla není pro pracovněprávní účely prací, takže způsobilost k němu nelze brát pro zařazování zaměstnance do práce v úvahu, rovněž další prohlídky se týkají pouze řidičů z povolení).⁹⁾

Někteří autoři ovšem tento výklad považují za příliš radikální a kloní se k názoru, že zaměstnavatel je podle § 133 odst. 1 písm. e) povinen provádět školení o všech předpisech v něm uvedených a konkretizovaných v ustanovení § 273 odst. 1 zákoníku práce.

Já tento výklad nepovažuji za správný, neboť by zbytečně zatěžoval zaměstnance skutečnostmi, které s výkonem jejich práce nijak nesouvisí a nedá se tedy předpokládat, že by přispěly k bezpečnosti a ochraně zdraví zaměstnanců při práci.

Současně poukazuji na to, že kdyby se někdo přiklonil k tomuto výkladu, bude povinen jako zaměstnavatel pro své zaměstnance školení uspořádat (a sám, pokud rovněž používá motorové vozidlo, se školení rovněž podrobit). Zákoník práce se ovšem z hlediska obsahu a rozsahu školení

⁸⁾ Viz Kuklová, D. – Šubrt, B., Povinnosti zaměstnavatele v oblasti zdravotní péče o zaměstnance, druhé, podstatně přepracované vydání, nakladatelství ANAG, Olomouc.

⁹⁾ Blíže viz Kuklová, D. – Šubrt, B., Povinnosti zaměstnavatele v oblasti zdravotní péče o zaměstnance, druhé, podstatně přepracované vydání, nakladatelství ANAG, Olomouc.

DISKUSE

a ověření znalostí neodvolává na žádný jiný právní předpis, podle kterého by toto školení mělo být prováděno. Bude tedy záležet pouze na zaměstnavateli, v jakém obsahu a rozsahu vzhledem k charakteru vykonávané práce zaměstnancem zabezpečí provedení jeho školení a po jeho ukončení ověření získaných znalostí. I v tomto případě zákon nestanovuje jednoznačně formu provedení ověření znalostí pracovníka. Provedení školení a ověření znalostí musí být však prokazatelně zadokumentováno.¹⁰⁾

• **Nařízení vlády č. 168/2002 Sb.**

Nařízení vlády je vydáno na základě zmocnění obsaženém v ustanovení § 134e odst. 2 záko-

niku práce,¹¹⁾ který upravuje organizaci práce a pracovní postupy. I v tomto případě lze tedy podle mého názoru použít analogickou interpretaci, které bylo užito již v předchozím odstavci, tzn. na základě tohoto nařízení má být upravena organizace práce, přitom práci je třeba rozumět druh práce sjednaný v pracovní smlouvě. Povinnosti stanovené touto vyhláškou se vztahují opět pouze na zaměstnance, u nichž je řízení motorových vozidel druhem práce sjednaným v pracovní smlouvě.

Autor je advokátním koncipientem v Praze a doktorandem katedry teorie práva a právních učení PF UK v Praze.

¹⁰⁾ Ministerstvo dopravy a spojů, K problematice zdokonalování odborné způsobilosti řidičů. Povinné školení řidičů, BHP, 2002.

¹¹⁾ § 134e odst. 2 zákoníku práce zní: Vláda stanoví nařízením způsob organizace práce a pracovních postupů, které je zaměstnavatel povinen zajistit.

1) INFORMACE O SCHŮZÍCH PŘEDSTAVENSTVA ČESKÉ ADVOKÁTNÍ KOMORY, KTERÉ SE KONALY VE DNECH 7.– 8. 5. 2004 V PIEŠŤANECH A 12. 5. 2004 V PRAZE

19. SCHŮZE PŘEDSTAVENSTVA ČESKÉ ADVOKÁTNÍ KOMORY, KTERÁ SE KONALA VE DNECH 7.– 8. 5. 2004 V PIEŠŤANECH

Výjezdní zasedání 19. schůze představenstva České advokátní komory v Piešťanech zahájil JUDr. Jirousek informací o účasti reprezentace Komory (JUDr. Jirousek, JUDr. Vychopeň) na ceremoniálu v rámci vstupu ČR do EU v Dublinu, kam byly pozvány reprezentace advokátních komor všech vstupujících zemí. Seznámil představenstvo s pracovní částí této návštěvy s tím, že prezentaci Komory lze hodnotit jako velmi dobrou. Pohovořil také o účasti na exkurzích a o vzdělávacím systému v rámci školy, která je součástí Law Society. Dále zmínil otázku poplatků, které činí 1800 EUR za jednoho člena Law Society ročně, přičemž 180 EUR se převádí na vzdělávací projekty.

V dalším projevu oznámil předseda ukončení 1. etapy reorganizace Komory přijetím nového Kancelářského řádu, který je podkladem realizace takových reorganizačních kroků, jako např. konstituování odboru pro vnější vztahy a legislativního odboru (představenstvu byl při té příležitosti představen JUDr. Patera, přijatý do pracovního poměru od 1. května 2004 jako vedoucí tohoto odboru) nebo zahájení výběrových řízení, ať již na místa v odboru pro mezinárodní vztahy nebo odboru pro vzdělávání. JUDr. Jirousek také informoval představenstvo o tom, že 11. května 2004 bude probíhat seznámení s různými nabídkami realitních kanceláří ohledně možné místní reorganizace ve vztahu k potřebám ČAK a ve vztahu k rozhodnutí, zda nadále vycházet z pronájmu nebytových prostor na Senovážném náměstí.

Prvním bodem vlastního jednání 19. schůze se stala kontrola zápisu z 18. schůze představenstva ČAK. Úvodem referovali JUDr. Poledník a JUDr. Kyjovský o řešení problematiky „Jakubská – Brno“, tj. zajištění kanceláří pro budoucí pobočku Komory v Brně.

K přípravě nového ceremoniálu slibů JUDr. Jirousek sdělil, že již byly odevzdány vyrobené kožené desky včetně ceremoniálního výtisku zákona o advokacii. Stojan a znělka na CD budou předány do konce května 2004.

Pokud jde o obsazení Legislativní rady vlády, tajemník JUDr. Krym sdělil, že představenstvem dosud navržená jména advokátů nebudou pravděpodobně kvůli odbornému zaměření předložena vládě ke schválení; JUDr. Oehm z LRV doporučuje získat kandidáta pro odbornost správního práva.

K problematice povinného vzdělávání a otázky případného zvýšení advokátního příspěvku JUDr. Jirousek sdělil, že po ukončení první etapy reorganizace Komory je nutno zahájit diskusi na uvedené témata, která by měla v průběhu dalších 4–6 měsíců vyústit v rozhodnutí představenstva, a proto ukládá všem jeho členům, aby pro příští, tj. červnové zasedání představenstva, měli připraveny své názory na dané otázky k debatě.

V návaznosti na předpokládané změny JUDr. Račok a JUDr. Patera upozornili, že novelizace zákona o advokacii by měla probíhat zhruba tak, že v letních měsících by měl jít návrh do vlády. Celá věc se může samozřejmě časově zkomplikovat, pokud bude prosazována novelizace na úseku úpravy DPH (řešení nedostatku odvíjejícího se od opomenutí, že právní služby poskytují advokáti v rámci v. o. s.), resp. na úseku zákona o tzv. „praní špinavých peněz“.

V tomto směru bylo JUDr. Račokovi a JUDr. Paterovi uloženo, aby vývoj situace sledovali a představenstvo průběžně informovali.

Legislativa a stavovské předpisy byly obsahem druhého projednávaného bodu schůze. JUDr. Račok s poděkováním JUDr. Slavíkové a JUDr. Paterovi za práce na aktualizaci norem sdělil, že je k dispozici úplný seznam platných právních předpisů o advokacii, včetně stavovských, a celý komplex doporučil ke zveřejnění na webových stránkách Komory s další průběžnou aktualizací. Nad rámec zveřejnění souboru předpisů o advokacii, včetně stavovských, bylo JUDr. Račokovi uloženo, aby zajistil jejich vydání ve formě zvláštního čísla Bulletinu advokacie k 1. 1. 2005, v každém případě však až po přijetí novely zákona o advokacii.

V návaznosti na **zveřejňování legislativy a otázek s tím souvisejících** na webových stránkách Komory upozornili tajemník a ředitelka ČAK, že je nezbytné zajistit, aby veškeré informace a stanoviska byly zveřejňovány pouze pod přímým dohledem vedoucího odboru legislativy. V poslední době se bez vědomí legislativního odboru zveřejnily i některé právně nepřesné informace (otázka prohlašování pravosti podpisu, otázky ohledně DPH apod.). Představenstvo konstatuje, že příčinou tohoto stavu je nedořešení otázky kompetencí, zejména ve vztahu k náplni činnosti odboru pro vnější vztahy, který podléhá řízení tajemníka. Tato problematika bude zařazena na program červnové schůze představenstva.

JUDr. Račok dále poukázal na nutnost **vydání stavovského předpisu k zákonu o praní špinavých peněz**. Uvedl, že k zákonu byl přijat prováděcí předpis, a to o náležitostech oznámení, proto nemusí být zvlášť upraveny stavovským předpisem. Na druhé straně však JUDr. Račok doporučil, aby stavovský předpis přijal v podstatě aplikační úpravu, a to v tom smyslu, že Komora má možnost v rámci přešetření náležitosti toto oznámení vrátit jako nedůvodné či irelevantní s ohledem na to, že oznámení nesplňuje ať již formální či věcné náležitosti ve smyslu zákona.

Nakonec JUDr. Račok s JUDr. Paterou konstatovali, že s MF bude třeba projednat novelu vyhlášky o náležitostech oznámení, když stávající úprava nepočítá s Komorou jako s oznamovacím místem.

Pokud jde o **advokátní úschovy** JUDr. Račok vyjádřil názor, že problematiku úschov není zapotřebí řešit prostřednictvím samostatného stavovského předpisu, lze jít cestou novely etického kodexu, konkrétně čl. 9a.

Diskuse se rozvinula kolem stanoviska sekce pro advokátní tarif, řešícího **otázky související s účtováním odměny advokáta a v návaznosti na to DPH**, které bylo bez vědomí Komory zveřejněno na webových stránkách. Členové představenstva vyslovili s řadou názorů zde uvedených věcný nesouhlas, jiná řešení či doporučení označili za přinejmenším polemická. Tajemník Komory JUDr. Krym uvedl, že výklad k otázce aplikace zákona o DPH může přijímat toliko příslušný finanční úřad či finálně soud. S ohledem na to představenstvo doporučilo stažení předmětného stanoviska z webových stránek Komory a dále jednomyslně konstatovalo, že sekce jsou zásadně poradními orgány a nemohou v legislativních záležitostech bez souhlasu představenstva, resp. předsedy představenstva, případně bez souhlasu předsedy kolegia, veřejně prezentovat své názory o výkladových pravidlech právních předpisů. Tato praxe by mohla vést k zaměňování názorů poradních orgánů s oficiálními názory statutárních orgánů Komory. V souvislosti s tím bylo tajemníkovi JUDr. Krymovi uloženo, aby připravil sdělení všem předsedům výborů a sekcí, že je nepřipustné bez vědomí a schválení představenstva nebo jiných kompetentních orgánů ČAK veřejně sdělovat, ať už na webových stránkách či jinak, stanoviska k zásadním legislativním i jiným otázkám

JUDr. Račok dále referoval o připravovaných krocích legislativního odboru, zejména o tom, že po předchozí ústní dohodě s ministrem spravedlnosti bude připraven **návrh novelizace vyhlášky o odměnách správců konkurzní podstaty** tak, aby se jejich odměna zvyšovala

Z ČESKÉ ADVOKÁTNÍ KOMORY

o DPH, je-li správcem jejím plátcem. Tento návrh bude předložen předsedou Komory ministru spravedlnosti.

Legislativní odbor také posoudí **vhodnost novelizace advokátního tarifu a vyhlášky č. 484/2000 Sb. s ohledem na novelizaci příslušných zákonů provedených zákonem č. 237/2004 Sb.** (zejména problematika přechodných ustanovení vyhlášky č. 110/2004 Sb.) a problematika veřejné obchodní společnosti advokátů, která je plátcem DPH).

Do připravované novely zákona o advokacii se uvažuje **výslovná úprava veřejné obchodní společnosti advokátů**, která je plátcem DPH, v souvislosti se zvyšováním odměny a přísudku o DPH.

JUDr. Brož doplnil přednesené návrhy v tom smyslu, aby do připravované novelizace zákona o advokacii bylo vtěleno ustanovení, že **pracovní poměr ke Komoře není neslučitelný s výkonem advokacie**. Představenstvo rovněž odsouhlasilo, aby v nejbližším čísle Bulletinu a na webových stránkách Komory byla uveřejněna **in-formace o nové zákonné úpravě prohlášení advokáta o pravosti podpisu**.

JUDr. Račok pak postupně přednesl návrhy **nových tří stavovských usnesení**, jejichž přijetí bylo odročeno na příští schůzi (viz níže informace o jednání představenstva na 20. schůzi, konané v Praze dne 12. 5. 2004). Dalším tématem, předloženým JUDr. Račokem k širší diskusi, byl **návrh usnesení, kterým by byla upravena pravidla při vyhledávání a navrhování důkazů v trestním řízení advokátem**. V tomto směru navazuje na ust. § 89/2 tr. ř., přitom filozofie postupu je v zásadě taková, že by advokát měl být stavovským předpisem chráněn před ataky orgánů činných v trestním řízení při výkonu obhajoby. Členové představenstva odsouhlasili, aby tento návrh byl předložen i na dalších jednáních a aby se k němu postupně vyjádřili všichni členové představenstva.

Na závěr bloku programu o legislativní problematice doporučil JUDr. Račok, aby předseda ČAK **jmenoval JUDr. Pateru resortním koor-**

dinátorem pro vzájemné uznávání profesních kvalifikací.

Pod bodem 3 se představenstvo zabývalo **konceptí procedurální úpravy v řízení o pozastavení výkonu advokacie**. Byl projednán podnět JUDr. Kyjovského o případné koncepci, která by měla podmínit zjednodušení stávající praxe v tom smyslu, že by případy, které zjevně k rozhodnutí o pozastavení nepovedou, byly vyřešeny mimo rámec správního řízení vedeného představenstvem v tom smyslu, že by představenstvo či předseda ve věci rozhodli na základě doporučujícího stanoviska zpracovaného předsedou, resp. tajemníkem, aniž by byl dotčený advokát spolu s jeho obhájcem zván ke správnímu řízení. Členové představenstva i tajemník považují tento podnět za významný; JUDr. Račokovi a JUDr. Paterovi bylo proto uloženo, aby přešetřili legislativní možnosti takového „zkráceného řízení“, a to mj. s ohledem na nové znění správního řádu. Výsledek šetření by měl být projednán na říjnové schůzi představenstva.

Dále se konalo **společné jednání představenstev Slovenské advokátní komory a České advokátní komory**. Zahajovacím tématem jednání se stal institut **Evropský advokát v zákoných předpisech o advokacii**. JUDr. Račok seznámil přítomné se současnou úpravou tohoto institutu v českém zákoně o advokacii v ČR a popsal čtyři možné způsoby zápisu advokátů do seznamu vedeného ČAK: standardní postup po absolvování koncipientské praxe a složení advokátní; zkoušky zápis zahraničního advokáta po složení uznávací zkoušky (s právem poskytování služeb pouze v oblasti práva státu, v němž získal oprávnění k poskytování těchto služeb a v oblasti práva mezinárodního); zápis po tříleté praxi v roli usazeného evropského advokáta s podmínkou, že v rámci praxe jde o poskytování právních služeb v oblasti práva ČR (s připomenutím výjimky, kdy podmínka poskytování právních služeb v oblasti práva ČR může být nahrazena úspěšným pohovorem před tříčlennou komisí ČAK); zápis na základě tzv. zkoušky způsobilosti. JUDr. Michalová ze slovenské Komory k tomu konstatovala,

že jde o velmi obdobné úpravy s tou výjimkou, že slovenská úprava vymezuje pouze tři způsoby možného zápisu do seznamu advokátů, avšak ve své podstatě jde o „sdružení dvou českých typů“, kdy tříletá praxe může být nahrazena složením příslušné zkoušky. Upozornila ještě na specifickou úpravu a dělení ostatních zahraničních advokátů, tj. advokátů z jiných zemí, než ze zemí EU. Následovala diskuse o možné součinnosti ČAK a SAK při zápisu českých a slovenských advokátů u té které Komory, při zdůraznění specifického postavení advokátů ČR a SR v rámci zemí EU, kdy paušálně platí, že překážkou poskytování služeb není jazyková bariéra.

Na žádost členů představenstva ČAK připravili slovenští kolegové výklad praxe zavedené u slovenských notářů – **Centrální evidence při ověřování podpisů**. Mgr. Popovec podrobně popsal situaci, za níž k zavedení dané praxe došlo (260 notářů, smlouva se Slovenskou sporiteľňou a. s. v rámci dovození samofinancovatelnosti systému, při návratnosti investice 60 mil. Sk do 10 let, dodávka technického vybavení od fy Siemens). Mgr. Popovec dále popsal vlastní chod systému on-line s tím, že činnost notáře je okamžitě zaznamenávána na centrálním serveru a zálohována. Všechny registry jsou v elektronické podobě. Zdůraznil, že jde o veřejně přístupnou službu při nákladu – ověření 1 podpisu/60,- Sk. Mj. připomněl, že náklady zavedení systému u jednoho notáře činily zhruba 1 mil. Sk (fond Phare). Připomněl, že nákladovou stránku věci navýšila okolnost, že notář musí danou službu poskytovat i v „terénu“. K této problematice poskytli slovenští kolegové pro potřeby každého z členů představenstva ČAK kopii výnosu MS SR – Kancelarský poriadok (řád) pre notárov.

Posledním bodem programu byla **diskuse na aktuální legislativní témata**, zejména o úpravě úpadkového práva a problematice mediace. Slovenští kolegové seznámili představenstvo ČAK se stávající úpravou v SR, která je dle nich zcela nestandardní a nepřijatelná a je výsledkem činnosti lobbistických zahraničních sdružení anglosaského typu, která se prezentují jakožto od-

borné subjekty pro „krizová řízení“. Přitom upozornili české kolegy na nutnost věnovat důslednou pozornost legislativnímu procesu, aby podobné vlivy při tvorbě nového úpadkového práva v ČR vyloučili.

Druhý den zasedání byl zahájen tradičním bodem **Běžné věci a náměty členů představenstva**.

Na základě podnětu JUDr. Kyjovského byla otevřena **otázka přešetření výhodnosti spolupráce s makléřskou společností Wi-ASS**. Po projednání věci bylo rozhodnuto, že JUDr. Krym připraví srovnávací studii nabídek, a to pro zářijovou schůzi představenstva, na které bude na základě výsledků komparatisticky rozhodnuto o dalším postupu.

Mgr. Strížová seznámila představenstvo se stavem přípravy **prodeje nemovitostí v Josefově Dole**. Představenstvo ji uložilo neprodleně zajistit zpracování znaleckého posudku a vypracování seznamu inventáře pro případnou samostatnou smlouvu o prodeji movitého zařízení cit. nemovitosti.

Mgr. Strížová a JUDr. Krym referovali o přípravě **manuálu komunitárního práva pro vnitřní potřeby advokacie**.

JUDr. Krym pak připomněl **problém domén obsahujících slova advokát, advokáti** atd., a to v návaznosti na výzvu majitele domény advokáti.cz, požadujícím na Komoře předání databáze advokátů a další spolupráci, což Komora považuje za nepřijatelné. Řešením tohoto problému byl pověřen JUDr. Vychopeň ve spolupráci s Mgr. Strížovou, která výsledek řešení předloží k projednání červnovému představenstvu.

20. SCHŮZE PŘEDSTAVENSTVA ČESKÉ ADVOKÁTNÍ KOMORY, KTERÁ SE KONALA DNE 12. KVĚTNA 2004 V PRAZE

Prvním bodem programu 20. schůze představenstva ČAK bylo **schvalování usnesení představenstva Komory**, projednávaných na 19. schůzi.

Představenstvo ČAK přijalo všemi hlasy **usnesení č. 23/20/04 představenstva o poplatku za advokátní zkoušku, zkoušku způsobilosti, uznávací zkoušku a podrobnosti o jeho placení;**

usnesení č. 24/20/04 představenstva, kterým se mění usnesení představenstva ČAK č. 6/1998 Věstníku, jímž se stanoví pravidla pro výkon substitučního oprávnění advokátních koncipientů a jiných zaměstnanců advokáta;

usnesení č. 25/20/04 představenstva o používání stavovských předpisů ČAK pro evropské advokáty.

JUDr. Račokovi bylo uloženo vyhlásit tato usnesení ve Věstníku po provedení případných jazykových a redakčních úprav s tím, že budou přeložena do jazyka anglického, německého, francouzského a španělského, a tyto překlady budou uveřejněny též v oznamovací části Věstníku (pozn. red.: cizí mutace usnesení poprvé vyšly v č. 2/2004 Věstníku ze dne 10. 6. 2004, chybí pouze španělská verze) a na webových stránkách ČAK.

JUDr. Krym poté předložil představenstvu k hlasování návrh na **jmenování JUDr. Michala Račoka předsedou studijního a legislativního kolegia výborů a sekcí ČAK**, který představenstvo jednomyslně přijalo jako **usnesení č. 26/20/04.**

Jednání pokračovalo diskutováním některých legislativních témat obecně, přičemž JUDr.

Račok seznámil plénum představenstva s návrhy na některá doplnění novely zákona o advokacii, tak, jak dané náměty vyplynuly z jednání představenstva v Piešťanech. Tyto návrhy již byly zpracovány též do příslušné písemnosti adresované ministru spravedlnosti ČR.

V návaznosti na problematiku zákona o advokacii seznámil JUDr. Jirousek představenstvo s žádostí MS ČR o písemné **stanovisko k zápisu švýcarských advokátů do seznamu advokátů ČAK.** V časovém deficitu toto stanovisko koncipoval předseda v součinnosti s tajemníkem souhlasně s názorem MS ČR, totiž že dosud neexistuje zákonný podklad k nakládání se švýcarským advokátem jakožto advokátem evropským, přičemž poukaz MZV ČR na čl. 10 Ústavy pokládá za nepřipadný, právě s ohledem na to, že státy vstoupivší do EU dosud nepodepsaly předpokládaný protokol o přistoupení k Dohodě EU a Švýcarské konfederace. Představenstvo vzalo stanovisko předsedy na vědomí.

Na **závěr schůze** navrhl JUDr. Karas, aby byla ještě projednána **otázka dodavatele nových webových stránek ČAK.** Představenstvo přijalo rozhodnutí, aby dodavatelem nových webových stránek ČAK byla firma MACRON Software s. r. o., a schválilo tzv. plnou variantu při jednorázové platbě 190 000,- Kč (bez DPH) a měsíční platbě 3 800,- Kč (bez DPH).

JUDr. Květa Slavíková

2) SYSTÉM VZDĚLÁVÁNÍ ADVOKÁTŮ V EVROPSKÉM PRÁVU – ZAHÁJENÍ JIŽ 4. CYKLU V PRAZE; MOŽNOST ZASÍLÁNÍ PŘIHLÁŠEK

Jak je Vám jistě známo, Česká advokátní komora společně s příslušnými vzdělávacími institucemi (TAIEX v Bruselu a ERA v Trevíru) a regionálními představiteli České advokátní komory zahájila již v roce 1999 systém vzdělávání advokátů v evropském právu. To bylo i v souladu se závěry 2. a 3. sněmu České advokátní komory, které uložily orgánům Komory přistupovat aktivně k příslušným vzdělávacím programům pro advokáty a připravit vzdělávací programy na základní a pokročilé úrovni.

Z ČESKÉ ADVOKÁTNÍ KOMORY

Výbor pro výchovu a vzdělávání advokátů a advokátních koncipientů proto rozhodl, že od září 2003 proběhne v Praze a v Brně cyklus seminářů, který bude zaměřen nejen na základy evropského práva, ale v navazujícím výkladu i na konkrétní příklady s důrazem na judikaturu Evropského soudního dvora.

Tento základní cyklus v rozsahu 4 seminářů proběhl v roce 2003/2004 ve 3 kurzech a s ohledem na značný zájem o danou tematiku je opět otevírán další, již 4. kurz. Je sestaven ze 4 jednodenních seminářů, které budou zaměřeny následovně:

Září: Úvod do evropského práva a orgány ES a EU

Říjen: Čtyři základní svobody (volný pohyb zboží, osob, služeb, kapitálu a plateb)

Listopad: Evropské soudy, řízení před nimi a zastupování advokátem v tomto řízení

Prosinec: Právo obchodních společností, ochrana hospodářské soutěže.

Příhlášky s uvedením kontaktního spojení, zejména e-mailové adresy, zasílejte na adresu: ČAK, Národní 16, Praha 1, s označením „Evropské právo“ nebo e-mailovou adresu: solcova@cak.cz

Cyklus bude probíhat v budově České advokátní komory, Národní 16, Praha 1, konferenční sál, III. patro, vždy od 9.00 do 16.00 hodin, v těchto dnech: 17. září 2004, 8. října 2004, 26. listopadu 2004 a 10. prosince 2004.

Těšíme se na Vaši účast.

*JUDr. Jitka Machová,
vedoucí odboru pro věci advokacie ČAK*

3) ZASEDÁNÍ TRESTNĚPRÁVNÍ SEKCE ČAK

Ve dnech 13. a 14. dubna 2004 se konalo v sídle ČAK v Praze dvoudenní zasedání sekce České advokátní komory pro trestní právo a obhajobu. Jednání se kromě téměř kompletního složení sekce zúčastnili také hosté z Nejvyššího soudu ČR, Nejvyššího státního zastupitelství, Probační a mediační služby ČR, Policejního ředitelství ČR a právnických fakult. Zasedání sekce střídavě řídili JUDr. Daniela Kovářová, vedoucí sekce a JUDr. Milan Paláček z legislativního odboru ČAK.

První den zasedání byl věnován problematice připravované **rekodifikace trestního práva hmotného**. O hlavních zásadách rekodifikace informoval jejich tvůrce, soudce Nejvyššího soudu ČR doc. JUDr. Pavel Šámal: v obecné části by mělo dojít ke zvýšení sazeb trestných činů (až na 18 let, u výjimečného trestu na 30 let), rozšiřuje se škála trestů např. o trest domácího vězení,

nově se zavádí denní sazba peněžitého trestu jako způsob výpočtu. Zvláštní část bude obsahovat více skutkových podstat díky lepšímu legislativnímu rozdělení, doplněny jsou skutkové podstaty vyplývající z mezinárodních dokumentů, jako např. teroristický útok, počítačová kriminalita či obchod s lidmi. Doc. Šámal informoval také o návrhu zákona o trestání právnických osob. Ani navrhovaná úprava není zcela v souladu s judikaturou Evropského soudu pro lidská práva, návrh je kompromisem mezi požadavky judikatury a personálními, finančními a kapacitními možnostmi státu.

Dalším bodem programu byla diskuse nad návrhem vytvořit stavovský předpis o postupu obhajce při vyhledávání a prověřování důkazů, obhajobou dle § 89 odst. 2 trestního řádu.

V druhém jednacím dni přednesl JUDr. Bohumil **Repík**, bývalý soudce Evropského soudu pro

lidská práva, referát na téma **Trestní proces z pohledu rozhodovací praxe Evropského soudu pro lidská práva**, v němž jmenoval nejvýznamnější prohřešky našeho trestního řádu proti Evropské úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod (např. neveřejné rozhodování o stížnosti proti vzetí do vazby, porušení zásady „rovnosti zbraní“ u stížnosti pro porušení zákona, nedostatečně garantované právo na ochranu osobních údajů třetích osob, vyloučení záruky za vazbu atd.).

Konečně sekce projednala dotaz týkající se případu, kdy advokátka navštěvuje klienta (svého manžela) ve vazbě či výkonu trestu. Po obsáhlé diskusi se většina přítomných shodla na tom, že v žádném z popisovaných případů advokátka neporušila právní ani stavovský předpis.

Kompletní zápis ze zasedání je k dispozici na internetových stránkách ČAK www.cak.cz v části výbory a sekce v oddíle Sekce pro právo trestní.

JUDr. Daniela Kovářová

4) BULLETIN ADVOKACIE A BULLETIN SLOVENSKEJ ADVOKÁCIE – BLIŽŠÍ REDAKČNÍ KONTAKTY

Dne 6. května t. r. se vedoucí redakční rady Bulletinu advokacie JUDr. **S. Balík** a šéfredaktor JUDr. **V. Mandák** zúčastnili v Bratislavě schůze redakční rady Bulletinu slovenskej advokácie. Účelem návštěvy bylo navázat užší redakční spolupráci. Oba hosté podali informaci o aktuálních věcných a organizačních otázkách redakce a administrace Bulletinu advokacie. Bylo souhlasně konstatováno, že dosavadní redakční styky jsou jen kusé a nahodilé. Je třeba rozšířit spolupráci zejména výměnou aktuálních příspěvků – přednostně z oblasti advokátního práva a stavovských předpisů. Zejména nyní po vstupu obou zemí do Evropské unie jsou bližší informační kontakty zvláště žádoucí. To tím spíše, že advokáti z obou našich zemí budou častěji vystupovat jako zahraniční advokáti na území druhého státu. Byly dohodnuty tyto zásady:

1. Obě redakce konstatují, že je žádoucí navázání soustavné spolupráce.
2. Hlavními formami spolupráce bude vzájemné přetiskování článků, které budou zajímat druhou stranu.
3. Budou vyžadovány i zvláštní příspěvky neotištěné v druhém časopise se zaměřením na advokátní právo a hlavní oblasti výkonu právní služby v ČR i na Slovensku.

Diskuse probíhala v přátelském duchu u vědomí potřeby prohlubování vzájemnosti v zájmu obou advokacií.

Čtenáři Bulletinu advokacie si již nyní mohou ověřit výsledky širší spolupráce – nejen ve formě pravidelné rubriky o obsahu Bulletinu slovenskej advokácie, ale i převzetím článků z oblasti advokátní etiky. V jednom z příštích čísel bude otištěn též informativní článek o současném organizačním uspořádání slovenské advokacie poté, co na Slovensku došlo ke sjednocení komerčních právníků a advokátů v advokátní komoře.

JUDr. Václav Mandák

Z KÁRNÉ PRAXE

Jde o závažné porušení povinností advokáta, jestliže použije před svým jménem a příjmením akademický titul, přestože mu nebyl udělen.

Kárný senát kárné komise České advokátní komory rozhodl v řízení K 75/03, že L. Š. je vinna tím, že v době nejméně od 2. 12. 2002 do 13. 5. 2003 uváděla v písemném styku se svým klientem G. P. a ČAK před svým jménem a příjmením zkratku akademického titulu „JUDr.“ a „dr.“, ač jí akademický titul doktora práv nebyl udělen,

tedy při výkonu advokacie nejednala čestně a nepostupovala tak, aby nesnižovala důstojnost advokátního stavu, když nedodržovala pravidla profesionální etiky tím, že všeobecně poctivým a čestným chováním nepřispívala k důstojnosti advokátního stavu,

čímž porušila ust. § 16 odst. 2 a § 17 zákona o advokacii ve spojení s ust. čl. 4 odst. 1 Pravidel profesionální etiky advokátů ČR. Tím se dopustila kárného provinění a za to se jí podle ust. § 32 odst. 3 písm. c) zákona č. 85/1996 Sb., o advokacii, v platném znění, ukládá pokuta ve výši 7 000,- Kč a zároveň povinnost nahradit náklady kárného řízení ve výši 3 000,- Kč.

Z odůvodnění:

Na kárně obviněnou byla podána kárná žaloba pro shora uvedený skutek.

Kárně obviněná se k věci stručně vyjádřila, omluvila se, že se písemně nevyjádřila ke kárné žalobě a uvedla, že skutečně v případě zahraničního klienta a v písemném styku s ČAK použila akademického titulu, ačkoli jí tento nepřisluší. Dále uvedla, že je jí trapně, stydí se a lituje tohoto svého jednání, a že v žádném jiném případě nepostupovala nečestně.

Poté byl konstatován podstatný obsah spisu, kárná žaloba, výzvy odboru kárného žalobce ze dne 25. 1. 2003, stížnost ze dne 27. 4. 2003 s přílohami, vyjádření obviněné ke stížnosti ze dne 12. 5. 2003, rozhodnutí o stížnosti ze dne 21. 5. 2003, dopis kárně obviněné ze dne 2. 12. 2002, který byl předložen jako důkaz, kdy je použit před jménem kárně obviněné akademický titul JUDr. Dále dopis kárně obviněné z 15. 2. 2003, kde je před jménem kárně obviněné uvedena zkratka akademického titulu dr. Dále obálka s otiskem razítka kárně obviněné, které je opatřeno akademickým titulem JUDr.

Z provedeného dokazování kárný senát dospěl k závěru, že kárně obviněná skutečně v době nejméně od 2. 12. 2002 do 13. 5. 2003

při výkonu advokacie neoprávněně uváděla v písemném styku se svým klientem G. P. a s Českou advokátní komorou před svým jménem a příjmením zkratku akademického titulu doktora práv, ač jí tento akademický titul nebyl udělen. Kárná žaloba byla na kárně obviněnou podána důvodně. Kárně obviněná svým jednáním porušila ustanovení § 16 odst. 2 a § 17 zákona o advokacii ve spojení s ust. čl. 4 odst. 1 Pravidel profesionální etiky advokátů ČR, neboť advokát je při výkonu advokacie povinen chovat se poctivě, čestně a slušně a přispívat k důstojnosti a vážnosti advokátního stavu.

Na základě zjištěných a prokázaných skutečností kárný senát uznal kárně obviněnou vinnou kárným proviněním v celém rozsahu kárné žaloby, jak uvedeno ve výkonu rozhodnutí. Při svém rozhodování kárný senát vzal v úvahu, že kárně obviněná vykonává advokacii od r. 1991 a do této doby nebyla postižena žádným kárným opatřením a skutečnost, že projevila lítost nad svým neuváženým jednáním. Proto kárný senát považoval za přiměřené kárné opatření uložení pokuty ve výši 7 000,- Kč.

*Připravil JUDr. Jan Syka,
vedoucí oddělení pro věci kárné ČAK*

Z JUDIKATURY

K předpokladům pro zápis do seznamu advokátních koncipientů ve vztahu k nostrifikaci zahraničních diplomů

Je ve výlučné pravomoci příslušné vysoké školy posoudit, zda studium, které žalobce absolvoval na zahraniční vysoké škole (v daném případě na Akademii Ministerstva vnitra SSSR s ukončením studia v roce 1988) a rozhodnout o nostrifikaci žalobcova diplomu. Soudu nepřísluší do této výlučné pravomoci zasahovat a je povinen z nostrifikační doložky vycházet. To platí ve vztahu k zák. č. 85/1996 Sb., o advokacii, i tehdy, jestliže k nostrifikaci došlo za účinnosti dřívějších předpisů (v daném případě v r. 1988).

Rozsudek Městského soudu v Praze z 21. 1. 2004, čj. 13 Co 483/2003-36

Tímto rozsudkem městský soud potvrdil rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 1 z 3. 6. 2003, čj. 13 C 23/2003-16.

Z odůvodnění:

Napadeným rozsudkem soud prvního stupně uložil žalované ve výroku I. povinnost do 3 dnů od jeho právní moci zapsat žalobce do seznamu advokátních koncipientů České advokátní komory, ve výroku II. zavázal žalovanou ve stejné lhůtě zaplatit žalobci na náhradu nákladů řízení k rukám jeho právního zástupce částku 7 189 Kč. Podle odůvodnění vzal na podkladě důkazů, jež provedl, za zjištěno, že rozhodnutím předsedy žalované ze dne 13. 1. 2003, zn. 04-4463/2002 bylo rozhodnuto zamítavě o žádosti žalobce, aby byl zapsán do seznamu advokátních koncipientů žalované vzhledem k tomu, že sice po formální stránce splňuje podmínky stanovené ust. § 37 odst. 1 písm. b) zák. č. 85/1996 Sb. ve znění pozdějších předpisů, zejména zák. č. 228/2002 Sb., ale po obsahové stránce je studium na Akademii Ministerstva vnitra SSSR, kterou absolvoval v roce 1988, studiem speciálním v určitém oboru práva, a nemá univerzální povahu. Žalobce ke své žádosti o zápis do seznamu advokátních koncipientů žalované doložil podle § 37 odst. 1 zák. č. 85/1996 Sb. ve znění pozdějších předpisů doklad o složení státní závěrečné zkoušky Akademii Ministerstva vnitra SSSR v Moskvě z 13. 7. 1988, nostrifikační doložku Univerzity Karlovy v Praze ze dne 21. 11. 1988, čj. 8995/1988 o nostrifikaci diplomu ze

dne 13. 7. 1988, čj. KP 113867 vydaného označenou akademií, čímž doložil splnění požadavku vysokoškolského právního vzdělání získaného v zahraničí, uznaného podle zvláštních právních předpisů podle § 37 odst. 1 písm. b) zák. č. 85/1996 Sb. Dále doložil výpisem z rejstříku trestů svou bezúhonnost [§ 37 odst. 1 písm. c) zák. č. 85/1996 Sb.], a konečně předložil pracovní smlouvu, kterou uzavřel s advokátem [§ 37 odst. 1 písm. e) zák. č. 85/1996 Sb.], svým právním zástupcem v tomto sporu. Mezi účastníky bylo sporné, zda žalobce splňuje podmínku vzdělání podle § 37 odst. 1 písm. b) zák. č. 85/1996 Sb. pro zápis do seznamu advokátních koncipientů, když ostatní podmínky uvedené v ustanovení § 37 odst. 1 tohoto zákona nesporně splňoval. Soud prvního stupně zjistil, že Univerzita Karlova v Praze nostrifikovala podle § 3 vyhl. Ministerstva školství ČSR č. 95/1982 Sb. platnost diplomu č. KB 113867 ze dne 13. 7. 1988 vydaného Akademií Ministerstva vnitra SSSR v Moskvě znějícího na jméno žalobce o získání vysokoškolského vzdělání v oboru právo, což učinila nostrifikační doložkou ze dne 21. 11. 1988, č. 752/1988. Dovedil, že bylo na úvaze Univerzity Karlovy v Praze, zda bude diplom žalobce nostrifikovat, nebo zda tak učíní podle § 1 odst. 2 vyhl. č. 95/1982 Sb. až po vy-

Z JUDIKATURY

konání rozdílových zkoušek. Bylo tedy na zvážení vysoké školy, zda rozsah a obsah studia, jež absolvoval žalobce na zahraniční vysoké škole, odpovídá rozsahu a obsahu studia v oboru právo na Právnické fakultě Univerzity Karlovy v Praze. Pokud tato univerzita nostrifikační doložku vydala, jsou tím ostatní státní orgány a instituce vázány. Vzhledem k této skutečnosti je vzdělání žalobce třeba pokládat za rovnocenné vzdělání získanému absolvováním magisterského studia v oboru právo na vysoké škole v České republice, a žalobce tak splňuje i podmínku vzdělání podle § 37 odst. 1 písm. b) zák. č. 85/1996 Sb., ve znění pozdějších předpisů, pro zápis do seznamu advokátních koncipientů žalované. Požadavek, aby byl zapsán do tohoto seznamu proto žalobce vznesl právem. Vzhledem k jeho procesnímu úspěchu mu soud I. stupně podle § 142 odst. 1 o. s. ř. přiznal proti žalovanému rovněž právo na náhradu nákladů řízení, jež spočívají v nákladech právního zastoupení advokátem vypočtených podle vyhl. č. 484/2000 Sb. a vyhl. č. 177/1996 Sb.

Proti tomuto rozsudku podala včas odvolání žalovaná. Vytkla soudu prvního stupně nesprávné právní posouzení věci. Ten totiž nevzal v úvahu, že žalobce je absolventem resortní vysoké školy absolvované v roce 1988 v tehdejší SSSR a nostrifikační doložka byla vydána Univerzitou Karlovou v tomtéž roce. Namítla, že části věty ust. § 37 odst. 1 písm. b) zákona č. 85/1996 Sb. „... nebo získal vzdělání v oblasti práva na vysoké škole v zahraničí, pokud tak stanoví mezinárodní smlouva, kterou je Česká republika vázána, nebo je toto vzdělání uznáno podle zvláštních právních předpisů“, byla do tohoto zákona o advokacii zařazena až novelou provedenou zákonem č. 228/2002 Sb. Uvedla, že je třeba chápat tuto citovanou část věty jen v kontextu s první částí, podle níž bude zapsán do seznamu advokátních koncipientů každý, kdo získal vysokoškolské vzdělání v rámci magisterského studijního programu v oblasti práva studiem na vysoké škole v České republice. Má zde jít o vzdělání, které má charakter globální a univerzální. Takové vzdělání však ža-

lobce nemohl obdržet absolvováním Akademie Ministerstva vnitra SSSR, když zde získané vzdělání je srovnatelné s tím, získaným na vysoké škole SNB, tedy na škole resortního charakteru. Pak je ale použité stanovisko, které zaujal Nejvyšší soud České republiky v jeho rozhodnutích publikovaných podle R 30/95 a R 25/2000, podle něhož studium ukončené na fakultě veřejné bezpečnosti Vysoké školy SNB podmínku právního vzdělání nespĺňuje. Za současného právního stavu by mohl být diplom žalobce nostrifikován jen za předpokladu úspěšného vykonání rozdílových zkoušek. Odvolatelka proto navrhla změnu napadeného rozsudku podle § 220 odst. 1 o. s. ř. v tom smyslu, že by byla žaloba se žádostí, aby žalovaná zapsala žalobce do seznamu advokátních koncipientů zamítnuta.

Žalobce vyvracel důvody odvolání. Uvedl, že žalovaná argumentovala ve svém odvolání nejen důvody právními, ale i politickými, když poukázala na to, že žalobce absolvoval vysokou školu před rokem 1989 v tehdejší SSSR a Univerzita Karlova v Praze nostrifikovala platnost jeho diplomu rovněž před rokem 1989. Tento názor je třeba jako nesprávný odmítnout vzhledem ke kontinuitě právních předpisů z doby před rokem 1989 a nepřipustnosti politického výkladu právních norem. Srovnání vzdělání na PF UK v Praze a na Vysoké škole SNB z hlediska splnění podmínky dosažení právního vzdělání podle zákona o advokacii, jak je provedeno v rozhodnutích Nejvyššího soudu České republiky označených v odvolání, je v tomto případě nepoužitelné, neboť jde o srovnání vzdělání získaného na dvou vysokých školách v rámci dřívější ČSSR, popř. ČSFR. V této věci však došlo k nostrifikaci platnosti diplomu získaného na zahraniční vysoké škole Univerzitou Karlovou v Praze. Vyhláška č. 95/1982 Sb., stejně jako později platná vyhl. č. 476/1990 Sb., a také nyní platný zák. č. 111/1998 Sb. o vysokých školách, který posledně označenou vyhlášku zrušil, respektují úmluvu č. 32 Rady Evropy, „O akademickém uznávání univerzitní kvalifikace“, jejímž signatářem byla i tehdejší ČSSR a kterou je vázána i dnešní ČR. Podle ní

Z JUDIKATURY

má příslušná vysoká škola, zde UK v Praze, na níž se vyučují stejné nebo příbuzné obory jako v případě zahraniční vysoké školy, právo rozhodovat o žádosti o nostrifikaci dokladů o absolutoriu na zahraniční vysoké škole. Soud do této pravomoci vysoké školy svým rozhodnutím nezasahuje, ale z takového rozhodnutí VŠ vychází. Proto soud prvního stupně, který z uvedených zásad vyšel, nepochybil, pokud žalobě vyhověl, a žalobce navrhl, aby odvolací soud jeho věcně správný rozsudek potvrdil.

Po zjištění, že žalovaný uplatnil odvolací důvod podle § 205 odst. 2 písm. g) o. s. ř. přezkoumal odvolací soud napadený rozsudek soudu I. stupně, včetně řízení, které jeho vydání předcházelo [§ 212, § 212a) odst. 1 a 5 o. s. ř.], a poté dospěl k závěru, že odvolání není důvodné.

Soud I. stupně provedl dokazování v dostatečném rozsahu (§ 120 odst. 1 a 3 o. s. ř.), správně zjistil skutkový stav věci (§ 153 odst. 1 o. s. ř.), na jehož podkladě přijal i správné právní závěry a rozsudek též náležitě odůvodnil (§ 157 odst. 2 o. s. ř.).

V tomto případě žalobce nebyl zapsán rozhodnutím předsedy žalované ze dne 13. 1. 2003, zn. 04-4463/2002 do seznamu advokátních koncipientů žalované, a proto se obrátil na soud s návrhem podle § 55 b) odst. 1 písm. a) zák. č. 85/1996 Sb., v němž požadoval, aby žalovaný splnil povinnost [§ 80 písm. b) o. s. ř.], která pro něj vyplývá ze zákona, konkrétně z ustanovení § 37 odst. 1 a 2 zák. č. 85/1996 Sb. Soud prvního stupně z podnětu této žaloby správně provedl řízení podle části třetí o. s. ř. (viz Usnesení Městského soudu v Praze, spis. zn. 38 Ca 233/2001). Odvolací soud sdílí názor soudu prvního stupně o tom, že bylo ve výlučné pravomoci vysoké školy, zde UK v Praze, na žádost žalobce v nostrifikačním řízení posoudit, zda studium, které žalobce absolvoval na Akademii Ministerstva vnitra SSSR svým obsahem a rozsahem odpovídá studiu na právnické fakultě této tuzemské vysoké školy v oboru právo, a protože došla k zá-

věru, že ano, nostrifikovala podle ust. § 3 vyhl. č. 95/1982 Sb. platnost žalobcova diplomu, vydaného výše uvedenou vysokou školou v tomto oboru. Soudu pak nepřísluší do této výlučné pravomoci zasahovat, ale je povinen z nostrifikační doložky ze dne 21. 11. 1988 č. 752/1988 vycházet (§ 135 odst. 2 věta druhá o. s. ř.). K uznání platnosti žalobcova diplomu získaného studiem na zahraniční vysoké škole došlo v souladu s tehdy platnými předpisy, když opak nikdo ani netvrdil. Vzhledem ke kontinuitě právního řádu je třeba z této nostrifikační doložky vycházet i nyní. Na jejich účincích se tedy nic nezměnilo. Odvolatelem označená rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR a také nálezy Ústavního soudu ČR č. 225/95 na souzenou věc nedopadají. Akademii Ministerstva vnitra SSSR v Moskvě nelze v tomto případě nijak srovnávat s Vysokou školou SNB, jejíž absolventi nesplňují podmínku získání vysokoškolského vzdělání v rámci magisterského studia na právnické fakultě vysoké školy se sídlem v ČR podle zákona o advokacii, právě vzhledem k proběhlému nostrifikačnímu řízení, během něhož UK v Praze shledala obsahovou a rozsahovou shodu tohoto studia se studiem na Právnické fakultě UK v Praze. Odvolací soud odmítá tendenční či politicky zaměřený výklad právních předpisů, zejména v tomto případě ustanovení § 37 odst. 1 písm. b) zák. č. 85/1996 Sb., „... protože to vyžaduje ze závažných důvodů účel zákona“, jak uvedla ve svém odvolání žalovaná. Okolnost, zda žalobcovy právní znalosti získané studiem jsou dostatečně globální a univerzální, prokáže až jeho praxe koncipienta a žalovaná se o nich bude moci přesvědčit během advokátní zkoušky [§ 5 písm. h) zák. č. 85/1996 Sb.]. Z uvedených důvodů soud prvního stupně nepochybil, pokud žalobě na uložení povinnosti žalované zapsat žalobce do seznamu advokátních koncipientů vyhověl, a odvolací soud jeho rozsudek jako věcně správný podle § 219 potvrdil, a to včetně výroku o nákladech řízení.

Právní věta redakce.

Z JUDIKATURY

Zamítnutí námítky podjatosti kárného orgánu nelegitimuje advokáta k podání správní žaloby proti České advokátní komoře.

Rozhodnutím, kterým se upravuje vedení kárného řízení (např. zamítnutí námítky podjatosti člena kárného senátu) není zasaženo žádné subjektivní hmotněprávní oprávnění či povinnost advokáta. Takové rozhodnutí je proto z přezkoumání soudem vyloučeno.

Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 27. ledna 2004, sp. zn. 9 Ca 254/2003

Tímto usnesením městský soud odmítl žalobu advokáta JUDr. F. P. proti rozhodnutí předsedy České advokátní komory ze dne 18. 2. 2003, sp. zn. K 147/97.

Z odůvodnění:

Žalobou podanou k Městskému soudu v Praze se žalobce domáhal přezkoumání shora označeného rozhodnutí, jímž předseda České advokátní komory podle § 5 odst. 2 písm. c) vyhl. č. 244/1996 Sb., kterou se podle zákona č. 85/1996 Sb. o advokacii, stanoví kárný řád (advokátní kárný řád), rozhodl, že nevyhovuje námítce podjatosti vůči členům odvolacího kárného senátu ve věci K 147/97.

Žalobce poukázal na to, že přestože namítl též podjatost předsedy České advokátní komory, tato jeho námítka zůstala zcela stranou pozornosti. Dle názoru žalobce o této námítce ostatně nebyl předseda České advokátní komory ani oprávněn rozhodovat, protože směřuje proti němu. Žalobce též nesouhlasí s argumentací uplatněnou v napadeném rozhodnutí, že tvrzení, že orgány advokacie překročily svou pravomoc, zcela nepochybně není výkonem advokacie. Dále namítl, že dosud nebyl zákonným způsobem informován o složení odvolacího senátu a z tohoto důvodu nenastala ani lhůta pro vznesení případné námítky podjatosti. Závěrem žalobce dodal, že v napadeném rozhodnutí chybí poučení o možnosti či nemožnosti opravného prostředku.

Žalovaný navrhl, aby soud žalobu odmítl. Ve svém vyjádření k žalobě uvedl, že napadené rozhodnutí není rozhodnutím, kterým se řízení končí, ani rozhodnutím, kterým by bylo rozhodnuto přímo o právech a povinnostech kárně obviněného (žalobce). Jedná se o rozhodnutí, kterým

se upravuje vedení řízení, o rozhodnutí týkající se otázky, kdo bude o právech a povinnostech žalobce rozhodovat. Dle názoru žalovaného není žaloba proti tomuto rozhodnutí přípustná.

Městský soud v Praze dospěl po posouzení věci k závěru, že rozhodnutí předsedy České advokátní komory ze dne 18. 2. 2003, jehož zrušení se žalobce domáhá, je z přezkoumání soudem vyloučeno. Dle ustanovení § 46 odst. 1 písm. d) zákona č. 150/2002 Sb., soudního řádu správního (dále jen „s. ř. s.“) nestanoví-li tento zákon jinak, soud usnesením odmítne návrh, jestliže návrh je podle tohoto zákona nepřipustný.

Podle ustanovení § 65 odst. 1 s. ř. s. kdo tvrdí, že byl na svých právech zkrácen přímo nebo v důsledku porušení svých práv v předcházejícím řízení úkonem správního orgánu, jímž se zakládají, mění, ruší nebo závazně určují jeho práva nebo povinnosti (dále jen „rozhodnutí“), může se žalobou domáhat zrušení takového rozhodnutí, popřípadě vyslovení jeho nicotnosti, nestanoví-li tento nebo zvláštní zákon jinak. S ohledem na použitou legislativní zkratku lze dovodit, že za rozhodnutí ve smyslu citovaného zákonného ustanovení lze považovat pouze takové úkony správního orgánu, jimiž se zakládají, mění, ruší nebo závazně určují práva nebo povinnosti. Ustanovení § 70 písm. a) s. ř. s. stanoví, že ze soudního přezkoumání jsou vyloučeny úkony správního orgánu, jež nejsou rozhodnutími; na tom nic nemění skutečnost, že tyto úkony z for-

Z JUDIKATURY

málního hlediska rozhodnutí nepochybně jsou, nejsou však takovými rozhodnutími, která zakládají žalobní legitimaci podle ustanovení § 65 odst. 1 s. ř. s. Podle ust. § 70 písm. c) s. ř. s. jsou ze soudního přezkoumání dále vyloučeny úkony správního orgánu, jimiž se upravuje vedení řízení před správním orgánem. Právě takovým úkonem – úkonem ve smyslu ust. § 70 písm. a), c) s. ř. s. je napadené rozhodnutí, jehož přezkumu se žalobce domáhá. Žalobce totiž napadeným rozhodnutím nemohl být zkrácen na svých právech, protože se jimi o žádných jeho právech nerozhodovalo. Napadené rozhodnutí je nadto úkonem, jímž se řeší otázka, kdo bude v odvolacím kárném senátu o právech a povinnostech žalobce jako kárně obviněného rozhodovat, tedy upravuje se jím vedení řízení před správním orgánem.

Žalobci vzhledem k výše uvedenému v posuzované věci chybí legitimace k žalobě ve správním soudnictví, protože výrokem napadeného rozhodnutí nebylo zasaženo žádné jeho subjektivní hmotněprávní oprávnění či povinnost. Napadené rozhodnutí je navíc úkonem správního orgánu, jímž se toliko upravuje vedení řízení před správním orgánem. Soud proto žalobu za použití ust. § 46 odst. 1 písm. d) ve spojení s ust. § 70 písm. a), c) s. ř. s. jako nepřipustnou odmítl.

Pro úplnost pokládá soud za potřebné uvést, že Česká advokátní komora je v posuzované věci žalovaným správním orgánem, nikoliv osobou zúčastněnou na řízení (jak v žalobě nesprávně uvedl žalobce). Za správní orgán totiž nelze považovat samotného předsedu České advokátní komory. Žalobce dále v žalobě za osoby zúčastněné na řízení označil i ty členy představenstva žalovaného, kteří byli dle odůvodnění napadeného rozhodnutí ustaveni za členy odvolacího kárného senátu a proti nimž směřovala námitka podjatosti uplatněná žalobcem. Dle náhledu soudu však tyto žalobcem označené osoby nepřicházejí v úvahu jako osoby zúčastněné na řízení, neboť vydáním napadeného rozhodnutí nebyly přímo dotčeny ve svých právech a povinnostech a nemohly být přímo dotčeny ani jeho případným zrušením. Z tohoto důvodu, avšak zejména s přihlédnutím k nepřipustnosti žaloby, pro kterou je nutno žalobu bez dalšího odmítnout, nebylo na místě, aby soud ve vztahu k takto označeným osobám postupoval podle § 34 odst. 2, 4 s. ř. s.

Rozhodnutí zaslal a právní větou opatřil JUDr. Jan Syka, vedoucí oddělení pro věci kárné České advokátní komory.

K podmínkám zápisu vkladu vlastnictví k nemovitostem katastrálním úřadem

I. Jedním z hledisek, která katastrální úřad v řízení o povolení vkladu zkoumá, je oprávnění subjektů posuzovaného právního úkonu nakládat s předmětem tohoto právního úkonu [§ 5 odst. 1 písm. e) zákona o zápisech]. V případě, že je nabyvacím titulem právní úkon, postačí pro rozhodnutí katastrálního úřadu v řízení o povolení vkladu, omezí-li se na zjištění jeho existence. Platnost právního úkonu, na základě kterého bylo v katastru nemovitostí zapsáno právo subjektu posuzovaného právního úkonu, katastrální úřad nezkontroluje. Eventuální negativní posouzení této otázky by totiž ve svém důsledku znamenalo zásah do práv uvedené osoby nemající oporu v zákoně.

II. Jestliže smluvní účastníci uzavřeli písemnou dohodu, v níž konstatují, že darovací smlouva ve prospěch nynějšího předávajícího je od počátku neplatná a v důsledku toho vrací předávající nabyvateli touto dohodou předmětné nemovitosti, katastrální úřad se zabývá pouze tím, zda jsou splněny podmínky vkladu; nemůže návrh zamítnout a účastníky od-

Z JUDIKATURY

kázat na sporné řízení za situace, když mezi nimi není sporu o tom, jak jejich vlastnické vztahy k předmětným nemovitostem vyřešit.

Pravomocný rozsudek Městského soudu v Praze z 24. února 2004, sp. zn. 27 C 9/2003

Městský soud v této věci o vklad vlastnického práva k nemovitostem rozhodl na základě žaloby tak, že se povoluje vklad vlastnického práva k předmětným nemovitostem, které jsou ve výroku rozsudku blíže specifikovány, přičemž právní účinky vkladu nastávají ke dni podání návrhu na vklad vlastnictví. Tímto rozsudkem se nahrazuje rozhodnutí Katastrálního úřadu Praha-město z 9. 4. 2001.

Z odůvodnění:

Žalobce v žalobě podané podle § 244 a násl. o. s. ř. uvedl, že dne 5. 12. 2000 byla mezi účastníky uzavřena dohoda o vrácení si plnění. Předmětem tohoto smluvního vztahu byly nemovitosti, které jsou dosud zapsány ve vlastnictví Ř. c., A. p., F. ú. v Praze, Kostel P. M. p. ř. a které byly od nepaměti ve vlastnictví S. ř. M. r. Jejich správa přešla na základě vyhl. č. 351/1950 Ú. l. na náboženský fond (Náboženskou matici), která darovací smlouvou datovanou 18. a 28. 4. 1959 nemovitosti převedla na A. p. - f. ú. kostela M. B. p. ř. Na tuto smlouvu je nutno hledět jako na smlouvu absolutně neplatnou, neboť Náboženský fond měl uvedené nemovitosti toliko ve správě a tudíž na něj nepřešlo vlastnické právo. Nebyl tedy oprávněn s nemovitostmi jakkoliv disponovat. Tuto skutečnost uznala Náboženská matice i A. p. a dne 13. 9. 1995 sepsali notářský zápis, v němž prohlásili darovací smlouvu za neplatnou. Na základě těchto dokumentů požádali Katastrální úřad Praha-město o obnovení zápisu vlastnických vztahů k předmětným nemovitostem. Katastrální úřad tuto žádost odmítl a účastníkům zaslal vyjádření Českého úřadu zeměměřičského a katastrálního ze dne 4. 2. 1998, v němž bylo účastníkům doporučeno, aby v zastoupení osob oprávněných za ně jednat uzavřeli dohodu o vrácení plnění, aby dohodli narovnáni, popř. jinou obdobnou smlouvu, kde musí být určeno, kdo a na základě čeho je vlastníkem daných nemovitostí. Uzavřená dohoda pak měla být předložena katastrálnímu úřadu spolu s návrhem na vklad vlastnického práva. Na základě tohoto

stanoviska byla uzavřena dohoda ze dne 5. 12. 2000 a podán návrh na vklad vlastnického práva do katastru nemovitostí.

Rozhodnutím Katastrálního úřadu Praha-město ze dne 9. 4. 2001 byl návrh na vklad vlastnického práva podle dohody o vrácení plnění uzavřené mezi účastníky dne 5. 12. 2000 zamítnut s tím, že navrhovaný vklad není odůvodněn obsahem předložených listin, tj. že není splněna podmínka vkladu stanovená v § 5 odst. 1 písm. b) zák. č. 265/1992 Sb. ve znění pozdějších předpisů.

Žalobce se domnívá, že katastrální úřad nesprávně vyložil a aplikoval ustanovení § 5 odst. 1 písm. b) zák. č. 265/1992 Sb. a v odůvodnění svého rozhodnutí neuvedl, na čem zakládá svůj názor, že navrhovaný vklad není odůvodněn obsahem předložených listin. V dohodě o vrácení plnění účastníci jasně vymezili nemovitosti, které si hodlají vrátit, jasně vyjádřili svou společnou a souhlasnou vůli provést zamýšlený převod nemovitosti. Smlouva jako taková splňovala náležitosti, které občanský zákoník s převodem nemovitosti spojuje. Katastrální úřad při svém rozhodování překročil rozsah přezkoumávání podkladů návrhu, který vymezuje § 5 z. ř. 265/1992 Sb., neboť své zkoumání rozšířil i na pohnutku právního úkonu, byť vyjádřenou v textu smlouvy (náprava neplatné darovací smlouvy, narovnání mezi smluvními stranami). Katastrální úřad nebyl oprávněn na tuto pohnutku hledět, neboť z hlediska uvedeného v § 5 z. č. 265/1992 Sb. byla irrelevantní. Svým postupem zasáhl do smluvní volnosti stran v občanskoprávních vztazích, tedy do sféry, ve

Z JUDIKATURY

keré se může veřejná moc autoritativně pohybovat jen na základě výslovného ustanovení zákona, přičemž toto ustanovení v tomto případě (posuzování pohybnosti právního úkonu) zcela chybí. Katastrální úřad ve svém stručném odůvodnění konstatuje, že mu nepřísluší zkoumat neplatnost smlouvy a pokud se účastníci dohody domnívají, že smlouva byla uzavřena v rozporu s tehdy platnými právními předpisy, je nutné se obrátit s žalobou na příslušný soud. Právě touto citovanou větou se katastrální úřad „usvědčuje“ z překročení svých zákonných oprávnění při zkoumání návrhu a podkladů návrhu na vklad vlastnického práva. Předmětem posuzování katastrálního úřadu měla být dohoda z 5. 12. 2000. Katastrální úřad se však v odůvodnění vyjadřuje ne k předložené smlouvě, ale zabývá se dohodami z r. 1959. Zabývá se tedy listinami, které vůbec neměly být předmětem jeho zkoumání. Ostatně ani účastníci nežádali provedení vkladu „z důvodu neplatnosti smluv z r. 1959“, ale na základě „vzájemné dohody z 5. prosince 2000“. Pakliže v této dohodě vyjadřují svůj společný názor na dohody z roku 1959, jde jen o jejich konstatování a ne o žádost adresovanou katastrálnímu úřadu o přezkum těchto dohod.

Žalobce se podanou žalobou domáhal, aby byl povolen vklad vlastnického práva do katastru nemovitostí podle dohody uzavřené mezi účastníky dne 5. 12. 2000.

Katastrální úřad Praha-město ve vyjádření k podané žalobě uvedl, že do přezkumné činnosti katastrálního úřadu ve vkladovém řízení náleží také posouzení, zda je navrhovaný vklad odůvodněn obsahem předložených listin. Z listiny, podle které byl vklad navržen, musí být bez jakéhokoli odkazu na jinou listinu zjištělné určení vzniku, změny nebo zániku práva, jehož se účastníci domáhají. V tomto smyslu rozsah přezkumné činnosti katastrálního úřadu dopadá na to, zda v listině, v níž specifikovaná práva jsou předmětem vkladu, jsou uvedeny subjekty smlouvy, zda z takové listiny vyplývá právní důvod převodu a konečně, zda je z ní seznatelný projev vůle účastníků smlouvy. Listina tedy musí mimo

jiné obsahovat konkrétní důvod, od něhož se odvíjí účastníky sledované nabytí, změna či zánik práva. Nestačí tudíž v listině odkázat např. na příslušné ustanovení konkrétního hmotněprávního předpisu, nýbrž je nutno, aby v listině tento právní důvod byl také relevantním způsobem (koupě, darování, směna atp.) precizován (srov. Vrcha, P.: Zápisy věcných práv k nemovitostem, 1. vydání, Newsletter Praha 1999). V dané věci byla katastrálnímu úřadu předložena listina označená jako „dohoda o vrácení plnění“, sepsaná dne 5. 12. 2000. V článku druhém této dohody je uvedeno, že „na základě prohlášení Náboženské Matice v Praze... o neplatnosti darovací smlouvy datované dne 18. a 28. 4. 1959... přítomní účastníci prohlašují, že po důkladném přezkoumání a projednání bez výhrad uznávají, že tato tzv. smlouva darovací je od počátku neplatná“. V článku třetím se dále uvádí, že „přítomní účastníci dále prohlašují, že na základě skutečností uvedených v článku druhém, Ř. f. u k. P. M. p. ř. vrací touto dohodou plnění získané na základě neplatné darovací smlouvy uvedené v článku druhém, a to nemovitosti... a S. ř. M. r. - Č. v. tyto nemovitosti přijímá zpět do svého vlastnictví“, a že „Arcibiskupství pražské tuto dohodu bez výhrad schvaluje“.

Katastrální úřad dále uvedl, že v případě smlouvy o převodu vlastnictví k nemovitostem se lze žalobou podle ustanovení § 80 písm. c) o. s. ř. domáhat přímo určení vlastnického práva. Otázku neplatnosti smlouvy, resp. i další otázky, které by mohly mít na posouzení vlastnického práva vliv (zda např. nabyvatel i přes neplatnost smlouvy o převodu vlastnictví nenabyl vlastnické právo vydržením podle ust. § 134 o. z.) si v takovém případě posoudí soud jako otázku předběžnou; pokud soud takové žalobě vyhoví, bude ve výroku rozsudku určeno, že vlastníkem je žalobce. Takový rozsudek je mimo jakoukoli pochybnost podkladem pro zápis žalobce (tj. pro obnovení zápisu tohoto práva), a to záznamem podle ust. § 7 a násl. zákona o zápisech § 36 a násl. vyhl. č. 190/1996 Sb. ve znění pozdějších předpisů. Soudní praxe proto dospěla k závěru, že

Z JUDIKATURY

má-li být rozsudek podkladem pro zápis vlastnického práva do katastru nemovitostí, je třeba žádat přímo na určení vlastnictví a nikoliv na určení neplatnosti smlouvy. Soudy pak samostatně žaloby na určení neplatnosti smlouvy zamítají pro nedostatek naléhavého právního zájmu ve smyslu § 80 písm. c) o. s. ř., když žalobce se může domáhat přímo určení, že je vlastníkem. Soudy v těchto případech docházejí k závěru, že na rozsudku, jímž bylo určeno, že smlouva o převodu vlastnictví k nemovitosti je neplatná, není naléhavý právní zájem, neboť na základě takového rozsudku (jehož výrok by o vlastnických vztazích k nemovitosti nijak nevypovídal) nelze zápis do katastru nemovitostí provést.

Podle katastrálního úřadu v této věci jde o případ, kdy mezi původními účastníky darovací smlouvy je nesporné, že tato darovací smlouva je od počátku neplatná. Katastrální úřad poté, co obdržel předmětný návrh na vklad, proto musel zodpovědět mimo jiné otázku, zda je navrhovaný vklad odůvodněn obsahem předložených listin a zda má (může) být zápis vlastnického práva původního vlastníka obnoven vkladem či záznamem. V této souvislosti poukázal na stanovisko občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 28. 6. 2000, sp. zn. Cpjn 38/98, uveřejněné pod č. 44/2000 Sbirky soudních rozhodnutí a stanovisek, kde je řešena otázka obnovení zápisu vlastnického práva v důsledku odstoupení od smlouvy, podle které již byl proveden vklad do katastru nemovitostí. Mezi důsledky odstoupení od smlouvy a důsledky neplatnosti smlouvy je totiž jistá podobnost, spočívající zejména v tom, že odstoupením od smlouvy se smlouva od samého počátku ruší (§ 48 odst. 2 o. z.) a smlouva, která je neplatná, je neplatná od samého počátku. V obou případech jsou také shodně upraveny důsledky plynoucí z bezdůvodného obohacení ze zrušené (neplatné) smlouvy, spočívající v povinnosti účastníka vrátit druhému vše, co podle takové smlouvy dostal (§ 457 o. z.). Podle citovaného stanoviska odstoupením od smlouvy o převodu vlastnictví k nemovitosti zaniká právní titul, na jehož základě nabyl účastník

smlouvy vlastnické právo a obnovuje se původní stav. Následný zápis vlastnického práva do katastru nemovitostí má pouze deklaratorní účinky a provádí se záznamem (§ 7 odst. 1 zákona o zápisech). Vzhledem k podobnosti obou případů lze podle názoru katastrálního úřadu aplikovat zmíněné stanovisko nepřímě i na případy neplatnosti smlouvy. Lze tak dojít k jednoznačnému závěru, že také obnovení zápisu vlastnického práva v případě neplatnosti smlouvy se provádí záznamem a nikoli vkladem. Není-li mezi účastníky neplatné smlouvy sporné, že v důsledku neplatnosti smlouvy se „obnovilo“ vlastnické právo původního vlastníka (který jím vlastně ani nikdy nepřestal být), může se listinou způsobilou pro obnovení zápisu původního vlastníka v katastru nemovitostí záznamem stát např. dohoda o narovnání právního vztahu nebo listina o uznání vlastnického práva, popřípadě lze uvažovat o souhlasném prohlášení obou stran původní smlouvy ve smyslu ust. § 36 odst. 5 písm. a) vyhl. č. 190/1996 Sb. [s náležitostmi taxativně vypočtenými v ust. § 36 odst. 6 této vyhlášky pod písmeny a) – g) a s úředně ověřenými podpisy všech účastníků].

Katastrální úřad vyjádřil názor, že pokud byla převedena nemovitost na základě neplatné smlouvy nebo na základě smlouvy, která zanikla, nelze nemovitost vydávat, popřípadě vracet (převádět zpět na základě dohody), jelikož vlastnické právo k ní pro nabyvatele podle absolutně neplatného nabývacího titulu nevzniklo, resp. vlastnické právo k nemovitosti se poté, co zanikl nabývací titul, ze zákona ve prospěch původního vlastníka obnovilo. Pro tento závěr lze ostatně argumentovat i konstantní judikaturou týkající se vrácení nemovitého daru, kdy má následný zápis (obnověného) vlastnického práva dárce do katastru nemovitostí rovněž pouze deklaratorní účinky a provádí se proto záznamem. Katastrální úřad má za to, že v dané věci rozhodl správně, když návrh na vklad vlastnického práva zamítl.

Městský soud v Praze jako soud věcně a místně příslušný (§ 249 odst. 2, § 250 odst. 2 o. s. ř.) po zjištění, že žaloba proti rozhodnutí ka-

Z JUDIKATURY

tastrálního úřadu byla podána ve lhůtě uvedené v § 46 odst. 2 zák. č. 150/2002 Sb., tj. ve lhůtě jednoho měsíce od právní moci usnesení zdejšího soudu ze dne 31. 1. 2003, čj. 33 Ca 49/2002-15, kterým byl s ohledem na změnu právní úpravy opravný prostředek proti rozhodnutí katastrálního úřadu odmítnut (právní moc nastala 27. 2. 2003 a žaloba byla podána 27. 3. 2003), na základě podané žaloby přezkoumal rozhodnutí katastrálního úřadu, kterým bylo rozhodnuto o zamítnutí návrhu na vklad. O žalobě rozhodl bez nařízení jednání vzhledem k tomu, že účastníci s rozhodnutím věci bez nařízení jednání souhlasili (§ 115a, § 245 o. s. ř.).

V této věci Katastrální úřad Praha-město rozhodoval o návrhu na vklad vlastnického práva do katastru nemovitostí podle zákona č. 265/1992 Sb., o zápisech vlastnických a jiných věcných práv k nemovitostem ve znění pozdějších předpisů (dále jen zákona o zápisech). Z jeho rozhodnutí ze dne 9. 4. 2001 vyplývá, že důvodem zamítnutí bylo zjištění, že v rozporu s ust. § 5 odst. 1 písm. b) zákona o zápisech navrhovaný vklad není odůvodněn obsahem předložených listin. Katastrální úřad uvedl, že mu nepřísluší zkoumat platnost či neplatnost smlouvy a pokud se účastníci smlouvy domnívají, že smlouva byla uzavřena v rozporu s tehdy platnými právními předpisy, je nutné obrátit se s žalobou na příslušný soud.

Správnost tohoto postupu může být v soudním řízení zahajovaném žalobou podle § 244 a násl. o. s. ř. přezkoumávána jen z těch hledisek, kterými se při rozhodování o vkladu řídí katastrální úřad. Ten v řízení o povolení vkladu práva do katastru nemovitostí zkoumá právní úkon, na jehož podkladě má být právo do katastru zapsáno, z hledisek taxativně vypočtených v ust. § 5 odst. 1 písm. a) – g) zákona o zápisech. Není-li některá z podmínek vkladu splněna, katastrální úřad návrh na vklad zamítne (§ 5 odst. 2 věta za středníkem cit. ustanovení).

Soud se plně ztotožňuje s vyjádřením katastrálního úřadu v tom, že v případě neplatnosti smlouvy se lze určovací žalobou podle § 80

písm. c) o. s. ř. domáhat určení vlastnického práva a takový rozsudek se stane podkladem pro zápis vlastnického práva do katastru nemovitostí záznamem podle § 7 zákona o zápisech. Jeho argumentace, že soudy zamítají žaloby na určení neplatnosti smlouvy pro nedostatek naléhavého právního zájmu, je sice správná, avšak na daný případ nedopadá, neboť účastníci tím, že uzavřeli předmětnou dohodu a podali návrh na vklad vlastnického práva u katastrálního úřadu, dali dostatečně najevo, že nemají v úmyslu otázku vlastnictví řešit podáním určovací žaloby, nýbrž převodem vlastnického práva. Účastníci se nedomáhají povolení vkladu vlastnického práva na základě tvrzení, že darovací smlouva z r. 1959 je neplatná, nýbrž na základě dohody uzavřené dne 5. 12. 2000, podle níž má dojít k převodu vlastnického práva. Pokud v rámci této smlouvy uvádějí, že darovací smlouva z r. 1959 je neplatná, je nutno na tento údaj hledět jako na jakési vysvětlení, proč došlo k uzavření právě takové dohody, která byla posléze s návrhem na vklad předložena katastrálnímu úřadu. Je jisté, že účastníci měli možnost vyřešit vlastnické vztahy k předmětným nemovitostem způsobem, který ve svém vyjádření naznačil katastrální úřad, tj. žádostí o zápis vlastnického práva záznamem. V takovém případě by však listina, podle níž by mělo být vlastnické právo zapsáno, musela být jiného obsahu, kdy v úvahu připadají listiny zmiňované ve vyjádření katastrálního úřadu [dohoda o narovnání právního vztahu, listina o uznání vlastnického práva či souhlasné prohlášení obou stran původní smlouvy ve smyslu § 36 odst. 5 písm. a) vyhl. č. 190/1996 Sb.]. Pokud však účastníci vyjádřili shodnou vůli v tom směru, že dojde k převodu vlastnictví a v tomto duchu uzavřeli předmětnou dohodu s vědomím, že podle ní má být vlastnické právo nabyvatele zapsáno ke dni, kdy bude návrh na vklad podán (bude-li návrhu vyhověno), nelze takový postup účastníků řešit zamítnutím návrhu na vklad s odůvodněním, že se mají domáhat obnovení vlastnického práva záznamem. V předmětné věci byla spolu s návrhem na vklad vlastnického práva předložena dohoda

Z JUDIKATURY

o vrácení plnění, která zcela nepochybně vyjadřuje vůli účastníků smlouvy směřující k převodu vlastnického práva a tudíž je nutno ji posuzovat jako smlouvu o převodu nemovitostí. Pokud se účastníci domáhali vkladu vlastnického práva na základě předložené dohody, je namístě posuzovat pouze ta hlediska, která jsou určující pro vkladové řízení.

Je nepochybné, a v tom soud souhlasí se závěrem katastrálního úřadu, že katastrální úřad v řízení o povolení vkladu nezkoumá platnost smlouvy, na základě které má být vklad práva povolen. I když katastrální úřad si byl vědom mezi, v nichž zkoumá právní úkon, ve skutečnosti se tím neřídil, když tvrzení účastníků o neplatnosti darovací smlouvy z r. 1959, která je nabývacím titulem pro dosud zapsaného vlastníka předmětných nemovitostí, vedlo k zamítnutí návrhu na vklad. Takový postup pokládá soud za nesprávný, neboť nemá-li se katastrální úřad zabývat platností právního úkonu, na základě kterého má být vklad povolen, už vůbec se nemůže zabývat tím, zda je platný nabývací titul svědčící tomu, kdo je již v katastru nemovitosti jako vlastník zapsán a kdo v předmětném řízení svá vlastnická práva převádí na jinou osobu. Pro předmětné řízení je podle názoru soudu rozhodující pouze to, že převádějící je zapsán jako vlastník předmětných nemovitostí, že mu svědčí nabývací titul. V tomto směru soud odkazuje na Stanovisko občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 28. 6. 2000, sp. zn. Cpjn 38/98, uveřejněné ve Sbirce soudních rozhodnutí a stanovisek, ročník 2000 pod č. 44, z něhož výslovně vyplývá, že jedním z hledisek, která katastrální úřad v řízení o povolení vkladu zkoumá, je oprávnění subjektů posuzovaného právního úkonu nakládat s předmětem tohoto právního úkonu [§ 5 odst. 1 písm. e) zákona o zápisech]. Pro závěr katastrálního úřadu o této otázce je rozhodné především zjištění, zda subjektu disponujícímu s právem, jež se váže k předmětu právního úkonu, svědčí právní důvod (titul) nabytí tohoto práva. V případě, že je tímto nabývacím titulem právní úkon, postačí pro rozhodnutí katastr-

álního úřadu v řízení o povolení vkladu omezit se na zjištění jeho existence. Platnost právního úkonu, na základě kterého bylo v katastru nemovitostí zapsáno právo subjektu posuzovaného právního úkonu, katastrální úřad nezkoumá, a to ani v rozsahu, v jakém je podle ustanovení § 5 odst. 1 zákona o zápisech oprávněn posoudit platnost právního úkonu, na jehož podkladě má být právo do katastru nemovitostí teprve zapsáno. Eventuální negativní posouzení této otázky by totiž ve svém důsledku znamenalo zásah do práv uvedené osoby nemající oporu v zákoně.

Odůvodnění rozhodnutí katastrálního úřadu je správné potud, pokud katastrální úřad konstatuje, že mu nepřísluší zkoumat platnost či neplatnost smlouvy a že zkoumá pouze skutečnosti uvedené v § 5 zákona o zápisech. Ve smyslu tohoto závěru, který učinil, se měl zabývat pouze tím, zda jsou splněny podmínky vkladu a nikoliv návrh zamítnout a účastníky odkázat na sporné řízení za situace, kdy mezi nimi není sporu o tom, jak jejich vlastnické vztahy k předmětným nemovitostem vyřešit.

Nemá-li se katastrální úřad (a tudíž ani soud v tomto řízení) zabývat otázkou platnosti darovací smlouvy z r. 1959, nemůže obstát ani argumentace, podle níž v důsledku neplatnosti této darovací smlouvy nevzniklo nabyvateli vlastnické právo a tudíž nemůže dojít k vrácení předmětných nemovitostí, když navíc je otázkou, zda v tomto případě nedošlo k vydržení vlastnického práva. Posuzování takových otázek však není a nemůže být předmětem tohoto řízení. Vzhledem k tomu, co bylo uvedeno o možnosti zabývat se neplatností právního úkonu, na základě kterého je v katastru zapsáno vlastnické právo disponujícího subjektu, nejde v předmětné věci o situaci obdobnou odstoupení od smlouvy, kdy odstoupením od smlouvy o převodu nemovitostí zaniká právní titul, na jehož základě nabyt účastník smlouvy vlastnické právo, a obnovuje se původní stav a kdy následný zápis vlastnického práva se provádí záznamem. Nejde ani o situaci obdobnou vrácení daru podle ustanovení § 630 o. z. Podle tohoto ustanovení k zániku darovacího vztahu dochází na základě jednostranného

Z JUDIKATURY

právního úkonu dárce adresovaného obdarovanému, kdežto v tomto případě jde o dohodu představující vícestranný právní úkon, který vyjadřuje shodnou vůli všech účastníků o tom, že má dojít k převodu vlastnictví k nemovitostem.

Po zhodnocení všech uvedených skutečností dospěl soud k závěru, že katastrální úřad nepostupoval správně, když návrh na vklad podle předložené listiny zamítl. Soud posoudil předloženou listinu z hledisek stanovených v § 5 odst. 1 písm. a) – g) zákona o zápisech a dospěl k závěru, že nejsou dány žádné překážky, které by znemožňovaly povolení navrhovaného vkladu vlastnického práva do katastru nemovitostí. Ve smyslu § 250j odst. 1 o. s. ř. proto rozhodl o po-

volení vkladu vlastnického práva podle dohody o vrácení plnění uzavřené dne 5. 12. 2000 formou notářského zápisu před JUDr. A. P., notářkou se sídlem v Praze.

Vzhledem k tomu, že návrh na vklad vlastnického práva byl u Katastrálního úřadu Praha-město podán dne 6. 12. 2000, vznikají právní účinky vkladu k tomuto dni (§ 2 odst. 3 zákona o zápisech).

Podle § 250j odst. 2 o. s. ř. tento rozsudek soudu v plném rozsahu nahrazuje rozhodnutí Katastrálního úřadu.

Rozhodnutí zaslala JUDr. Jarmila Kolářová, advokátka v Praze. Právní věta redakce.

K problematice mzdových nároků českých zaměstnanců vysílaných do SRN

I. Mzdové nároky českých zaměstnanců, kteří jsou vysíláni k zaměstnání v SRN na základě smlouvy o dílo mezi českým zaměstnavatelem a podnikem sídlícím v SRN, jako nároky soukromoprávní není možno posuzovat podle Dohody mezi vládou ČSFR a vládou SRN o vysílání československých pracovníků z podniků se sídlem v ČSFR k zaměstnávání na základě smluv o dílo ze dne 25. 5. 1990. Tato mezivládní dohoda je aktem práva veřejného a na individuální pracovněprávní vztahy, jakožto vztahy soukromoprávní, ji aplikovat nelze.^{*)}

II. Mzdou se rozumí nejen peněžitá plnění, ale i plnění peněžitě hodnoty – naturální mzda poskytovaná zaměstnavatelem zaměstnanci za vykonanou práci (srov. § 4 odst. 2 zákona o mzdě). Tato část mzdy nemusí být zaměstnancům vyplacena v hotovosti, musí být pouze zaměstnancům poskytnuta, což se může stát i v podobě naturální mzdy. Jestliže tedy žalovaný zaměstnavatel za žalující zaměstnance zaplatil náklady ubytování, cestovného, administrativních poplatků apod. podle vnitropodnikových směrnic, je postup žalované společnosti správný a nelze ji zavázat, aby stejné částky proplatila žalobcům ještě jednou v hotovosti.

Usnesení Krajského soudu v Ostravě z 18. 11. 2003, čj. 16 Co 79/2003-256

V této věci se několik žalobců domáhalo proti žalované s. r. o. mzdových nároků (doplatek za odpracované přesčasy a částečně též neoprávněně sražené částky z části mzdy). Okresní soud v Novém Jičíně rozsudkem z 5. 9. 2002, čj. 6 C 147/1999-228 přiznal žalobcům část doplatku na

^{*)} Uzavření mezivládní dohody z 25. 5. 1990 bylo oznámeno Sdělením Federálního ministerstva zahraničních věcí pod č. 285/1990 Sb. a mezivládní dohody z 23. 4. 1991 stejného obsahu bylo oznámeno sdělením pod č. 366/1991 Sb.

Z JUDIKATURY

mzdách, ve zbytku byla žaloba zamítnuta. Žalobu na proplacení „přesčasových hodin“ zamítl. Dále soud prvního stupně zamítl všem žalobcům žalobu na „sraženou částku ze mzdy“.

Pokud jde o doplatky mzdy, posoudil okresní soud věc podle § 111 zákoníku práce a podle „dohody uzavřené mezi Českou republikou a Německem o pracovních podmínkách pracovníků v zahraničí“. Dospěl k závěru, že „mzda pracovníka činného na základě smlouvy o dílo včetně částky, která je vyplácena v důsledku zahraničního zaměstnání, musí odpovídat mzdě, kterou předvidají příslušné německé tarifní předpisy pro srovnatelné činnosti“. V případě žalobců součet vyplácené mzdy v českých korunách včetně „diet“ s připočtením ostatních požitků mzdy pracovníků za jednotlivé měsíce odpovídaly skutečným mzdám srovnatelným v Německu. Žalovaná byla povinna prokázat, že všechny části mzdy byly žalobcům ve skutečnosti vyplaceny. V řízení však bylo prokázáno, že tzv. ostatní požitky – náklady na ubytování, dopravu, pracovní povolení, žalobcům proplaceny v hotovosti nebyly, nebylo tedy možno je zahrnout do souhrnu měsíční mzdy. Okresní soud proto žalobcům přiznal za jednotlivé měsíce žalovaného období doplatky mzdy, a to „součtem všech údajně vyplacených požitků žalobcům a skutečně vyplácených částek, tedy mzdy v českých korunách a diet“. Pokud žalobci na doplatcích mzdy ve vymezeném období požadovali více, byla jejich žaloba zamítnuta. K přiznaným částkám na doplatcích mzdy byly žalobcům přiznány i úroky z prodlení, a to podle „nařízení vlády č. 142/94 Sb.“; pokud byly úroky požadovány „před termínem výplat“, okresní soud žalobu na zaplacení úroků z prodlení zamítl.

Proti rozsudku, pokud jím bylo žalobám vyhověno, a proti souvisejícím výrokům podala žalovaná odvolání.

Nesouhlasila s názorem okresního soudu, že směrnice žalované upravující mzdové a pracovní podmínky nasazení pracovníků v SRN neobsahuje výpočet měsíční mzdy těchto pracovníků, zejména tvorbu této mzdy; směrnice tyto údaje obsahuje. Pokud soud argumentuje tím, že směrnice žalované o odměňování zaměstnanců v zahraničí neodpovídají uzavřené dohodě mezi Českou republikou a Německem o pracovních podmínkách pracovníků v zahraničí, pak tato mezivládní dohoda zavazuje toliko státy, ale nikterak nekonstituuje práva či povinnosti fyzických či právnických osob v oblasti práva soukromého v individuálním pracovněprávním vztahu. Příslušná dohoda výši mzdy nekonkretizuje a německé tarifní smlouvy pro srovnatelné činnosti nebyly žalobci předloženy. Mzdové nároky žalobců je třeba posoudit podle směrnic platných pro odměňování žalobců u žalované, žalobci přitom podle těchto směrnic byli placeni správně.

Krajský soud jako odvolací shledal odvolání opodstatněným.

Z odůvodnění:

Soudem 1. stupně bylo zjištěno, že žalobci pracovali u žalované v rozsudku blíže uvedených dobách, všichni v SRN – Aindlingu.

V pracovních smlouvách uzavřených mezi žalobci a žalovanou je uvedeno, že „zaměstnavatel seznámil zaměstnance kromě jiného s pracovními a mzdovými podmínkami, za nichž má konat práci“. Žalovaná společnost vydala směrnici č. 06/96 (pro období únor 1996 až leden 1998), směrnici č. 03/98 (pro období únor 1998 až prosinec 1998) a směrnici 01/99 (pro období leden 1999 až prosinec 1999); směrnice stanovily pod-

mínky pracovního nasazení v SRN u firmy BHK Aindling v jednotlivých letech. Všichni žalobci stvrдили svým podpisem, že se seznámili s podmínkami stanovenými v těchto směrnících platných v době, ve které u žalované pracovali. Všichni žalobci po dobu, po kterou pracovali v SRN, pobírali mzdu v českých korunách vyplácenou v ČR, dále jim bylo vyplaceno stravné podle zákona č. 119/92 Sb. ve znění pozdějších předpisů a za zaměstnance byly placeny tzv. „ostatní požitky v SRN“. Tyto „ostatní požitky“ zahrnovaly poplatky, které žalovaná společnost za své zaměst-

Z JUDIKATURY

nance pracující v SRN platila. Šlo o poplatky za povolení k pobytu, poplatky pracovnímu úřadu, pojištění, ubytování, náklady na dopravu z místa bydliště na pracoviště a zpět, náklady na dopravu do místa bydliště v České republice a zpět apod.

Shora uvedená skutková zjištění soudu prvního stupně, jejichž správnost nebyla účastníky zpochybňována, odvolací soud jako správná přejímá.

Po právní stránce okresní soud projednávaný případ posoudil „podle ustanovení § 111 zákoníku práce platného do 1. 1. 2001“ a podle blíže neoznačené „dohody uzavřené mezi Českou republikou a Německem o pracovních podmínkách pracovníků v zahraničí“. S právním posouzením věci odvolací soud nesouhlasí.

Žalobci pracovali u žalované v pracovním poměru sjednaném na dobu určitou. Tento pracovní právní vztah se obecně řídil zákoníkem práce, s výjimkami stanovenými zákonem. Jednu z takových zákonných výjimek stanovil zákon č. 1/1992 Sb., o mzdě, odměně za pracovní pohotovost a o průměrném výdělku ve znění účinném do 31. 12. 2000 (dále jen „zákon o mzdě“), ve vztahu k poskytování mzdy a odměny za pracovní pohotovost u zaměstnavatelů, kteří nejsou rozpočtovou organizací, případně příspěvkovou organizací, pokud to u ní nestanoví zákon (srov. § 2 zákona o mzdě). Jelikož žalovaná společnost není rozpočtovou organizací, případně příspěvkovou organizací, pokud tak stanoví zvláštní zákon, nevztahuje se na ni ustanovení §111 až § 123 zákoníku práce (srov. § 22 zákona o mzdě). Poskytování mzdy u žalované společnosti tedy upravuje zákon o mzdě; mzdové nároky zaměstnanců žalované je proto třeba posoudit ve smyslu § 4 a násl. tohoto zákona.

Z výše uvedených důvodů není možno žalované mzdové nároky jako nároky soukromoprávní posuzovat ani podle Dohody mezi vládou České a Slovenské federativní republiky a vládou Spolkové republiky Německo o vysílání československých pracovníků z podniků se sídlem v České a Slovenské federativní republice k zaměstnávání na základě smluv o dílo ze dne 25. 5. 1990. Tato mezinárodní dohoda je aktem práva veřejného a na

individuální pracovní právní vztahy, jakožto vztahy soukromoprávní, ji aplikovat nelze. Ustanovení článku 5 citované mezinárodní dohody, na kterém své rozhodnutí založil soud prvního stupně, tedy není pro posouzení této věci rozhodné.

Podle ustanovení § 4 odst. 1 zákona č. 1/1992 Sb., o mzdě, odměně za pracovní pohotovost a o průměrném výdělku ve znění účinném do 31. 12. 2000 (zákon o mzdě) zaměstnanci přísluší za vykonanou práci mzda.

Podle § 4 odst. 2 věty první téhož zákona se mzdou rozumí peněžitá plnění nebo plnění peněžitě hodnoty (naturální mzda) poskytovaná zaměstnavatelem zaměstnanci za práci.

Podle § 4 odst. 3 téhož zákona se mzda především sjednává v pracovní smlouvě nebo v jiné smlouvě nebo v kolektivní smlouvě.

Z výše citovaných zákonných ustanovení vyplývá, že mzda se sjednává především v pracovní smlouvě. V pracovní smlouvě měli žalobci s žalovanou ujednáno, že jim bude platit za vykonanou práci odměnu podle mzdového předpisu, popřípadě kolektivní smlouvy (srov. bod 4 pracovních smluv žalobců). Zároveň byly u žalované v průběhu času vydány tři směrnice „pro stanovení podmínek pracovního nasazení v SRN“; jednotlivé směrnice platily v letech 1996, 1997, 1998 a 1999, jak je výše uvedeno. Směrnice vychází ze zákona o mzdě (srov. bod 2 směrnic – odměňování), konstatující, že se na zaměstnance pracující u firmy BHK Aindling v Německu uplatňuje podilová mzda. Tato mzda sestává z tarifní mzdy, prémie a odměn, mzdy za prostoje a další obvyklé časové ztráty a příplatků při fyzicky mimořádně namáhavých pracích, za práce ve ztíženém a zdraví škodlivém prostředí, za práce ve výškách, za práce v odpoledních a nočních směnách, za práce o sobotách a nedělích a za práce přesčas. Dále směrnice stanoví hodinovou mzdu při stoprocentním splnění měsíční výkonové normy. Směrnice pojednávají také o dalších náhradách, které zaměstnanci žalované obdrží. Jde o cestovní náhrady vyplácené podle zákona č. 119/92 Sb., dále směrnice zajišťují zaměstnancům pracujícím v SRN úhradu ubytování

Z JUDIKATURY

a dopravy, úhradu cestovného k návštěvám rodiny a další náležitosti. Žalobci byli se směrnici, které platily v příslušném období, vždy seznámeni a tuto skutečnost stvrdili svými podpisy. Dále bylo v řízení prokázáno, že žalobcům byla za trvání pracovního poměru vyplácena mzda v České republice v českých korunách, byly jim vypláceny cestovní náhrady podle zákona č. 119/1992 Sb. (tehdy ještě v DM). Bylo též prokázáno, že žalovaná zaplatila za trvání pracovního poměru žalobců za žalobce náklady jejich ubytování v Německu, náklady jejich cest na pracoviště i ke svým rodinám do vlasti, různé administrativní poplatky spojené s pobytem žalobců v SRN. Je nesporné, že tyto posledně uvedené částky, nazývané účastníky shodně „ostatní požitky“, nebyly žalobcům propláceny v hotovosti, nýbrž byly zaplacené žalovanou za žalobce na příslušných místech.

Z výše uvedeného lze učinit závěr, že mezi jednotlivými žalobci a žalovanou byla uzavřena dohoda o mzdě ve smyslu § 4 zákona o mzdě tak, že výše mzdy náležející jednotlivým žalobcům byla určována směrnici pro stanovení podmínek pracovního nasazení v SRN u firmy BHK Aindling v letech 1996 až 1999. Má-li proto být nalezena odpověď na otázku, zda žalobci mají vůči žalované nárok na doplatky mzdy v žalovaném období, je nutno zjistit, zda jednotlivým žalobcům bylo v žalovaném období vyplaceno to, co stanoví směrnice vydané žalovanou pod č. 06/96, č. 3/98 a č. 1/99 pro stanovení podmínek pracovního nasazení v SRN u firmy BHK Aindling pro jednotlivá kalendářní období.

V této souvislosti je nutno dále připomenout, že mzdou se rozumí nejen peněžité plnění, ale i pl-

nění peněžité hodnoty – naturální mzda poskytovaná zaměstnavatelem zaměstnanci za vykonanou práci (srov. § 4 odst. 2 zákona o mzdě). Není proto možné souhlasit ani s názorem okresního soudu v tom smyslu, že částka náležející žalobcům na tzv. ostatních požitcích musí být žalobcům vyplacena v hotovosti. Tato část mzdy nemusí být žalobcům vyplacena v hotovosti, musí být pouze žalobcům poskytnuta, což se může stát i v podobě naturální mzdy. Jestliže tedy žalovaná za žalobce zaplatila náklady ubytování, cestovného, administrativních poplatků apod. podle shora uvedených směrnic, je postup žalované společnosti správný a nelze ji zavázat, aby stejné částky proplatila žalobcům ještě jednou v hotovosti za situace, že žalobcům tytéž částky již poskytla v naturální formě.

Z výše uvedeného vyplývá, že rozsudek soudu prvního stupně byl v napadené části postaven na nesprávném právním posouzení věci. Proto odvolací soud podle § 221 odst. 1 o. s. ř. rozsudek okresního soudu v napadené části zrušil a v tomto rozsahu věc soudu prvního stupně podle § 221 odst. 2 písm. a) o. s. ř. vrátil k dalšímu řízení. V jeho průběhu musí okresní soud posoudit, zda v žalovaném období byla žalobcům vyplacena mzda, na které se s žalovanou ve smyslu § 4 odst. 3 zákona o mzdě dohodli, tj. mzda ve výši stanovené směrnici vydanými žalovanou. Nároky žalobců na doplatky za práci přesčas a doplatky za tzv. neoprávněné srážky ze mzdy se již není nutno zabývat, neboť ve vztahu k těmto nárokům je rozhodnutí soudu prvního stupně pravomocné.

*Usnesení zaslal, upravil a právní větou opatřil
JUDr. Ondřej Michna, advokát v Novém Jičíně.*

VÝBĚR ROZHODNUTÍ OTIŠTĚNÝCH V JINÝCH ODBORNÝCH PERIODIKÁCH

DVA NÁLEZY ÚSTAVNÍHO SOUDU, MAJÍCÍ VZTAH K PRÁVNÍM SLUŽBÁM POSKYTOVANÝCH ADVOKÁTY

Pod č. 98/2004 Sb. byl uveřejněn nález z 28. ledna 2004 o návrhu Okresního soudu v Přerově na zrušení § 42 odst. 1 zák. č. 148/1998 Sb., o ochraně utajovaných skutečností a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů. Enunciát zní takto:

I. Návrh se zamítá.

II. Prověřování obhájců v trestním řízení za účelem seznamování se s utajovanými skutečnostmi bezpečnostní prověrkou Národním bezpečnostním úřadem je v rozporu s čl. 37 odst. 3, čl. 38 odst. 2, čl. 40 odst. 3 Listiny základních práv a svobod a s čl. 6 odst. 3 písm. c) Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

Odkazujeme na obsáhlé odůvodnění (celkem 16 stran).

Pod č. 153/2004 Sb. je otištěn nález Ústavního soudu z 11. 2. 2004 ve věci návrhu na zrušení ustanovení § 243c odst. 2 zák. č. 99/1963 Sb. (občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů).

Ústavní soud rozhodl takto:

Ustanovení § 243c odst. 2 zák. č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, se zrušuje dnem vyhlášení tohoto nálezu ve Sbírce zákonů (částka byla rozeslána 7. 4. 2004).

Uvádíme znění zrušeného ustanovení o. s. ř.: Usnesení, jímž bylo odmítnuto dovolání, protože nebylo shledáno přípustným podle § 237 odst. 1 písm. c) nebo podle obdobného užití tohoto ustanovení (§ 238 a § 238a), nemusí být odůvodněno. Totéž platí, bylo-li dovolání odmítnuto podle § 243b odst. 1.

Z nálezu tedy vyplývá, že i *usnesení, jímž bylo odmítnuto dovolání v občanskoprávních věcech z důvodů uvedených v cit. ustanovení, musí být odůvodněno.*

Sbírka ORAC – daňová, sešit 1/2004, poř. č. 295/2004. Jde o daňové rozhodnutí řešící **rozdíl mezi příjmem z podnikání a příjmem ze závislé činnosti za situace, kdy s. r. o. uzavřela smlouvu o poskytnutí právní pomoci s advokátkou, která byla společnicí této s. r. o.** Podle právní věty rozhodnutí je-li fyzická osoba společníkem společnosti s ručením omezeným a pro tuto činnost vykonává práce na základě smlouvy o poskytování právní pomoci, odměna za tuto činnost je příjmem ze závislé činnosti.

Jde o rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 10. 3. 2003, čj. 31 Ca 158/2002-21.

Ve sporu se žalobkyně domáhala přezkoumání rozhodnutí, jímž jí byla k přímému placení předepsána daň z příjmů fyzických osob ze závislé činnosti. Soud žalobu zamítl.

Uvádíme celou část odůvodnění rozsudku:

Krajský soud v Hradci Králové rozhodl ve věci žalobkyně M., s. r. o., proti žalovanému Finančnímu ředitelství v Hradci Králové v řízení o přezkoumání rozhodnutí žalovaného ze dne 4. 11. 2002, kterým žalovaný zamítl její odvolání do rozhodnutí Finančního úřadu v Dobrušce ze dne 19. 6. 2002, jímž jí byla k přímému placení předepsána daň z příjmů fyzických osob ze závislé činnosti za zdaňovací období roku 2000 ve výši 154 860 Kč.

Žalobkyně namítala, že žalovaný nesprávně vyložil ustanovení § 6 a § 7 zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, v platném znění (dále jen „daňový zákon“).

Rozhodnutí správce daně i žalovaného vychází z nesprávného právního názoru, že z odměn, které za poskytnuté právní služby na základě man-

Z JUDIKATURY

dátní smlouvy vyplatila žalobkyně v roce 2000, nebyla povinna odvést zálohově daň z příjmů ze závislé činnosti. Tvrdila, že žalovaný nesprávně vyložil objektivní skutečnost, kterou je řádně uzavřená mandátní smlouva s nezávislým advokátem a zároveň společníkem žalobkyně. Advokátka JUDr. H. P. služby řádně poskytla a vyúčtovala dne 11. 12. 2000. Pokud žalobkyně fakturu zaúčtovala do nákladů, aniž došlo v roce 2000 k jejímu proplacení, pak se nejednalo o příjem společníka za vykonanou práci, ale o zdanitelný příjem advokáta ze samostatné výdělečné činnosti, podléhající zdanění dle ustanovení § 7 daňového zákona.

Žalobkyně poukázala na stanovisko České advokátní komory a vytýkala žalovanému, že se nezabýval jeho obsahem a nepřihlédl k němu. Nesprávným postupem a výkladem daňových orgánů by neměl být diskriminován občan, který poskytuje služby jako své svobodné povolání. Činnost advokáta je navíc upravena zvláštním zákonem stejně jako odměňování za poskytované právní služby.

V závěru žalobkyně navrhla zrušení napadeného rozhodnutí žalovaného i jemu předcházejícího rozhodnutí Finančního úřadu v Dobrušce a vrácení věci žalovanému k dalšímu řízení.

Žalovaný se ve svém písemném vyjádření k žalobě odvolal na odůvodnění napadeného rozhodnutí. Nesouhlasil s námitkou žalobkyně, že se nezabýval stanoviskem České advokátní komory a publikovanými odbornými stanovisky.

Při jednání před soudem se zástupce žalobkyně odvolal na žalobní důvody uvedené v žalobě a zdůraznil otázku smluvního vztahu mezi žalobkyní a JUDr. H. P. Konstatoval, že žalovaný nesprávně vyložil ustanovení § 7 daňového zákona, a tvrdil, že poskytování služeb advokátem je specifická činnost, na kterou pamatuje ustanovení § 7 odst. 1 písm. c) téhož zákona.

Pověřený pracovník žalovaného odkázal na odůvodnění napadeného rozhodnutí a obsah písemného vyjádření k žalobě. Navrhl zamítnutí žaloby.

Krajský soud přezkoumal napadené rozhodnutí žalovaného v řízení podle části třetí hlavy druhé dílu prvního zákona č. 150/2002 Sb.,

soudního řádu správního (dále jen „s. ř. s.“), a neshledal žalobu důvodnou.

Mezi účastníky bylo nesporné, že žalobkyně uzavřela dne 23. 10. 1995 smlouvu o poskytnutí právní pomoci s JUDr. H. P., advokátkou, která byla v roce 2000 společnící žalobkyně. Odměnu za právní služby, která byla dohodnuta paušální částkou 50 000 Kč měsíčně, si JUDr. P. vyúčtovala za rok 2000 jednorázově dne 29. 12. 2000. Tyto skutečnosti jsou ve správním spise doloženy i listinnými důkazy. Tentýž závěr potvrdil rovněž výslech svědkyně JUDr. H. P., který soud v rámci dokazování provedl při ústním jednání dne 3. 4. 2003.

S ohledem na obsah žalobních námitek krajský soud zkoumal, zda správce daně a žalovaný porušili zákon, pokud odměny vyplacené žalobkyni za poskytnuté právní služby byly příjmy dle ustanovení § 6 odst. 1 písm. b) nebo dle ustanovení § 7 odst. 1 písm. c) daňového zákona.

Podle ustanovení § 6 odst. 1 písm. b) daňového zákona jsou příjmy ze závislé činnosti příjmy za práci členů družstev, společníků a jednatelů společností s ručením omezeným a komanditistů komanditních společností, a to i když nejsou povinni při výkonu práce pro družstvo nebo společnost dbát příkazů jiné osoby.

Citované ustanovení zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů, definuje výlučně pro potřeby daňového zákona příjmy ze závislé činnosti. Mimo jiné označuje za příjmy ze závislé činnosti i příjmy (a to jakékoliv, bez omezení) za práci společníků společností s ručením omezeným, a to i tehdy, když nejsou povinni při výkonu práce pro společnost dbát pokynů jiné osoby. JUDr. H. P. byla společníkem žalobkyně a vykonávala pro ni práce dle smlouvy o poskytování právní pomoci.

Daňový zákon ve shora citovaném ustanovení používá pojem „závislá činnost“, tento pojem však není totožný s pracovněprávním pojmem „závislá práce“ (nájem pracovní síly za odměnu).

Pro účely daně z příjmů vysvětluje obsah zmíněného pojmu, a to způsobem a v rozsahu uvedeném v § 6 citovaného zákona. Pod režim to-

Z JUDIKATURY

hoto ustanovení nepochybně nespádají jen příjmy z pracovněprávního, služebního nebo členského poměru nebo poměru obdobného, neboť takové příjmy jsou podřazeny pod ustanovení § 6 odst. 1 písm. a) cit. zákona, ale i příjmy další, uvedené pod písm. b) až d) § 6 odst. 1 daňového zákona.

Krajský soud se proto ztotožňuje s názorem správce daně a žalovaného, že rozhodující pro závěr, zda se v posuzovaném případě jedná o závislou činnost, je to, zda hodnocená činnost nese znaky závislé činnosti ve smyslu citovaného zákona, nikoliv to, jakou právní skutečností (v daném případě smlouvy o poskytování právní služby ze dne 23. 10. 1995) byla tato činnost založena.

Lze tedy uzavřít, že skutečnost, že JUDr. H. P. měla se žalobkyní uzavřenou smlouvu o poskytování právní pomoci, nebrání podřazení příjmů na jejím základě vyplacených pod ustanovení § 6 odst. 1 písm. b) daňového zákona, pokud se jedná o příjmy za práce vykonané pro společnost s ručením omezeným jejím společníkem. Podmínky citovaného ustanovení byly v posuzovaném případě splněny.

Žalovaný proto nepochybil, pokud částky vyplacené žalobkyní společnosti JUDr. H. P. podrobil dani ze závislé činnosti podle ustanovení § 6 odst. 1 písm. b) cit. zákona.

Se žalobkyní lze souhlasit, že příjmy advokáta je z obecného hlediska nutno podřadit pod příjmy z podnikání a z jiné samostatné výdělečné činnosti ve smyslu ustanovení § 7 daňového zákona. Daňový subjekt, který vyplácí advokátovi za právnické služby odměnu, však nejprve musí zkoumat, zda nejsou dány podmínky pro hodnocení takové činnosti dle ustanovení § 6 daňového zákona. To pochopitelně platí nejen pro odměny za služby poskytované advokátem, ale obecně pro jakékoliv odměny vyplácené v rámci podnikání. V posuzovaném případě žalobkyní vyplacené odměny JUDr. H. P. za poskytnuté právní služby splňovaly podmínky ustanovení § 6 odst. 1 písm. b) daňového zákona, a proto měly být zdaněny jako příjem ze závislé činnosti podle ustanovení § 38h cit. zákona.

Krajský soud proto žalobu jako nedůvodnou podle ustanovení § 78 odst. 7 s. ř. s. zamítl. Výrok o nákladech řízení se opírá o ustanovení § 60 odst. 1 s. ř. s. Žalobkyně neměla ve věci úspěch, žalovanému žádné náklady nevznikly.

Poznámka: Citovanou sbírku vydává a distribuuje nakladatelství Orac, s. r. o., Limuzská 8, 100 00 Praha, tel. 274 013 266, e-mail: orac@orac.cz

Sb. soudních rozhodnutí a stanovisek č. 3/2004, část občanskoprávní, poř. č. 23. Rozsudek NS z 30. 6. 2003, sp. zn. Odo 289/2001. Zabývá se především problematikou bezdůvodného obohacení. V nákladové části výroku je řešena **otázka zaokrouhlení sazby odměny advokáta dle vyhl. č. 484/2000 Sb.** Podle právní věty se tato sazba zaokrouhluje na celé desetikoruny nahoru ještě před jejím zrušením ve smyslu § 18 odst. 1 vyhlášky.

Z odůvodnění citujeme:

Dovolatel se svým dovoláním úspěšný nebyl, ve smyslu ustanovení § 243b odst. 4, § 224 odst. 1 a § 142 odst. 1 o. s. ř. má tudíž povinnost nahradit žalované náklady dovolacího řízení, které sestávají z odměny za zastupování advokátem. Dovolací řízení bylo zahájeno po 1. 1. 2001, takže se výše odměny za zastupování advokátem určuje podle vyhlášky č. 484/2000 Sb., kterou se stanoví paušální sazby výše odměny za zastupování účastníka advokátem nebo notářem při rozhodování o náhradě nákladů v občanském soudním řízení a kterou se mění vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), ve znění pozdějších předpisů (dále též jen „vyhláška“) – shodně srov. důvody usnesení Nejvyššího soudu uveřejněného pod číslem 70/2001 Sbírkou soudních rozhodnutí a stanovisek.

Ve smyslu § 3 odst. 1 bodu 5 vyhlášky číni sazba odměny počítaná podle § 3 odst. 3 vyhlášky ze žalované jistiny ve výši 21 046,80 Kč částku 7 657,02 Kč. Po zaokrouhlení na celé

Z JUDIKATURY

desetikoruny nahoru ve smyslu § 16 odst. 2 vyhlášky jde o částku 7 660 Kč. Se zřetelem k tomu, že advokát žalované učinil v řízení v jednom stupni (v dovolacím řízení) pouze jeden úkon právní služby (vyjádření k dovolání), snížil Nejvyšší soud takto určenou sazbu odměny o 50 % (dle § 18 odst. 1 vyhlášky), na 3 830 Kč. Společně s náhradou hotových výdajů ve výši 75 Kč, přiznaných podle § 13 odst. 3 vyhlášky Ministerstva spravedlnosti č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátního tarifu), ve znění pozdějších předpisů, činí konečná výše dovolacích nákladů žalované 3 905 Kč. Tuto částku tedy Nejvyšší soud žalované k tíži dovolatele také přiznal.

Sb. soudních rozhodnutí a stanovisek č. 3/2004, část trestní, poř. č. 10. Usnesení NS z 20. 2. 2003, sp. zn. 6 Tdo 171/2003. Je věnováno **včasnosti odvolání podaného faxem poslední den mimo řádnou pracovní dobu.** Rozhodnutí poukazuje na ust. § 59 odst. 1 větu druhou tr. ř., podle něhož lze podání učinit písemně, ústně do protokolu, v elektronické podobě, podepsané elektronicky podle zvláštních předpisů, telegraficky, telefaxem nebo dálkopisem. **Odvolání lze přitom podat až do 24.00 hodin posledního dne lhůty bez ohledu na to, kdy končí řádná pracovní doba u soudu.** V dané věci podal obhájce obviněného odvolání poslední den lhůty faxem, odeslaným soudu 1. stupně ve 21.33 minut, které bylo u soudu evidováno ve 21.38 minut. Odvolací soud odvolání zamítl podle § 253 odst. 1 tr. ř., jako odvolání podané opožděně, protože bylo osobně podáno obhájcem mladistvého v písemné podobě soudu až následující den.

Nejvyšší soud rozhodoval o dovolání obviněného, v němž mj. uváděl, že „fax nebyl pouze jakousi nedůsledností zákonodárce uveden mezi výčet technických prostředků, a to přesto, že jsou si po technické stránce naprosto podobné.“

Nejvyšší soud dovodil, že výraz „telefax“, uve-

dený v cit. ust. trestního řádu, je obsahově shodný s termínem „fax“ a tudíž podání učiněné faxem je podáním učiněným v souladu s cit. ustanovením. Z uvedených skutečností vyplývá, že obviněný podal odvolání ve věci řádně a včas, tj. v zákonné lhůtě, a proto, pokud krajský soud odvolání zamítl jako opožděně podané, rozhodl o zamítnutí řádného opravného prostředku proti rozsudku uvedenému v § 265a odst. 2 písm. a) – g) tr. ř., aniž byly splněny procesní podmínky stanovené zákonem pro takové rozhodnutí.

Nejvyšší soud tudíž shledal naplnění dovolacího důvodu podle § 265b odst. 1 písm. l) tr. ř., napadené usnesení krajského soudu zrušil a krajskému soudu přikázal, aby věc v potřebném rozsahu znovu projednal a rozhodl.

Poznámka redakce: *Závěry rozhodnutí lze aplikovat i pro řízení podle občanského soudního řádu. Jeho ust. § 42 je, pokud jde o způsoby učinění podání, obdobné. I zde je mezi prostředky, které lze k podání použít, uveden telefax. Rozdíl v občanskoprávním řízení oproti trestnímu řízení je však v tom, že podání obsahující návrh ve věci samé, učiněné mj. též telefaxem, je třeba do tří dnů doplnit předložením jeho originálu, případně písemným podáním shodného znění. K těmto podáním, pokud nebyla ve stanovené lhůtě doplněna, soud nepřihlíží (§ 42 odst. 3 o. s. ř.).*

Pro úplnost uvádíme, že telefonické podání jak v občanskoprávním, tak i v trestním řízení je nepřipustné.

Sbírka ORAC – trestní, sešit 10/2003, poř. č. 329/2003. Usnesení Krajského soudu v Hradci Králové – pob. v Pardubicích z 20. 5. 2003, sp. zn. 13 To 190/2003.

Usnesení obsahuje názor, že **poškozený má nárok na náklady, které mu vznikly přibráním poškozeného, již tehdy, jestliže byly advokátem poškozenému vyúčtovány, aniž musí být zjišťováno, v jaké výši skutečně poškozený odměnu advokátovi zaplatil.**

V odůvodnění se mj. uvádí:

Z JUDIKATURY

Usnesením ze dne 30. 12. 2002, sp. zn. 2 T 77/2000 zamítl Okresní soud v Chrudimi podle § 155 odst. 2 tr. ř. per analogiam návrh poškozených Ing. J. W. a H. U., aby odsouzeným L. D. a J. S. byla uložena povinnost k náhradě nákladů potřebných k účelnému uplatnění nároku na náhradu škody. Své rozhodnutí odůvodnil okresní soud tím, že i když poškození byli v trestním řízení úspěšní při uplatnění nároků na náhradu škody oběma odsouzeným, neboť těm byla pravomocným rozsudkem uložena povinnost podle § 228 odst. 1 tr. ř. zaplatit na náhradu škody H. U. částku 70 369 Kč a Ing. J. W. částku 35 184 Kč, a v řízení byli poškození zastoupeni zmocněncem – advokátem JUDr. T. P., který skutečně poskytl účtované čtyři úkony právní pomoci, podle názoru okresního soudu mohou být přiznány k náhradě jen skutečně uhrazené náklady, zatímco okresní soud zjistil, že uvedenému advokátovi jeden z poškozených zatím poskytl jen předběžnou zálohu a druhá poškozená zmocněnci nezaplatila nic.

Proti tomuto usnesení podali poškození zastoupení zmocněncem včas stížnost, v níž namítli mj., že stanovisko okresního soudu odůvodněné tím, že náklady nepřiznal jen proto, že poškození dosud advokátovi nezaplatili, postrádá logiku a nemá oporu v zákoně. Ostatně ani v občanskoprávním řízení není užíván jiný postup a nikdy není vznášena pochybnost o tom, že odměnu advokáta lze přiznat jako náhradu nákladů řízení bez ohledu na to, zda již byla klientem zaplacená. Navrhli proto, aby krajský soud napadené usnesení změnil a rozhodl o tom, že oba odsouzení jsou povinni společně a nerozdílně zaplatit poškozenému Ing. J. W. částku 6 900 Kč a H. U. částku 10 400 Kč.

Z podkladů opatřených v řízení před okresním soudem vyplývá, že poškození uzavřeli s advokátem smlouvu o zastoupení a že podle této smlouvy, když nebyla dohodnuta smluvní odměna, náležela advokátu odměna podle ustanovení advokátního tarifu o mimosmluvní odměně a dále i příslušná náhrada hotových výdajů. Bez ohledu na výši původně uplatňované náhrady škody ze strany poškozených požádali poškození o přiznání

náhrady nákladů potřebných k účelnému uplatnění nároku na náhradu škody pouze ve výši odměny odpovídající částkám, jež jim byly přiznány pravomocným rozsudkem. Z dohody o zastoupení vyplývá, že se poškození zavázali zmocněnci uhradit příslušnou odměnu a náhradu výdajů a po provedeném zastoupení, jehož náklady nesl ke své tíži zmocněnec, nepochybně vznikl poškozeným závazek stanovenou odměnu a náhradu výdajů zmocněnci uhradit. Zmocněnec reálně poskytl právní pomoc poškozeným, objektivně vznikly i výdaje spojené s tímto zastoupením, proto odvolací soud neshledal důvod k tomu, proč by neměl být poškozeným přiznán nárok na náhradu nákladů vzniklých přibráním zmocněnce v účtované výši, tedy ve výši odměny a náhrady nákladů odvozené z výše částek, jež byly poškozeným jako náhrada škody přiznány pravomocným rozsudkem.

Poznámka redakce: Shodný názor zaujal i Městský soud v Praze v usnesení z 29. 10. 2003, sp. zn. 6 To 424/2003. V tomto případě naopak již Obvodní soud pro Prahu 5 usnesením z 24. 7. 2003, sp. zn. 3 T 273/2002 uznal odsouzeného povinným nahradit poškozené A. Š. náklady spojené s přibráním zmocněnce advokáta JUDr. V. M. v celkové částce 4 425 Kč. Odsouzený Ing. P. T. podal proti usnesení stížnost, obsahující jedinou větu, v níž uvedl, že přibrání zmocněnce poškozenou nebylo v žádném případě potřeba. Stížnostní soud ve svém usnesení řešil stejnou otázku jako shora uvedené usnesení Krajského soudu v Hradci Králové, v níž došel ke shodným závěrům. Kromě toho se zabýval též otázkou potřebnosti přibrání zmocněnce poškozené. Uvedl, že *zmocní-li poškozený v trestním řízení ke svému zastupování advokáta, jde vždy o účelně vynaložené náklady, které jsou s tím spojeny*. Citujeme doslova odůvodnění této části usnesení:

Otázka, zda podle subjektivního mínění obviněného bylo či nebylo k uplatnění nároků poškozené potřebné přibrání zmocněnce, není rozhodná. Ve smyslu § 50 odst. 1 tr. ř. se poškozená osoba může dát zastupovat zmocněncem, který ve smyslu § 51 tr. ř. je oprávněn poškozenou

Z JUDIKATURY

osobu v rámci jejích práv zastupovat. Rozumí se přitom, že situace, kdy je zmocněncem poškozeného advokát se všemi důsledky z toho vyplývajícími (ve smyslu zákona č. 85/1996 Sb., o advokacii a vyhlášky č. 177/1996 Sb. o advokátním tarifu), je zcela typická a běžná, zákon s ní v ustanovení § 154 tr. ř. počítá. Z hlediska zákona i z povahy věci jde tedy v případě, kdy poškozený v trestním řízení zmocní ke svému zastupování advokáta, vždy o účelně vynaložené náklady. Pokud pak je poškozenému ve smyslu § 154 tr. ř. přiznán alespoň zčásti nárok na náhradu škody, je odsouzený vždy v zásadě povinen až do sazby mimosmluvní odměny podle advokátního tarifu (nikoli nad ni) poškozenému náklady vzniklé přibráním zmocněnce – advokáta nahradit. Proto soud prvního stupně rozhodl zcela správně a stížnostnímu soudu nezbylo, než stížnost odsouzeného jako nedůvodnou zamítnout.

Soudní rozhledy č. 12/2003, poř. č. 163. Usnesení Vrchního soudu v Praze z 21. 5. 2003, sp. zn. 9 To 35/03 se zabývá **tarifní hodnotou úkonu právní služby za poskytnutou ex officio obhajobu odsouzeného v případech, kdy se právní kvalifikace skutku v průběhu řízení změnila.**

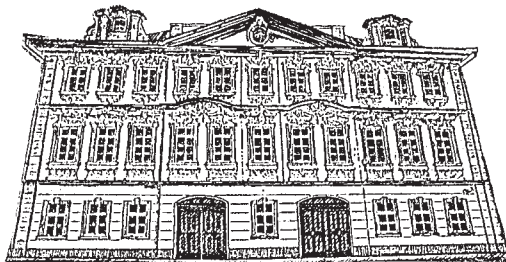
Z odůvodnění usnesení citujeme:

Podle § 10 odst. 3 AT je tarifní hodnota úkonu právní služby stanovena podle horní hranice trestu odnětí svobody, který lze uložit za trestný čin, pro který je vedeno trestní řízení, ve kterém je

obhajoba vykonávána. To znamená, že **rozhodující je právní posouzení činu v každém jednotlivém stadiu řízení, ve kterém obhajoba trvá, a každá změna právní kvalifikace má vliv na tarifní hodnotu až od okamžiku, kdy k ní relevantním způsobem dojde.** Jestliže tedy v této trestní věci bylo trestní řízení vedeno po určitou dobu (přípravné řízení) proti odsouzenému pro více trestných činů spáchaných ve vícečinném souběhu, mohla obhájkyň účtovat podle § 12 odst. 4 AT za každý takto stíhaný trestný čin mimosmluvní odměnu stanovenou podle § 10 odst. 3 AT, sníženou o 20 %. Pokud tak však neučinila, vzhledem k tomu, že jde o řízení návrhové, limitem pro přiznání odměny je výše, kterou účtovala, a to jak za jednotlivé úkony, tak celkově. V žádném případě však nelze výsledné právní posouzení vztahovat na předchozí část řízení, neboť takový postup by odporoval samotnému smyslu obhajoby, jejímž výsledkem může být např. posouzení mírnější a tudíž i pro obhájce nevýhodné. To platí i za situace, kdy právní posouzení skutku se později ukáže nesprávným, samozřejmě pokud by vada nebyla výsledkem dohody mezi obhájcem a orgánem činným v trestním řízení. O takovou situaci však v daném případě, jak vyplývá ze spisu i z námitek obhájkyň, nejde.

Poznámka: Časopis soudní rozhledy vydává nakl. C. H. Beck Praha, Řeznická 17, 110 00 Praha 1, tel. 225 993 959, e-mail: lektorat@beck.cz

Rubriku připravil JUDr. Václav Mandák

RECENZE, ANOTACE

Hart, Herbert Lionel Adolphus: **POJEM PRÁVA**. Nakladatelství Prostor, Praha 2004.

Na český trh se v roce 2004 dostává další klasické dílo světové právní teorie „Pojem práva“ profesora oxfordské univerzity H. L. A. Harta. Zatím chudá kolekce českých překladů zásadních děl světové teorie práva je tak rozšířena o dílo, které patří k vrcholům toho, co bylo v rámci tzv. analytické právní teorie v anglicky mluvících zemích publikováno. Práce je překladem druhé edice práce „The Concept of Law“, publikované po smrti profesora Harta včetně Hartem nedokončeného dodatku editovaného Penelope A. Bulloch a Josephem Razem v roce 1994, v němž Hart odpovídá na kritiku první edice své práce.

Hartův přístup je přístupem právně-pozitivistickým, ovšem jde o sofistikovanou verzi sociologizujícího právního pozitivismu, a nikoliv o verzi zákonného pozitivismu, který v zásadě nepřihlíží ke společenským konsekvencím působení práva. V dodatku se Hart sám označuje za představitele „umírněného“ pozitivismu.

Hartův Pojem práva vyšel v první edici v roce 1961. Mnohé příklady a koncepce užívané v knize se staly klasickými; znalost knihy, resp. přinejmenším jejích základních koncepcí, se dnes v kultivovaném anglo-americkém, ale i kontinentálním

právním diskursu považuje za danou.

Základní Hartovou tezi je odmítnutí Austinovy ranně pozitivistické charakteristiky práva jako souboru příkazů suveréna. Hart upozorňuje na slabiny tohoto pojetí, a proto se snaží právo popisovat komplexnějším pohledem; zdůrazňuje zejména fenomén společenské a systémové akceptace norem, který je pro charakteristiku práva podle Harta ve skutečnosti určující (srov. zejména jeho slavnou tezi tzv. pravidla uznání, *rule of recognition*). S ohledem na neblahé následky stalinistických tezí pro české právní myšlení jsou proto relevantní pasáže Hartovy knihy, zejména kapitola šestá, pro širokou českou právnickou obec velmi vhodnou kritickou četbou.

Jiné zásadní myšlenky recenzované knihy zahrnují např. právo jako jednotu primárních a sekundárních pravidel nebo Hartovy úvahy o přirozeném právu (zejména jeho sociologizující pojetí tzv. minima přirozeného práva). Podnětné jsou též Hartovy úvahy o povaze interpretace práv; z lingvistiky pocházející analýza jasného jádra právní normy a „polostínu neurčitosti“, zakládajícího interpretační problémy (včetně pověstného příkladu o nařízení zakazujícím vjezd vozidel do parku).

Hartova kniha je potvrzením toho, že staré hranice, které byly charakteristické pro právní teorii 19. a většiny 20. století,

jsou zřetelně na ústupu. Z pohledu soudce (snad vyjma případů systémové změny právního a společenského režimu) není linie mezi pozitivismem a přirozeným právem příliš zajímavá. Ostatně ani tak často diskutované spory v souvislosti s kreativní judikaturou českého Ústavního soudu nejsou ve skutečnosti vůbec sporem mezi juspozitivismem a jusnaturalismem, jak se často soudí, jako mnohem spíše sporem mezi mechanickou koncepcí práva, která je ve společnosti počátku 21. století nepoužitelná, a která je „vulgární pozitivismu“ [Pelikánová I., Hledání práva – nespřávnost v právu. In: Gerloch A. (ed.), Teoretické problémy práva na prahu 21. století, Karolinum, Praha 2002, str. 85] na straně jedné, a sofistikovaným pragmatickým pojetím práva, které chápe jako svou hlavní funkci sloužit společnosti.

Vydání Hartova Pojmu práva je zásadním počinem pro prohloubení a racionalizaci českého právního diskursu. Lze jen doufat, že se podobně jako v západní Evropě a USA stane i v Česku znalost Pojmu práva součástí kulturní výbavy každého právníka, který se nespojuje jen s mechanickým a exegetickým pohledem na právo, ale snaží se o právo přemýšlet v obecnějších souvislostech.

Zdeněk Kühn

RECENZE, ANOTACE

Šámal, Pavel – Válková, Helena – Sotolář, Alexander – Hrušáková, Milana: **ZÁKON O SOUDNICTVÍ VE VĚCECH MLÁDEŽE**. C. H. Beck, Praha 2004, 1. vydání, 1065 stran, cena 1 390 Kč.

Nakladatelství C. H. Beck vydalo v jarních měsících letošního roku komentář zákona **č. 218/2003 Sb.** nazývaného **o soudnictví ve věcech mládeže**. Odborné veřejnosti se tak dostalo dlouho očekávaného obsáhlého díla (1065 stran!), použitelného nejen pro profesionály setkávající se s tímto zákonem (soudce, státní zástupce, orgány policie, Probační a mediační služby a sociálně-právní ochrany dětí, advokáty apod.), ale i pro studenty či další zájemce o tuto oblast.

Kniha obsahuje kromě citovaného zákona s velmi podrobným komentářem také stručný historický přehled vysvětlující důvody pro tvorbu zákona a historii jeho přijetí, dále v nekommentovaném znění **pokyny obecné povahy vydané nejvyšším státním zástupcem pod pořadovými čísly 10 a 11 z roku 2003**, jimiž se upravuje postup státních zástupců v trestním řízení ve věcech podle z. č. 218/2003 Sb., zákon **č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí a rozkaz policejního prezidenta č. 161/2003**, kterým se stanoví místní příslušnost policejních orgánů k plnění úkolů trestního řízení.

Zákon č. 218/2003 Sb. o soudnictví ve věcech mládeže (dále „zákon“, pro který autoři používají zkratku **ZSM**), přijatý 25. 6. 2003 a účinný od 1. 1. 2004, opatřil komentářem kolektiv vedený spoluautorem zákona doc. Šámalem, a jak autoři uvádějí v předmluvě, místy přesahuje tradiční rámec komentáře. Je to způsobeno tím, že komentovaný zákon je speciálním nejen k trestnímu zákonu a trestnímu řádu, ale i k zákonu o rodině, zákonu o sociálně-právní ochraně dětí a k občanskému soudnímu řádu. Kromě široce pojatého komentáře obsahuje kniha odkazy na související ustanovení, související předpisy i literaturu, judikaturu českou i Evropského soudu pro lidská práva a další pomůcky výkladového charakteru. V rámci výkladu jednotlivých ustanovení podává komentář i základní výklad mnohých pojmů (např. o struktuře soudů na str. 23, promlčení na str. 73, trestání obecně s důrazem na trestání mladistvých na str. 81an, nebezpečnosti trestného činu na str. 283 apod.). Vzhledem k těmto pasážím se komentář místy blíží učebnici a umožňuje těm z nás, kteří se delší dobu věnujeme praxi, nikoli teorii, osvěžit si definice pojmů i vztahové otázky. Kniha obsahuje také podrobnější výklady jiných dotčených právních předpisů (např. na str. 455 v kapitole týkající se obhájce mladistvého je podán výklad několika ustanovení zákona o advokacii nebo

na str. 219 a později na str. 691 až 725 je výklad věnován Probační a mediační službě a probačním programům). Obsáhlé pasáže také vysvětlují mediaci, probaci a jednotlivé odklony od trestního stíhání (strany 595 až 677 a 744 až 761). Kolegy – advokáty pak budou zajímat pasáže týkající se jejich působení coby soudem ustanovených opatrovníků dětí mladších patnácti let podle podle hlavy třetí zákona, ty naleznou na stranách 810 až 815, 822 a zejména na str. 861 an. pasáž týkající se nákladů takto ustanoveného advokáta – opatrovníka.

Komentář za jednotlivými ustanoveními zákona se v některých případech opakuje (např. stejný výklad o podmíněném upuštění od trestního opatření je na str. 124 za § 11 ZSM i na str. 161 za § 14 ZSM, nebo výčet ochranných a výchovných opatření nalezneme shodně na str. 14, 144, 169an i 199). Tyto opakující se části sice ztěžují vnímání textu při souvislém čtení, na druhé straně jsou praktické pro studium jednotlivých ustanovení zákona. Zvláštní pozornost věnuje publikace novým institutům, které naše dosavadní předpisy vůbec neznaly, např. peněžitému opatření s podmíněným odkladem v § 28 až § 30 nebo odstoupení od trestního stíhání v § 70 a § 71.

V závěru obsahuje publikace dvě velmi názorná schémata (Právní následky provinění mladistvého a Samostatně uloži-

RECENZE, ANOTACE

telná opatření - str. 1029 a 1030) a rejstřík hesel s odkazem na ustanovení zákona a stránky. Praktickou orientaci v rozsáhlém textu ulehčují nadpisy kapitol a paragrafů na každé stránce. Přes vyšší cenu (1 390 Kč) považuji zmíněnou

publikaci za nezbytného pomocníka pro každého advokáta, který se danou problematikou pravidelně, ale třeba i jen příležitostně zabývá. Obzvláště proto, že na rozdíl od jiných osob zúčastněných v řízení advokáti nakonec vypadli z původ-

ního návrhu zákona, podle něhož měli být i oni osobami s povinnou zvláštní přípravou pro zacházení s mládeží.

JUDr. Daniela Kovářová ■

N Á Z O R

ŠTRASBURK?

Když jsem před sedmi roky popadl spis Ottových a vyrazil do Štrasburku hledat právo a spravedlnost, byl jsem vybaven kusými znalostmi, vyčtenými z knih či posbíranými od nemnohých, kteří mi o Evropském soudu pro lidská práva uměli něco říci. O to více mne provázelo nadšení z ideálů pramenících především z nevěděni. O tři roky později došlo k prvním „vítězství“ stěžovatele nad českým státem. Byť by měl „vítězný“ právní zástupce nadšení znásobit a alespoň některým ideálům začít věřit, dostavila se naopak skepse, která s železnou pravidelností provází každé poznání založené na zkušenosti - čím více znám, tím více vím, že nevím zhola nic.

Moudrý oxfordský profesor právní teorie Herbert Lionel Adolphus Hart kdysi napsal, že *„Existuje jen málo otázek týkajících se lidské společnosti, které by byly kladeny tak vytrvale jako otázka ‚Co je právo?‘ Zároveň existuje jen málo podobných otázek, na něž by seriózní myslitelé odpovídali tak rozmanitě, podivně a dokonce paradoxně.“*

Nechci klást rovnítko mezi filozofickou úvahou přemýšlivého akademika a odpověďmi, které předkládá Štrasburský soud v podobě své judikatury, zdánlivě svázané jen velice obecnými a nesmírně širokým výkladem umožňujícími články Úmluvy. Lidská nedokonalost a křehkost bytí každého jednotlivce nemůže ve výsledku přinést než rozhodnutí zrcadlící možnosti lidského snažení a nikoli nadpozemsky fascinující zjištění. Soudci, právníci, úředníci Soudu i Rady Evropy jsou lidé. Chytří i méně inteligentní obdaření, pracovní i pohodlní, nadšenci i ti, co chladnokrevně počítají svůj nemalý nezdáněný příjem.

Soud je součástí Rady Evropy, která se postupně od roku 1950 zaplňovala členskými státy až k dnešnímu číslu čtyřicet pět, kdy z nejstaršího kontinentu stojí mimo pouze Bělorusko, Monako a Vatikán. Každý, kdo uvažuje o tom, že se na Soud se svojí stížností obrátí, by proto neměl znát toliko text Úmluvy a judikaturu vztahující se k jeho případu. Měl by především vědět, jak je vytvářeno Parlamentní shromáždění, znát úlohu Výboru ministrů, uvažovat o tom, kterak může soudce, jediný vždy z každého členského státu, být obdařen znalostí národního práva států ostatních. Zamyslet se nad

N Á Z O R

tím, zda právní zástupci, jejichž mateřštinou je angličtina či francouzština, tedy jednací jazyky soudu, nemají snazší úlohu při komunikaci se soudem než právník gruzínský či maďarský. A jak v nuancích těchto jazyků připravuje podklad pro rozhodnutí soudce zpravodaj kyperský anebo bulharský. Rovněž by mu neměl být lhostejný politický dopad výkonu rozhodnutí a úloha Výboru ministrů v této otázce. Proč? Byť samotná rozhodnutí Soudu jsou v některých případech zcela nepředvídatelná, pak právní zástupce by předvídat měl a měl by vědět, komu a za jakých podmínek je něco z věcí pozemských jeho klienta svěřováno.

Jana Wurstová je obdařena téměř dokonalou schopností vás touto nedokonalou institucí v krásném alsaském hlavním městě provést. Každoročně s nesmírnou trpělivostí seznamuje ty, kteří touží po poznání, se skutečnými úředníky, právníky i soudci. Je dobře vědět, jak vypadají, kdo lépe hovoří anglicky a kdo francouzsky, a jak vám odpoví na vaše otázky. V soudní síni už budou klást otázky soudci pouze vám a budou očekávat vaše odpovědi. Ne, skepse vás asi nepřejde, ale bude se jednat o skepsi podloženou znalostí prostředí. Může vést i k úspěchu. K úspěchu spočívajícím v prokázání, že práva jednotlivce chráněná Úmluvou byla Vysokou smluvní stranou porušena. Přesněji řečeno, že tuto skutečnost konstatovali někteří soudci z téměř všech evropských zemí.

JUDr. Aleš Pejchal

I N F O R M A C E Z B R U S E L U

OCHRANA PRÁV DUŠEVNÍHO VLASTNICTVÍ

Evropský parlament v prvním čtení přijal s drobnými změnami dne 9. března 2004 návrh směrnice Evropské komise na ochranu práv duševního vlastnictví. Tato nová směrnice má vést k prohloubení harmonizace jednotlivých vnitrostátních právních předpisů týkajících se sankcí v oblasti padělání a pirátské produkce. V budoucnu má být dosaženo ve všech členských státech stejných podmínek pro hospodářskou soutěž. Návrh směrnice se zabývá ztrátou práv k duševnímu vlastnictví, které vlastník ztratil na základě práva Společenství nebo na základě právních předpisů jednotlivých členských států. Dle nové směrnice jsou úřady mimo jiné oprávněny učinit opatření k zajištění movitého a nemovitého majetku. Na oprávněného myslí novela ve smyslu náhrady škody za ušlý zisk. Trestněprávní sankce, které Komise původně navrhovala, byly Parlamentem EU zamítnuty. Podmínkou pro aplikaci této směrnice je v případě porušení práva způsobení trvalé škody. Návrh směrnice je nyní předložen Radě ministrů.

S M Ě R N I C E U P R A V U J Í C Í O B C H O D N Í S P O L E Č N O S T I

Po kauzách Enron vs. Parlament navrhla Evropská komise k posílení boje proti „podvodům a zneužívání“ změnu unijních předpisů týkajících se opatření při ukončení podnikání. Členské státy mají na základě této změny zavést efektivní a nezávislé systémy dozoru nad auditory a auditorskými společnostmi. Tímto by mělo být zajištěno určování a vzdělávání auditorů, stejně tak jako vnitřní kontrola a zajištění kvality práce auditorů. Samotné předpisy týkající se určování a vzdělávání auditorů zůsta-

INFORMACE Z BRUSELU

nou v podstatě beze změn. Návrh směrnice precizuje povinnosti auditorů, zavádí přísnější pravidla a stanoví zásady k zajištění jejich nezávislosti. Nově má být zavedena povinnost kontinuálního dalšího vzdělávání auditorů a externí kontrola kvality jejich činnosti. Externí kontrolu by měl zajišťovat členský stát formou veřejného dozoru. Zároveň je kladen důraz na zlepšení spolupráce mezi státním dozorem a příslušnými orgány EU. Takto bude přenesen oproti původní úpravě dozor na zemi původu, tj. na stát, ve které má auditorská společnost sídlo. Mimoto se předpokládá vytvoření nového regulačního výboru auditorů, složeného ze zástupců jednotlivých států. Cílem návrhu směrnice je zavedení mezinárodního účetního standardu na všechny audity prováděné na území Evropské unie. Tímto krokem bude dán základ pro účinnou mezinárodní spolupráci s dozorčími úřady třetích zemí, jako např. s Public Company Accounting Oversight Board v USA. Auditorské společnosti z nečlenských států by měly v budoucnu podléhat zvláštní ustanovovací a registrační proceduře.

Směrnice má být implementována členskými státy počátkem roku 2006.

VOLNÝ POHYB PRO OBČANY UNIE

Dne 10. 3. 2004 schválil Evropský parlament ve druhém čtení stanovisko Rady, že návrh směrnice o právech občanů Unie a jejich rodinných příslušníků na území členských států se volně pohybovat a zdržovat zůstane beze změn. Takto může směrnice k 1. 7. 2004 vstoupit v platnost. Směrnice předvídá volný pohyb a svobodu pobytu občanů Unie v různých členských státech za podobných podmínek jako mají občané vlastního státu na jeho území. Každý občan EU má právo pobytu k více než třem měsícům v jiném členském státě, pokud je zaměstnanec nebo samostatně výdělečná osoba v daném členském státě, nebo on či jeho rodinní příslušníci disponují dostatečnými finančními prostředky k zajištění existence, a dále pokud se v daném státě vzdělává. Taková práva platí i pro jeho rodinné příslušníky. Původní návrh Komise byl během legislativního procesu pozměněn tak, že se vztahuje i na páry stejného pohlaví, pokud je toto partnerství předvídáno právem státu pobytu. Mimoto musí být usnadněn příjezd a pobyt vzdálených příbuzných, jestliže jejich zdravotní stav nutně a naléhavě vyžaduje osobní péči tohoto občana EU.

NAŘÍZENÍ EU K SYSTÉMU SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ

Evropský parlament přijal dne 20. 4. 2004 ve druhém čtení stanovisko Evropské rady k reformě nařízení EHS č. 1408/71 (návrh nařízení ke změně nařízení o použití systému sociálního zabezpečení pro zaměstnance a osoby samostatně výdělečně činné a pro jejich rodinné příslušníky, kteří se v rámci území EU stěhují). Tím by se zamezilo komplikovanému a zdlouhavému legislativnímu procesu před vstupem nových států do EU. Cílem nařízení je garance volného pohybu pro občany, kteří se budou stěhovat v rámci jednotlivých členských států, aby nebyli znevýhodněni oproti občanům, kteří bydlí a pracují jen v jednom členském státě. Nařízení není určeno k tomu, aby se nahrazovaly stávající sociální systémy jednotlivých členských států, nýbrž má koordinovat tyto jednotlivé odlišné sociální systémy vzhledem k potřebám přeshraničních aspektů. Nařízení se má vztahovat na všechny osoby, které jsou zahrnuty do jednotlivých národních sociálních systémů. Další významná změna se vztahuje na zahrnutí předdůchodové úpravy do nařízení upravované oblasti, stejně jako na změnu předpisů týkajících se nezaměstnanosti, hraničních zaměstnanců a zdravotní péče.

Toto nařízení má nahradit nejdříve počátkem roku 2006 dosavadní nařízení č. 1408/71.

ES ZÁKON O BEZPLATNÉ PRÁVNÍ POMOCI

Německá spolková vláda rozhodla, že bude poskytovat při přeshraničních soudních sporech bezplatnou právní pomoc pro řízení v civilních a obchodních věcech v členských státech EU. Tento vládní návrh slouží k implementaci směrnice Rady 2003/8/ES z 27. 1. 2003 ke zlepšení přístupu k právu ve sporných věcech s přeshraničním aspektem zavedením společného systému pro poskytování bezplatné právní pomoci v přeshraničních sporech. Lhůta k implementaci této směrnice je do 30. 11. 2004. Na jedné straně má zavedení standardních formulářů pro žádost o bezplatnou právní pomoc usnadnit její získání v zahraničí, na druhou stranu budou muset být zavedeny zprostředkovací a přijímací místa, kde se budou tyto žádosti vyřizovat.

UZNÁVÁNÍ ZÍSKANÉ KVALIFIKACE K VÝKONU PROFESE

Dne 20. 4. 2004 předložila Evropská komise změněný návrh na směrnici o uznávání profesní kvalifikace (srovnej čl. 250 odst. 2 Smlouvy ES). Advokáti jsou touto směrnicí zasaženi, teď stejně jako předtím. V současné době platný a dobře fungující systém, který zohledňuje zvláštnosti výkonu povolání advokáta zakotvený ve směrnicích o poskytování služeb - 77/249/EHS a usazování se - 98/05/ES, zůstane pro advokáty zachován i nadále. O tento výsledek se zasadila z velké části Německá spolková advokátní komora, která v tomto směru podala několik pozměňovacích návrhů. Ostatní profese, které jsou spjaty s výkonem státní moci, jako např. notáři, byli z působnosti dosavadních směrnic vyňati. Pokud jde o úpravu týkající se uznávání vysvědčení a diplomů, zůstává jako doposud volba mezi uznávací zkouškou a tříletým adaptačním studiem. Volba mezi těmito možnostmi připadne žadateli o uznání.

OZNÁMENÍ O EVROPSKÉM SOUTĚŽNÍM PRÁVU

K 1. 5. 2004 vstoupilo v platnost nařízení ES č. 1/2003, které nahradilo více než čtyřicet let platící nařízení EHS č. 17/62. Nové nařízení zavádí změnu systému v kartelovém právu se zřetelem na decentralizaci použití předpisů týkajících se soutěžního práva. S přibývajícím zapojením národních soudů nebo úřadů odpadá dosavadní monopol Evropské komise. Zatímco budou národní soudy a úřady aplikovat vlastní procesní právo při rozhodování evropského soutěžního a kartelového práva, omezi se Evropská komise na formulování politiky hospodářské soutěže, na koordinaci internetové sítě kartelových úřadů a zpracovávání jednotlivých významných kauz. Nadále zůstává zachována přednost článku 81 a násl. SES před národními předpisy týkající se hospodářské soutěže. Novým nařízením odpadá povinnost notifikačního řízení před Evropskou komisí.

Přesunutí příslušnosti na národní úroveň oznámí Evropská komise v úředním věstníku ES.

Podle zpravodaje „Nachrichten aus Brüssel“, vydávaného Spolkovou advokátní komorou Německa, zpracovala Mgr. Simona Sonnewendová, ČAK.

PRACOVNÍ MATERIÁLY

32. EVROPSKÉ PREZIDENTSKÉ KONFERENCE (Vídeňské advokátní rozhovory) – část II.*)

PŘÍPUSTNOST VÝKONU PROFESY ADVOKÁTŮ Z TŘETÍCH ZEMÍ V EVROPSKÉ UNII (GATS) Dr. Marcela Prunbauer-Glaser, advokátka, Vídeň

I. Výsledky dotazníku

1. Rakouská advokátní komora (ÖRAK) obdržela k 13. 2. 2004 odpovědi od 31 advokátních organizací z 22 států na rozeslaný dotazník na téma „Přípustnost výkonu profese advokátů ze třetích zemí v Evropské unii (GATS)“. Tedy vedle 13 členských států Evropské unie včetně Evropského hospodářského prostoru také odpovědi ze Švýcarska, z 5 států, které se stanou členy Evropské unie dnem 1. května 2004 (Česká republika, Polsko, Slovensko, Slovinsko, Maďarsko) jakož i z Bosny-Hercegoviny, Chorvatska, Rumunska.

S výjimkou Bosny-Hercegoviny, která má *Observer-Government-status*, jsou všechny tyto státy, které odpovědi zaslaly, také členy WTO (*World Trade Organisation = Organizace světového obchodu – pozn. překl.*).

2. Výsledky k jednotlivým otázkám:

2.1. Otázka 1: „**Smějí advokáti ze států, které NEJSOU členy Evropské unie/Evropského hospodářského prostoru, vykonávat ve vaší zemi advokátní profesi?**“

Na tuto otázku bylo s výjimkou Švýcarska, Itálie, Chorvatska a Severního Irsku všemi státy odpovězeno „ANO“. To ukazuje, že skutečně drtivá většina států, ze kterých byly odpovědi zaslány, už tím či oním způsobem umožnila přístup k výkonu advokátní profese i advokátům ze třetích

zemí. Diskuse v následné pracovní skupině může přispět i k tomu, aby bylo blíže objasněno pozadí záporných odpovědí, pokud dotyčnými státy byly již v rámci GATS přijaty určité závazky týkající se právních služeb (*legal services*).

Kladná odpověď je příležitostně opatřena doplňkovým vysvětlením k omezením, která platí pro advokáty ze třetích zemí, resp. určitá omezení vyplývající z doplňujících odkazů na následující otázku 2. Tak např. omezení, týkající se možnosti vystupovat jen pod profesním označením platným v domovské zemi („home title“) (Belgie, SRN), nebo omezení přípustného oboru činnosti, podle kterého jsou vyňaty určité vyhrazené oblasti („reserved areas“), např. *conveyancing* (provádění majetkových převodů), *probate and preparation of court documents* (pozůstalostní řízení a příprava soudních dokumentů), *appearances in court* (vystupování před soudem) v Anglii, Skotsku a Walesu nebo omezení z hlediska práva, ve kterém lze poradenskou činnost poskytovat (právo domovské země, mezinárodní právo). Ve Finsku, kde advokátní povolání není reglementovanou profesí, není otázka 1 už od základu případná, ovšem advokáti z třetích zemí se zde nemohou stát členy advokátní komory.

Formulace otázky Rakouské advokátní komory byla velmi obecná, takže nejsou možné žádné podrobnější závěry k regulačním rámcovým podmínkám, na nichž je založen výkon profese advokátů z třetích zemí.

*) Zpráva o konferenci byla otištěna v č. 5/2004 Bulletinu advokacie. První část materiálů viz č. 6/2004, str. 81 a násl.

MEZINÁRODNÍ VZTAHY

2.2. Otázka 2 byla rozdělena na dvě podotázky:

K otázce 2.1. „**V jakém rozsahu smí být tento (viz výše otázka 1 – pozn. překl.) advokát ve vaší zemi činný? Jako přechodně poskytující právní služby a/nebo jako usazený?**“ Z odpovědi vyplynula zhruba stejným dilem přípustnost výkonu profese buďto jen jako přechodně poskytování právních služeb nebo jen jako usazený advokát; pro 7 států (Finsko, Francie, Rumunsko, Švédsko, Slovinsko, Česká republika, Velká Británie) je jako přípustné uváděno jak přechodně poskytování služeb, tak i usazení se. Zčásti odpovědi obsahovaly bližší informace o pozadí právního důvodu.

Tak např. ve Francii je *přechodné poskytování služeb* ve vztahu k 19 státům afrického kontinentu upraveno na základě bilaterálních smluv; usazení je možné na základě zákona, který členovi advokátní komory z třetí země dovoluje integrovat se po úspěšném složení zkoušky (CAPA) za předpokladu reciprocit.

Mimořádně zajímavý je přístup k řešení otázky usazování se advokátů z třetích zemí ve *Spolkové republice Německo*: Státní příslušník členského státu WTO, který vykonává profesi, která co do vzdělání a oprávnění odpovídá profesi německého advokáta, je oprávněn usadit se pod profesním označením státu původu za účelem obstarávání právních záležitostí v oblasti práva státu původu a mezinárodního práva, jestliže je na základě svojí žádosti přijat do advokátní komory, příslušné pro místo jeho usazení. Spolkové ministerstvo spravedlnosti vyhláškou stanoví profese, které vzděláním a oprávněním odpovídají německému advokátovi. Podle informací, které jsou k dispozici, existuje takováto vyhláška pro USA, Japonsko, Nový Zéland, Maďarsko, Brazílii, Polsko, Turecko. Pro příslušníky jiných států, kteří vykonávají profesi odpovídající co do vzdělání a oprávnění německému advokátovi, je předpokladem reciprocit s jejich státem původu, určovaná Spolkovým ministerstvem spravedlnosti; obstarávání právních záležitostí je omezeno na právo státu původu. Advokát z třetí země, který se takto kvalifi-

kuje pro usazení, si musí do tří měsíců také skutečně zřídit kancelář v obvodu advokátní komory, za jejíhož člena byl přijat.

Co se otázky 2.2.: „**Smějí tito advokáti zastupovat mandanty před soudem za stejných předpokladů jako tuzemští advokáti?**“ týče, jednoznačně převažovaly negativní odpovědi v poměru 18 (ne) ku 8 (ano). V Anglii a Walesu se může advokát s jurisdikcí obyčejového/zvykového práva (*Common Law Jurisdiktionen*) na omezenou dobu stát členem Rady britské advokátní komory (*Bar Council*), aby mohl zastupovat mandanta v určitém případě. Ve Francii vyplývají takováto práva k zastupování z bilaterálních smluv.

Do jaké míry je nebo není oprávnění zastupovat před soudem, pokud je přípustné, dále omezeno na právní oblast práva domovského státu, resp. práva třetích zemí, nelze přirozeně z obecných odpovědí na obecně formulovanou otázku vyvodit.

2.3. Třetí otázka byla zaměřena na **přezkoumání odborné kvalifikace** na straně jedné (otázka 3.1.) a **přezkoumání jazykových znalostí** (otázka 3.2.) na straně druhé. Většinou nejsou přezkoumávány žádné kvalifikace a/nebo jazykové znalosti. To lze zčásti vysvětlit tím, že oblast působnosti je omezena na právo domovského státu. Takovéto přezkoumání je udáváno pro Francii (zde v souvislosti se složením zkoušky, která opravňuje k usazení), Lucembursko, Norsko, Slovinsko, Polsko, Maďarsko a – avšak fakultativně ve vztahu k určitým případům v Anglii a Walesu, např. při registraci jako „registrovaný zahraniční právník“ (*Registered Foreign Lawyer*).

2.4. Na otázku 4 „**Smějí být ve vaší zemi advokáti ze třetí země podílíky advokátní společnosti nebo k advokátní společnosti příslušet?**“ bylo ve 13 případech odpovězeno „NE“ oproti 14 odpovědím, které takovéto podílíctví uvádějí jako přípustné. Ve Finsku a Švédsku však podílíctví na advokátní společnosti vyžaduje povolení ze strany advokátní komory. Lucembursko uvedlo, že se ve stadiu zpracovávání nachází zákon, který bude umožňovat vykonávání advokátní profese ve formě společnosti, takže se jedná

MEZINÁRODNÍ VZTAHY

o obecné omezení právní formy nezávisle na státu původu advokáta.

2.5. K otázce 5 „**Možnost usazení se pro advokátní společnost z třetí země**“ bylo 17 odpovědí, které toto uvádějí jako přípustné, oproti 11 záporným odpovědím. Finsko k tomu uvádí, že sice není možná advokátní společnost, avšak přípustná je forma společnosti podle obchodního práva; ve Švédsku usazení se společností ze třetí země podléhá povolení advokátní komory.

II. Právní stav v Rakousku

Rakousko dosud přijalo v rámci GATS vůči členským státům WTO jen mimořádně omezené závazky. V současné době neexistuje vůbec žádná vázanost v tzv. „mode 3“ (obchodní přítomnost/usazení), takže usazení není v současnosti možné. V oblasti poskytování služeb pomocí přechodného pobytu v některé jiné zemi prostřednictvím fyzických osob, v tzv. „mode 4“ (přítomnost fyzických osob), se *na žádost klienta smějí právní poradci zdržovat v Rakousku po časově omezenou dobu za účelem poskytování přesně vymezené služby*. Obecně je právní poradenství omezeno na právo domovského státu a mezinárodní právo, vyjma práva EG/EWR. Zahraniční právní poradci musí být členy jejich národní advokátní komory, jejich profesní titul musí obsahovat odkaz na místo připuštění v jejich domovském státě.

Zvláštní úprava např. v advokátním řádu (RAO) týkající se podle GATS vymezeného poskytování služeb v rámci existujícího mandátu, možného být i jen s časovým omezením, v současné době neexistuje.

Tak například v advokátním řádu (RAO) v současné době neexistuje zvláštní úprava týkající se poskytování služeb v rámci existujícího mandátu, kteréžto poskytování služeb by bylo vymezené podle GATS a možné být i jen s časovým omezením. To způsobuje praktické potíže pro advokátní komory z hlediska provádění profesního dozoru a přijímání opatření proti advokátům ze třetích

zemí, kteří nerespektují meze stanovené GATS a nakonec i vykonávají činnost v Rakousku neoprávněně. Pro advokáty z třetích zemí, které nejsou členy WTO, neexistuje ani možnost usazení, ani možnost přechodného poskytování služeb.

V rámci nového jednacího kola GATS a *EU-GATS-Offer*, která byla 29. 4. 2003 postoupena WTO, vyjádřilo Rakousko připravenost k jistému otevření se i z hlediska usazování podle *mode 3*. Podle toho by bylo za předpokladu splnění určitých rámcových podmínek, odpovídajících v podstatě společné pozici zpracované v CCBE, možné usazení zahraničního právního poradce (*Foreign Legal Consultant*) omezeno na oprávnění k právnímu poradenství v oblasti mezinárodního práva a práva jeho státu původu, ve kterém tento *Foreign Legal Consultant* musí být plně kvalifikován. Také sdružování do společností s rakouskými advokáty by bylo přípustné, za předpokladu souladu s pravidly rakouského profesního práva, s tím omezením, že advokáti z členských států WTO by nesměli držet podíly větší než maximálně 25 % a nesměli by mít žádný rozhodující vliv na nalézání rozhodnutí a jednání/obchodní vedení. Bude ale nejprve nutno vyčkat na to, jakým způsobem budou v Cancunu přerušena jednání GATS dále pokračovat.

III. Závěry a výhled

Globalizace hospodářského života s sebou nese prohlubující se globalizaci advokátní činnosti. Tzv. „přeshraniční“, mezinárodně činný advokát je už dávno realitou. Zatímco v EU a EWR je volný vnitřní trh pro advokáty realizován formou vyváženého systému, který bere na zřetel požadavky vyplývající ze zvláštností tohoto povolání a zvláštní postavení advokátů v rámci fungujícího právního systému, rostou výzvy týkající se regulačních řešení a jejich proveditelnosti advokátními komorami ve vztahu ke kolegům z třetích zemí. Nezávisle na tlaku na liberalizaci, který vychází z mezitím uvážlivějšího jednacího kola GATS a z paralelně vedených jednání Evropské komise

MEZINÁRODNÍ VZTAHY

o asociačních dohodách, staví zcela jednoduše hospodářská realita před nás výzvu přemýšlet o dalším pokračování vývoje režimu platného pro mezinárodně činné advokáty, aby se předešlo/zamezilo nespoutané existenci a nekontrolované „přeshraniční práci“ podle pravidel typu „House Rules“ (firemní, vlastní pravidla – pozn. překl.), více či méně vytvořených mezinárodně činnými osobami podle jejich potřeb.

Vyhodnocení výsledků zjištění podle dotazníku, jakož i pohled na konsolidovaný seznam současných závazků členských států EU v GATS ukazuje, že existují naprosto rozdílné způsoby řešení a omezení. Prohloubení výměny informací o stávajících úpravách, jejich skutečné proveditelnosti a praktické zkušenosti těch zemí, které už nyní vykazují vyšší stupeň otevřenosti, by podle názoru Rakouské advokátní komory přispěly k hlubšímu poznání možností a mezi dalšího sblížení. Přesvědčivým příkladem pro to je podle mého názoru to, že v rámci CCBE při přípravě jednacího kola GATS i přes počáteční mimořádně rozdílná stanoviska se podařilo nalézt společnou pozici ke konceptu zahraničního právního zástupce

(Foreign Legal Practitioner Koncept), podle kterého mohou být advokáty z třetích zemi činní v EU. Ten má následující pilíře a může sloužit jako hodnotný vůdčí rámec pro následné diskuse:

- FLP (Foreign Legal Practitioner) musí být členem srovnatelné nezávislé advokátní komory, se srovnatelnými profesními předpisy, srovnatelným vzděláním a zkušenostmi a musí splňovat všechny předpoklady pro přípuštění k výkonu advokátní činnosti ve své domovské zemi.

- FLP se musí zaregistrovat u advokátní komory a/nebo příslušného úřadu přijímacího státu.

- Podléhá profesněprávním předpisům v přijímacím státě a musí tyto předpisy dodržovat nezávisle na tom, zda jsou v konkrétním případě přísnější než předpisy v zemi jeho původu.

- FLP musí vystupovat pod profesním označením jeho státu původu.

- Právní poradenství je omezeno na právo státu původu a/nebo mezinárodní právo s výjimkou práva ES.

- Zastupování před soudy a institucemi není přípustné.

PŘESHRANIČNÍ PRAKTICKÉ VZDĚLÁVÁNÍ ČEKATELŮ EU

Dr. Elisabeth Scheuba, advokátka, Vídeň

1. Výsledky dotazníku

Sněm Rakouské advokátní komory (ÖRAK) položil prostřednictvím dotazníku, připojeného v příloze, více než 50 advokátním organizacím v 37 státech celkem 5 otázek týkajících se přeshraničního praktického vzdělávání advokátních čekatelů v Evropské unii.

Do 9. února 2004 došly odpovědi od 31 organizací z 24 států – včetně Rakouska. Z toho je 11 členských států Evropské unie a 4 státy, které se stanou členy Evropské unie od 1. května

2004 (Polsko, Slovinsko, Česká republika, Maďarsko).

Výsledky lze pro přehlednost shrnout takto:

Otázka 1: „Započítává se ve vaší zemi doba praxe, strávená v některém jiném členském státě Evropské unie?“

Podle přibližně dvou třetin odpovědí je doba praxe, strávená v některém jiném státě Evropské unie, v zásadě započítatelná, přičemž ale existují určitá omezení, např. z hlediska časového (zčásti až na 6 měsíců např. v Itálii, České republice a Skotsku, zčásti obecně v Belgii, až na 12 mě-

MEZINÁRODNÍ VZTAHY

síců ve Francii nebo 15 měsíců v Rakousku) nebo omezením doby praxe u soudů nebo úřadů (např. v Lichtenštejnsku) nebo na dobu praxe v průběhu čekatelské doby (např. v Německu).

Otázka 2: „Je tato praxe rovnocenná profesní praxi, která byla nabyta ve vaší zemi?“

Podle více než dvou třetin odpovědí je tato praxe rovnocenná, přičemž ale i zde (zcela stejně jako u otázky 1) jsou činěna omezení, například z hlediska časového (zčásti až na 6 měsíců, např. Česká republika, Belgie) nebo omezení prostřednictvím složení zkoušky způsobilosti (např. Švýcarsko); příležitostně je rovnocennost vázána i na okolnosti konkrétního případu (např. Skotsko, Rakousko). V mnoha případech je odkazováno na potřebu přizpůsobení ve vztahu k rozhodnutí MORGENBESSER.

Otázka 3: „Je ve vaší zemi započítávána doba praxe u institucí Evropské unie?“

Zde jsou kladné a záporné odpovědi v dokonalé rovnováze: V těch zemích, ve kterých praxe není v zásadě započítávána, jsou činěny určité výjimky, např. doba praxe u Evropského soudního dvora (např. Dánsko, Lichtenštejnsko), nebo existují rozdílné kantonální úpravy (Švýcarsko) nebo časová omezení (maximálně na 1 rok např. ve Francii).

Otázka 4: „Je ve vaší zemi požadováno prokázání jazykových znalostí?“

Převážně není požadováno žádné prokázání jazykových znalostí. Obligatorní je prokázání jazykových znalostí v Bosně-Hercegovině, Irsku, Chorvatsku, Lucembursku, Polsku, Švédsku (za určitých předpokladů), Slovinsku a Maďarsku, přičemž mnohdy okolnost, že zkoušky musí být skládány v zemském jazyce, implikuje prokázání jazykových schopností (např. ve Francii, Německu, Rakousku).

Otázka 5: „Je ve vaší zemi přípustná praxe zahraničních praktikantů?“

Podle dvou třetin odpovědí je praxe zahraničních praktikantů přípustná, někdy ale jen za současného přezkoumání vzájemnosti a národnosti (např. Belgie) nebo jen při uzavření soukromoprávního služebního poměru (ne ale u pouhých

„trainee-programů“, např. ve Finsku) nebo ne jako čekatelé v Německu, nebo je připuštění závislé na kantonálním právu (např. Švýcarsko) nebo na okolnostech konkrétního případu (např. Skotsko).

2. Vylíčení právního stavu v Rakousku

V Rakousku musí čekatelé absolvovat praxi, potřebnou pro připuštění k výkonu advokacie, v rámci výkonu právní činnosti u soudu a u advokáta (§ 2 odst. 1 Advokátního řádu). Tato praxe musí trvat 5 let, z toho v tuzemsku minimálně 9 měsíců u soudu a minimálně 3 roky u advokáta (§ 2 odst. 2 Advokátního řádu). Zbývá tedy 15 měsíců pro eventuální náhradní praxi.

Praxe u advokáta je započítatelná jen tehdy, jestliže je tato činnost vykonávána v hlavním zaměstnaneckém poměru a bez omezování jinou profesní činností [pracovní poměr na částečný úvazek podle zákona na ochranu matek nebo zákona o mateřské dovolené jednoho z rodičů (*Elttern-Karenzurlaubsgesetz*) musí zahrnovat minimálně polovinu normální pracovní doby a je započítáván jen v tomto rozsahu, § 2 odst. 1 Advokátního řádu].

Praxe potřebná k připuštění k výkonu advokacie může být vykonána (§ 2 odst. 1 Advokátního řádu) i v rámci výkonu právní činnosti

- u notáře nebo
- jestliže je tato činnost pro výkon advokacie prospěšná/vhodná, tak také u správního orgánu (např. v úřadu ombudsmana, u Účetního dvora, v kancelářích zemského sněmu), na vysoké škole nebo u přísežného auditora a daňového poradce.

Kromě toho jsou podle jurisdikce započítávány také náhradní činnosti v oboru práva u veřejnoprávních komor a nositelů sociálního pojištění, jestliže tyto činnosti jsou prospěšné pro výkon advokátní profese (Ústavní soudní dvůr ve sbírce *VfSlg 13.560*).

Do oněch (maximálně) 15 měsíců, které mohou být započítány jako náhradní praxe, musí být započteny

MEZINÁRODNÍ VZTAHY

– doby studia pro získání doktorského titulu (maximálně 6 měsíců), jestliže byla na některé z tuzemských univerzit získána akademická hodnota doktora právních věd, a

– jak je uvedeno výše, praxe stejného druhu v zahraničí, jestliže tato činnost byla prospěšná pro výkon advokacie.

Praxe může být počítána nejdříve od doby úspěšného ukončení uvedených studií. Několikanásobné zohledňování dob je vyloučeno (§ 2 odst. 4 Advokátního řádu).

3. Případ Morgensbesser a otázka „rovnocennosti“

Podstatné výroky Evropského soudního dvora:

1. Žádné automatické uznávání diplomů:

Ani směrnice 98/5 o advokátním povolání, ani směrnice 89/48 o vzájemném uznávání diplomů, ani článek 39 EG (svobodný pohyb pracovních sil v rámci EU) nebo článek 43 EG (svoboda usadit se kdekoli na území státu) nepožadují, aby se uznávání diplomu dělo zcela automaticky.

2. Neaplikovatelnost směrnice 98/5 a směrnice 89/48 na čekatela:

Směrnice 98/5 se vztahuje jen na plně kvalifikovaného advokáta, nelze ji tedy aplikovat na čekatela. Na činnost advokátního čekatela nelze nahlížet ani jako na reglementované povolání ve smyslu směrnice 89/48, která by se dala oddělit od povolání advokáta. Ukončení studia právních věd samo o sobě není proto žádným diplomem, vysvědčením nebo jiným důkazem o způsobilosti k výkonu profese ve smyslu této směrnice 89/48, čekatel se proto nemohou odvolávat na směrnici 89/48.

3. Aplikovatelnost článku 39, resp. 43 EG – celkové posouzení:

Ve vztahu k odměně, která je čekatelům za jejich činnost zpravidla vyplácena, se článek 39 EG (svobodný pohyb pracovních sil v rámci EU), resp. článek 43 EG (svoboda usadit se kdekoli na území státu) jeví jako aplikovatelný. Příslušné národní orgány přijímajícího státu musí posoudit,

zda znalosti a schopnosti, již nabyté v jiném členském státě, dostačují pro důkaz nabytí chybějících znalostí v přijímajícím státě.

Zohlednění získaného diplomu se musí uskutečnit v rámci celkového posouzení akademického a profesního vzdělání, které dotýčný může uplatňovat.

Musí být proto přezkoumáno, zda a do jaké míry je možno na znalosti a schopnosti (které jsou osvědčovány pomocí diplomu uděleného v jiném členském státě) a tam získané profesní zkušenosti a zkušenosti nabyté v přijímajícím státě nahlížet jako – byť i jen částečně – na splnění těch předpokladů, které jsou požadovány pro zahájení dotýčné činnosti v přijímajícím státě.

4. Rovnocennost:

Takovéto přezkoumání umožňuje orgánům přijímajícího státu objektivně zjistit, zda zahraniční diplom svému majiteli osvědčuje stejnou nebo alespoň rovnocennou znalost a schopnost jako tuzemský diplom.

Posouzení rovnocennosti se musí uskutečnit výlučně podle toho, jakou míru znalostí a schopností lze podle tohoto diplomu předpokládat za zohlednění druhu a doby studia a praktického vzdělání jeho majitele.

5. Zohlednění objektivních rozdílů:

V rámci tohoto přezkoumání lze přihlídnout k objektivním rozdílům, které ve vztahu k tomuto povolání existují v zemi původu vzhledem ke stávajícímu právnímu rámci (pro dotýčné povolání) nebo vzhledem k okruhu působnosti. Je proto nutno provést srovnávací přezkoumání diplomů za zohlednění rozdílů mezi dotýčnými národními právními řády.

6. Důkaz chybějící znalosti/schopnosti – uznání:

Jestliže z porovnání vyplývá, že znalosti a schopnosti navzájem jen částečně odpovídají, může přijímající stát od dotýčného požadovat důkaz, že chybějící znalosti a schopnosti získal.

Jestliže srovnávací zkouška oproti tomu vede ke zjištění, že znalosti a schopnosti, osvědčené zahraničním diplomem, odpovídají těm, které jsou požadovány podle národních právních před-

MEZINÁRODNÍ VZTAHY

pisů, pak musí členský stát uznat, že tento diplom předpoklady splňuje.

Z toho podle našeho názoru vyplývá (v zásadní shodě s CCBE) následující

Resumé:

1. *Přezkoumání rovnocennosti musí být v budoucnu prováděno těmi orgány/organizacemi, které rozhodují o přípuštění čekatelů k výkonu činnosti jako čekatelé v přijímajícím státě.*

2. *V budoucnu musí být v rámci celkového posouzení profesního a akademického vzdělání zohledněny všechny znalosti a schopnosti, které lze podle zahraničního diplomu – za zohlednění druhu a doby studia a praxe – u jeho majitele předpokládat.*

3. *Vyplyne-li z tohoto celkového posouzení, že podle diplomu domněle získané znalosti a schopnosti odpovídají jen částečně těm znalostem a schopnostem, které jsou v přijímajícím státě požadovány pro zahájení činnosti*

jako čekatel, lze od dotyčného požadovat důkaz, že tyto chybějící znalosti a schopnosti získal.

Zda bude možno tyto závěry – eventuálně modifikované – potvrdit, to by mělo vyplynout z diskuse.

Podle našeho názoru se jeví jako nutné v úzké spolupráci s univerzitami

– postarat se o objasnění prostřednictvím národních zákonodárců, že pro porovnání rovnocennosti jsou příslušné profesní organizace a za dodržení jednotnosti právního řádu nesmějí být stanoveny předpoklady jiné než ty, které jsou pro uznávání vysokoškolských diplomů stanoveny univerzitami,

– vypracovat seznam nutných znalostí a schopností v každé zemi podle národních právních předpisů, které jsou požadovány pro přípuštění k výkonu činnosti jako čekatel, a

– předvídat postupy, jak bude moci být dotyčným podán důkaz o nabytí eventuálně chybějících potřebných znalostí a schopností.

XXII. CHORVATSKÉ PRÁVNICKÉ DNY

Ve dnech 11. – 12. března 2004 se v Záhřebu uskutečnily již XXII. Chorvatské právní dny. Pořadatelem tohoto tradičního setkání je Chorvatská advokátní komora.

Hlavním tématem byla v letošním roce „Privatizace v přístupových zemích“. Konference konané v prostorách Chorvatské advokátní komory se zúčastnil a vstupním projevem ji zahájil prezident Chorvatské republiky Stjepan Mesić.

Referenty k danému tématu podle jednotlivých států byli ex-prezident Chorvatské advokátní komory Marijan Hanžeković, prezident Slovinské advokátní komory Miha Kozinc, předseda Komory v Somogy a člen výboru Maďarské advokátní komory Laszlo Fekete a konečně – jako osobní host prezidenta Chorvatské advokátní komory a moderátora konference Ranko Pelicariće – Stanislav Balík z České republiky. Texty referátů budou publikovány v časopise *Odvjetnik*, který je k dispozici v knihovně ČAK.

Z konference stojí za zmínku dva momenty. Předně je to okolnost, že v diskusi byla privatizace v České republice chorvatskými i zahraničními advokáty a hosty hodnocena jako nejvíce zdařilá. Dále nutno poznamenat, že semináři, jehož se účastnilo přes 200 osob, byla věnována pozornost jak v denním tisku (např. *Vjestnik* či *Večernji list*), tak v chorvatských televizních stanicích.

Za představenstvo ČAK se akce zúčastnil

*JUDr. Petr Poledník,
advokát v Brně, člen představenstva ČAK*

Z NOVÝCH PŘEDPISŮ

DPH A ADVOKÁTI

Dne 23. 4. 2004 byla rozeslána částka 78/2004 Sbírký zákonů spolu se zákonem č. 237/2004 Sb., který mění kromě jiných předpisů i zákon o advokacii, občanský soudní řád, soudní řád správní a trestní řád a umožňuje s účinností od 1. 5. 2004 advokátům – plátoům DPH účtovat k odměně DPH. Výňatek ze zákona se změnami dotčených ustanovení naleznete zde. Vzhledem k tomu, že zákon neobsahuje přechodné ustanovení, je možno DPH účtovat i za úkony provedené před 1. 5. 2004.

(JUDr. Daniela Kovářová)

ZÁKON č. 237

(ve Sbírce zákonů uveřejněn v částce 78/2004, rozeslána 23. 4. 2004)

ze dne 1. dubna 2004,

kterým se v souvislosti s přijetím zákona o dani z přidané hodnoty mění některé zákony a přijímají některá další opatření a mění zákon č. 353/2003 Sb., o spotřebních daních, ve znění zákona č. 479/2003 Sb., a zákon č. 338/1992 Sb., o dani z nemovitostí, ve znění pozdějších předpisů

(změny zákonů netýkající se přímo advokacie)

ČÁST DVACÁTÁ PRVNÍ

Změna zákona č. 85/1996 Sb., o advokacii, ve znění pozdějších předpisů

Čl. XXI

V zákoně č. 85/1996 Sb., o advokacii, ve znění pozdějších předpisů, se za § 23 vkládá nový § 23a, který včetně poznámky pod čarou č. 10a) zní:

„§ 23a

Je-li advokát plátcem daně z přidané hodnoty, náleží advokátovi k odměně a k náhradám podle § 22 nebo 23 rovněž částka odpovídající této dani, kterou je advokát povinen z odměny a z náhrad odvést podle zvláštního právního předpisu.^{10a)}

^{10a)} Zákon č. 235/2004 Sb., o dani z přidané hodnoty.“.

ČÁST DVACÁTÁ DRUHÁ

Změna zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

Čl. XXII

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, se mění takto:

1. V § 137 se doplňuje odstavec 3, který včetně poznámky pod čarou č. 57a) zní:

„(3) V případech uvedených v odstavci 2 patří k nákladům řízení rovněž částka odpovídající dani z přidané hodnoty (dále jen „daň“), kterou je advokát, notář nebo patentový zástupce povinen z odměny za zastupování a z náhrad odvést podle zvláštního právního předpisu.^{57a)}

^{57a)} Zákon č. 235/2004 Sb., o dani z přidané hodnoty.“.

2. V § 140 odstavec 2 zní:

„(2) Byl-li ustanoven účastníku zástupcem advokát, platí jeho hotové výdaje a odměnu za zastupování stát; tento nárok advokáta, je-li plátcem daně, se zvyšuje o částku odpovídající této dani, kterou je advokát povinen z odměny za zastupování a z náhrad hotových výdajů odvést podle zvláštního právního předpisu.^{57a)} V odůvodněných případech stát poskytne advokátovi přiměřenou zálohu.“.

3. V § 140 odstavec 3 zní:

„(3) V řízení o dědictví platí odměnu notáře a jeho hotové výdaje dědic, který nabyl dědictví, jež není předloženo; je-li notář plátcem daně, platí v tomto případě dědic rovněž částku odpo-

Z NOVÝCH PŘEDPISŮ

vidající této dani, kterou je notář povinen odvést podle zvláštního právního předpisu.^{57a)} Je-li dědiců několik, platí tyto náklady podle vzájemného poměru čisté hodnoty jejich dědických podílů. V ostatních případech platí tyto náklady stát.“

4. V § 151a se za slovo „výdaje“ vkládají slova „a je-li plátcem daně, rovněž částku odpovídající této dani, kterou je notář povinen odvést podle zvláštního právního předpisu,^{57a)}

^{57a)} Zákon č. 235/2004 Sb., o dani z přidané hodnoty.“

ČÁST DVACÁTÁ TŘETÍ

Změna zákona č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, ve znění pozdějších předpisů

Čl. XXIII

Zákon č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, ve znění zákona č. 192/2003 Sb. a zákona č. 22/2004 Sb., se mění takto:

1. V § 35 odst. 7 se za větu první vkládá věta, která včetně poznámky pod čarou č. 6a) zní: „Byla-li navrhovatelé ustanovena zástupcem některá z osob uvedených v odstavci 2, která je plátcem daně z přidané hodnoty (dále jen „daň“), zvyšuje se tento nárok vůči státu o částku odpovídající dani, kterou je tato osoba povinna z odměny za zastupování a z náhrad hotových výdajů odvést podle zvláštního právního předpisu.^{6a)}

^{6a)} Zákon č. 235/2004 Sb., o dani z přidané hodnoty.“

2. V § 57 se dosavadní text označuje jako odstavec 1 a doplňuje se odstavec 2, který zní:

„(2) Je-li zástupcem účastníka advokát, který je plátcem daně, patří k nákladům řízení rovněž

částka odpovídající této dani, kterou je advokát povinen z odměny za zastupování a z náhrad odvést podle zvláštního právního předpisu.^{6a)}“

^{6a)} Zákon č. 235/2004 Sb., o dani z přidané hodnoty.“

ČÁST DVACÁTÁ ČTVRTÁ

Změna zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů

Čl. XXIV

V § 151 odst. 2 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, se na konci věty tečka nahrazuje středníkem a doplňují se slova, která včetně poznámky pod čarou č. 3) znějí: „tento nárok obhájce, je-li plátcem daně z přidané hodnoty, se zvyšuje o částku odpovídající této dani, kterou je obhájce povinen z odměny za zastupování a z náhrad hotových výdajů odvést podle zvláštního právního předpisu.³⁾

³⁾ Zákon č. 235/2004 Sb., o dani z přidané hodnoty.“

ÚČINNOST

Čl. XXXIII

Tento zákon nabývá účinnosti dnem vstupu smlouvy o přistoupení České republiky k Evropské unii v platnost, s výjimkou části devatenácté článku XIX bodu 2, který nabývá účinnosti dnem vyhlášení, a části třicáté první čl. XXXI, který nabývá účinnosti dne 1. ledna 2005.

Z NOVÝCH PŘEDPISŮ

PROFESNÍ OZNAČENÍ ZAHRANIČNÍCH FYZICKÝCH OSOB, KTERÉ JSOU OPRÁVNĚNY POSKYTOVAT PRÁVNÍ SLUŽBY NA ÚZEMÍ ČR

Ve Sbírce zákonů, částka 82/2004, bylo pod č. 253 na str. 5423 uveřejněno sdělení ministerstva spravedlnosti ze dne 23. dubna 2004, kterým se oznamují profesní označení podle § 2 odst. 1 písm. b) zákona o advokacii.

Doslovné znění přetiskujeme.

Ministerstvo spravedlnosti podle § 52a zákona č. 85/1996 Sb., o advokacii, ve znění zákona č. 228/2002 Sb., oznamuje profesní označení fyzických osob, které jsou podle § 2 odst. 1 písm. b) zákona o advokacii oprávněny poskytovat právní služby na území České republiky:

Belgie:	Avocat – Advocaat
Dánsko:	Advokat
Estonsko:	Vandeadvokaat
Finsko:	Asianajaja – Advokat
Francie:	Avocat
Irsko:	Barrister Solicitor
Island:	Lögmaður
Itálie:	Avvocato
Kypr:	Αικηγόρος
Lichtenštejnsko:	Rechtsanwalt
Litva:	Advokatas
Lotyšsko:	Zvērināts advokāts
Lucembursko:	Avocat-avoué
Maďarsko:	Ügyvéd
Malta:	Avukat – Prokuratur Legali
Německo:	Rechtsanwalt
Nizozemí:	Advocaat
Norsko:	Advokat
Polsko:	Adwokat – Radca prawny
Portugalsko:	Advogado
Rakousko:	Rechtsanwalt
Řecko:	Αικηγόρος
Slovensko:	Advokát – Komerčný právnik
Slovinsko:	Odvetnik – Odvetnica
Spojené království:	Advocate Barrister Solicitor
Španělsko:	Abogado
Švédsko:	Advokat

DALŠÍ DVA ADVOKÁTI JMENOVÁNI SOUDCI ÚSTAVNÍHO SOUDU

Dne 17. prosince 2003 jmenoval prezident republiky ústavním soudcem JUDr. Jiřího Nykodýma, advokáta v Praze, a dne 26. května 2004 JUDr. PhDr. Stanislava Balíka, rovněž pražského advokáta.

JUDr. Jiří Nykodým (nar. 10. 7. 1945) po ukončení studia na gymnáziu absolvoval Právníkou fakultu Univerzity Karlovy v Praze v letech 1963–1968. Krátce byl soudním čekatelem u Městského soudu v Praze a od 1. 12. 1969 až do současné doby působil v advokacii. Byl např. členem občanskoprávní sekce studijního kolegia tehdejšího Ústředí české advokacie, zástupcem vedoucího Advokátního poradny č. 3 v Praze, zkušebním komisařem u advokátních zkoušek. Po roce 1989 byl členem představenstva Ústředí české advokacie a podílel se na tvorbě zákona

o advokacii. Byl též spoluautorem advokátního tarifu. V období 1993–1996 byl členem představenstva České advokátní komory; byl též členem revizní komise ČAK. Pracoval v několika odborných orgánech advokacie – byl např. předsedou podvýboru výboru ČAK pro občanské právo. Působil též jako zástupce advokacie v legislativě, zejména byl členem Legislativní rady vlády ČR, dále členem pracovní skupiny ministerstva spravedlnosti pro občanský zákoník a pracovní skupiny téhož ministerstva pro rodinné právo. Odborně publikuje zejména v oblasti občanského práva a advokacie.

JUDr. PhDr. Stanislav Balík (nar. 6. 10. 1956) po ukončení studií na gymnáziu absolvoval Právníkou fakultu Univerzity Karlovy v Praze

PERSONALIA

(1979) a v roce 1981 ukončil studium na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy – obor archivnictví, kde získal titul PhDr. Profesi dráhu nastoupil nejprve jako podnikový právník. Od roku 1989 působí nepřetržitě v advokacii. Zde pracoval v různých funkcích, nejprve jako náhradník představenstva ČAK, pak člen představenstva, jeho první místopředseda a v období 2002–2003 byl předsedou České advokátní komory. Je předsedou sekce pro dějiny advokacie ČAK a zkušebním komisařem u advokátních zkoušek. Kromě advokátní praxe se věnuje intenzivně pedagogické činnosti, zejména na katedře archivnictví a archivního studia FF UK (1991–1994), jako odborný asistent na katedře právních dějin PF Západočeské univerzity a jako externí učitel Právnícké fakulty Masarykovy univerzity v Brně. Je též členem rady Justiční akademie ČR.

Bohatá je publikační činnost. Dosud uveřejnil velké množství příspěvků v různých právnických, právně-historických a historických časopisech. Je předsedou redakční rady Bulletinu advokacie, členem redakční rady časopisu Jurisprudence a Historický obzor. Je též autorem dvou vysokoškolských učebnic z dějin advokacie a spoluautorem několika publikací z oblasti dějin práva a práva občanského.

Je činný v právnických institucích domácích i zahraničních [např. člen správní rady Nadace Hugo Grotia, člen Société du Droit Comparé – Paříž a člen Česko-německého právníckého spolku; ČAK zastupoval v Radě evropských advokátních komor (CCBE)].

Redakce Bulletinu advokacie oběma kolegům upřímně blahopřeje.

Z ČASOPISECKÉ LITERATURY

AD NOTAM

Číslo 2/2004

Baudyš, P.: K žalobám ve věci vkladu práva do katastru nemovitostí

Králová, J., Eck, L.: Dědická nezpůsobilost

Nejvyšší soud ČR: Ustanovení více osob dědici zůstavitelova členského podílu v bytovém družstvu

DHK

Číslo 9/2004

Drbohlav, Josef: Zdaňování příjmů fyzických osob z prodeje cenných papírů

Daněk, Antonín – Glet, Jiří: Snížení záloh OSVČ na zdravotním pojištění

Mates, Pavel: Změny v evidenci obyvatel a užívání rodného čísla

Číslo 10/2004

Nutil, Jan: Předběžná otázka při obnově řízení a opakování daňové kontroly

Kořínek, Miloš: Daňové priznání k dani z příjmů fyzických osob od roku 2004

DANĚ

Číslo 5/2004

Matyášová, Lenka: Přezkoumání správních rozhodnutí soudem

OBCHODNÍ PRÁVO

Číslo 4/2004

Bartošíková, Miroslava: Vývoj právní úpravy jednání jménem společnosti před jejím vznikem

Z ČASOPISECKÉ LITERATURY

Z rozhodovací praxe:

- I. Námitky proti směnečnému platebnímu rozkazu

PRÁVNÍ RÁDCE

Číslo 4/2004

- Bartošíková, Miroslava: Využití či zneužití práva minoritního akcionáře?
 Kolářová, Ludmila: Zvukový záznam soudního jednání
 Mrázek, Josef: Zánik historického věcného břemene
 Filípek, Milan: Výkon rozhodnutí podle správního řádu
 Frumarová, Kateřina: Nezákonná nečinnost veřejné správy
 Vantuch, Pavel: Evropský zatýkací rozkaz

Číslo 5/2004

- Pejšek, Vít: Nabytí vlastnického práva k nemovitosti vydržením
 Dvořák, Tomáš: Vyloučení člena družstva
 Sedláček, Tomáš: Možnosti směnečného dlužníka
 Zrutzký, Jaromír: Konkretizace výpovědního důvodu
 Frumarová, Kateřina: Vyřizování stížností ve veřejné správě
 Mates, Pavel, Barták, Václav: Používání rodného čísla – nová právní úprava
 Herczeg, Jiří: Odnětí cestovního pasu obviněnému
 Bartošíková, Miroslava: Vzor s komentářem: Zrušení společnosti s ručením omezeným soudem

PRÁVO A RODINA

Číslo 5/2004

- Novák, Tomáš, Pokorná, Alžběta: Jak dalece lze vynutit přípravu dítěte ke styku s druhým rodičem

Dvořáková Závodská, Jana: Společné jmění manželů

Drbohlav, Josef: Zdaňování příjmů ze společného jmění manželů

PRÁVNÍK

Číslo 4/2004

Chlad, Libor: Státní občanství v kontextu evropské integrace

Číslo 5/2004

- Kozák, Jiří: Právně teoretická východiska postihu zločinů totalitních režimů
 Vaniček, Jiří: Omezování práv a svobod a ukládání povinností za krizových stavů
 Kühn, Zdeněk: Samovykonatelnost, přímá účinnost a některé teoretické otázky aplikace mezinárodních smluv ve vnitrostátním právu
 Příbyl, Stanislav: Právní ochrana před novými náboženskými hnutími a destruktivními kultury podle zákona č. 3/2002 Sb.

PRÁVNÍ ROZHLEDY

Číslo 9/2004

- Pauknerová, M.: Mezinárodní civilní procesní právo po vstupu ČR do EU – vybrané otázky
 Ježek, M.: Úloha českého advokáta v řízení o předběžné otázce
 Evropský soudní dvůr: K rozsahu působnosti směrnice o ochraně fyzických osob při zpracování osobních údajů
 Evropský soud pro lidská práva: K omezení svobody volného pohybu osob

PRÁVO A PODNIKÁNÍ

Číslo 5/2004

- Spáčil, Jiří: Právnícká osoba, stát, držba a vydržení
 Kuba, Bohumil: Novinky v katastru nemovitostí
 Schilla, František: Rozhodnutí a směrnice označované jako „nařízení“

Z ČASOPISECKÉ LITERATURY

PRÁVO A ZAMĚŠTNÁNÍ

Číslo 5/2004

Matejka, Ján, Zachariáš, Jaroslav: K 38. novele zákoníku práce

Bělina, Miroslav: Nad některými aplikačními problémy poslední novely zákoníku práce

SOUDECE

Číslo 6/2004

Havlíček, Karel: Rozhovory o právu: Rozhovor s JUDr. Janem Sváčkem, předsedou Městského soudu v Praze

SOUDNÍ INŽENÝRSTVÍ

Číslo 2/2004

Bradáčová, L.: Problematika znaleckého zjištění obvyklého nájemného z pozemků

Fiala, J.: Způsob ocenění nemovitostí pro stanovení základu daně z převodu nemovitostí (v judikatuře ústavního soudu)

SOUDNÍ ROZHLEDY

Číslo 4/2004

K aktuálním otázkám judikatury:

Spáčil, J.: Stavby na cizím pozemku

Rozhodnutí Ústavního soudu ČR:

Ústavní soud ČR: K nemožnosti dvojího zdanění téhož příjmu

Nejvyšší soud ČR: Doplnění dokazování v odvolacím řízení

Vrchní soud v Praze: Překážka věci zahájené v souvislosti s nároky ze směnek

Krajský soud v Hradci Králové: K náležitostem návrhu na prohlášení o majetku a jeho spojení se žádostí o pomoc soudu

Krajský soud v Hradci Králové: Rozhodnutí o nákladech exekuce a nákladech oprávněného podle § 88 EŘ

Nejvyšší soud ČR: K použitelnosti zásady, že neoprávněnost stavby se posuzuje podle před-

pisů platných v době vzniku stavby, na právní vztahy vzniklé před 1. 4. 1964

Nejvyšší soud ČR: Soudní vypořádání neoprávněné stavby zařízené před 1. 4. 1964

Nejvyšší soud ČR: K příčinné souvislosti mezi vyklizením nebytových prostor a újmou spočívající v úhradě vyššího nájemného

Nejvyšší soud ČR: K povinnosti podnikatele umožnit tichému společníku nahlížet do dokladů

Krajský soud v Ústí nad Labem: K otázce tzv. spropitného u rodiče povinného výživou

Nejvyšší soud ČR: K povaze lhůty pro rozhodnutí státního zástupce o ponechání obviněného ve vazbě

Vrchní soud v Olomouci: K obnově řízení

Krajský soud v Ostravě: K pozbytí státního občanství sňatkem s cizincem

STÁTNÍ ZASTUPITELSTVÍ

Číslo 6/2004

Crha, Lumír: Dohled nad dohledem – nekončící téma

TRESTNÍ PRÁVO

Číslo 5/2004

Herczeg, Jiří: K odpovědnosti státu za výkon správního dozoru nad kapitálovým trhem

Marešová, Alena: Důsledky dlouhodobého uvěznění

TRESTNĚPRÁVNÍ REVUE

Číslo 5/2004

Kmec, J.: Právo na přiměřenou délku trestního řízení v judikatuře Evropského soudu pro lidská práva

Nejvyšší soud ČR: K obligatorním znakům trestného činu pomluy

Nejvyšší soud ČR: K tomu, kdy není přerušena příčinná souvislost mezi smrtí poškozeného a násilným útokem pachatele. K dovolacímu

Z ČASOPISECKÉ LITERATURY

důvodu spočívajícímu v chybějícím nebo neúplném výroku

Sotolář, A.: K zániku trestnosti činu spáchaného mladistvým podle § 7 zákona o soudnictví ve věcech mládeže a k jeho procesním důsledkům

Přehled změn vybraných právních předpisů v období od 1. 4. 2004 do 30. 4. 2004

Přehled změn vybraných právních předpisů k 1. 5. 2004

Vzory trestních podání s komentářem (Pokorný, M.):

2. Návrh na rozhodnutí o tom, že odsouzený se ve lhůtě podmíněného odsouzení osvědčil (§ 60 odst. 1 TrZ)

4. Žádost o zhlazení odsouzení [§ 69 odst. 1 písm. b) TrZ]

5. Žádost o zhlazení odsouzení před uplynutím zákonné lhůty (§ 69 odst. 3 TrZ)

ZDRAVOTNICTVÍ A PRÁVO

Číslo 6/2004

Halounová, Petra: Ochrana osobnosti při klinickém hodnocení léčiv

Mitlöchner, Miroslav: Svádění k pohlavnímu styku podle § 217a trestního zákona

*Připravuje JUDr. Jaroslava Vanderková,
Česká advokátní komora*

TISK O ADVOKACII A JUSTICI

PRÁVO – 28. 4. 2004

V příspěvku nazvaném **Soudce není chráněně zvíře** polemizuje Petr Uhl s názorem předsedy MS Jana Sváčka, který upozorňuje, že česká policie porušuje rezoluci OSN o nezávislém soudnictví. Moderátor ČT s odvoláním na Sváčka uvedl, že podle rezoluce OSN jakékoliv vyšetřování nebo obvinění soudců mělo být uchováno v tajnosti až do případného pravomocného rozsudku. Z argumentace Petra Uhla citujeme:

Právní úprava zveřejňování informací o trestním řízení sice omezení obsahuje, soudcovský talár tu ale zákonným hlediskem není. A to je také dobře.

Souhlasil lze s tím, že informace o trestním řízení, kdy soudce ještě není obviněn, by se zveřejňovat neměly. V zemi s inflací trestních oznámení se tak lze vyhnout poškození pověsti toho, kdo zatím není stíhán. To by ale mělo platit pro všechny, soudce i nesoudce.

Dnešní zvýšená ochrana soudce je rozumná, rozšiřovat ji netřeba. Pro činy spáchané při výkonu funkce nebo v její souvislosti lze soudce

trestně stíhat nebo vzít do vazby jen se souhlasem premiéra a prezidenta republiky.

Zato pro řízení v opilosti, ohrožování chodců revolverem ani pro jiný trestný čin s výkonem soudcovské funkce nesouvisející se žádným omezením trestnímu stíhání ani vazbě neklade.

Česká úprava zásady veřejnosti při kárném řízení soudců rezoluci OSN už dnes vyhovuje. Ani zatím nedostatečná úprava informování o trestním řízení se soudci není s touto rezolucí v rozporu. Rezoluce OSN je jen pouhý doporučující dokument, stát se k ní nemůže připojit či nepřipojit, to se soudce Sváček mylí. Rezoluce není mezinárodní smlouvou, kterou státy podepisují a ratifikují a která pro ně je závazná. ČR se duchu ani liteře této rezoluce navíc nezpronevňuje. ■

PRÁVO – 28. 4. 2004

uveřejnilo pod názvem **Soudce není zaměstnanec státní správy** rozhovor redaktora Jiřího Vavroně s předsedou MS v Praze Janem Sváčkem, který se týkal řešení sporů soudy – délky trvá-

TISK O ADVOKACII A JUSTICI

ni sporů, počty soudců, produktivity soudcovské práce, povinnosti soudců dělat množství administrativní práce a možnosti soudcovských týmů. Na poslední otázku redaktora, s jakým týmem pracuje soudce v zahraničí, Jan Sváček odpověděl:

„Ve většině zemí západní Evropy dostává soudce dokonale zpracované podklady od týmu odborných asistentů. Nepřipadá v úvahu, že by zpracovával statistiku a zajišťoval účast svědků. Musím uznat, že na většinu uvedených neduhů reaguje materiál nazvaný ‚Koncepte stabilizace justice‘, který připravil ministr spravedlnosti. Jsem proto přesvědčen, že i v České republice zvítězí názor, že funkční a efektivní justice se vyplatí, i když to bude něco stát.“ ■

Dne 29. 4. 2004 se v Brně v hotelu Parkhotel pod záštitou ministra spravedlnosti Karla Čermáka konala **konference o přístupu ke spravedlnosti při ochraně lidských práv.** ■

JURISPRUDENCE – č. 1/2004

uveřejnila **interview s ministrem spravedlnosti ČR a příspěvek dr. Balíka** o úloze judikatury při budování právního státu. ■

PRÁVO – 13. 5. 2004

Prvního dne otevřených dveří Městského soudu v Praze se zúčastnilo několik tisíc lidí.

Z článku Ivany Cihlářové vyjímáme:

Velký zájem veřejnosti doprovázel první den otevřených dveří v historii české justice. Budovu pražského městského soudu ve Spálené ulici navštívilo několik tisíc lidí, velkou část z nich tvořili žáci středních škol. Zcela enormní zájem pak byl o veřejnou debatu s ministrem spravedlnosti Karlem Čermákem a iniciátorem celé akce, předsedou soudu Janem Sváčkem.

Mezi debatéry byl například známý kritik české justice a bývalý disident Petr Cibulka či otcové, kteří si ve Štrasburku stěžují, protože nemohou vidat své děti.

Místy až bouřlivá atmosféra diskuse natolik vyvedla z míry jinak vždy klidného a mírného ministra Čermáka, že zvýšil hlas a vyzval ke klidu: „Není tady Kotel, ale beseda s ministrem spravedlnosti.“ ■

LIDOVÉ NOVINY – 15. 5. 2004**Blairová podpořila české právničky**

O přísně utajované návštěvě referovaly 15. 5. 2004 i deníky Mladá fronta Dnes a Právo.

Třicet advokátek a právniček ze soudů, státních zastupitelství a státní správy i neziskových organizací založilo včera v Praze Českou asociaci právniček. V jejich snažení je přijela podpořit i manželka britského premiéra Cherie Blairová.

Její referát se týkal postavení ženy právničky ve společnosti a podle členky představenstva asociace advokátky Ivy Jermanové sklídl velký ohlas.

Česká asociace právniček představuje českou sekci Evropské asociace právniček EWLA (European Women Lawyers Association). Toto uskupení sdružuje organizace právniček ze všech členských států EU. „V momentě, kdy ČR vstoupila do Evropské unie, jsme si založily vlastní sekci této organizace,“ řekla Jermanová. Česko je podle ní první z přistupujících zemí, která ženské právnícké sdružení založila. ■

Z článku Ivety Kramešové pro **PRÁVO** vyjímáme:

Na utajovanou návštěvu Prahy přiletěla 14. 5. manželka britského premiéra Cherie Blairová (49).

V hotelu Jalta na Václavském náměstí pak dopoledne vystoupila s krátkým referátem na konferenci evropských právniček. Renomovaná právní expertka Blairová přijela vyjádřit podporu ženám v právníckém povolání. Hned po vystoupení odletěla zpět do Londýna.

„V Praze jsem podruhé. Byla jsem tu před deseti lety s manželem,“ řekla Blairová stručně novinářům při odchodu z konference.

Konferenční sál, ve kterém debatovalo od ranních hodin na šedesát právniček z celé Evropy,

TISK O ADVOKACII A JUSTICI

neprodyšně uzavřeli. Chodby hotelu i okolí hlídali čeští i britští tajní agenti. Do sálu ani předsáli nikoho nepustili. Před hotelem se tísnil dav novinářů a turistů, jimž během přestávky Blairová spontánně zamávala z balkonu prvního patra.

I přes svou roli manželky britského premiéra se Blairová nadále snaží věnovat právnické profesi, v níž sklízí nemalé úspěchy. V profesním životě však vystupuje pod svým dívčím jménem Cherie Boothová. Pod tímto jménem vystoupila matka čtyř dětí i v Praze. ■

PRÁVO – 20. 5. 2004**Česká justice zaostává za EU**

České soudy nejsou dobře připraveny na rozhodování případů zvláště závažné hospodářské, finanční kriminality a korupce. Na rozdíl od soudů původních členských zemí Evropské unie nemají speciální senáty, jejichž soudci jsou pro rozhodování této kriminality vyškoleni.

Toto zjištění obsahuje závěrečná zpráva expertů, kteří od roku 2001 garantovali dvouletý projekt Phare. Ten měl pomoci policejní protikorupční službě a státním zástupcům dosáhnout ve své práci evropských standardů. Unie na projekt vynaložila 2,2 milionu eur a česká vláda 400 tisíc eur.

„V závěrečné zprávě doporučujeme zřídit speciální soudní senáty pro rozhodování případů organizované závažné hospodářské a finanční kriminality. Tyto speciální senáty jsou běžným standardem ve starých zemích unie,“ řekl na tiskové konferenci na policejním prezidiu v Praze policejní expert z Bádenska-Württemberska. ■

LIDOVÉ NOVINY – 21. 5. 2004**Senát se shodl na ústavním soudci**

Je nejlepším kandidátem na ústavního soudce, kterého nám prezident dosud předložil, soudci senátorů o Stanislavu Balíkovi.

Věta, že Balík je nejkvalitnější kandidátem, kterého prezident dosud představil, zazněla pak ještě několikrát. ■

PRÁVO – 21. 5. 2004**Balík se stane ústavním soudcem**

Prezident Václav Klaus může jmenovat bývalého předsedu České advokátní komory Stanislava Balíka (47) ústavním soudcem, neboť získal potřebný souhlas Senátu. V tajném hlasování Balík podpořilo 60 z 66 senátorů.

„Pokud bych se stal ústavním soudcem, měl bych jediného klienta a tím klientem je spravedlnost,“ prohlásil Balík v diskusi. ■

HOSPODÁŘSKÉ NOVINY – 21. 5. 2004

Z rozhovoru Dr. Balíka s redaktorem Davidem Macháčkem vyjímáme:

HN: Hovořil jste už s předsedou Ústavního soudu o tom, co bude Vaší hlavní specializací?

Nebavili jsme se o tom. Ani si nepředstavuji, že bych tam měl nějakou svou hlavní parketu. Určitě dostanu věci blízké mému advokátskému zaměření, ale na Ústavním soudu není podle mého názoru možné se specializovat na konkrétní věc. Mohu tam přinést svůj způsob uvažování, a to je asi hlavní přínos. Na Ústavním soudu platí, že čím více pohledů na danou věc, tím lépe.

HN: Za poslední rok a půl přibýlo na Ústavním soudu více advokátů na úkor soudců. A Vy přicházíte jako další advokát. Je takové složení soudu dobré?

Pokud si Senát klade podmínky, aby ústavní soudce neměl zrovna stranickou minulost, tak mezi soudci není příliš mnoho lidí, kteří mají odpovídající věk i kvalifikaci a nejsou spojeni s minulým režimem. To se hledá špendlík v kupce sena. Obecný soudce také často vidí právní věci ze svého uměle vytvořeného skleníku, protože s lidmi se setkává až před soudem. Advokát má možná ve skutečnosti lepší předpoklad, aby uvažoval o zákonu, zda je spravedlivý. Pohybuje se víc v životě a problémy právní a vztahové poznává důkladněji. Jemu se klient nejvíce svěří, neboť k němu má důvěru. ■

Připravuje *JUDr. Jaroslava Vanderková*,
Česká advokátní komora

EWA STAWICKA: PŘÍBĚHY SPRAVEDLNOSTI. Křest knihy s autogramiádou a besedou

Knihkupectví Luxor v Praze na Václavském náměstí nese právem honosný název „Palác knih“ nejen pro své úctyhodné prostory, ale i pro jejich vkusné netradiční uspořádání. Dne 22. dubna se zde konalo setkání autorky Příběhů spravedlnosti Ewy Stawické se čtenáři a přáteli.

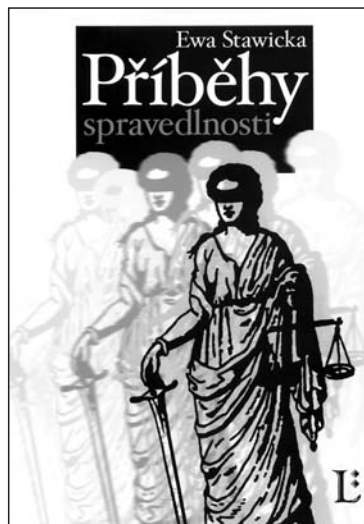
Ewa Stawicka (nar. 1960) se jako přední varšavská advokátka věnuje nejen advokátní praxi, ale je i představitelkou polské advokacie na úseku mezinárodních styků. Především v tomto svém poslání je dobře známa nejen doma, ale i v zahraničních advokátních kruzích. Řadu přátel a známých, s nimiž se dobře dorozumí mj. i v českém jazyce, má též v Praze.

Polské odborné veřejnosti je Ewa Stawicka známa i jako pilná přispěvatelka do advokátního časopisu Palestra. Zde již po řadu let mj. uveřejňovala své „příběhy spravedlnosti“ – literární zpracování významných trestních procesů z různých zemí a historických epoch od starověku až po dvacáté století. Uspořádala je do knižního vydání, které vyšlo ve varšavské pobočce nakladatelství C. H. Beck pod názvem „Niezwykłe procesy“ (1998). České vydání v překladu Petra Opluštila vyšlo zásluhou nakladatelství Linde Praha, a. s. (231 stran, vázané, 350 Kč). Nalezneme v něm poutavé texty o soudních procesech spojených např. se jménem Sokrates, Ježíš Kristus, Ludvík XIV., Casanova, Wilde, Petain, ale i Jan Hus a z doby nedávné Milada Horáková.

Nejde o povrchní čtení pro senzacechtivého čtenáře, ale o náročné texty, které představují nejen příběhy ze soudní síně, ale jsou vždy i zasvěcenou sondou do společenského a historického kontextu.

Setkání s autorkou spojené s autogramiádou a s besedou za účasti právních praktiků i teoretiků a ovšem i neprávníckého publika zahájil a moderace se ujal JUDr. Stanislav **Balik**, autor předmluvy ke knize, z níž citujeme: „Kouzlo textu upoutá stejně dobře právního historika či právníka jako kteréhokoliv zprvu možná i náhodného zájemce z okruhu širší čtenářské obce.“

Symbolický křest knihy provedl a zasvěceným úvodem jej doprovodil stínový ministr spravedlnosti poslanec JUDr. Jiří **Pospíšil**. V déle než hodinu trvající besedě pak autorka neokázalým způsobem

R Ů Z N Ě

hovořila o práci na přiběžích a odpovídala na dotazy. Milé setkání s kultivovanou autorkou nad tímto dílem, které je v naší překladové literatuře ojedinělé svým pojetím, bylo po skončení besedy dovršeno v užším kruhu večerním posezením s českými i polskými přáteli.

Václav Mandák

MLADÍ PRÁVNÍCI DOBÝVAJÍ WASHINGTON

V době od 28. března do 4. dubna 2004 se zúčastnil tým studentů Právnické fakulty Univerzity Karlovy mezinárodní soutěže: „Philip C. Jessup Moot Court Competition 2004“.

Tento rok se soutěž konala již po pětačtyřicáté. Soutěže se celkem zúčastnilo 529 škol z 81 zemí. Ve většině zemí se muselo konat předem národní vyřazovací kolo, ze kterého pouze vítěz mohl postoupit na celosvětové finále. V České republice se národní kolo konalo 14. února a střetli se v něm studenti právnických fakult Prahy a Plzně, z nichž vítězně vzešla Právnická fakulta UK.

Celá soutěž je koncipována dvoufázově: na písemnou část a ústní část. V září/říjnu je vyhlášen případ, ihned poté studenti začnou připravovat argumentaci pro obě procesí strany, jak obhájce, tak žalobce. Letošní případ se týkal především nově vytvořeného Mezinárodního trestního soudu a otázek jurisdikce. Současně studenti museli řešit otázku zločinů proti lidskosti a válečných zločinů.

Písemná část musí být vypracována dle velmi přísných formálních pravidel, která jsou podobná těm platným u Mezinárodního soudního dvora v Haagu. Po písemné části přichází ústní, v níž studenti musí prezentovat svoji argumentaci pro každou stranu v 45 minutách, přičemž soudci se snaží klást spoustu otázek. Tudíž ústní kolo se stává horkým místem, kde student musí při zachování formálních pravidel prezentace co nejlépe odpovídat na otázky soudců a co nejšikovněji do toho zakomponovat další bod argumentace. Tudíž nestačí být skvělým právníkem, ale musíte zároveň být skvělým řečníkem a stratégem s časem.

Po odevzdání písemných částí následuje již zmiňované národní vyřazovací kolo, pokud tým nepostupuje přímo. Poslední fází je celosvětové finále, každoročně organizované Mezinárodní asociací studentů práv („ILSA“) v hotelu Wyndham ve Washingtonu.

Finále se zúčastnilo 94 týmů z 81 zemí. Je rozděleno na čtyři základní kola, po kterých je vyhlášeno 24 postupujících týmů. Dále se postupuje vyřazovacím způsobem až do finále, v němž se tento rok setkaly Singapur a Filipíny, které se staly vítězem. Skvělou atmosféru finále ozdobila porota, skládající se ze soudců Mezinárodního trestního soudu, jimž předsedal prof. Cherif Bassiouni.

Český tým se po velkých problémech s financováním soutěže do Washingtonu přece jen podíval. Velký dík patří především Advokátní kanceláři Čermák – Hořejš – Myslíl, Právnické fakultě UK a Advokátní kanceláři Korejzová & spol. Český tým v základní skupině porazil tým Srbska, Srí Lanky a Barbadosu a jedinkrát prohrál s pozdějším finalistou Singapurem. Nicméně nepostoupil díky nižšímu stavu bodů, než měly ostatní týmy se stejným skóre. Konečné 34. místo a 42. místo pro písemná podání je velkým úspěchem pro Právnickou fakultu UK a nejlepším výsledkem pro Českou republiku od roku 1997. V písemném podání zůstaly v pozadí i týmy prestižních univerzit, jako je např. Harvard.

Soutěž je skvělou příležitostí „provětrat“ znalosti z mezinárodního práva, prohloubit je, stejně tak jako zvítězit sám nad sebou v řečnickém umění.

Jitka Ivančíková, studentka PF UK v Praze

PONĚKUD AROGANTNÍ POSTŘEHY O ADVOKÁTECH

(pokračování)

Slovo „mandant“ slyšával jako „má dát“. Jednalo se však spíše o nahluchlost etickou než fyziologickou.

• • •

Herec František Peterka (onen „vazoun“, který hrál v řadě komedií a také představoval Krakonoše) pronesl jeden z nejzajímavějších výroků o svém povolání: „Role byla můj klient a já advokát, který ho obhajoval.“ Když advokáti skutečně obhajují své klienty, počínají si občas, jako by hráli roli divadelní. Zákon a skutkový děj jsou jejich scénářem, který se dá ztvárnit rozličnými způsoby. Dnes také u nás teatrálně šermují rukama a někdy se dokonce snaží procházet soudní síní. Snad jsou inspirováni americkými seriály, snad politologickým pojmem „demonstrativní válka“, snad názorem proslulého režiséra Stanislavského, který zvládnutý fyzický pohyb pokládá za základ komunikační přesvědčivosti.

• • •

„Vydavatel novin je ten, kdo odděluje zrno od plev a tiskne ty plevy,“ řekl kdysi Clemenceau. Mnozí další to po něm opakovali s tím, že vydavatele nahradili slovem politik, žurnalista, reklamní kreativec. Totéž se dá ovšem povědět o takovém advokátovi, který ve sporu shrnuje výsledky dokazování a zdůrazňuje právě ty podružné „plevy“.

• • •

Italové tvrdí, že manželka je jako rozhodčí při utkání v kopané – jde nám na nervy, ale je nezbytná. Cośi podobného si advokáti občas myslívali o rozhodčích bitev soudních.

• • •

Hrobní nápis

Zde leží vzácný advokát,
jenž křivdu nechtěl zastávat
a nenáviděl mezi lidmi vády.
Onť zemřel hladý.

Johann André (překlad K. H. Borovský); in K. H. Borovský, *Básnické dílo, Státní nakladatelství krásné literatury a umění, Praha 1962, s. 215.*

• • •

Ve své novele *Pád* píše Albert Camus o advokátovi, jenž se ujímal takových případů, v nichž se prezentoval jako pomocník těch slabých a ponížených. Na své bližní pří působil dojmem, že „pravidelně spává se spravedlností“. Dodal bych, že jistě se najdou i takoví, co spávají se spravedlnostmi různého druhu.

• • •

S advokátovým podáním ve sporných věcech to bývá někdy podobné jako s podáním tenisovým. Když v něm soudce zjistí chybu a vyzve k jejímu odstranění, bývá druhé podání zpravidla méně razantní a někdy se podobá tomu „tenisovému zločinu“, který bývá nazýván „dvojitá chyba“.

• • •

„Člověk by si nikdy neměl brát své nejlepší kalhoty, když vychází bojovat za pravdu a svobodu,“ napsal Henrik Ibsen. Zřejmě se to nevztahuje na advokáty, kteří se chystají na souboje v soudní síní. I když bych na druhé straně řekl, že znám zvlášť zdatné advokáty, kteří se zřejmě řídí myšlenkou z *Rostandova Cyrana*: „Já nosím v nitru svém své elegance květ.“

prof. PETR HAJN

NAKONEC

Pro Bulletin advokacie nakreslil Lubomír Lichý

INHALTSVERZEICHNIS

Ansprache des Vorsitzenden der Tschechischen Rechtsanwaltskammer JUDr. Vladimír Jirousek beim feierlichen Treffen der Vertreter der EU-Beitrittsländer (Dublin, 30. 4. 2004)	6
---	---

AKUTELLES THEMA

<i>Pavel Vantuch:</i> Können die Strafverfolgungsorgane die Öffentlichkeit über das Strafverfahren gegen eine Person informieren, die nicht als Angeklagter verfolgt wird?	9
---	---

MATERIALIEN VOM SEMINAR ZUM THEMA „DER EUROPÄISCHE GERICHTSHOF FÜR MENSCHENRECHTE, SEINE ARBEITSWEISE, BEZIEHUNGEN ZU EU UND AKTUELLE RECHTSSPRECHUNG“	18
---	----

<i>Pavel Šturma:</i> Die Beziehung zwischen der Europäischen Menschenrechtskonvention und dem europäischen Recht	19
---	----

<i>Matti Pellonpää:</i> Die Kontinuität und Änderungen in der Rechtssprechung des Europäischen Gerichtshofs für Menschenrechte	31
---	----

<i>Nicolas Bratza:</i> Die jüngste Entwicklung der Rechtssprechung des Europäischen Gerichtshofs für Menschenrechte	36
--	----

<i>Eva Hubálková:</i> Das Recht auf Achtung des Privatlebens, der Wohnung und des Briefverkehrs der Juristen und Unternehmer	43
---	----

ARTIKEL

<i>Jana Hamplová:</i> Einige ab 2003 wirksame Änderungen im Bereich des Gemeinderechts	54
---	----

<i>Michael Kincl:</i> Effektive Wahrung der Rechte im Verfahren über die öffentliche Beihilfe vor der Europäischen Kommission	62
--	----

<i>Tomáš Hulva:</i> Der Verbraucherschutz im europäischen Gemeinschaftsrecht	68
---	----

<i>Adam Černý:</i> Einheitlicher Europäischer Himmel	74
---	----

<i>Jakub Lichnovský:</i> Kostenlose Rechtshilfe in Zivilrechtssachen in der Bundesrepublik Deutschland und in Tschechien (I. Teil)	77
---	----

DISKUSSION

<i>Tomáš Doležal:</i> Nutzung des Kraftfahrzeuges durch den Rechtsanwalt im Zusammenhang mit der Ausübung der Anwaltspraxis	88
--	----

AUS DER TSCHECHISCHEN RECHTSANWALTSKAMMER

1) Informationen über die Vorstandssitzungen der Tschechischen Rechtsanwaltskammer am 7. – 8. 5. und 12. 5. 2004	93
--	----

2) System der Schulung der Rechtsanwälte im europäischen Recht – Eröffnung des bereits 4. Zyklus in Prag; Zustellung der Anmeldungen möglich	97
--	----

3) Sitzung der strafrechtlichen Abteilung der Tschechischen Rechtsanwaltskammer	98
---	----

4) Bulletin der Rechtsanwaltschaft und Bulletin der slowakischen Rechtsanwaltschaft – nähere Redaktionskontakte	99
---	----

INHALTSVERZEICHNIS

AUS DER DISZIPLINARPRAXIS

Es handelt sich um eine schwerwiegende Verletzung der Pflichte eines Rechtsanwalts, wenn er vor seinem Vor- und Nachnamen einen akademischen Titel nutzt, obwohl dieser ihm nicht erteilt wurde. (*Jan Syka*) 100

AUS DER RECHTSSPRECHUNG

- Über die Voraussetzungen für die Eintragung in die Liste der Rechtsanwaltskonzipienten im Bezug auf die Nostrifizierung von ausländischen Titeln 101
- Abweisung der Besorgnis der Befangenheit des Disziplinarorgans legitimiert den Rechtsanwalt nicht, eine Verwaltungsklage gegen die Tschechische Rechtsanwaltskammer zu erheben 104
- Über die Voraussetzungen für die Eintragung des Eigentumsrechts zu Immobilien durch den Liegenschaftskataster 105
- Zur Problematik der Lohneinsprüche der in die Bundesrepublik Deutschland ausgesandten tschechischen Mitarbeiter 111

Aus der in anderen Fachperiodika veröffentlichten Rechtssprechung
(*erarbeitet von V. Mandák*) 115

REZENSIONEN, ANNOTATIONEN

Herbert Lionel Adolphus Hart: Der Begriff des Rechts (rezensiert von Zdeněk Kühn) 121

Pavel Šámal – Helena Válková – Alexander Sotolář – Milana Hrušáková:
Das Gesetz über das Gerichtswesen in Jugendsachen. (rezensiert von Daniela Kolářová) 122

MEINUNG

Aleš Pejchal: Straßburg? 123

INFORMATIONEN AUS BRÜSSEL 124

INTERNATIONALE BEZIEHUNGEN

Arbeitsunterlagen der 32. europäischen Präsidentenkonferenz (Wiener Anwaltsgespräche) – II. Teil 127

XXII. Kroatische juristische Tage (*Petr Poledník*) 133

AUS DER NEUEN VORSCHRIFTEN

MWSt. und die Rechtsanwälte 134

Berufsbezeichnung der ausländischen natürlichen Personen, die berechtigt sind, im Gebiet der Tschechischen Republik Rechtsdienstleistungen bereitzustellen 136

PERSONALIA

Weitere zwei Rechtsanwälte als Richter des Verfassungsgerichts ernannt 137

INHALTSVERZEICHNIS

<u>AUS DEN ZEITSCHRIFTEN</u> (<i>Jaroslava Vanderková</i>)	138
<u>PRESSE ÜBER RECHTSANWALTSCHAFT UND JUSTIZ</u> (<i>Jaroslava Vanderková</i>)	141
<u>VERSCHIEDENES</u>	
Ewa Stawicka: Geschichten der Gerechtigkeit. Buchtaufe mit Buchunterzeichnung und Diskussion (<i>Václav Mandák</i>)	144
Junge Juristen erobern Washington (<i>Jitka Ivančíková</i>)	145
<u>ZUM SCHLUSS</u>	
<i>Petr Hajn</i> : Etwas arrogante Bemerkungen über Rechtsanwälte (Fortsetzung)	146
Zeichnung von <i>Lubomír Lichý</i>	147
<u>ZUSAMMENFASSUNG</u>	150
<u>ANZEIGEN</u>	158

ZUSAMMENFASSUNG

Pavel Vantuch:

Können die Strafverfolgungsorgane die Öffentlichkeit über das Strafverfahren gegen eine Person informieren, die nicht als Angeklagter verfolgt wird?

In den Medien erscheinen Informationen, dass die Strafverfolgungsorgane Verdächtige prüfen, um festzustellen, ob konkrete Personen Straftaten begangen haben. In solchen Fällen ergeben sich einige Fragen bezüglich der Berechtigung der Strafverfolgungsorgane bereits über das Verfahren vor der Einleitung der Strafverfolgung zu informieren (§ 158 – § 159b StPO). Der zweideutige Text und Titel der Bestimmung des § 8a der StPO führt zu zwei diametral unterschiedlichen Auslegungen dieser Bestimmung und in der Folge zum unterschiedlichen Verhalten der Polizei und Staatsanwälte bei der praktischen Bereitstellung von Informationen an die Medien. Einige halten die Bereitstellung von Informationen über das ganze Strafverfahren für möglich, einschließlich des Verfahrens vor der Einleitung der Strafverfolgung, also auch über die Durchführung der Untersuchung und über die wegen Begehung einer Straftat verdächtige Person. Andere hingegen halten erst die Bereitstellung von Informationen über die Strafverfolgung des Angeklagten für möglich. Der Autor befasst sich in seinem Artikel mit diesen Fragen und bringt Vorschläge de lege ferenda zur Vereinheitlichung des erwähnten Vorgangs.

ZUSAMMENFASSUNG

Jana Hamplová:

Einige ab 2003 wirksame Änderungen im Bereich des Gemeinderechts

Der Artikel macht auf die wichtigsten Änderungen im Bereich des Gemeinderechts aufmerksam, die insbesondere durch die Novelle des Gemeindegesetzes mit Wirkung ab 1. Januar 2003 und durch das ebenso am 1. Januar 2003 in Kraft getretene neue Gesetz über Beamten der selbstverwalteten Gebietseinheiten gebracht worden sind. Die Autorin weist durch eine Vergleichsmethode auf die wichtigsten Änderungen einiger Bestimmungen des Gemeindegesetzes hin und legt ihre praktische Auswirkung auf die Anwendung des Rechts aus.

Michael Kincl:

Effektive Wahrung der Rechte im Verfahren über die öffentliche Beihilfe vor der Europäischen Kommission

Der Artikel befasst sich mit dem Thema der Regelung der Rechte Dritter in einem durch die Europäische Kommission geführten Verfahren über die öffentliche Beihilfe. Er konzentriert sich vor allem auf das Verfahren, mit dem die in die Kategorie der Dritten fallenden Subjekte, also meistens die Konkurrenten des mit der öffentlichen Beihilfe Begünstigten, ihre Rechte wirksam verteidigen können, und zwar in den Fällen, wann ihr Konkurrent eine rechtswidrige öffentliche Beihilfe gewonnen hat, oder eine bewilligte öffentliche Beihilfe zuwider der in der Bewilligung festgelegten Bedingungen genutzt hat.

Die Regelung der Rechte Dritter im Verfahren über die öffentliche Beihilfe vor der Europäischen Kommission gehört zu wichtigen Prozessschutzmitteln gegen eine schädliche Wirkung der öffentlichen Beihilfe für die Subjekte, die keine öffentliche Beihilfe gewinnen, aber durch ihre Gewährung grundsätzlich betroffen sind. Nach dem EU-Beitritt erfahren somit die Dritten eine Erweiterung ihrer Befugnisse, die ihnen beim Verfahren über die öffentliche Beihilfe vor dem Wettbewerbsschutzamt nicht zur Verfügung gestanden waren. In einigen Fällen werden sie in der Lage sein, die Gewährung der öffentlichen Beihilfe zu verhindern, bzw. zu erschweren.

Tomáš Hulva:

Der Verbraucherschutz im europäischen Gemeinschaftsrecht

Am 1. Mai 2004 sind viele neue Rechtsvorschriften in unserer Rechtsordnung gültig geworden, die EG-Vorschriften. Dominieren dabei diejenigen Vorschriften, die unmittelbar gültig sind – also mit direkter Wirkung auf die Subjekte der nationalen Rechtsvorschriften der EG-Mitgliedstaaten. Widerspricht ein Gesetz einer EG-Verordnung, ist die EG-Verordnung anzuwenden und das Gesetz als nationale Rechtsvorschrift ist suspendiert. Neben den EG-Verordnungen sind auch die EG-Richtlinien zur Kenntnis zu nehmen, die den Rechtsrahmen für die Normenbildung darstellen. Sie sind für die Subjekte der nationalen Rechtsvorschriften nicht maßgebend, aber deren Nichtdurchführung kann zur Verantwortung Tschechiens für die Verletzung einer sich aus dem primären EG-Recht ergebenden Pflicht führen, die in Schadensersatz dem geschädigten Subjekt bestehen kann (direkte Wirkung der Richtlinie). Der Verbraucherschutz ist im EG-Recht vor allem durch Richtlinien geregelt. Die wichtigsten wurden aufgezählt und beschrieben, einschließlich konkreter Rechtsvorschriften, die als innerstaatliches Bild der Gemeinschaftsregelung gelten.

ZUSAMMENFASSUNG

Adam Černý:

Einheitlicher Europäischer Himmel

Dieser Beitrag betrifft die Reform, die zur Schaffung des einheitlichen europäischen Himmels führen sollte. Es sind bereits vier Verordnungen angenommen worden, die als Hauptsäulen der Reform dienen. Eine Reihe von Durchführungsvorschriften sind jedoch noch nicht angenommen worden und es ist mit Recht anzunehmen, dass gerade diese Vorschriften auf die endgültige Form des einheitlichen europäischen Himmels einen starken Einfluss nehmen werden. Die Reform wird sich auch auf den Luftverkehr im Gebiet Tschechiens auswirken, insbesondere mit Hinsicht auf die Effektivität und Sicherheit. Es wird notwendig sein, den weiteren Verlauf der Reform, die zur Schaffung des einheitlichen europäischen Himmels führen wird, auch im Hinblick auf die wachsende Gefahr des Terrorismus zu koordinieren, weil das einheitliche Netz gegebenenfalls auch zu einem Terrorangriff missbraucht werden könnte. Aus den oben erwähnten Gründen bin ich der Meinung, dass die Informationen über den legislativen Prozess sowie die Vorbereitung der neuen Reformregeln des einheitlichen europäischen Himmels unserer Aufmerksamkeit wert sind.

Jakub Lichnovský:

Kostenlose Rechtshilfe in Zivilrechtssachen in der Bundesrepublik Deutschland und in Tschechien (I. Teil)

Der Artikel ist der erste der zwei Teile einer Vergleichsarbeit, die im Publikationswettbewerb der Tschechischen Anwaltskammer im Jahre 2003 gewürdigt wurde. Der in dieser Ausgabe veröffentlichte Teil beschreibt übersichtlich die deutsche Rechtsregelung der kostenlosen Rechtshilfe in Zivilrechtssachen – das Institut der sog. Prozesskostenhilfe – die Pflicht des Rechtsanwalts, die Vertretung im Gerichtsverfahren zu übernehmen. Die Arbeit zitiert einzelne Rechtsvorschriften, aber weist in hohem Masse auch auf die umfangreiche Rechtsprechung der deutschen Gerichte. Der Artikel bringt nahe, wie ein Rechtshilfesuch einer besitzlosen Person beurteilt wird, wie die Wahl des Rechtsanwaltes erfolgt und welche Rechte und Pflichten ergeben sich durch die Bestellung für den Anwalt sowie für den Klienten.

Tomáš Doležal:

Nutzung des Kraftfahrzeuges durch den Rechtsanwalt im Zusammenhang mit der Ausübung der Anwaltspraxis

Die Problematik der Nutzung der Kraftfahrzeuge im Zusammenhang mit der Ausübung der Unternehmertätigkeit oder Beschäftigung gilt mehr als kompliziert und wegen der Zweideutigkeit einiger Rechtsvorschriften unübersichtlich. Bei der Auslegung der Rechtsvorschriften ist es jedoch nicht möglich, nur auf einem formalistischen Ansatz festzuhalten, sondern es sind auch der Sinn des Gesetzes und die Absicht des Gesetzgebers zu beachten. Ebenso ist es wichtig, dass sich die Ausübung der Staatsgewalt durch eine zweckdienliche extensive Auslegung nicht über den Gesetzesrahmen hinaus erweitert. Die Auslegung des Ministeriums für Arbeit und Sozialordnung ist unangemessen extensiv, ohne die gehörenden Argumente für solchen Ansatz zu nennen. Einige behauptete Pflichten erstrecken sich auf den Anwalt – Arbeitgeber und seine Angestellten nicht und es gelten für sie bloß die für „gewöhnliche“ Fahrer festgelegten Pflichten. Solche Folgerungen stellen jedoch dem Autor zufolge nur seine persönliche Meinung dar – eine breitere Fachdiskussion zum diesen Thema sei erforderlich.

TABLE OF CONTENTS

The speech of the Chairman of the Czech Bar Association, JUDr. Vladimír Jirousek, at the festive meeting of representatives of the countries accessing European Union (Dublin, April 30, 2004)	6
---	---

SPOTLIGHT

Pavel Vantuch: May the Bodies Responsible for Penal Proceedings Inform Public about Penal Proceeding against a Person who is not Prosecuted as the Accused?	9
--	---

MATERIALS FROM THE SEMINAR ON THE TOPIC „THE EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS, ITS FUNCTIONING, RELATIONS TO EU AND RECENT CASE-LAW“	18
---	----

Pavel Šturma: The Relation of the European Convention on Human Rights and the „Acquis Communautaire“	19
---	----

Matti Pellonpää: Continuity and Changes in the Case-law of the European Court of Human Rights	31
--	----

Nicolas Bratza: Recent Developments in the Case-law of the European Court of Human Rights	36
--	----

Eva Hubáľková: Right of a Lawyer and an Enterpriser to Honouring his/her Private Life, Abode and Correspondence	43
--	----

ARTICLES

Jana Hamplová: Certain Changes in the Municipal Law Area Effective from 2003	54
---	----

Michael Kincl: How to Defend Rights Effectively in the European Commission Public Aid Proceedings	62
--	----

Tomáš Hulva: Consumer Protection in the European „Acquis Communautaire“	68
--	----

Adam Černý: Single European Sky	74
--	----

Jakub Lichnovský: Free Legal Aid in Civil Cases in the Federal Republic of Germany and in the Czech Republic (Part I)	77
--	----

DISCUSSION

Tomáš Doležal: Use of a Road Motor Vehicle by an Advocate in Relation to Practising Law	88
--	----

FROM THE CZECH BAR ASSOCIATION

1) Information on the Board Meetings of the Czech Bar Association Held on May 7 – 8 and May 12, 2004	93
--	----

2) Advocate „Acquis Communautaire“ Education System – opening already the 4 th cycle in Prague; occasion to send in application forms	97
--	----

3) Meeting of the Criminal-law Section of CBA	98
---	----

4) The Advocacy Bulletin and the Slovak Advocacy Bulletin – closer editorial contacts	99
---	----

TABLE OF CONTENTS

FROM DISCIPLINARY PRACTICE

It is a serious violation of advocate's obligations, if he/she uses academic degree in front of his/her name and family name, although it has not been conferred to him/her.

(Jan Syka) 100

FROM THE JUDICATURE

- On the prerequisites for entry in the List of Law Clerks in relation to the validation of foreign university degrees 101
- Disapproval of the objection for prejudice of the disciplinary body does not legitimise an advocate to file an administrative complaint against the Czech Bar Association. 104
- On the conditions of registration of ownership to real-estates by a Land Registry Office 105
- On the issues of wage claims of the Czech employees sent out to FRG 111

**From the jurisdiction published in other professional periodicals
*(prepared by V. Mandák)*** 115

REVIEWS AND ANNOTATIONS

Herberf Lionel Adolphus Hart: The Concept of Law (review by Zdeněk Kühn) 121

Pavel Šámal – Helena Válková – Alexander Sotolář – Milana Hrušáková: Law on Jurisdiction in Juvenile Cases (review by Daniela Kovářová) 122

OPINION

Aleš Pejchal: Strasbourg? 123

INFORMATION FROM BRUSSELS 124

INTERNATIONAL RELATIONS

Working Papers of the Thirty Second European Conference of Presidents (Vienna Advocacy Talks) – Part II 127

The XXIInd Croatian Lawyer Days (***Petr Poledník***) 133

FROM NEW REGULATIONS

VAT and Advocates 134

Vocational identification of foreign natural persons authorised to provide legal services in the Czech Republic territory 136

PERSONALIA

Other two advocates appointed as judges of the Constitutional Court 137

FROM MAGAZINES LITERATURE (***Jaroslava Vanderková***) 138

THE PRESS ON ADVOCACY AND JUSTICE (***Jaroslava Vanderková***) 141

 TABLE OF CONTENTS

VARIOUS

Ewa Stawicka: Stories of Justice. Debut of a book with autograph party and writer-reader meeting (Václav Mandák)	144
Young Lawyers Conquering Washington (Jitka Ivančíková)	145

IN CONCLUSION

Petr Hajn : Somewhat Arrogant Observations on Advocates (Continued)	146
Drawing of Lubomír Lichý	147

SUMMARY

155

ADVERTISEMENT

158

 SUMMARY

*Pavel Vantuch:***May the Bodies Responsible for Penal Proceedings Inform Public about Penal Proceedings against a Person who is not Prosecuted as the Accused?**

The media publish information that bodies responsible for penal proceedings examine suspects, whether certain persons committed penal offences. In such cases, some questions arise concerning the right of the bodies responsible for penal proceedings to inform already about the procedure before the commencement of criminal proceedings [s. 158 through 159b of the Code of Criminal Procedure (hereinafter referred to as „CCP“)] Both the ambiguous wording and the ambiguous title of the provision of s. 8a of CCP result in two diametrically opposed interpretations of this provision and, as a consequence, also in different approaches of the police bodies and public prosecutors to provision of information to the media in practise. Some of them consider possible to provide information about the whole penal action, including procedure before the commencement of criminal proceedings, and therefore also about investigation performed and about the person suspect of committing penal offence. Others consider possible to provide information only about penal proceedings of an accused. In the article, the author ponders upon the above questions and puts forward proposals de lege ferenda to harmonise the above approaches.

*Jana Hamplová:***Certain Changes in the Municipal Law Area Effective from 2003**

The article draws attention to the most substantial changes in the Municipal Law area brought about, in particular, by the amendment to the Law on Municipalities effective from January 1,

SUMMARY

2003, and markedly also by the new Law on Officials of the Territorial Autonomous Units that became effective also as of January 1, 2003. The authoress notifies of the most substantial changes of some provisions of the Law on Municipalities by means of comparative method and interprets their practical impact on legal application.

Michael Kincl:

How to Defend Rights Effectively in the European Commission Public Aid Proceedings

The article deals with the issues of the regulation of third party rights in a Public Aid Proceeding conducted by the European Commission. It focuses in particular on the procedure, how subjects included under the third party category, i.e. in particular the competitors of the public aid beneficiary, can defend their rights effectively in cases, when their competitor obtained unlawful public aid or used approved public aid in contravention of the conditions under which the aid had been approved.

The regulation of third party rights in a Public Aid Proceeding conducted by the European Commission is one of the most important means of procedural protection of subjects not obtaining public aid but significantly affected by its provision against the adverse effect of public aid. After accession to EU, third parties will thus live to see extension of their rights that they did not have at their disposal in public aid proceeding in front of the Board for Protection of Competition (Úřad pro ochranu hospodářské soutěže). They will be able to prevent public aid provision in some cases, or possibly make it more difficult.

Tomáš Hulva:

Consumer Protection in the European „Acquis Communautaire“

As of May 1, 2004, many new legal regulations became effective in our body of laws, the legal regulations of EC. Regulations with immediate effect are predominant and therefore they are effective directly to the subjects of the national law of the EC Member States. If a Law conflicts with an EC Regulation, the EC Regulation must be applied and the Law, as a national legal norm, is suspended. Besides the EC Regulations, also the existence of the EC Directives, which form the legal framework for law making, must be taken cognisance of. They are not binding for the subjects of the national law, however failing to implement them can result in liability of the Czech Republic for violation of a commitment following from the EC primary legislation, which can consist in compensation for loss or damage to an aggrieved party (direct effect of a Directive). These are mostly Directives, what regulates the consumer protection within the „Acquis Communautaire“. The most important of them were listed and described, including actual legal regulations that are the national representations of the legal regulation at the Community level.

Adam Černý:

Single European Sky

This contribution concerns the reform that should result in forming the Single European Sky. Already at present, four regulations constituting the principal pillars of the reform have been adopted. However, a number of implementing regulations have not been adopted as yet, and just these regulations can be justifiably considered to significantly influence the resulting form of the Single European Sky. The reform will affect also the air transport in the Czech Republic territory,

SUMMARY

in particular from the efficiency and safety viewpoints. Further progress of the reform that will result in forming the Single European Sky will also have to be co-ordinated in the view of the increasing threat of terrorism, as the single network could possibly also be misused for a terrorist attack. For the above reasons, I think that information about the legislative process and the preparation of new rules of the Single European Sky reform deserves at least minimum attention of each of us.

Jakub Lichnovský:

Free Legal Aid in Civil Cases in the Federal Republic of Germany and in the Czech Republic (Part I)

The article is the first of the two parts of a comparative study that has won a prize in the CBA Publication Competition for 2003. The part published in this issue describes lucidly the German legal regulation of free legal aid in civil cases – the so-called „Prozesskostenhilfe“ institute, i.e. the duty of an advocate to take over the representation in a court proceeding. The study quotes the individual legal regulations, but it also references in large extent to a large jurisdiction of the German courts. The article will give its reader an idea, how a request of a poor person for provision of legal aid is considered, how the selection of an advocate is performed, and what rights and obligations will ensue to the advocate and to the client from the appointment.

Tomáš Doležal:

Use of a Road Motor Vehicle by an Advocate in Relation to Practising Law

The issues of driving motor vehicles in relation to performance of a business or a profession are more than complicated and in view of the ambiguity of some legal regulations also confused. It is however not possible to stick to mere formalistic approach when interpreting legal regulations, but one must also take account of the object of a statute and the intend of the legislature. It is also requisite that the execution of state power was not extended beyond the framework given by the law by mere purposeful extensive interpretation. The interpretation of the Ministry of Work and Social Affairs is inadequately extensive, and that without giving the necessary arguments for such practice. Some of the obligations alleged do not concern advocate – employer and his/her employees and he/she is concerned only by obligations prescribed to „normal“ drivers. These conclusions however are only his personal views of the matter according to the author and wider professional discussion on this topic is needed.

